

Constitution Of Kenya Review Commission

[Ckrc]

Verbatim Report Of

**CONSTITUENCY PUBLIC HEARINGS, ISIOLO SOUTH
CONSTITUENCY, HELD AT GARBATULLA TOWN**

ON

16TH MAY 2002

**CONSTITUENCY PUBLIC HEARINGS, ISIOLO SOUTH CONSTITUENCY, HELD AT GARBATULLA
TOWN ON 16TH MAY 2002**

Present :

Commissioner Ibrahim Lethome Asman - Chairman
Commissioner Githu Muigai

Secretariat Staff In Attendance :

Solomon Mukenion - Programme Officer
Vincent Wataku - Assistant Programme Officer
Grace Gitu - Verbatim Recorder
Abdulahi Jilo - District Co-Ordinator
Sheikh Hussein - Translator

Meeting started at 8:20 am with Com. Lethome in the Chair. The prayers were led by Sheikh Hussein.

Com. Lethome : ...[Arabic]... Tuna wakaribisha watu wote wa Garbatula. Na nafikiri tutaanza. Kwa sababu hii kazi, mnavyo jua tunaanza watu wachache, baadaye watakuwa wengi, kwa hivyo tunataka kuanza saa hizi.

Tumechelewa kidogo. Wale ambayo wamejiandikisha, tafadhali ketini chini, tuanze.

Na, tungependa Sheikh Hussein aje atufungulie kwa dua halafu tuanze moja kwa moja. Sheikh Hussein.

Com. Lethome : Sheikh Hussein karibu hapa.

Sheikh Hussein : Naja, naja.

Sheikh Hussein : ...[Arabic]...

Com. Lethome : Karibia... karibia...

Sheikh Hussein : ...[Arabic]...

Com. Lethome : Sasa nafikiri tutaanza kikao chetu, na ningependa kujua tu. Tuko na Chief hapa? Chief wa eneo hii yuko hapa? Hayuko. Kuna Councillor yoyote? ...[inaudible]... Bado atafika baadaye. Na huyu ni Councillor? ...[inaudible]... Councillor karibu. Sasa tunataka tu dakika moja tukupatie utukaribishe halafu tuendele na shughuli yetu. Najua huwezi kuingia nyumba ya mtu bila ku karibishwa. Useme jina yako na ni Councillor ya wapi halafu utukaribishe tuendele na shughuli. Dakika mbili tu tafadhali.

Sheikh Dabaso Ali Dogo : Mimi naitwa Sheikh Dabaso Ali Dogo.

Com. Lethome : Solomon... Ngoja ngoja

Sheikh Dabaso Ali Dogo : Kwa majina naitwa Sheikh Dabaso Ali Dogo. Na ni Councillor wa Markadaka hapa Division ya Garbatula. Bwana Commissioner na Wazee wengine, na wenzake ambayo wako hapa. Munakaribishwa hapa Garbatula, hapa ni nyumbani, mchukuwe kama ni nyumbani hapa kabisa. Na nyinyi wengine nawaomba tafadhali muongee bila kuogopa. Hapa ni siku ya pekee ambayo mnapata nafasi ya kuongea. Nafasi ya kuunda sheria yenu. Na pia kila mahali mimi nasikia kuna ma-Commissioner wawili wanakuja. Lakini hatujui kuna shida gani hapa, tuko na mmoja peke yake. Kwa hivyo nafikiri hapo Bwana Haji naweza ku... pengine ata tueleza. Kwa hivyo nyinyi msioCOPE kutoa maoni, ile kitu mnataka kuongea muongee. Nafikiri hapa watu wanaogopa sana mambo ya Serikali. Mtu kama hapana jua lugha kuna mwingine ambaye atatafsiri. Kwa hivyo muwe mkiwa mnaongea wazi. Ma-Commissioners na wenzao, mnakaribishwa. Asanteni sana.

Com. Lethome: Asante sana Bwana Councillor kwa kutukaribisha. Asante... asante... Sasa ningependa

kuchukuwa nafasi hii kwanza kueleza au kuwajulisha wale ambayo nimekuja nao hapa kutoka katika Tume ya Marekebisho ya Katiba. Kwanza upande wa mwisho kabisa niko na yule Mama yuko pale. Dada yetu anaitwa Grace, kazi yake ni ku-record-i au kuansa sauti ya wale watatoa maoni kutumia machine. Wa pili yake anaitwa Vincent naye ana andika, kila neno ambayo ita zungumzwa hapa ata andika kwa mkono.

Kisha baada yake tuna Programme Officer ambaye ndio officer yetu mkubwa kutoka ofisi ya Nairobi anaitwa Solomon Mukenion. Yeye ndiye anasimamia hapa naukisha maliza kutoa maoni yako, yeye atachukuwa jina yako, anwani yako na sign yako. Kwa sababu hii kazi ambayo tuna fanya leo haijapata kutokea katika history ya Kenya. Ni mara ya kwanza kutokea na tunataka kila kitu, kila mtu ambaye ameizungumza hata baada ya miaka mia moja ingine iweze kuonekana, ni kina nani ambayo wali shiriki katika shughuli ya marekebisho ya Katiba.

Upande wangu wa kushoto ninaye ndugu yetu ambaye ana wakilisha Commission katika District ya Isiolo yote, naye mnamjua ni ndugu yenu hapa anaitwa Abdulahi Jilo. Nafikiri munamjua, mmesha muona mara nyingi. Yeye ndio District Co-Ordinator wetu. Kila District katika nchi ya Kenya tuko na mtu moja ambaye ana tuwakilisha, anasimamia kazi zetu. Kwa hivyo Abdulahi ndio anasimamia kazi zetu hapa.

Na mimi naitwa Ibrahim Lethome Asman ni Commissioner. Na swali ambalo nime ulizwa na Councillor. Nita jaribu kujibu. Ni kweli kila Constituency wana kwenda zaidi ya Commissioner mmoja. Sisi tulikuwa tuje huku watatu. Moja hakuweza kutoka Nairobi kwa sababu ya maradhi. Alikuwa mgonjwa hangeweza kuja. Wa pili, yuko Isiolo tunatarajia anaweza kuja wakati wowote. Kwa hivyo inshallah kabla hatuja maliza shughuli pengine saa tatu saa nne hivi ataweza kufika hapa. Lakini akija ama asiye shughuli itaendelea ...[Arabic]... Tutaendelea mpaka wakati tutaweza kusikiliza watu wote hapa. Hata mpaka baada ya ...[Arabic]... mkitaka tutaendelea ...[Arabic]... Bora tu kusiwe na lynch? hapa. Kama lynch? ikija usiku itakuwa ni shida. Lakini tutasikiliza mpaka kila moja azungumze ...[Arabic]...

Sasa kabla hatujaanza tunajua kila kitu kiko na sheria yake. Hata mchezo wa mpira iko na sheria yake. Hata gari barabarani kuna sheria inafuata. Sasa na sisi katika hii mkutano kuna sheria fulani tutafuata.

Sheria ya kwanza, ni kuwa, kila moja ako na maoni yake. Na ikifika wakati wa maoni, ikiwa mtu atatoa maoni ambayo pengine wewe hakufurahia, ama haupendezwi. Hiyo ni maoni yake. Tuheshimu maoni yake, tusimpigie kelele ama nini. Wewe ukipata nafasi yako utatoa maoni yako. Hiyo tumesikizana. Kila moja ako na maoni yake, tuhesimu maoni ya watu wengine. Ikiwa moja atasema kitu ambayo wewe haukufurahia, mwachie hiyo ni maoni yake. Wewe utapewa nafasi, utatoa ile ambayo ni maoni yako. Hiyo sheria ya kwanza.

Ya pili, hatuwezi kukupatia nafasi ya kuzungumza mchana mzima. Watu ni wengi. Kwa hivyo kila mtu tunampatia

dakika kumi. Mwisho kabisa dakika kumi. Ikiwa hauna maandishi. Lakini tunajua kuna watu ambayo wametayarisha memorandum, wameandika maoni yao. Hao tunawapatia dakika tano. Hizo dakika tano sio ku soma, ile memorandum, unapitia zile nukta muhimu muhimu halafu dakika tano zikiisha nikikuambia, time yako imeisha tafadhali uniheshimu, halafu unipatie maoni yako. Hiyo ni sheria ya... ngapi hiyo... ya pili.

Ya tatu, ni, kuna watu wengine ambayo wako na memorandum na pengine hawataki kuzungumza, anataka tu kupeana karatasi, halafu aende shughuli zake. Utakuja umuone Solomon hapa. Umupatie memorandum yako, ukitaka kuendelea kusikiliza vizuri. Usipotaka unaweza kwenda, kupumzika ama kufanya kazi zako zingine.

Halafu kuna kitu ambacho Councillor ametaja na mimi nitataja hapa. Najua kwa sababu ya historia ya nchi hii. Hasa sehemu hii ya North Eastern. Au Northern Kenya, ikifika mambo ya kuzungumza habari ya sheria, au mambo inahusikana na Serikali, kila moja anaogopa. Sijui nitasema kitu fulani ambacho inahusikana na Serikali baada hapo nitafuatua na Polisi, mali yangu itasumbuliwa. Sasa mimi na rudia vile Councillor amesema. Serikali yenyewe imetoa nafasi hii, kwa wananchi. Serikali yenyewe imepitisha sheria ika sema Commission iende kwa watu ichukue maoni, wa watu. Na hiyo, hiyo sheria imesema watu watoe maoni bila kuogopa chochote, ama yoyote. Bora usivunje sheria. Siku ku ambia uanze piga watu na mawe, ama nini. Usivunje sheria.

Lakini ikifika kutoa maoni sema vile unataka. Unaskia... usiogope. Na Waborana mimi na jua si watu waoga. Lakini nina wahakikishia tu. Sheria imekuhifadhi utoe maoni yako vile unavyotaka. Hata sheria imesema mtu yoyote ambaye atazuiliwa kutoa maoni yake ni hatia. Ni hatia kuzuwira mtu ku toa maoni yake. Leo iko mfano mtu kama Chief ama mtu mwengine aje aseme usiseme hivyo. Tunaweza kumchukulia huyo Chief hatuwa. Au mimi niambie huyo Mzee usiseme. Ukifika hapa, sema vile unataka. Na hiyo maoni yako itachukuliwa na itasaidia katika kutengeneza sheria mpya. Ujue tumengojea hii siku, miaka thelathini-na-tisa. Tumengojea hii siku ya leo. Tangu tupate uhuru miaka thelathini-na-tisa. Na ile sheria ya kwanza maoni ya watu haikuchukuliwa. Maoni ya watu wa Garbatula ilichukuliwa? Nafikiri haikuchukuliwa. Kenya mzima hakuna mtu maoni yake ilichukuliwa.

Sasa hii nafasi Serikali imekupatia utoe maoni yako, utoe bila uwoga, bora tuheshimiane, tusi haribu sheria, tusi haribu amani, hata ukiona kama kuna walinda amani hapa, hao kazi yao ni security tu. Hawana kazi ingine. Wata kaa huko, wawe wanaangalia tu mambo ya security. Hawa ingilii mtu, au kuwashika waKizungumza na mtu, wao wanafanya kazi yao, sisi tuzungumze tu. Tuseme vile ambavyo tunataka. Hivyo tumefahamiana?

Nafikiri tutaanza. Na mpaka sasa mimi naona sura ya hii mkutano yetu si mzuri. Kwa sababu sioni kina Mama. Na kina Mama wako na maoni yao muhimu sana pia. Kwa hivyo tungependa wale wanahusika, kama kuna watu wa Committee ile ya Three C's, tunataka kina Mama pia waweze kufika hapa. Waweze kutoa maoni yao. Tunataka

people with disabilities, walemavu, waweze kufika hapa watoe maoni yao, vijana, Wazee, watu wote waweze kuja kutoa maoni yao hapa. Kwa hivyo Three C's ningependa kama muko hapa, watu wa Three C's mfanye bidii tuweze kupata watu kama hawa.

Sasa bila kupoteza wakati, tutaanza moja kwa moja. ...[inaudible]...

Translator : *[Assaallamaalleykum] aam issaaniyyu ya daaggetaanii, akh haajjigii khuuniini aam issan niitiim. Wonnii jiirani kaaraan yaadhaan baassan, khaa maaoonnin baassanii, khaa qaaraa naamaatii yoo attin feet, yoo qaaraa waan qoorsummaa qaabban atti inqaamnee aarm eejjiitee dhuubbat, aafaan khaa siiggaalaan hoojja attin aaffaan booraanaa caalaa beetee sii dheebbissan, yoo siiggaalan suunnii, haaqqii suunnin dhuubbat qaabdh. Yoo aattiin kiiswaahiili beet dhaansaa khaa naamii cuuftinuu daaggaa, suun khaa naam aarm eejee dhuubbatuu. Muudaa issaanii kheenaaniilee yaa daaggetaan. Taan diibbin naam waan qoorssummaa haarkaa qaabb, yoo aattin waan qoorssummaa haarkaa qaabduulee, jeecaa waan suunii cuufaa siillaaftuu hoobbassuu indhaandheetuu tooktokon aakh attin qorraat khaanii, haagg gaabbaabbaa irraa hiimtee dhuubbaa kheenit, yoo woonii qoorssumaalee inkuurfaainnilee aarmaa aaccii injiirrelee, dhuubbaalet haataa naalee irra baatelee kheenuu indhaandhet eeggii woonii kuun dhaabarteelee fuullaa suunii inggeet, aammoo jeecaa aarmaa baaftee waan qoorssummaa khaa akhaanaa qaabbaa dhuubba gaadh kheenaadaalee njeet suule yaa isaan irraa hoobbass. Ittii ggaabbabadaa, khaa woom tookolee insoodhaanee yaadh kheesaan akhaasiin baassaa. Biyyitii tuuninii naamii tookooleen aarmaa inkhaauu haagg waan naamii miishoo heegger waan cuuf irra daaggahaanit, akhaanaa dhuubb, aammaalee waan issaan dhuubbacuu jiirtaanillee cuufaayyuu, cuuffaa qaabbuu jiirran, dhuubbi taan diibii diiqeefaadaa naam irraa yaakitii, jeecaa tok taa kuufaa aarmaatii kuufaaniilee cuufaa kuunoo aarmm khee jiirt inqqaabbanii, taanaafuyyuu woonii issan dhuubbatan khaa akhaassin issanii qaajeeltuut*

Com. Lethome : Sasa nafikiri tumefahamiana kuhusu mambo ya sheria na kama nilivyowahidi. Haya kabla hatujaanza Commissioner mwenzangu amewasili na bila kupoteza wakati, nafikiri mnaweza kutulia wale ambayo muko hapa sasa, tuweze kuanza kusikiza mtu wa kwanza, kuweza kutoa maoni yake. Na kulingana na list nilionayo hapa, mtu wa kwanza ni Wako Hache... Wako Hache... Mzee Wako Hache yuko hapa... ...[inaudible]... Haya karibu hapa uweze kuanza kutoa maoni yako. Na unaweza kuzungumza kwa lugha yoyote ambayo unataka. Kama utazungumza Kiborana kuna mtu atakutafsiria. Sheikh Hussein karibu hapa uanze kazi ya kutafsiri. Tufanyeni haraka inaonekana watu watakuwa wengi sana. Tafadhalini.

Mzee Wako Hache : *Aann nii maaoonin tiyyaa gaabbabdhuu*

Com. Lethome : Hiyo kitu haizungumzi nani... Wakanya...

Mzee Wako Hache : *Maaooniin tiyyaa taa ann irra dhuubbadduu, nuu laaf taanaa goociitii khee jiirtuu goos booraan jeedaan, taa issin aammalee islaanaa*

Translator : Mzee anasema.

Com. Lethome : Hussein tumieni mic... tumieni mic... kwa sababu without the mike we cannot record there. Afadhali.

Translator : Mzee anaitwa Mzee Wako Hache.

Com. Lethome : Bado Hussein haisikiki... Can you use this one...

Translator : Mzee anasema jina lake inaitwa Wako Hache, na anasema wakaaji hapa ni Waborana, na ni Waislamu.

Mzee Wako Hache : *Booraan suun dhuub khaa issilaanaa nuu keenyaa kheessa waan haaqii took khaa qaamn inqaamn*

Translator : Sisi tukiwa Waborana, na tukiwa Waislamu anasema hatuna haki, haki yetu imedhulumiwa.

Mzee Wako Hache : *Gaarr Isislaanatiif khaa booraanaalee*

Translator : Upande wa dini yetu tuna upungufu wa haki yetu, na pia kama sisi Waborana wakaaji ya sehemu hii, pia haki yetu hatuna.

Mzee Wako Hache : *Gaan soodhoomii saaggalii khaa siirkaalii keenyaa uuhuuruu aarggatee, haaqqiin took khaa nuu kheessaa qaamn injiirt, woonii shaariyyaa tok khaa aadhaa khaa nuu kheessaa qaamn injiirt*

Translator : Anasema tangu sasa miaka karibu thelathini-na-tisa ...[inaudible]... nchi hii imepata uhuru, lakini anasema haki yetu Bwana hakuna chochote.

Mzee Wako Hache : *Haaqqii suun issii suun khaa aammaa taanaa kaatibbaa taana dhaaraan khaa haaqqii feen ittii nuu dhaaran, kaaraa issilaanatiif khaa booraanaalee*

Translator : Mzee anasema yeye anapendekeza kwamba katika hii Katiba mpya lazima haki yetu ya dini ya Kiislamu iangaliwe ya kutosha, na haki yote sisi tukiwa Waborana na wakaaji wa sehemu hii wenye mifugo, haki yetu ichungwe katika hii Katiba.

Mzee Wako Hache : *Nuu woonni nuu qaamn, laaff inqqotaanuu hoorrii haarkaa qaamna, Gaal qaamna, Loon qaamna, Ree qaamna*

Translator : Sisi tukiwa watu wakaaji wa hapa, si watu wenye kulima mashamba, bali sisi ni watu wanaishi kwa mifugo, tuna ng'ombe na ng'amia na mbuzi.

Mzee Wako Hache : *Horrin suun tookooleen haaqqii inqqaabb, gaarr dheem inqqaabb*

Translator : Mbuzi hakuna haki, ng'ombe yetu haina haki, ng'amia yetu haina haki.

Mzee Wako Hache : *Yoo nuu guuraan daagenelee keenyaa kheessaa, miissingaaleen kaaraa qaabb, maajaaniin kaaraa qaabdh, aalletiin kaaraa qaabdh hoorrin kheen fuulaa yaa inqqaabb*

Translator : Anasema sisi tukiona leo kwa wale ambayo ni wakulima, haki yao inalindwa, kahawa ina haki, majani ya chai ina haki, mahindi ina haki, Serikali inasaidia upungufu ikitokea upande wa mashamba. Lakini sisi mifugo yetu ikipata upungufu ya aina yoyote, hatuna msaada yoyote.

Mzee Wako Hache : *Issi haaqqii suun dhuubb guuyyaa khaan kaattibbaa nuu dhaaraanii hoorrin kheen suuleen haaqqii aarggaatee kaaraa aammaa miissingaan dheem, khaa maajaaniin dheemt hoorrin kheenaaleen dheemuu*

Translator : Mzee anasema tunataka katika hii Katiba iongezwe ya kwamba, mifugo yetu, vile ambaye mashamba, mimea ya mashamba inapata haki, katika Katiba na kutambulika, mifugo yetu pia itambulike.

Mzee Wako Hache : *Taa diibbiilenii naamii kheen hoojjaa duuee, haaggum saaree dhootee*

Translator : Ya pili anasema security, anazungumzia security ya maisha yetu. Serikali lazima ilinde security ya maisha ya wananchi wake. Sehemu hii sisi tukifa, ni kama mtu... ni kama mbwa ana kufa, hata si mwanadamu.

Mzee Wako Hache : *Suulee khaa sheeriyya kee nuu khaanii akh biinadhaamuu nuu toolcaan*

Translator : Lazima sheria mpya, ihakikishe ya kwamba watu ya sehemu hii, mali yao na maisha yao, inalindwa vile ambavyo Wakenya wengine wanalindwa.

Mzee Wako Hache : *Taa laameessitoo nuu issilaanaa, yoo nuu dhoonee woonii nuu toolcaanii fuulaa khuufaar ittii dhaarbbatanii nuu dhaarbbataan, issi dhuubb akhaas intoolciin khaa dhuubb nuu issilaanaa, yoo naamii kheen dhuuelee indaaggetaayyu kaaraa issilaanii wool aawaaluu, kaaraa suun nuu toolcaanuu*

Translator : Anasema Mzee sisi ni Waislamu, na saa ingine mtu Muislamu ana kufaa anawekwa tu, anaturwa pale kwa mortuary ama pahali fulani, hapana. Tunataka maiti ya Kiislamu, hata mtu akifaa, apewe heshima kulingana na vile dini ya Kiislamu inataka. Katiba ichunge.

Mzee Wako Hache : *Taa laammessitoo diibbileenii, waan nuu aaggaarre, nuu issilaanaa, issilaanii kiittabb qaabba, kiittaabb suuniin koot khaadhaadiin jeedee, kittaabb suun naamii saalaadhiyyu inqaabbn haarkaan inqaabbanee, haarkaan fuudee kot khaakhaadii siin jeed. Suuleen waan gaarr sherriyyaa issilaanati haamtutii, khaa nuura khuutanii kaatibba dhaaraanuu*

Translator : Anasema leo katika Koti ya Kenya mtu akipelekwa Kotini kitabu ya Korani inachukuliwa na mtu asiye kuwa Muislamu, ama mtu mwili yake, hata haina tahara, haina usafi saa ingine, anachukua kitabu cha Korani na kumpatia mtu na ku muambia, apa na hiki kitabu. Hiki kitabu ni kitabu ya mwenyezi Mungu, mtukufu, na hairuhusiwi mtu yoyote bila na uthuku, kuigusa namna hii. Itakuwa je sasa watu wanapeana kitabu namna hii. Katiba yetu ilinde kitabu yetu tukufu ya Koran, isiwe inapeanwa na mtu yoyote namna hii katika Kotini vile inavyotakikana.

Mzee Wako Hache : *Keenyaa kheesaati, nuu aarm kheessat naam issilaana woo haaduu jiirr, issilaan suun khaa wol haaduu hoojjaa [inaudible] siirkaalumma woolt nuu naaqq*

Translator : Mzee anasema leo sisi hapa tunaona watu wanapigana makabila, Waislamu pamoja. Labda hii ni uchochezi, hata inatokana kutoka kwa Serikali nasema ni maoni yangu hiyo.

Mzee Wako Hache : *Yoo hoorrin baadheef, yoo naamii dhuuhelle, woonni suun tookoolen waan sherriyya khee jiirraa tii niitii, naamii keenyaa khaa nuu llaal injiirr*

Translator : Anasema hii yote kituimeleta, leo watu wakikosana Serikali haingii katikati kuamua. Mali ikiibiwa, kufuata hiyo mali, ina kuwa ni ngumu. Maisha ya mtu inapotea hapa, kufuata hiyo maisha ina kuwa

ngumu. Hii ndio inafanya watu, kila moja kuchukuwa bunduki, na kuanza kupigana wao kwa wao.

Mzee Wako Hache : *Anniin dhuubb yoo maaonii tiyyaa ann llaale, issi woorri issilaan jeedaaniyyu keenyaa kheesaa waan haaqqi tookooyyu inqqaamnee*

Translator : Anasema mimi kwa ma... ma... maoni yangu nikiangalia namna hiyo sisi Waislamu ni kama leo tumewekwa kabisa, hatuna haki.

Mzee Wako Hache : *Dhuubb khaa haaqqii suunii toolcaanii guuyya khan kaatibba khaanaa nuu dhaaraani issilaanalee akh sheerriyyan keenyaa qaabdhuu waan naamii qaabbu biinaadhaamun qaabbdh cuuf toolcaaniif*

Translator : Sisi kama Waislamu, lazima Katiba yetu, sheria ya Kenya vile inalinda wananchi wake, sisi naye tupewe haki kamili, ulinzi kamili, na mambo yetu yote ya dini iangaliwe.

Mzee Wako Hache : *Nuu woorri suun khaa booraan jeedaan aammale laaf inqqamn*

Translator : Sisi anasema tukiwa Waborana wakaaji wa sehemu hii, hatuna ardhi.

Mzee Wako Hache : *Aardhii teen cuufaa yaa fuudaatan*

Translator : Ardhi yetu, yote imechukuliwa.

Mzee Wako Hache : *Taa miishoo tii dhuusee nuuraa fuudaatan*

Translator : Ya mwisho ni Duse hapa pahali, Duse, Mining imechukuliwa.

Mzee Wako Hache : *Fuulaa amman taan kiinaa jeedaan gaam suunni, laaftii ammantaanaa Meru National Park jeedaanii, laaf booranaa khaa dhuuri hoorrin ittii daaqqaat, laaf suun ammaa nuuraa fuudaanii booraanii inqqaabbu aammaa Meru National Park jeedaan, suulee kaatibba dhaaranii laaf teen suulee nuu dheebbisanii naamii cuuftinuu haaqqi uffii laaf uffii aarggaat*

Translator : Anasema leo tukiangalia sehemu za Kinna, yeye anatoka sehemu ya Kinna Kinna. Kuna Meru National Park, hiyo ilikuwa sehemu yetu, Anasema ya Isiolo District ya Waborana, mali yetu ilikuwa inachungwa huko. Tumenyanganya, imekuwa National Park, tunataka iwekwe katika Katiba ya kwamba ata hiyo ardhi yetu

ambayo imenyakuliwa irudishwe. Ni haki yetu.

Mzee Wako Hache : *Keenyaa kheesaaleet waan ann daagaaee shaawahillilee imbeekhuu, keengeerezaale imbeekhuu, keenyaan cuuftiinu miin uuffi qaabdh jeedani laakinii nuu boorani miin inqaamn miinii kheen khaa naam cuufatii siirkaalaat [inaudible] toolcee*

Translator : Anasema leo, sisi tunasikia, Anasema mimi sijui Kiswahili wala Kizungu, lakini anasema mimi najua ya kwamba kila moja ana nyumba yake. Lakini leo katika Kenya. Lakini leo katika sehemu yetu hii, hakuna, sisi hatuna ni... ni kama mtu hana nyumba yake, hana makao yake. Kila moja anaingia free vile anataka.

Mzee Wako Hache : *Laaf teen suunii fiin dhuurii kooloonii, koolooni naamii cuuftii fuula uuffi qaabbaa, khaa aammaa taan kaatibba dhaarani naamii cuuftinu haaqqi--- laaf teen fuulaa issaa dheebisanii, akhaasiit dhuubb siirkaalileen nuu tissuu*

Translator : Anasema Katiba mpya lazima iangalie haki ya mipaka yetu, watu wasiingie tu vile wanataka, bila kushauriana na wananchi. Tuwe na heshima katika mipaka yetu, iheshimiwe ya sehemu yetu. Tuwe na uwezo juu ya mipaka yetu.

Mzee Wako Hache : *Haaggan qaabb*

Translator : Yake anasema, anamalizia hapa.

Com. Lethome : Asante sana Mzee. ...[inaudible]... jilandikishe Mzee, jilandikishe hapa. Haya, sasa tutamuita mtu wa pili, na tunaomba pendekeza, pendekeza. Hebu waambie kwa Kiborana kupendekeza ni nini.

Translator : *Waan issaan taatanii hoojjaa naamii aarm gaadh duufuu waaktileen gaabbaabdhuu, attin waan siilla feet, taa qaarr dhaabbart yaa dhaabbartee waan aattin feet aan aamm akhaas feed tok, lam sadhi jeedi akhaan himaad*

Com. Lethome : Kwa sababu akianza kuzungumzia habari ya matatizo ...[inaudible]...

Translator : *Yoo aatt waan dhuurri khaan hiimmat diibb akhaanaa qaamn jeedaan waaktileen indheemti, beedhel sunni amm suun siiruum aannaan jiggatanitii amm diibb ammaa taan akhaamiin diibb khaan uuffiraa buuqqimnaa maaonii tantee kheen*

Com. Lethome : Galgalo, Gul... Galgalo Uso.

Translator : Mzee Galgalo Uso.

Com. Lethome : Haya.

Translator : Songa Mbele.

Translator : *Kiswaahili ittii gaadh diiftaanii baabaa*

Mzee Galgalo Uso : *Iyyoo iyyo*

Mzee Galgalo Uso : *Naat aaffaan sii dheebbissaa*

Com. Lethome : *Assaallamaaleykum*

Mzee Galgalo Uso : Habari yenu wananchi

Com. Lethome : Mzuri sana Mzee

Mzee Galgalo Uso : *Aan dhuubbin tiyyaa waan jaarsii reefuu dhuubbatee , waan naami tok dhuubbat waan irr dheebbiyye guudhoo dhuubbat inqqaabb*

Com. Lethome : Muambiye aanze na jina yake.

Translator : *Maaqaan kiyyaa Galgalo Uso, jaarssaa gaarbbat*

Mzee Galgalo Uso : *Dhuubbii qaarraa, siirkaal kheen gaaff koollon kaan khaa aaffirikaan irraa fuut, waan guudhoo nuu toolcee inniileen*

Translator : Anasema jina lake inaitwa Mzee Galgalo Uso, ni Mzee wa Garba, mkaaji wa hapa.

Mzee Galgalo Uso : *Waan inni toolcee, DO nuu toolce DC nuu toolcee, Bungee nuu toolcee, ijjoolllee university nuu soomssissee, seekenderi nuu soomssissee, waan nuu imbbeen cuuf nuu baarssis*

Translator : Anasema Serikali zamani wakati, ilichukuliwa kutoka kwa ukoloni kweli Serikali imetufanyia mambo mingi.

Mzee Galgalo Uso : *Waan akhaasii gaaf kooloonii suunii inqaamnuu jeed*

Translator : Anasema kweli tume pata mashule, ma-Do wame andikwa, ma-Dc wame andikwa, na mambo kadhalika ya maendeleo.

Mzee Galgalo Uso : *Waan aakhaassii gaaff koolooni inqaamn jeed*

Translator : Wakati wa ukoloni hatukuwa na hayo.

Mzee Galgalo Uso : *Laakiini laaf qaannaa, laaftii teen tuun aadhaa qaabdhii nammaa khee jiiraa, hoorrii khee jiiraa, kaaraa khee jiiraa, eellaa khee jiiraa waan suun siirkaalii keenyaa aamrii issii nuuraa laaffiis jeed*

Translator : Anasema sisi tuna nchi, nchi yetu ina nyasi, ina mali, ina... ina maji, na mambo yote ambayo iko katika nchi, natural resources yetu. Leo hiyo nguvu imechukuliwa na Serikali, sisi wananchi hatuna nguvu yoyote juu ya ardhi yetu.

Mzee Galgalo Uso : *Eelli aabbaa qaabba, kaartii aabbaa qaabbdhii, maarri aabbaa qaabbaa waan aabbaa qaabb suun naamii jiirrani teenaa hirrumaan duufee seenee, waan suun yoo innii tiikaat nuu siirkaalat hiimaana jeed*

Translator : Anasema leo kisima kina mwenyewe, yaani kama kisima ingekuwa na wenyewe, nyasi ingekuwa na wenyewe, ardhi ingekuwa na wenyewe, lakini uta kuta saa zingine hata majirani yetu wanakuja wanaingia kwa nguvu tu bila mtu yoyote sisi hatuna pahali pakushtakia.

Translator : *Maaonii tentee kheen jeedaan, aamm attin akhaam feet*

Com. Lethome : Pendekeza Mzee.

Mzee Galgalo Uso : *Aamm waan aniin feeduu, khaa aamuuri teen, taa adhaa teenaa nuu aadhaa qaamnaa siirkaalii kaatibba khee khaaee aadhaa teen nuu jaabbessu*

Translator : Anasema sisi tukiwa Waborana tuko na vile sheria yetu ndogo ndogo ambazo tumeweka ya nyasi, ya kisima, ya nini, ambayo Wazee wanakaa, wanapitisha mambo fulani. Hii iwekwe Katika Katiba.

Mzee Galgalo Uso : *Aammalee aadhaa teen tookoot khaa aammalee baallessaan jiirr jeed, aadhaan teenaa hoojjaa naamii laamaan wool lloolee, khaa tookoo caacaabssan, khaa took maataa doosan, taanii khaa maataa doosan qooqaalaa itti qaallanii, yoo gaatti, gaatti ittii dhuubbaatanifi khaa caacaabbe qaassee daahaaniffi jeedaanii, ammmaa llaacuu woolinguuranii kootiinii geessaan jeed*

Translator : ...[inaudible]...

Mzee Galgalo Uso : *Hoojjaa kootinii geessani feennii irraa khaanii khaa kuulee kuumkii saadhii kuuleen kuumkii saadhii, kuumkii taan siirkaalii fuudaatee woorrat indeebbissani worri khaan maadhuum uufiitin reeffi wooraa gaal jeed*

Translator : Anasema zamani hata Waborana, wakati watu wanapigana wawili, Wazee wanakaa, wanaangalia hiyo case, wanaamuwa kila mmoja, kiwazee. Leo watu wanachukuliwa wanasukumwa Kotini tu. Tunataka Wazee waweze kupewa nguvu ya kuhukumu kesi ambayo inatoka baina yetu.

Mzee Galgalo Uso : *Aammalee aadhaa teen, intaal dhuubra naamii duufee akhaan haarkaan qaabbateyyu dhuubbaarti ----- dhuubbartii naamii akhaan haarkaan qaabbate, naam diirr miidiisoms jeedaani gaatii qaabbdh jeed*

Translator : Anasema hata wasichana wetu, kumdara msichana katika Kiborana, namna hii, hata na mkono ni hatari sana. Hii yote leo hatuna hiyo haki, ya kutetea, hata haki ya wasichana wetu.

Mzee Galgalo Uso : *Dhuubbi suun aamuurri issi khaa nuut kheenaanii, nuu aadhaa teenaan haatuua itti fuudaanee naam duubbr uulfees [inaudible] irr kheenee aakh kaaraa kheenaa akhaasiin toolciinuu jeed*

Translator : Anasema mtu yoyote ambaye... mtu yoyote ambaye ana... ana.... ana... haribu msichana ama anamdhulumu msichana yoyote, sisi Wazee tupewe uwezo na Katiba ya kwamba tuchukuwe sheria kiwazee na tuweze kumpatia huyo mtu adabu kulingana na ile hukumu ambaye Wazee watapitisha.

Mzee Galgalo Uso : *Waan diibiit ammaale jiirraa, woonii jiirran, ijjoolee suun hoojjaa uulffaatee uufuumaa yaatuunitii, hoojjaa taan woomaa intoolciin, taadiibbillen akhaanuum mufaanoo taalee gaartte, ammaalee cuuf duukuubb woolin dooftee cuutii raawacuu jiirt jeedii issiif illmaanillen woollin, huujji suun*

akh siirkaali haatua itti fuudaatee, kaatibba suuni khaa laaf kheesaa baaleessani jeed naamiinuu raawacuu jiiraa

Translator : Anasema tuki... tusipochukuwa hatuwa vizuri upande wa wasichana na namna hii, wengi wataumia na ugonjwa, kwa hivyo Serikali ipatie nguvu Wazee waweze kufanya hiyo...

Mzee Galgalo Uso : *Aamaalee llaafti biyyaa, laafti keenya, fuulaa cuufaa goossaan yaamaani, aarm yoo daaqaan Meru Disrtric jeedani, gaam yoo jeedaan Mitikut District jeedaani, haayee aacc yoo daan Samburu District jeedaani nuu aamoo Borana District njeedaani Isiolo District jeedaani, khaa akhaa biyya suun Borana District nuun jeedaani*

Translator : Mzee Anasema ya kwamba, sehemu zingine utakuta Meru District inaitwa Meru District, Samburu District inaitwa Samburu District, Turkana District inaitwa Turkana District. Mbona sisi District yetu inaitwa Isiolo District. Tunataka, napendekeza katika Katiba jina Isiolo iondolewe iitwe Borana District.

Mzee Galgalo Uso : *Dhuubbi tiyy haagganumaa kheesaa baa jeed*

Translator : Mzee anasema anamalizia hapa... Haya haya.

Com. Lethome : Asante kwa maoni yako. Kajiandikishe, jiandikishe hapa hapo hapo. Jiandikishe hapa. Dabaso Guyo. Dabaso Guyo.

...[inaudible]...

Mzee Dabaso Guyo : *Maaqaan kiyya Dabaso Guyo, worr Kiinat*

Translator : Mzee Anasema jina lake anaitwa Dabaso Guyo na ni mkaaji wa Kinna.

Mzee Dabaso Guyo : *Aalleen waan beekh khaa hiimaad qaabba mooni tiyyaa baassaa naarra caaqaassa*

Translator : Anasema anapendekeza maoni yake. Sikizeni kwa uzuri.

Mzee Dabaso Guyo : *Kenyaan uhuuruu aarggatee jeenan, beenii laafaa keenyaa ni keenyaa jeed cuuf baallin aarggaat jeed*

Translator : Kenya ilipopata uhuru watu wa Kenya walipata... kila moja walipata kiwango ya ile uhuru yake.

Mzee Dabaso Guyo : *Wooldaaggaani naafaas akh fuudaaatan, naafaas dhuurri eengeerezaa irraa inqaamn, khaa koolooni irraa inqaamn aarggaataan jeedan jeed*

Translator : Watu wakapata ile mambo zamani nafasi walikuwa hawajapata wakati wa ukoloni wakapata.

Mzee Dabaso Guyo : *Nuu guuyyaa suun diippun nuu duuft jeed*

Translator : Sisi wakati wa Kenya wengine walipata nafasi ya uhuru na maendeleo, sisi siku hiyo ndio tulianziwa na shida.

Mzee Dabaso Guyo : *Nuu gaaf feereenjii naafaas guudhaa qaamn jeed*

Translator : Wakati hata ukoloni, hata ili... Anasema kwa maoni yake ilikuwa ni afadhali.

Mzee Dabaso Guyo : *Gaafaas soommaa inqaamnuu woonii nuu irraa qaamn soommaa caalaa deebbuu qaamn jeed*

Translator : Siku hiyo wakoloni walikuwa shida yetu, walikuwa hatuna masomo.

Mzee Dabaso Guyo : *Aamm fiinaa aarthii teenaa [inaudible] zaayyidh qaamn jeed*

Translator: Lakini upande ya ardhi, ardhi yetu tulikuwa tuna uwezo wa kuichunga ardhi yetu.

Mzee Dabaso Guyo : *Laaftii teen aarrdaa naafaas inqaabdh jeed*

Translator : Leo Anasema hatuna amri ya kuchunga ...[inaudible]...

Mzee Dabaso Guyo : *Laatii teen shaambaa inqaabdh jeed*

Translator : Ardhi yetu haina shamba.

Mzee Dabaso Guyo : *Laaftii teenii Reef Gaal kuutooshaa qaabdh jeed*

Translator : Sisi ni watu wa mifugo ambayo tuna ng'ombe na mbuzi na ng'amia.

Mzee Dabaso Guyo : *Waan suun nuu tookoolee aamm inqaamn jeed*

Translator : Sasa hiyo ng'ombe hata na mbuzi iko taabani hali yake.

Mzee Dabaso Guyo : *Woonii waan suun nuu dowwee siirkaalaa nuu dowwee jeed*

Translator : Leo hii mambo yetu, mifugo yetu kukosa bei, kukosa nini, hii yote ni vile Serikali ambayo haingalii haki yetu. [**Translator :** *Maan feet aamm maaoonii taantee*]

Mzee Dabaso Guyo : *Woonii aann feed, laaf teen taa nuu gaar cuufaan guudhuunfaan, Meeron nuu guudhuumfitee, Saafaartii nuu guudhuumfitee aardhaa khee teenauu yaa daabnee jeedin* [**Translator :** *maanfeet akhaam toolcaan*], *akhii toolcaanii laaf muubbaaka dhuurri nuuraa dheebissanii, meeroo nuuraa hiisaanii, laaf aamm biinnens jeedan taan taa binnensatini teena nuuraa dheebiisani, laaf teen khaa amm nuu kheenaan feen*

Translator : Yeye anapendekeza katika maoni yake ya kwamba, Katiba yetu ichunge mipaka yetu. Mipaka ambaye imenyakuliwa upande hii ya Meru, mipaka yetu, imenyakuliwa hii ingine ya... ya North Eastern hii yote. Tupewe mipaka yetu ya haki ya zamani, vile ilikuweco. Na Katiba ichunge mipaka yetu.

Mzee Dabaso Guyo : *Laaf cuuf nuut beekhaa, nuutt seerr issii kheesaa khaa kaaraa nuu qooraanii gaargaari nuu baassanuu jeed wooliin dhoonaa*

Translator : Na anasema hii, lazima isipochungwa hii, na Katiba watu wataumizana. Kwa hivyo Serikali ifanye bidii. Hata National Park pahali mifugo... wanyama yote, Anasema hii yote ni ardhi yetu ambaye ng'ombe yetu ingekula nyasi, imechukuliwa yote imepeanwa kwa park.

Mzee Dabaso Guyo : *Worr dhuuri ...[inaudible]... maalkaa biissan dhuuri cuuf khaa nuu dheebbisaani jeedan*

Translator : Anasema maoni yake ni kiasi hiyo ni ardhi tu.

Com. Muigai : Asante sana Mzee, jiandikishe pale.

Translator : *Hoojjaa baataan khaan maaqaa assi qooraadaa taafadhaal, naamii maooni baas aarmm*

bbaaee maaqaa aass qoorratutii

Com. Muigai : Mohammed Fovle...

Translator : Mzee Mohammed Fovle

Mzee Mohammed Fovle : ...*[Arabic]*... Mohammed Fovle.

Translator : Anasema jina yake inaitwa Mohammed Fovle, Mzee wa Garbatula.

Mzee Mohammed Fovle : *Aannin mooniin tiyy gaaggabbabdhuu jeediin*

Translator : Maoni yangu anasema ni mafupi.

Mzee Mohammed Fovle : *Taa tookoo laaf jeed*

Translator : Ya kwanza ni ardhi.

Mzee Mohammed Fovle : *Laaftii haadh taantee jeedan jeed*

Translator : Ardhi ni mama ya mtu.

Mzee Mohammed Fovle : *Naam laaf qaabbu waan cuuf qaabba jeedin*

Translator : Yule mtu ana ardhi ana kila kitu.

Mzee Mohammed Fovle : *Nuu laafaa inqaamn jeed*

Translator : Sisi anasema hatuna ardhi.

Mzee Mohammed Fovle : *Laaftii yoom attiin laaf qaabbdh haaqqii ittii qaabdh jeedin*

Translator : Wakati wewe una ardhi, ndio uta kuwa una haki ya hiyo ardhi.

Mzee Mohammed Fovle : *Aakh roofuu ...[inaudible]... dhuur imbaabbanuu, laaftii bbiyya cuuf khaa attin*

aaggart khaanii, maaqaa aabbootii tiin yaamaan jeedin, yoo attin maaqaayyu inqaamn saaleen yoo att aaggart loon eellmaataanileen yoo att maaqaa issaatin yaamt induufaa, yoo aatt maaqaa inqaamn woomaayyu haarkaa inqaabdh, taa aakh aamm keenyaa kheesaa taa reefuu ammaa jaarrolleen hiimtee laakissi akh aam itioobia khaa aaggart suun. Naaggelle booran jeedan jeed [buubuulqi siidhamo], Goobolkh baalle jeedan jeedin wooraa aarssi jeedan khaani, Goobolk moogaadhen jeedan jeedin [oogadheenaan] hiimaan, khaa laaf teenaalee akhaas maaqaa itti nuu toolcaani took taan jeedin [Translator :Maaqaa khaam feet] District Isiolo khaa District Borana jeedan jeedin

Translator : Anasema anapendekeza ya kwamba Isiolo District iitwe Borana District.

Mzee Mohammed Fovle : *Taan ammaalee laameesoo laaf teen taa fiirii taatee keenyaa fiirii jeedanii fuulaa cuufaan dhuudhaan, yoo ann aarggee laafti biyya fiirii intaaneen teena fiirri taaee, mupaakaa dhuurri khaan taa laaf teen khaa dheebbisan*

Translator : Anasema mipaka yetu irudishwe kama zamani, na Wazee wapewe nguvu ya kulinda mipaka.

Mzee Mohammed Fovle : *Taan laameesuun dhiinii issilaamaa khaa ukkuunkii kheen nuu woorr issilaanaatii ukkuunkii issilaana khaa nuu aarggaan*

Translator : Anasema mzee sisi ni Waislamu, na lazima tuhukumiwe na sheria ya Islam.

Mzee Mohammed Fovle : *Laaf teen nuu hoorrii qaamnuut sookoo inqaamnee faayyidhaa hoorri kheenaa naamicii hoorri inqaamn nyaatta jeedin ...[inaudible]... sookoo nuu jaaraan*

Translator : Anasema tunataka, mapendekezo yake ni ya kwamba, Katiba itafutie mali yetu soko.

Mzee Mohammed Fovle : *Taan irraa haafnaan haagg laaftii nuu haaqqii inqaamn waan ...[inaudible]... eejjee issaaniin dhuubbad khuun haaqqi keenya inqqaabb jeedin kibaandhee*

Translator : Anasema sisi, Mzee anapendekeza, anasema sisi hatuna kipande. Mimi nasimama mbele yenu sina kipande leo.

Mzee Mohammed Fovle : *Aannin naam Gaarbb Jilloo daalaatee gaaff miijiisii khaan aarma dheebii soomaalii daaqee, haagg suun gaaddeebbinaan ammaantaan haaqqi tiyy naa doowwwani daabbee eejja jeedin*

Translator : Mzee anasema mimi nimezaliwa hapa Garbatula, nilikuwa Mzee wa Kinna, wakati ya shifta war, nilikimbia, nikatorokea Somalia, niliporudi katika hii nchi yangu ambaye nimezaliwa ndani, ni vita ambayo ilinitoa ndani, nime katazwa kipande. Mpaka leo mimi sina kipande. Kwa hivyo kipande...

Mzee Mohammed Fovle : *Aamm gaarbba deemee siiyyaloo daaquu indhaandhaauu, suulee yoo aann laaf haaqqi itti qaabbaadee, haaqqi laaf tiyya taa keenyaa ann qaab ann naam keenyaa taatee khaa annaarggad jeedin*

Translator : Anasema mimi leo hata nikifika Isiolo, siwezi kwenda kwa sababu nita shikwa sina kipande. Kama kweli mimi ni mwana Kenya, Serikali ya Kenya unipatie haki yangu, kipande yangu.

Mzee Mohammed Fovle : *Naat aarmm eejee naam kiyyaa maalee naam aaffuurtaamii laamaat aarmm khee jiiraa jeed khaa haaqii keenyaa suun inqaamn*

Translator : Mimi peke yangu na simama hapa, lakini katika Garbatula tuko arubaini-na-mbili, anasema hapa hatuna kipande, na tumenyimwa.

Mzee Mohammed Fovle : *Aaniin haaqqiin aann feed khaa guuyya khaan nuu kheenaan moonin tiyy suun jeedin*

Translator : Hii ndio ni mapendekezo yangu katika Katiba.

Mzee Mohammed Fovle : *...[inaudible]...*

Com. Muigai : Asante sana Mzee, asante sana. Isaac Gola, Golo.

Mr. Isaac Golo : *Asalaam Aleykum* mimi na shukuru mwenyezi Mungu *...[Arabic]...* ambaye amenijalia ni simame hapa mbele yenu. Kwa jina naitwa Isaac Golo. Mimi ni Muislamu. Kama Islam napendekeza ya kwamba tuwe na Kadhi. Kadhi wetu asipewe power. Nguvu zaidi ipewe ya kutawala... ya kuongoza Waislamu katika nchi ambayo tunakaa ndani.

Ya pili tunataka lazima, awe Judge... Kadhi asikuwe na nguvu ya kurithi, ama Kadhi ya talaka peke yake. Lazima hukumu zote ambayo ndogo ndogo ya Kiislamu ama hukumu zote ya Kiislamu ziwe chini ya Kadhi. Dini yetu kitabu lazima sisi kama Islamu tu kubaliye, Katiba ituruhusu tu tawaliwe na hiyo kitabu.

Na mfanya kazi ambaye ni Muislamu anaye fanya na Government, akubaliwe ya kwamba, kulingana na dini yake aheshimiwe. Sababu kuna dini inakubali suna fulani katika kuweka ndevu, Maadama zinakubalia Wahindi kuwa na kilemba nyekundu ndani ya majeshi, Islamu aruhusiwe madevu na kitu yoyote inaruhusiwa na dini yake katika Katiba.

Tunataka Katiba iwe Katiba ya haki, ya kulinda wananchi wote wa Kenya wawe sawasawa. Manaake tuna... tukita... tukitazama sisi Waislamu Katika nyanja yote ya maendeleo tuko nyuma kabisa. Ukitazama upande ya... leo tunasema Kadhi... tunasema... tunataka Passport, iwe ni haki ya mwananchi ya Kenya, wacha kipande. Sababu ulimwengu inaendelea ...[Vernacular]... inafunguliwa leo ulimengu mpaka zote, hadi mpaka mjini watu wanatembeleana. Bidha inatoka Sudan ina ingia bila ku... kulipa fee ndani ya Nairobi. Kwanini binadamu inakuwa pingamizi. Tukubalie Passport ni haki ya raia ya Kenya yote. Hiyo napendekeza.

Ya pili, katika ukiangalia katika biashara. Waislamu tuko na tatizo. Unakuta hakuna mtu anaweka rasilmali katika Garbatula. Leo unakuta katika uli... ukienda Maua mtu anafungua kiduka kidogo, anapata pesa... company wanakuja kuweka vitu yake. Kila bidhaa inapatikana. Garbatula leo ukihitaji bidhaa za dukani unahitaji, kwenda 120 kms.

Tunataka Katiba ijayo iwe inajenga nchi hii yetu iwe ina mawasiliano, communications iwe rahisi, katika biashara, kila nyanja. Sisi Waislamu lazima tutambue ya kwamba sisi tuna dini, katika gereza mtu Muislamu akishikwa lazima ahesimiwe kulingana na itikadi yake ya dini. Tunataka mambo tukubaliwe jela yetu, kando tuhesimiwe wale Waislamu, maana wanahitaji kusali, tuwekee gereza kando.

Tunahitaji usalama. Usalama ukiangalia tuna taabu leo. Askari polisi anatoka station kufika nyumba fulani anauliza fulani yuko wapi? Anauliza Bibi. Anasema hayuko. Kwanza anamuumizia, hivi kutandika. Kwa hivyo... Hiyo tunataka sheria lazima iwekwe sheria ingine. Committee fulani ambayo ni civilian, ambayo itakuwa na ofisi kando. Malalamiko yakitoka kwa wananchi ipokelewe na hiyo. Kwa sababu ili iwezekane yule ana hatia apelekwe kisheria. Sababu unakuta leo, yule mwenye kudhulumu ndio anakua Judge kwako tena. Ili zikomeshe hiyo, tunataka committee kando ambayo inapelekwa, Katiba zipitishwe.

Tunataka barabara, tunataka mawasiliano, tuwe kama Kenya ingine. Sababu tuna jifikiria sisi tunadhulumiwa kabisa, hasa Waislamu. Unaona mambo yote, hata kupita hapo, unakuta... je! wakati unatuma mfanya kazi ya Serikali, Veterinary, labda mtu fulani, nenda fanya matibabu ya ng'ombe kutoka Tina, anaona kama sehemu hiyo ni sehemu ya shifta. Je! Kama una hesabu sehemu ni ya shifta, unakuja kuulizwa licence ndani ya Garbatula. Duka ambayo omo mbili tatu inaweka. Tunataka haswa yetu aweke.

Tunataka sehemu zetu katika biashara ziangaliwa kando, Katiba iheshimu, sababu hi ni sehemu ambayo tume pata taabu zaidi. Kutoka 1963 mpaka leo. Sababu katika biashara yetu ihesabiwe kama sehemu ya vita, sehemu ya taabu, ihesabiwe kama... una... unakuta katika License leo, licence ya Nairobi na Garbatula is the same. Hali Nairobi ina kuwa na communication, wanakua an simu, wanakua na kila jambo. Lakini Garbatula, angalia kitu gani utakuta.

Nafikiri Commissioners mwenyewe kutazama leo, wana one kama ...[inaudible]..., kwa hivyo tunataka hizo nchi yetu iendelezwe na Katiba ijayo. Na tuhesabiwe ni kama watu wamekuwa nyuma, sasa wapelekwe, karibu na Wakenya wengine.

Katika Passport mfano tukiangalia leo, mtu akiweka mandevu hawezi kuwa na Passport, si tunadhulumiwa sana. Tunadhulumiwa mfano hata mimi niko hapa na nyinyi, kutoka 1993 nime-apply Passport zangu mpaka leo, sijapata majibu. Na documents zangu ni hii. Hata ni ushahidi. Onyesha hata wananchi hiyo. Hiyo ni documents ambayo nimekata 1993. Sasa hizo zote zinamanisha ya kwamba sisi tunadhulumiwa. Kwa hivyo Katiba ijayo tunataka zilinde haki yetu Waislamu, tuwe na Passport.

Katika angalia katika form ya Passport kuna karatasi jingine wengine hawawezi. Sisi tunaweka. Tuna kuwa na extra karatasi ambayo katika leo Wameru hawawezi weka Borana anaulizwa hiyo karatasi iko wapi. Karatasi ya Chief. Mnapenda Do, Dc. Sasa ina amanisha hiyo hata huta... haita tosheka na hiyo document ngapi. Every... kila kitu tukonayo, lakini haitambuliki. Kwa hivyo ina amanisha hiyo, tuna tengwa, ajiliya dini ama kijinsia sababu ya nywele, sababu tunataka hiyo Katiba ijayo ikomeshwe sisi tuwe sawa sawa na wananchi wa Kenya.

Mfano ukiangalia Nairobi, mtu Msomali ama Mborana akitembea, askari wana simamisha mara moja, anaambiwa lete kipande. Je! Nairobi Burundi wako ndani, Rwanda wako, Zimbabwe wako, mbona sisi tunawindwa. Ni swali? Ndio hivyo Serikali... Katika ijayo lazima ihifadhi sisi, na vile tumekuwa nyuma zote tuangaliwe.

Sisi kama Waislamu tunataka heshima yetu, tuwe na uhuru wetu ya kutembea, uhuru wa kufanya dini yetu kufanya mawaidha, tunataka zikubaliwe na Katiba mpya. Katika Madrassa ya Kiislamu, ziwe zina heshimiwa na Madrassa yetu ya Kiislamu, ziwe education ile tunapata katika Madrassa ya Kiislamu itambulike, ziwe zinafanya tuapata certificate kutoka education, ya elimu itambulike ya kwamba hi Madrassa ni part of education. Ili... tunataka hiyo Madrassa yetu itambuliwe. Katiba ilinde kati... Madrassa zetu iheshimiwe.

Ya pili, tunataka kufanya kazi, kwa mfano tunahitaji Serikali ya majimbo katika Serikali. Mimi kama Muislamu napendekeza tunataka Serikali ya Majimbo. Isiwe utawala. Iwe karibu na sisi kabisa. Staff ama kuandika wafanya

kazi, tuwe local na tupate sawa sawa na ulimwengu, na Wakenya wengine. Iwe utawala wetu ama kugawanywa kwetu, tupate karibu na sisi. Sababu sisi tumedhulumiwa.

Ukitazama leo iko mishahara... Commissioners ishirini-na-tisa hakuna mtu wa Isiolo District hata moja. Hii ni ajabu kabisa. Je!... kama hiyo mwenyewe moja tumekosa kati watu ishirini-na-tisa. Utakuwa na haki sawa namna gani. Kutakuwa na haki sawa gani? Tutakuwa na haki gani mbele ya Province mzima kama Embu. Unakuta hakuna idara zote hakuna ija... zile zinapatikana Garbatula mfano. Veterinary. Idara zote za Serikali mwisho ni Isiolo. Hii yote inatokana na ukosefu wa haki sawa. Kwa hivyo tunataka Serikali ya Majimbo ambayo inarahisisha sisi huduma yote ziwe karibu na sisi.

Tunataka band ya vijana, vijana wetu unakuta wanamaliza school-i. Wako veranda-ni hapo. Tunataka badaa ya elimu Katiba ituruhusu mtoto katika university aruhusiwe. Wakubaliwe katika university ili tupate education sawa sawa na Wakenya wengine. Maana sababu hakuna facility ya mtu ya kuendelea kupate 'B' aama 'A' Kwa hivyo Serikali wa heshimu, hii sehemu wetu katika ijayo. Serikali tuki sema. Serikali ijayo ambayo atakuwa ana tawala na hii Katiba maisha yake basi haja ona kijana hiyo. Kwa hivyo unakuta mtoto, ata ukipeleka railways bus anafahamu sababu ni practical kila siku ana ona.

Kwa hivyo katika, kweli katika haki ya education tuko sawa sawa. Afananishwe hii sehemu ya Serikali ya, afanye special tests ya kwamba wa elimishwe. Saa ingine unakuta, Serikali ya gharamia watoto wapelekwe Nairobi, Kenyatta Airport. Yote waonyeshwe practical. Katiba itupendelea hiyo, tunataka watoto wetu ya sehemu hii iweke special upande ya education azidishiwe. Kwa hivyo napendekeza hiyo.

Com. Muigai : Okay

Mr. Isaac Golo : Upande ya maji, maji tuna taabu, Serikali... Katiba iheshimu ya kwamba unakuta sehemu zote za Kenya maji town...kwa towns zinapatikana. Sisi tuko hapa town na hakuna maji. Katiba ijayo tunataka maji Serikali atuhudumie tu pate maji kwa, sawa sawa na Wakenya wengine.

Kwa hayo machache ...[Arabic]...

Com. Muigai : Sasa tutamuita Habiba Bondo... au Halima Ali... Halima Ali... au Balafu Gabo... the lady is there. Nani ameitwa wa kwanza... Okay...

Mama Habiba Bondo : *Aan haabiibaa goodhoo kuulaamaawee, worr kuulaamaaweer, dhuubbin tiyy taa qaaraa siirkaalii kheen khaa keenyaa guudhoo diibb haarkaa nuu qaabb, dhuubb diibii inni haarkaa*

nuu qaabuu, nuu dhuurri laaf qaamn, laaf teen qaamn, laaf teen suunillee amm daabbissaa eejjin

Translator : Mama anasema ya kwamba, sisi Waborana tumedhulumiwa sana na Serikali na hata ile... hii ardhi tunaishi. Sisi tuko kiwango ya kukosa.

Mama Habiba Bondo : *Dhuubbi woor jiirrankii kheenaa, khaa meeroo jeedan khaan nuu woolin quubbaanaa akh oobboolesaa naamuu seeheemuu uffii qaabbaa, muupaaka qaamnaa aammoo wooluumman daaqaanaa, daaqaarkii suun aamma ya kheesaa daamn jeed*

Translator : Anasema tuna... tulikuwa tukiishi vizuri na majirani hasa majirani wetu hapa Meru. Lakini sasa hiyo uhusiano tulikuwa tukiishi pamoja imezorota, imeharibika. Hiyo husiano sio mzuri tena.

Mama Habiba Bondo : *Waan suun cuuf siirkaalaat dhuubb woolt nuu laakiis jeed, jiidhuu teen inllaaluu, yoo issiin nuu diibdh nuuraa indoowuu, dhuurri sookoo woolin hoojjana sookoo taan nuuraa hiitee, guuyyum feet, shaarriyya haarkaa uuffii fuudaatee, akhaan haarkhaan nuu qaabdh jeed*

Translator : Anasema ya kwamba zamani, kukiwa na shida baina yetu, huwa, Serikali inakuja kati kati yetu... inasuluhishwa. Lakini kwa sababu Serikali ime waachilia, hata wakiharibu hakuna majaribio; yoyote kutoka kwa Serikali kwa hivyo uhusiano ina zidi kuharibika, na sisi tuna zidi kuumia.

Mama Habiba Bondo : *Dhuubb diibbi kheen guudhaan suun jeed*

Translator : Hiyo ni shida moja kubwa anasema.

Mama Habiba Bondo : *khaa laameesoo, laaf teen muubbaka miiziima faalaamtee, baakka miishoo kuula maawee jeete laaf maagaadho kha dhuuri gaamii took kheenaa kha gaammii took khaa issii qaabbat*

Translator : Anasema ya kwamba wamefika kiwango ya kutunyanganya ardhi yetu hata ile border ya zamani ilikuweko mpaka mahali inaitwa Magado, na yote imechukuliwa. Na kulingana na ile... vile Mama alikuwa akijua zamani, na pia kulingana na ile map ya zamani ni ya kwamba area ya Magado kwenda pande hii yote ni area ya Borana. Lakini sasa imekuwa ni upande ya Meru.

Mama Habiba Bondo : *Taa saadheesoo, saaffaar taalee nuu naamuu nuu muupakka gaarggar qaamn, naamii laaftii suun teenaa jeedaani nuutii gaadh diisani, amm dhootii teen saarre taatee naamii guyya*

Translator : Anasema pia kwa upande ya majirani wetu Wasomali, kuna matamshi moja katika Kenya yote watu wanasema Kenya ni huru na unaishi mahali unataka. Kwa hivyo wale majirani wameingia kwetu, wametufinya zaidi mpaka sasa hatuna na fasi. Wametunyanganya, mpaka kiwango ikafika watu wakaanza kupigana, watu wakaanza kuwawa. Na kadhalika. Okay pendekeza sasa.

Mama Habiba Bondo : *Aammaa laa oobbafaadee, aamm woonii ann feed, kaatibba taan khee nuu kheetanii, akh keenyaa daaqqaat, keenyaan naamuu miin uuffi qaabbaa, miin khee kheesaat nuulen aamaanin teenuu, khaa miin kheen nuuleen itti uhuuruu qaamn, akhaas feed jeet jeed. Mooni tiyy mooniin tiyy akh nuu keenyaa amm dhuubb beetaa naamuu miin uffii qaabbaa, miin issaa khaan kheesaat aammaniin taa khaatiibba khee nuu kheetaanii akh siirkaalii quubb nuu qaabb*

Translator : Mama anapendekeza ya kwamba katika hii mambo ya mageuzi ya Katiba tuwekewe sheria ambapo kila mahali tulipo, sisi pia tuweze kumiliki area yetu, na ile border ilio ya halali iwekwe ili majirani zetu waweze kukaa kwao, na sisi tuweze kukaa kwetu tukijua ya kwamba hii ardhi ni sisi tunamiliki. Na tuko katika border yetu.

Com. Muigai : Okay

Translator : Mama anasema ame maliza. Asante.

Com. Muigai : Asante sana Mama. Halima Ali.

Mama Balafu Gabo : *Aalaam Aleykum*

Translator : Mama anasema anaitwa Balafu Gabo na ni wa Garbatula.

Mama Balafu Gabo : *Aanniin dhuubbii diibb naadeenii dhuubbacuu qaabb*

Translator : Mama anasema yeye atazungumuza juu ya na kutoa maoni juu ya mambo yale yanahusu kina Mama.

Mama Balafu Gabo : *Naadeen teen taa issilaanaa, oojjaa issinii huujjii hoojjaatee diirssii irraa dhuu, dhuubb issii jii aaffurtaam buulti kuudaan siirkaalii keenyaa liiff kheenuuf feen, muushaaraa issii woolin*

khaa huujjii inn hoojaat jeedanii khaa muushaaraa issi irraa inkhuun

Translator : Mama anasema wakati mke akifiwa na Bwana katika Kiislamu huwa ana patiwana nafasi ya miezi minne na siku kumi. Hiyo ni muda inaitwa ni kama ...[Arabic]... na ni muda ambapo yeye atakuwa katika hiyo hali ya huzuni. Na sasa Mama anapendekeza ya kwamba iwekwe katika ka... Katiba ile kama Mama anafanya kazi kwa Serikali au kwa shirika yoyote muda hiyo aweze kupatiwa ruhusa pia pamoja na mshahara yake ya kawaida.

Mama Balafu Gabo : *Ijjoolllee aabbaan irraa dhuu suulee khaa siirkaali kheen hagg issin taabaarki gaaltuuff haad irraa qaarqaar feen*

Translator : Na pia wale watoto ambayo wamefiwa na baba, ako na yule mama... mjane, pia Serikali itafute mbinu ya kuweza kuwasaidia mpaka hawa watoto waweze kupata nguvu. Au wafike kiwango ya tusema miaka kumi-na-nane na kuendelea mbele.

Mama Balafu Gabo : *Naadeen teen taa issiilaanalee huujji issiin huujji hoojaat issi buubbuyi keeyyatee hiiijaabb issi keeyyat feen khaa ooffissi woomaa irraa indhuubban*

Translator : Na kitu ya pili mama anasema, kina mama ya... wa Kiislamu huwa wana mavazi rasmi. Na anasema anataka hiyo... anapendekeza hiyo iwe kwa Katiba ile mama ame vaa ile hijab, yaani ahesabiwe kama mavazi rasmi, katika mahali pake pa kazi.

Mama Balafu Gabo : *Nuu aammalee sheerriyyaa teen taa issiilaanaa, kootiinii teen taa issiilaanaa taa haarkh qaadhii kheenaa nuu dheebbissan feen, khaa qaadhii kheenalee power issaa waan dhiiqqaayo sheerriyya issaa suun itti baallissan, khaa hirree ittii toolcaanif kootiini issaa*

Translator : Kitu cha tatu mama anapendekeza, ya kwamba Kadhi's court iwe ina hukumu mambo yote yanahusiana na watu ya Kiislamu, na pia anasema hiyo Kadhi's court huwa jukumu yake inaonekana ni kidogo aongezewe nguvu na iwe ina hudumia Waislamu.

Mama Balafu Gabo : *Qaadhii kheen aamaalee khaa Gaarb-Tuulaa kha nuu gaadheebbissan feen nuu*

Translator : Na anasema anataka iwe Kadhi's court iwe hapa Garbatula. Moja ya Kadhi's court iwe hapa Garbatula.

Mama Balafu Gabo : *Kootiini teen taa nyoonggaale nuu issi aass nuu gaadheebisaan feen, naamaayyu*

inyoonggan jeedaanii acciin dhaabbraani nuu quubb inqaabbnu

Translator : Mama pia anapendekeza kuwe na court, mahakama area kama hii ya Garbatula.

Mama Balafu Gabo : *Yoo aarr nyyonggan jeedaanii, taa khaalee nuu kootiini issaa cuuf woolin khee jiiirree llaalee birraa yaan feen*

Translator : Anasema kama mtu akipelekwa kwa court, huwa saa ingine anasikia mtu ana hukumiwa kunyongwa, na... lakini akiwa hiyo court iko area hii, pia wale jamaa zake wakiwa wameshitakiwa wanaweza kwenda kusikiza hiyo court, ikiwa haina shida kwao kwa sababu ya court kuwa mbali.

Mama Balafu Gabo : *Nuu aammalee nuuf siirkaal akhaa maalee woolt aann feen khaa siirkaali nuut ann*

Translator : Mama pia anapendekeza ya kwamba uhusiano wetu jamii ya huku na ya Serikali iimarishwe iwe mzuri zaidi ya sasa.

Mama Balafu Gabo : *Nuu aammalee sheerriyya teen taa issilaanaa, hoojjaa saafaari khaaraa deemnuulee nuu fuulaa waaktiin teen ittii geet cuufaa raabbiguudhaa kaadaanaa, kaanissa jeenee irra ingooruu, waakti suun naamicii dheerevalee khaa gaarri nuu daabbee saalaadhii nuu kuubbaalutii*

Translator : Anasema sisi huwa tukiwa hata safarini huwa wakati wa sala ikifika, tungependa kusimama mahali kusali na hata kwa wale jamii zetu... wengine majirani yetu wale tuko nao hata madereva. Tunataka tuheshimiwe katika kuwa na hiyo nia ya kutaka kusa... kusali, kuomba, kwa sababu hiyo ni sheria yetu ni lazima tuifuate.

Mama Balafu Gabo : *Nuu ammaalee, nuu woorri jiirrankii teenaa siirkaali kheen khaa keenyaaleeni naadeen woorr guurracalee shaambaa qootitii dhaabbaartee, nuulen tissitii dhaabaarre khaamuu shaambaa, niitii shaambaa maajaani irraa guurt biicaa daanii TV khee gaarssissanii, nuu niitii loon eellmituuyyu akh nuu loon eelmmiin nuu gaarsissu dhiidhaan, siirkaalii kheen khaa keenyaa*

Translator : Mama anasema sisi pamoja na majirani zetu kila moja ana kazi yake maalum. Kwa mfano anasema majirani zetu wa upande wa down... Meru. Mama anaenda shamba kulima. Mama ya huku kwetu anaenda kuchunga na kukamua ng'ombe. Anasema anaona kila wakati, huyu mama kwa shamba ya majani ya chai, huwa anapigwa picha anakuwa advertised. Ana onekana. Anajulikana, anakuwa recognized. Ile kazi anafanya. Anasema

sisi kwetu hata siku moja hatuja ona hata picha ya Mama moja ameonekana akiwa anakamua ng'ombe as a form of advertisement. As a form of recognition. Anasema anataka sisi pia tuwe recognized tujulikane, tutambuliwe. Kama ni mtu wa shamba, ni kazi ya shamba. Na sisi pia ni watu wa mifugo ni kazi ya mifugo. So tutambuliwe katika ile kazi yetu.

Mama Balafu Gabo : *Nuun ammalee, nuu adhaa teen taa siirkaalaa, aadhaa teen taa booraanaa, booraanii waan jeedee, “naadeen dhuubr daaltee haaqqi inqqaabd jeedee waan waaqqi sii kheen fuudataa muuccaa hiirren intoolfaatuu, niitiin dhuubr daalt daalkii inqaabdh jeetee booraanii akhaassin naamii kheen khaa issiilaanaa, niitii waaqqi intaalluum kheenef daalkii doowee, aadhaa teen taa issiilaanaa niitiin ijjoolle duubraa daaltee haaqqi inqaabdh jeedee, indaalaan jeedee, woomaa indaal jeedee wooni buushoofuu took dealt jeedee suunuman dhaanaabb aabban hoorraat intaal aabbaan daal haaqqii doowe loon khaan goossat ooffaat jeedanii, naamiccii aabbaa hoommaa itaan loon ooffaatee waan waaqii kheeneef gaarraci aarmmuumat oobbas”.*

Translator : Mama anasema katika mila ya Kiborana, mama akizaa mtoto wa kike, mtoto msichana huwa hawezi pata kurithi hata mali ya Baba. Anasema, anataka kupendekeza kwa Katiba ile hapa Kinna, wale wasichana wa yule mama hata kama hakuzaa mwanaume. Kupata mwanaume, kupata msichana pia ni amri ya mwenyezi Mungu. Anasema anataka hata yule msichana apatiwe haki kama vile kijana anapatiwa.

Mama Balafu Gabo : *Haqqii woorr suunii khaa akh taakaa toolcaanitii, illmaan khaamuu rabbi naamaa kheenee, nuu haaqqi issi taa haagg taakaa toolcaan feena*

Translator : Anasema anataka haki ya hawa watoto wasichana na wavulana pia, iwe ni sawa, wapatiwe haki kila moja.

Mama Balafu Gabo : *Diirtii nuu dhaabbsitee aadhoo gaanii kheen shaantaam taatee, hoojjaa nuu taambooo kaadaanaa oollaa khee baan, aakkoon taantee mee jeedee aakhaakhuu woorraa aafaan baanaa deemt jeedee nuu daan guuyya cuuf, uulleen shaantaam gaannalle nuuraa inn [inaudible]*

Com. Muigai : *...[inaudible]...* that one we are giving her more time, we are giving her more time, because she is a spokesman..

Translator : Mama anasema ya kwamba kutoka kwa ujana wake, mpaka kufikia miaka za hamsini. Huwa wanaume wana wadhulumu kina mama kwa sababu, hata akitoka kwa jirani, kwenda kuomba kitu kwa jirani mwenzake, huwa akirudi, ana pigwa. Anasema anataka kupendekeza kwa Katiba hiyo sheria ya akina Mama

kupigwa ipigwe marufuku.

Com. Muigai : ...[...ha Ha! ha...]

Com. Lethome : Wazee mbona hampigi makofi?

Com. Muigai : ...[...ha Ha! ha...]

Mama Balafu Gabo : *Nuu aammalee booraanii goositii teenaa, intaal fuutee intaal taan aammaarkiin raabbi guudhaa illmaan inkeenineefii gaan dhiidhaamaa daaciiteefii, gan dhiidhaamaa tiisiiteefii woyyaa issaa miiciiteefii, ookootee issaa daabbdheefi, ibbiidhee guubbe, adhuun guubdhee, oommaa indaalee haqqii inqaabbdhuu eedee oojjaa issin jaarree uuffijibbat khaa woorraa gaaltuu jeedee akhaassi gaalcaan waan cuuf irra fiitaatee,*

Com. Muigai : The women are happy.

Mama Balafu Gabo : *Akhaasifuu dhaabb khaan qaabbnaa dhaabbii khuun khaa nuurraa buuqaauu feen*

Translator : Anasema katika mila ya Kiborana, ma... ma... mke akiolewa aishi huko kwa bwana awe kwa bahati mbaya, hajapata mtoto. Lakini amemtumikia ule Bwana katika kila hali. Kama ni kuchunga, kama ni kupika, kila kazi amemfanyia. Lakini kama hajapata mtoto huwa yule mama anadhulumiwa. Kwa sababu wakati wa uzee wake anaambiwa, huyu hana maana. Rudisheni yeye kwao.

Sasa anasema anataka wapatiwe haki, kwa sababu kule kupata mtoto ni amri ya mwenyezi Mungu. Sio mapenzi ya yule Mama. Kwa hivyo anasema, amemtumikia, amepigwa na jua, ame chomwa na moto, amepata kila shida katika kutumikia ile family, kwa hivyo anasema wapatie... anapendekeza katika Katiba wapatiwe haki. Hata kama hajapata mtoto. Kule kupata mtoto au kukosa mtoto sio kuchaguwa kwake.

Mama Balafu Gabo : *Aan dhuubbin tiyyaa haagganuuma naadeen eedhuut eeggee jiiirraa dhuuraa infitaaduu siillaa guuyyaa khaan naaraa inn hoobbatuu, akh dhaabb diirtii nuu dhaabbsitetii tiyy haagganuuma naaggat.*

Translator : Mama anasema akona... mengi ya kusema lakini kuna akina mama wengi anataka kuwapatia nafasi. Hataki kumaliza mazungumuzo yote na anasema kwa hayo asante.

Com. Muigai : Asante Mama. Halima Ali... Halima Ali...

Com. Muigai : Wale watu wamefika hapa, na hawaja weza kujiandikisha tafadhali mujiandikishe kule, kwa wale vijana pale. Ukifika hapo tafadhali ujiandikishe ukiwa una maoni, au hata ukiwa umekuja ku sikiza. Tafadhali jiandikishe huko.

Translator : *Naammii aarm duuff, issanii aarm jiirtaan khaan naamii maaqaa inqooraaatin khuun fuulaa ijjollee suunii daaqaa aartii maaqaa qooraadaa, yoo waa caaqaasuu duufteef hoojjaa maaonii taantee baasuu duufteelee maaqaa khee aarti qooraad*

Mama Halima Ali : ...[Arabic]... mimi kwa jina naitwa Halima Ali. Niko na pendekezo langu na mimi naweza kutoa. Napendekeza nataka kutoa kidogo moja mbili hivi. Kama mimi mama pia. Kwa hivyo mimi natoa maoni yangu kuhusu wakina Mama. Kama mimi sasa mjane. Nime fiwa na Bwana yangu ...[Vernacular]... kama mimi Mama mjane hivi nime fiwa na bwana yangu. Na kila siku niko na watoto nawaacha mimi kwenda kutafuta haki wa bwana yangu, sipati. Na sikwenda kutafuta pesa kwa mtu ama kutafuta kwa jamaa. Ni kwa Serikali. Na Serikali inatunyanyasa.

Unaona watoto wangu wanateseka na mimi, nateseka kila siku ni kuondoka na kwenda. Death Gratuity ni pesa za haki za Mzee wangu marehemu ikiwa yeye ni mfanyi kazi ya Serikali. Kila siku mara niko Uchumi House, ama huko Sheria House, Public Trustees kufuatilia, na hakuna kitu ninapata. Shida ni ile ile. Na si tafuti pesa kwa mtu. Naona kwa hivyo Serikali ina tunyanyasa sisi, sijui ni sisi tu kina mama peke yake ama ni watu wote, ama ni watu wa dini ya Kiislamu peke yake, ama ni upande yote. Siwezi kutafautisha.

Kwa hivyo naomba Katiba ituangalilie kwa... tunafaa kuangaliliwa pesa zetu wanaume, wanawake waki fiwa pesa... Kwa maana ni haki yake mwenyewe, aletewe nyumbani kwake. Sio wewe unawacha watoto, watoto wanateseka. Huku wewe ukienda, hakuna mtu anakuangalilia watoto. Huku hupati pesa zako na sio haki yako... sio haki yao ati unaenda kuwaomba. Kwa hivyo tunaomba Katiba itusaidie hata hapa. Kwa hivyo ndio maoni yangu ya kwanza.

...[inaudible]...

Ya pili tuko na mahospitali wengine kama sisi hivi tunakaa sehemu za... tuko vijiji hivi... sio town. Hatuna madawa, hatuna matibabu yoyote tunapata. Ikiwa wewe huna pesa. Huwezi kusaidiwa, unaweza kuteseka hapo hapo, ama unaweza kufa hapo. Kama ni mama mjamzito ameletwa anajifungua na ako na maumivu na una jua chungu wa mzazi. Hupati msaada yoyote kusaidiwa, anga huyu mama ajifunguwe ndio badaye hata matibabu yapatikane. Kama ni pesa zifuatiliwe ama pesa, kutafuta njia ile watalipia, hauwezi. Unaweza kufa hapo hapo na

na nini... na umeletwa hospitali. Unakufa mbele yao. Kwa hivyo pia hapo upande wa hospitali hatuna madawa, tuko na shida kama hizi.

Upande tena wa mifugo, kwa maana sisi ndio watu wa mifugo tuko na mifugo kama ng'ombe, mbuzi na ng'amia. Wakiliwa na wanyama wa pori hatulipwi, unaona. Tuko na shida kama hizo pia. Tunafaa tulipwe kama ni mifugo wengine hawana uwezo wanategemea hiyo mifugo tu. Kwa hivyo wanafaa wapewe, kama ni kulipwa hivi. Wanafaa kulipwa maana mategemeo yao yote ni hiyo mifugo hawana kazi nyengine, pengine ya kufanya. Kuna wengine kweli wanafanya kazi na wako na mifugo. Lakini wengi wao hawana kazi, hawana chochote. Hiyo ndio kazi yao. Mifugo tu, kutegemea mifugo. Kwa hivyo kama ni wa nyama wa pori wamekula mifugo yetu, kwa vile sisi ni wafugaji, tunafaa tulipwe. Yangu ni hayo machache Asanteni.

Com. Muigai : Asante Sana.

Com. Lethome : ...[inaudible]... mwanadamu akiuliwa na mnyama wa pori?

Mama Halima Ali : ... Pia anafaa alipwe, kwa maana kama... kama mifugo yenyewe tuna faa tulipwe, binadamu si ni bora zaidi.

Com. Lethome : ...[inaudible]... sasa tunasikia kuwa wanalipwa shilingi elfu thelathini binadamu akiuliwa na mnyama wa pori... unapendekeza nini, ikae hivo hivo ama nini?

Mama Halima Ali : Elfu thelathini si pesa za kulipa binadamu.

Com. Lethome : Pendekeza.

Mama Halima Ali : Ina faa tulipwe [?] zaidi ya hapo.

Com. Lethome : Kama elfu... kama milioni moja hivi, ama milioni mbili, ndio zina faa kusaidia hao jama waliofiliwa. Asanteni.

Com. Muigai : Okay. Bwana Hussein Roba.

Mr. Hussein Roba : ...[Arabic]... Basi yangu hayatakuwa mengi, lakini yatakuwa machache. Ya kwanza ili kusindikisha tu yale yameweza kuzungumuzwa na wengine. Ya kwanza, kama tunavyojua, katika nchi yetu tukufu ya Kenya, tuna tawaliwa, au tunalindwa na sheria ambazo zimeundwa na binadamu. Na hii sheria ambazo

zimeundwa na binadamu, huwa inarekebishwa mara kwa mara. Malengo yake huenda yaki teuzi... yasiweze kutimizwa. Kwani kila wakati, tunapata shida, hata katika kuhukumu au kujiendelesha katika dini yetu. Yaani tuna shindwa kukuwa na ku-practice, au kutumia, au kuweza kujilinda katika la... kwa kutokana dini tukufu ya mwenyezi Mungu dini ya Kiislamu, au kutokana na hukumu ya mwenyezi Mungu kutokana na Koran tukufu.

Kwa hivyo katika shughuli hii ambazo zina endelea za kurekebisha Katiba, ningepomba Serikali au wale ambayo wanahusika ku-consider zaidi a Federal system. Federal Islamic System ambayo sheria za Kiislamu zinaweza kutimika. Hizo sheria kama tunavyojua, au wengi wetu tumeweza kusikia, nchini Nigeria nchi ya... ya... Kiafrica hizo sheria zinaendelea kutimika. That is northern Nigeria. Na hiyo sheria za Kiislamu ni Serikali kama yetu ...[inaudible]... ambayo ni Serikali ya Kiafrica sio ya... ya... Wazungu. Ni watu kama sisi tu.

Ni nchi ambayo imeendelea kiwango fulani ya kimaendeleo. Na sio ajabu asubuhi ya leo, hiyo mahakama ya sheria ya Kiislamu inaendelea huko Nigeria. Kwa hivyo kwanini hiyo, hiyo nafasi tusipatiwe sisi kama Waislamu tuweze kuendelea kutumia sheria hizo hapa Garbatula sio pahali pengine. Sio huko Nairobi, Kadhi's Court. Tuweze kutumia hapa Garbatula tukiwa na ...[Arabic]... yetu ambayo wana weza kufanya mahakama. Kama nchi zingine pia za nje. Saudi Arabia, Kuwait, ningeweza kutaja machache Sudan hapa jirani yetu, Iraq na Iran pia wanaendelea kutumia hizo sheria. Na kama tunavyojua hawa ambayo wanatumia hiyo sheria, hawana shida zozote. Ya ulevi, ya wizi, kusema uwongo, hakuna break-ins, hakuna robbery with violence, robbery hakuna. Ukienda Saudi wengi waliweza kutembelea labda Sheikh Ibrahim Lethome, nafikiri ameweza kutembelea. Na huko, nchi hizo au, wale wengine ambayo wali weza kuwa na fursa ya kutembea nje, waliweza kuona nzuri sana sana wale wali enda Hija.

Ni ajabu mtu ana, anazitupa au anaziweka pesa zake huko nje tu, dukani haifungwi, unawacha tu pesa huko, gari yako unawacha huko nje, baada ya dakika tano opposite ya hiyo, kuwacha gari yako Nairobi. Baada ya dakika kumi gari itakuwa imeondoka. Na kila siku, kila siku, watu huko sehemu ambazo za mijini unaona vile matatizo ambazo zinaendelea. Kwa hivyo lakini zile nchi ambazo zina endelea kutumia sheria za Kiislamu hawana matatizo yoyote.

Salama ya kutosha kwa sababu inalindwa na kitabu ya mwenyezi Mungu. Hapana ile paper document, hapana zile ambazo zimeandikwa na binadamu, ambazo huko nyuma zimeandikwa ziko katika kitabu, lakini haitumiki vizuri.

Yangu ya tatu. katika vile tunajua. Katika nchi yetu tukufu ya Kenya wakati ilipo chukuwa atamu ya uongozi, na Bunge zilizo pita, na Bunge za leo pia, ambayo wale wako. Walichukuwa pamoja na hayati Kenyatta na wengine, walichukua ahadi ya kwamba sisi tutalindwa. Lakini mpaka wakati huu hiyo ulinzi hatujapata. Ukienda pahali popote saa hizi, utaona ya kwamba wale ambayo wamechukua ahadi ya kulinda hii nchi, na watu wanaendelea kuuana. Police Station wako pale. Commissioner wa Nairobi... Commissioner wa... wa... Commissioner wa Police ako Nairobi, na karibu na ofisi yake, kila siku maafa ya wizi, na kuuana, na robbery with violence

zinaendelea kuwa huko Nairobi. Kila pahali. Whether it pleases or displeases anybody this is my chance please.

So now, hizo ndizo ambazo zinaendelea kuendelea. Lakini je! kama tungeendelea kutumia hiyo mwizi, ambaye ameiba, na tuendelea kukata amputation of hands, huyu hata weza kurudia kuiba tena ...[inaudible]... Alcoholism uvutaji ya bhangi, corruption, all those social evils will be eradicated or will be minimized. Kama tunaweza kutumia kurudia katika utimiaje wa, kurudia, kutumia maneno ya mwenyezi Mungu. Kwa vile tume abandon ile maneno ya mwenyezi Mungu, ndio mambo zinaweza kuendelea. Hata na omba ati kwanini ni si seme nchi nzima za Kenya itawaliwe na dini ya Kiislamu na Koran tukufu. Ili tupate matumizi, pesa mingi zimetumiwa, alot of money has been used.

Com. Muigai : Propose please, propose please.

Mr. Hussein Roba : Pesa ambazo...

Com. Muigai : Propose. Make a proposal.

Mr. Hussein Roba : Ningeomba kutoa...

Com. Muigai : And summarize.

Mr. Hussein Roba : Nchi hizo, Katiba zinaendelea kuwa marekebisho hii ya nchi ziweze kuendelea kutumia katika sehemu fulani. Sana sana sehemu ambayo sisi Waislamu tuna ina fit zaidi, kwa wingi. Ningependa kama sio nchi mzima tuweze kuendelea kutumia sheria hizo tukiwa na... pamoja na Maulana wetu waweze kuendelea... waweze... waweze... kuendelea hizo, kuendelea hiyo dini.

Com. Muigai : Okay

Mr. Hussein Roba : Mwisho kabisa labda, tafadhali utanisamehe kidogo, mambo ya afya, maji, na mengine mengi ambayo singeweza kutaja, na wengine mimi na jua hakika wao watakuja nyuma yangu au wametangulia kusema wale ma... ma... ma... mapendekezo tafauti tafauti. Kama vile afya. Mtu akiuguwa saa hii ugonjwa. Hapa hospitali ya Garbatula Sub-District mnaona wenyeji wakisikia Garbatula Health Centre, au Sub-District, labda kwa wale ambayo ni wageni. Wanafikiria ni hospitali kubwa ambazo watu wanaendelea kupata huduma mbali mbali. Lakini kwa hakika wenyeji wanasikia, katika mioyo yao au katika masikio yao wakisikia Garbatula Sub-District. Saa hii uki enda hospitali kubwa ambazo watu wana endelea ku pata huduma mbali mbali. Lakini kwa hakika wenyeji wana sikia, katika mioyo zao au katika masikio yao wakisikia Garbatula Sub-District. Saa hii

ukienda, moja labda wageni hawa wetu wakiwa mgonjwa hatuwezi kupatia hata aspirin saa hii hapa. Na the same Government is there, the same service, the same Ministry of Health is there the same Mo which is there...

Com. Muigai : Propose, Propose.

Mr. Hussein Roba : Kuhusu hizo ningependa kupendekeza pesa ambazo zili kuwa zimetumiwa... zikitumiwa huko Nairobi, au huko Embu, sisi tuweze kupatiwa, tujiweze kuendeleza, hiyo pesa allocation tupatiwe sisi wenyewe, bila kulaumiana sisi wenyewe, tupatiwe hizo pesa hapa tuwe na kamati yetu, kama kawaida, iwe ya hospitali irudi katika decentralized. The service should be decentralized, as my suggestion.

Labda sijui kama itakuwa ya mwisho, utanisamehe Bwana, your Honour Commissioners. Ya mwisho ni juu ya employment. Mnajua katika nchi hii yetu kila moja, kila asubuhi, gazetini, kwa radio watu wa... unasikia ya kwamba, kuna ile upungufu, au ukosefu ya kazi. Lakini ukosefu ya kazi, kwa... kwa... in my view, hiyo ukosefu ya kazi, kazi yote imeletwa na corruption. Kenya, kama vile nimeweza kusikia, au tumeweza kusikia kulingana na ile Un, World Rating is one of the second or third corrupt country in the world.

Com. Muigai : Okay, proposal.

Mr. Hussein Roba : Na hiyo taabu yote...

Com. Muigai : Proposal. Proposal please. Proposal.

Mr. Hussein Roba : Hatuwezi... kuweza kupunguza hizo corruption, kuweza kupunguza hizo corruption, kama vile nimeweza kutanguliza. Corruption ile dawa yake ni kutimi... utimiaji au kusimamisha dini ya haki ya mwenyezi Mungu na kurudi... turudie tuweze kupa... kurudishwa katika utumiaji wa Koran tukufu. Hiyo ndio inaweza kumaliza corruption. Kwani corruption, mtu hawezi akaiba, mtu hawezi kuhongana kwa sababu anaogopa mwenyezi Mungu. Lakini bila hiyo hatuwezi kuendelea. Hiyo mambo itaenda, inaweza kuendelea na itaenda hata vizazi zijazo wataendelea kupata shida vile tunaendelea kupata.

Com. Muigai : Okay. Wakati umeisha, tunapatia kila mtu dakika tatu, tatu kwa sababu tuko na watu hamsini-na-wawili wanataka kuzungumza.

Mr. Hussein Roba : Haya asante sana your Honour Commissioners. Thank you very much.

Com. Muigai : Asante. Sheikh Ali. Dakika tatu Mzee, tafadhali.

Sheikh Dabaso Ali Dogo : ...[Arabic]...

Com. Muigai : ...[Arabic]...

Sheikh Dabaso Ali Dogo : Mimi nina mapendekezo machache sana.

Com. Muigai : Asante

Sheikh Dabaso Ali Dogo : Kwa majina naitwa Dabaso Ali Dogo.

Com. Muigai : Sheikh Dabaso

Sheikh Dabaso Ali Dogo : ...[eEh!]... Kwanza kabisa, mimi nimefika wakati ya ukoloni, nimezaliwa, nilikuwa mkubwa. Na wakati huo, Serikali ilikuwa mbali sana na sisi, na hata elimu hatuku pata. Lakini wakati Serikali ilikuja, tulipata Serikali yetu yenyewe, ndio shida ilianza, kwa sababu sisi tuka sema, sisi hatutaki kuwa katika Kenya. Sasa sisi kama raia tu ya Serikali hii badala Serikali kutafutia sisi solution ya kushika sisi mzuri. Serikali ili tumaliza kabisa pamoja na mali yetu, na sisi tukawa maskini, mpaka wa leo. Kitu ya kwanza, nataka Serikali itulipe ridhaa ya hiyo mali wetu, na watu yetu ambao walimalizwa wakati ya Emergency. Hiyo ni moja.

La pili, sheria ya sasa inasema ardhi hii, ni yako juu, ndani ni ya Serikali. Hiyo sheria... sheria hiyo iondolewe kabisa ardhi iwe ya wananchi. Kila kitu ile inapatikana juu na ndani iwe ya community hiyo. Kwa mfano kama vile leo iko... iko... iko dhahabu hapa Duse iko mawe, precious stone hapa. Hiyo mawe sio yetu. Sasa leo tumekosa say, hatusemi, hatuna uwezo. Kuna watu wamechukua licence yao wanakuja kuchimba, na ni yetu, pahali... mimi mwenyewe nimezaliwa pale.

Mimi kama Councillor leo, hatuna uwezo ya kuandika mtu moja katika Council, mpaka Minister aweke signature yake. Kwa hivyo County Council ipatiwe nguvu.

Mali tuko nayo ya kutosha, na ardhi yetu iko na rutuba ya kutosha, tunaweza kulima, tunaweza chungu mali yetu kila mahali. Lakini mipaka yenyewe hatuna. Mipaka ya ukoloni, wakati ya ukoloni, kutoka Isiolo ilikuwa maili nane, leo iko katikati ya town. Tunataka hiyo mipaka irudishwe pahali yake. Kila mahali kama wakati ya ukoloni.

Nikikumbuka vizuri, wakati wa ukoloni, watu wawili wali uwawa huko Merti vijana waliuwawa watu wawili, wakatupwa ndani ya maji. Maiti ilienda mpaka Abaswe Maiti ilishikwa huko. Wakati huo wa ukoloni wazungu

walisema, wauwaji waletwe, na wakaletwa. Leo hii, mimi natoka Markadaka watu sitini-na-tano wali uwawa bila Serikali kufuata hata nyayo moja. Kwa hivyo nataka mipaka irudi pahali yake watu waishi katika sehemu yao bila kuogopa.

Kwanza kabisa, Serikali ije karibu na sisi. Leo vijana hawa wote hawana Id card, hawana Identity Card, na mimi nataka kura kwao. Nita pata namna gani. Hawana Indentity...Identity. Kwa hivyo, kwanini Id hapana wekwa katika ofisi ya Chief yote, location yote, iwe na Id, iwe na Passport, hapo hapo tu pate. Hiyo ni kuonyesha Serikali iko na sisi. Leo hii hatuna Serikali.

Serikali hapana iko, nauna ogopa hutasema. Watu wakimalizwa, wewe kama Councillor, ukisimama hapa, unambiwa usionge habari ya security. Na ni watu wali kwisha jana usiku. Security hiyo kama Serikali hapana weza kulinda sisi, sisi tununuwe bunduki yetu, ihalalishwe. Tujichunge.

Viongozi tunataka hata ma Chief tuchaguliwe, tuchaguwe wenyewe. Sisi tuchaguwe Chief ile tunataka. Sio kuwa imposed. Kuwekwa juu yetu. Mtu fulani ambaye, kama mimi nikitoka Markadaka ninaweka ile kijana na fanyia mimi campaign sana, awe Chief ya huko. Hapana hivyo. Wacha wananchi wachaguwe, wafanye kama ni mlolongo, kama ni kura ya siri, ma-Chief wachaguliwe na watu kama vile Councillors wachaguliwa, kama vile mjumbe anachaguliwa. Na tuwe na uhuru wa kuchaguwa.

Katika kulipa hiyo ridhaa, ambayo niliyopitia hapo mbeleni. Tukisema leo tulipwe ridhaa, leo miaka hii, tuko, 2002 inaitwa dotcom. Dot maana yake ni pahali maneno ina malizikia.

Com. Muigai : ...[ha! Ha!]...

Sheikh Dabaso Ali Dogo : Sasa hii dot, yote wataandika...waka se... kila mtu atasema Baba yake aliuwawa, ng'ombe yake ilichukuliwa. Kwa hivyo kupoteza hiyo yote, wacha Serikali itupatie elimu ya bure miaka ishirini. Sisi kama Waislamu, hata leo ingawa tu, ni sheria inakubali tunasimama hapa. Sisi tuko na Constitution yetu ambaye imekuwa written. Ime... ime andikwa na mwenyezi Mungu, ime... ime... ime ongewa na mwenyezi Mungu ambaye inaitwa Koran. Hiyo ina hukumu kila kitu. Hakuna hukumu hapana haiko ndani yake. Hukumu yote iko. Tu ki... sisi Waislamu turudishwe katika ku... hukumu hiyo, tufuate Koran. Koran ituhukumu kwa kila mahali. Makadhi wawekwe kila Location, na wapatiwe nguvu ya kutosha wa hukumu sheria ya Kiislamu.

Leo hii tuki taka kuongea, mambo mengi watu wanaambiwa musilogope kusema. Kwa sababu kama vile mimi na jua. Kama mimi sasa ni Councillor, ni Councillor wa Kanu, nikijaribu chama kingine wananchi wataambiwa we, mutamalizika. Hata kama Kanu ni mbaya, nitakuwa pale tu. Wananchi wamalizike, wafanye nini, ni hapo hapo tu,

kwa sababu, nikiondoka sitapata kura. Kwa hivyo, wananchi wapate uhuru wa kutosha katika ardhi yao, wafanye vile wanataka, bali tu wasivunje sheria.

Kwa hivyo sisi tunataka, hasa katika sehemu ya Waislamu. Tupatiwe shi... tupatiwe tujihukumu katika dini ya Kiislamu. Leo kuna Kadhi katika Kenya, wengi sana, lakini hukumu yao ni urithi na talaka peke yake. Hawafanyi kazi ingine. Watu wana weza kufa hapa, mtu ane... anaweza kuiba, na pia isitoshe, kama huja ridhika, na ardhi katika District yako. Lazima uende kwa kufanya Appeal kwa Judge ambaye sio Muislamu. Atakwenda kuhukumu nini sasa? Ana hukumu vile anataka. Na vile anataka, kama leo hii, katika Kenya, vile anataka ni vile pesa uko naye. Kiasi ya pesa ile uko naye ndio atahukumu. Kama sisi tutaenda wapi. Mali hatuna, hatuna uwezo, watu wengi, kama vile Mzee alikuwa mbeleni yangu hapa anasema, hawana Id card, hawa... hawezi kufika Isiolo, kwa sababu ya transport. Serikali hapana iko hapa. Ata fanya namna gani? Kwa hayo machache na shukuru sana, na ningependa mapendekezo yangu hiyo ichukuliwe vizuri. Asanteni sana.

Com. Muigai : Asante Mzee. Bonaya Racha. Bonaya Racha. Dakika tatu Mzee. Tafadhali.

Mzee Bonaya Racha : *Saallammaalleykum, annii nii dhuubbin tiyyaa dhiiqoyyo, maaqaan kiyya Boonayaa Raacaa, gaafaarssa duufee*

Translator : Mzee anasema anaitwa Bonaya Racha, anatoka sehemu za Gafarsa.

Mzee Bonaya Racha : *Aannin beendekeezoon tiyya, akh maalee diiqaayoo*

Translator : Mapendekezo yake ni machache.

Mzee Bonaya Racha : *Nuu gaaf duurri kaanii, gaafaa koolooni, naamii cuuftii fuulaa uuffi qaabb.*

Translator : Zamani anasema kila moja alikuwa ana sehemu yake wakati wa ukoloni.

Mzee Bonaya Racha : *Booranii guuyyaa suun, akh maalee maaniikan, naam aakhammalee uhuuruu qaabb*

Translator : Wakati huyo tulikuwa na uhuru ya kutosha katika hiyo nchi yetu, na mipaka yetu.

Mzee Bonaya Racha : *Aammalee nuu guuyya suunii akhii nuu uhuuruu qaamnuu, naamii cuuftinuyyu laaf uuffi qaabb*

Translator : Anasema kila moja alikuwa na sehemu yake.

Mzee Bonaya Racha : *Guuyya naamii laaf uuffii qaabuu naagga guudhoo qaabb*

Translator : Mtu akiwa katika sehemu yake ana amani ya kutosha.

Mzee Bonaya Racha : *Hoorrii issaa gaauu qaabb*

Translator : Atakuwa na mali ya kutosha.

Mzee Bonaya Racha : *Guuyya suunii diibii nuu irraa qaamuu illimuu caalaa nuu dhiiqoo*

Translator : Zamani ili kuwa ni elimu tu inatusumbuwa.

Com. Lethome : Mapendekezo.

Mzee Bonaya Racha : *Ammaa woonii ann feeduu, haagg nuu siirkaal keenyaa khaan dhuunee, nuu diibb guudhoo irraa aarggan, diibbi nuu aarggaanee, hoorri kheen suuniif laaf teen suun cuufaa siirkaalaa nuu daaggaanyyi, ammaa akhii ann feeduu, khaa laaf teen suulle, haagg sehemmu teenaa khaa akh laaf siyyoloofaa, siyyoloon laaf booraanaa jeedaani maaqaa booraanaatin issin teetuu. Khaa khaan lee naam dhuurri hoobbaeef hoorri dhuurri nuura hoobbassani cuufaa ammaa taan maanikhan siirkaalii khaa nuu dheebbisuu jeed*

Translator : Mzee anapendekeza anasema, ya kwanza Serikali ifanye bidii katika Katiba tuhakikishie mipaka yetu ambayo imenyakuliwa irudi. Ya pili anapendekeza ya kwamba Isiolo District iitwe Borana District. Ya tatu Mzee anapendekeza ya kwamba mali yetu pamoja na nafsi, ambaye iliuwawa wakati ya Shifta War, tulipiwe ridhaa.

Mzee Bonaya Racha : *Nuu aammalee loon qaamnaa khaa nuu loon qaamnuu, loon kheen suun uufumaa qaamn maalee haaqqi tookoolee irraa inqaamn. Aakhii ann feeduu, khaa loon laaf taanaa aammum taan yoo issaan yaan, naamii aamuun taan meeroo taana loon daaqaat, permit maale indheem, khaa permit suunnileen nuu imbbaamn, hoorri kheen meenyewee irraa qaamnuu, gaarri guubbaa keeyyacuun indhaandheen, khaa hoojjaa nuu gaarri guubba keeyyanuu poolis suun manyaaweelee maani khaan hoorri kheen khaan beedheel sookoo nuu aammoo hoorrii kheen khaan nuu ammaale gaadheebiinee hoorri khaankhee khaan akhaa waan attiin right ittii inqaamnee, hoorri khaankhee khaan meenyewee siiraa nyaataan. Khaa aammaantaana sookoonii Sub-District kaanaa nuu dheebbituu*

Translator : Mzee anapendekeza ya kwamba Katiba yetu, leo sisi watu wa mifugo tukitaka kupeleka mali mpaka Nairobi, mpaka mtu akate permit, sijui nini, no objection tupeleke, hata hiyo. Pamoja na permit yako hupati usalama. Utakuliwa njiani, mpaka hata utoke ngozi na nyama yote.

Com. Muigai : ...[ha! Ha!]...

Translator : Anasema tunataka soko iletwe hapa katika Sub-District ya Garbatula, soko ya mifugo, vile zamani ili kuweko.

Mzee Bonaya Racha : *Gaarbb-tuulaan khuuniini, gaaff dhuurri khaanii khaa maaqqan issaa location haaqqii guudhoo qaabb, waan siirkaalii qaabb cuufayyu inni inqqaabb, ammoo sub-district jeedaanii maaqqaa caalaa qaabb, district jeenaanii woonii qaarra khee jiirra cuuftillen kheessa goodhaant, khaa ammantaana, yoo innii sub-district taat, waan qaarra khaa kibbandheen aarm nuu duuftuutii*

Translator : Mzee anapendekeza anasema ya kwamba, zamani wakati Garbatula ilikuwa Location, ilikuwa na kila kitu. Ilipofanywa kiwango ya Sub-District, hata ile kitu yote sijui imeenda wapi. Maendeleo yote ikabomoka. Kitu ya kwanza ana omba kipande iwe hapa katika Garbatula Sub-District.

Mzee Bonaya Racha : *Nuu naamii ammantaanaa naam ggaan soodhoomaat khaa kibaadhee inqqaamb jiirr, khaa kibaadheen tuunaayyu kuurran iillingaan, khaa issin kuurraan illingiinee khaa oofiis issi aarm qaabdhee guuyyaa cuufaayyu maanii khaan, taa kibaadhee teen diiraamaa gaalgal cuuf, kuurraa woolt illiingiinee kibaadhee teena akh haaqqiin keenyaa diibbin qaabdhuu nuulen khaa qaamnuu oofiis*

Translator : Mzee anapendekeza, anasema leo kipande mtu akitaka, mpaka ina ngojewa wakati ya card ya kura itakatwa, ndio sisi tunapewa kipande, kama wananchi ya Kenya. Hatutaki hiyo tunapendekeza, katika... Katiba yetu itupatiye nafasi kila siku ofisi iwe hapa mtu akitaka kipande anaweza kukata wakati yoyote.

Mzee Bonaya Racha : *Kwaa saababuu Chief aarm innjiirra, Muujumbeen injiirraa Councillor aarm injiirra maaqquummat aarm jiirr maale, woonni tookoolen khaa Council waalaa Chief haarkaa qaabb injiirtuuUtaawaalaan teen guubbaa caalaa jiirtii khaa guubba injiirree, siirkaalaaf nuu woolt gaadh duumnee woonii kheen cuuf khaa woolt maalaanut*

Com. Muigai : Summary. Summary.

Translator : Mzee anapendekeza anasema ya kwamba leo Serikali ime kuwa mbali na sisi. Tunataka Serikali ije karibu na sisi, hapa hapa pahali tulipo.

Mzee Bonaya Racha : *Wonnii issiin akhaasitiifii, nuu aammuumtaan woonii nuu haaqqii daamn jeenuufii, nuuf siirkaal gaargaar jiirr, maaquumaa nuu biirr jiirr maalee siirkaalaaf nuu woolt indiiyan, saababuu adhaa dhuurri khaani adhaa misingaafaa, adhaa buunaafaa adhaan woorr loonii taakaayyu intaan, nuutii dhuurri haaqqi irraa qaabbn maalee haagg aamoo nuu adhaan teen woolt dhuudhee, hoorri kheen suun adhaa inqqaabbuu, woonii hoorri kheen maanyaaweele nuu waan tookoolee deefee irraa daamneef haagg suun*

Translator : Anasema leo kuna Act, kuna labda sheria, na katika Katiba, inajulikana mimea fulani, kama ni kahawa, kama ni majani chai, nini... Katiba inachunga. Kuna Act yake. Tunataka Act ya mifugo iwekwe ambaye inachunga masilahi mifugo yetu, na soko yake na kila kitu, iingizwe katika Act.

Mzee Bonaya Racha : *Aamm waan ann feeduu, siirkaalii gaaffaa beetta nuu hoobbaan sunii, aahaadhii saadhii fuudee, aahaadhiin saadheen innii fuudee illimuu burree issaanii kheenaanjeedaan, raayyaa aammalee beelaan indhoot jeedaan, hoorrii raayyaa aammalee hiinttiisaan jeedaan, woonnii suun tookoolen intaane, kha ammaa taan kaatibaa khee nuu khaanii illimuun teenalee baakaa gaan dhiidhaama illmaan buurre nuu soomsisaani, hoorri kheen khaa hoobbassanilee [inaudible] nuu kheenaanii, hoorri kheen ammalee akh dhansaa nuu tiissan, tikhii hoorrii kheenaa woonii nuu inqqaamnef, maal miisinqaa haarkaa qaabuu nuunii maalaacuu jiirraa, suuniinitii ammaalii kheen woolin taaee wooni cuuf khaa haark kheenaa dheebbitu*

Translator : Anapendekeza, anasema Serikali wakati tulipata independence tuliahidiwa mambo matatu. Tuliambiwa tutapewa elimu ya bure, tukambiwa tuta... mtu hata kufaa na njaa. Tukaambiwa mali yenu na nafsi yenu itachungwa. Hizi vitu tatu yote haikutimizwa. Kwa hivyo Katiba hii mpya ihakikishe ya kwamba tuna pewa elimu ya bure, na anapendekeza mpaka mwaka ishirini, kwa vile sisi mali yetu, na kila kitu yetu ili malizwa wakati ya shida. Tulipwe elimu ya bure, tufundishwe kwa miaka ishirini. Na ihakikishe Serikali imetufanyia food security ya kutosha na pia anasema mali yetu na nafsi yetu iwe protected ya kutosha. Na sisi mifugo yetu itambuliwe kama vile mimea ingine inatambuliwa.

Mzee Bonaya Racha : *Aammaa wonii anniin, jeech took caalaa naa haafee tookootii taan njeedaa, woonni annin jeeduu, kaaraa khaan nuu guuyya cuuf soobbaan nuu fiitaan, guuyya raayyissi duuf cuuf nuu waan jeedan laaftii siyyoloo tuuniini kaaraa issii laamii daan jeedan, nuu aammoo beedhel laamii kaaraa kheen haalkaaniif guuyya cuufaa, guuyya bookeeni roobbuu, naamii dheebbiye fuullu inggaal, ijjoolen*

skuulla, ijjooleen laaf taanaa maa jiidh jeedaanii, guuyya roobba cuuuf issin woorr kheesaa ceeleewit kaaraan injiirruu, dheerejaani injiirru, nuu aarmaatifii woorri Gaarbaatif woorri Maartii muusiyyanoo tookoolee woolt inqqaabb, maan jeenaan, kaaraat injiirreeffi akhaassii, laaziimaa kaaraa suun khaa yoo akhaalee dhaadaabban akh khaara Marsabit tiifaa maarraamu ittii faacaassanii suun toolcaanii dheerejaan khaa nuu daanii

Translator : Mzee anapendekeza, anasema leo, sisi katika Isiolo sehemu yetu hii ya Isiolo South, na sehemu ya Isiolo North hatuna mawasiliano. Kwa sababu daraja ili kuwa inaunganisha kati yetu hapa, imevunjika. Miaka na miaka inaenda tuna ahidiwa, na hakuna kitu inatengenezwa. Tumeahidiwa barabara hii mara mingi, hakuna kitu ina tengenezwa. Tumeahidiwa barabara hii mara mingi, hakuna kitu inatengenezwa. Watoto hata wakati ya kuenda shule wanapata shida. Anapendekeza tutengenezewe barabara, zetu na madaraja ambazo inatuunganisha kati yetu iweze ii... itengenezwe.

Com. Muigai : Okay. Saresa Farole Mar. Hebu weka dakika tatu tatu, tatu tatu. Tuko na watu: Eebu weka dakika tatu tatu.

Translator : *Waan issan taataan caaqqassa raalithi qaabbadaa*

Com. Muigai : We have seventy people.

Translator : *Waan nuu taan nuu naam kaarribuu toorbbatamma aam naamii maaqqa qooraat qaarraa, khaa diibbileen gaadh yaauu jiirr*

Com. Muigai : And don't repeat what has been said please. Don't repeat what has been said...

Translator : *Dhuubbi qaarra naami jeejed guudhoo ittii indheebbiyyina, diibb dhuurrilee nuura laakiissa, maonum taante baas, naamuu daaqiiqa sadhii qaabb, dhaaqiiqan saadheen taante hoobbat aarmaa sii baassanii, daatee uuffirra teeta*

Mr. Saresa Farole Mamo : *Asalaam Aleykum,*

Com. Muigai : Ndio kila mtu azungumuze.

Mr. Saresa Farole Mamo : Mimi... mimi kwa majina naitwa Saresa Farole Mamo I represent youth kutoka Gabarsa. Mimi ni kutoka Gabarsa. Ni mzaliwa wa Gabarsa Sasa mimi niko na maoni mawili. Ambayo... ambayo

inaweza... inaweza ku... kuwa mrefu kidogo.

Com. Muigai : ... usi...

Mr. Saresa Farole Mamo : Maoni ya kwanza...

Com. Muigai : Three minutes.

Mr. Saresa Farole Mamo : Maoni ya kwanza inahusu mambo ya... mambo ya sisi hapa. Watu wa Pastrolists ambayo tunaishi hapa. Nikisema "Asalaam Aleykum", nina shituka zaidi kwa sababu naona ya kwamba ninasema Asalaam Aleykum, kwa nchi ambayo haikubali mimi niseme Asalaam Aleykum. Kwa hivyo mimi nataka hii Katiba ituwekee... ituwe... itu-represent ya kwamba mambo yetu, tabia yetu, dini yetu iwe inaonekana ya kwamba tuko na watu ya Waislamu na tuko na watu ambayo wanaitwa Waborana, Cushites ambayo wanaishi area hii. Kwa hivyo mimi naomba sheria ya cultural behaviour yetu isiwe cultural behaviour ya Bantus, kwa hivyo culture yetu irrespective. For instances our laws, we have got our laws. Tuko na sheria yetu kama Waborana. Constitution must cater for us as a community, sheria ya wa Borana.

Ya pili, na... ya pili nataka compensation kutoka Serikali ya... ya... ya... wakoloni ya... ya watu nyeusi. Zamani tulikuwa na mkoloni mweupe, mzungu, baada ya... baada ya mzungu kuenda. Watu wengine ambayo wanatoka Central Province, na watu kutoka Nyanza. Walichukuwa uhuru. Hiyo uhuru hawaku tuchukulia. Walichukuwa ili wa tu nyanganye. Sisi wengine tume fanyua refugees in our own Country. Leo hii nikienda Nairobi mtu kutoka Nyanza hawezi kuulizwa kipande. Lakini mimi ni Mwaria, kwa sababu ya ujinsia ya nywele, nitaulizwa kipande. Kwa hivyo hizo mambo zote mimi nataka sheria isimamishwe na watu wasituulize kipande. Kurahisisha hiyo mambo za kipande, mambo za Passport, mambo za kitu ya kupigia kura nayo. Hiyo yote ipunguzwe sisi tu patiwé Passport ambaye itafanya hiyo kazi yote pamoja, ya kupiga nayo kura ya kupiga nayo kura, ya ku... for identification and for travelling purposes all those things, those three documents to be removed and then us to be given a Passport for free... for free movement.

The second issue... the second issue, I was reading in history that after uhuru some people from Central and Nyanza were given Canadian Airlift and Russian education. They were taken for education to America, the Tom Mboya issue... Tom Mboya and Odinga but for us we were left deprived of our livestock'. Now, we need a special attention better than other Kenyans. Afford... a very serious one. We need to be given special attention the way they got their Canadian Airlift and the Odin... Odinga Russian education... Pole niko na...

The third issue... the third issue is, mimi nataka autonomy autonomy from the other parts of the country, because

we are now becoming vulnerable to the emerging of the other bigger population like the... the... the Central for the Gema people, the Luo and the Nilotes in the other parts of the country. Sisi hapa tukienda na... na democracy ile ya watu wengi kupata vitu nyingi, hata tukienda Bunge hatuna maoni yetu huko. Kwa hivyo ile maoni yetu ipatikane. Zonal decision making, area watengeneze decision yao. Lakini other parts, because we have to share some parts, like the roads in Central Province and the Universities and the Kenyatta National Hospital and other parts, we all built it together, we should share that together but in decision making we need autonomy from the other parts. These one will create trust between us as a Nation and... and... and bring cohesiveness between us and those from Central Province and Nyanza whom I always take to be my enemy.

Second one I am sorry to say please. Kama ni mewaoudhi... the a... a... another issue, Mr. Githu pole. Another issue like Kbc, this is a nation divided amongst itself. You go to Nairobi today you will find a Nation Tv, Ktn. Then you go to ...[... ? ...]... you hear those and everything. Sasa tukikuja hapa, hapa upande hii yetu ni Kbc, and the Kbc, its advertisement is beer.

Com. Muigai : ...[...ha Ha! ha...]

Mr. Saresa Farole Mamo : Which is a cultural pollution. We should be given what is due to us, and what is not due to us, not to be given to us. Like those beer advertisements, ...[... ? ...]... in that place. It is a cultural taboo to us. Lend us what we want like Ikra Fm and kiboko ya Kiborana matangazo ya Kbc iwekwe.

Ya tatu... ya tatu tafadhalini sana, kama sisi tunataka kuwa cohesive Kenya, hii Katiba... the other time hatukuwa tunasikizwa... tume mo... we have been molested and we were... we were scared and that's why we were keeping quiet. Now you have made us talk. We shall talk and react. If you don't us wan... if you don't want us to react... the way Coffee Board, Tea Board, Maize Board all these are there. There must be Meat Board for Camel. That what people don't want to hear. Meat Board, Pig Board and Sheep Board all those things must be there. And it should... it should not be some people deciding for us in Nairobi. There is no representation without taxa... there is no taxation without representation. You are taxing us and you are not representing us. It is Mwangi, Lu... Otieno, Owino taxing us, without represent... without knowing me. Somebody has never gone to Gabarsa and he is talking of Gabarsa. That's bullshit or cumbersome?

Com. Muigai : ...[...ha Ha! ha...]

Mr. Saresa Farole Mamo : Another issue again, at hand. Another issue which I want to say is this. There is forced labour in this part of the country. Forced labour is there. We employed some people to defend us from foreign enemies. There're some people whom we employed to defend us for internal security. These people

have abdicated their duty, the Police and the Ap's, the few we have are being collected to the... these days especially to the Rift Valley. The Police and Ap's. We are given Home Guards, I think in my English Home Guards means guarding your own home. Now the Home Guards, the Police are just sitting here when livestock are being stolen from other parts, somebody comes... who is not paid... he is told now, why didn't you go and catch those... those thieves. They have been given shoddy... shoddy arms, and the other ones have got automatic rifles. These guys go and die, the insurance is... don't cover them, they are not paid for that, they don't work for ... for that, then labour without any profit.

Such issues especially, if the Police can't be able to attend to our issue, let them be Community Police, paid by the Po... paid by the Central Government. Especially the Police and the Administration Police. The Colonialists I heard from my Grandmother, the Colonialists used to employ our own Administration Police, and they used to guard our internal security. Now it is the foreign Police who are... who is born... who has no mistake... who was born in Central Province, who doesn't know these climate. Who is told to work in this desert, that's very hard for him to... To ease all that I propose an Administration Police Line which is under the Government arm, which is Community based ...[inaudible]...

Com. Muigai : Summarize please, summarize please.

Mr. Saresa Farole Mamo : Devolution of power I think I have talked about that. We need to be taken from that part of the country. Our cultural law should be catered for. Those are the things I been... I have in mind.

Com. Muigai : Thank you.

Mr. Saresa Farole Mamo : And the... please don't forget to give us the Canadian Airlift, this one we must be given as special attention. Or else a special mutiny of special educated people or a revolt, I am sorry to say might arise. Asalaam Aleykum

Com. Muigai ...[...uHu!...]... Abdi Galgalo.

Translator : Next, nani Abdi. Abdi Galgalo.

Com. Muigai : ...[inaudible]...

Mr. Abdi Galgalo : Asalaam Aleykum, mimi na maneno... Mimi ninaitwa Abdi Galgalo kutoka Kinna. Nina maoni mbili, kidogo, fu... fu... fupi. Kwa hivyo mimi ni tofauti na huyu sasa vile amesema. Mimi niko tofauti

kidogo vile alisema, lakini natoa maoni yangu. Maoni yangu, sisi tumesikia wakati Kenya ilipata uhuru miaka thelathini-na-tisa, tumesikia uhuru tu kwa mbali, lakini hatujawai kuona, watu wa sehemu hizi. Kwa hivyo wakati tumepata uhuru ndio sisi tumepata ukoloni. Shida tumeanza wakati huo mpaka sasa. Watu wengi wetu wameuliwa na Serikali, wameuwawa na Serikali, watu wetu wengi wameuwawa na Serikali, watu wetu wengi wameuwawa na Serikali mpaka saa hii mazee kwa hivyo... kwa hivyo wacha ...[inaudible]... kwa hivyo wakati hii Katiba mpya hii tupate uhuru.

Wakati wa mbele hatujapata. Wale walipata uhuru ndio hao sasa... hospitali, barabara imetengenezwa, kila mahali, shule, maji, ndio wamepata. Sisi sio wengine... Kenya Serikali, vile sisi tumezaliwa nchi hii, wacha tukae, wacha wakae tu. Lakini hawana haja na sisi. Hakuna haja kidogo hata na sisi. Kwa sababu wanyama wa pori ndio wako haki kuliko sisi. Wanyama w pori iko haki kuliko sisi. Kwa hivyo mimi nataka Katiba mpya yetu, upate haki yetu, tupate haki ya kibinadamu. Kwa hivyo watu wengi wamefariki najua kwa muko wa Serikali, hapa sisi tuna... hatutawuliwi na sheria... hakuna sheria, tuna tawaliwa na bunduki. Mtu anauliza kitambulisho anaweka bunduki kwa mdomo. Unasikia. Mimi nikiharibu kitu, halafu nienda pahali fulani, ni toroke, mna kuja kwangu nyumbani. Wakikuja nyumbani, kama watoto, mama, wasichana, wazee... wale wako nyumbani, mtu anaye husu hiyo... shi... mme fanya. Yule mtu ametoroka, lakini wale walioko nyumbani, hawapati usalama. Hawa ndio wanateswa, nawekwa ndani, na nyanganywa, naporwa mali yao. Na hii Serikali ndio wanafanya hivyo. Hapa bunduki ndio inatumika sio sheria inatumika. Kwa hivyo tupate haki kama wakenya wengine. Kenya... sheria Kenya inasema, mtu akifanya makosa, muguse yeye ndio ana tafutiliwa, hata kama ni miaka kumi, yeye ndio anatafutwa. Lakini sasa hapa hakuna. Mtu mwenye makosa akitoroka, hiyo kabila ndio... mlango yake ndio imepatwa. Hiyo sasa... hiyo tafadhali iongezwe katika Katiba mpya. 'Asalaam Aleykum, Warahmatullah Wabarakatu'.

Com. Muigai : Asante sana. Mohammed Guyo. Mohammed Guyo dakika tatu tafadhali. Na usirudie sana yale tumesikia, tumeandika chini.

Mr. Mohammed Guyo : Asalaam Aleykum, mimi kwa jina naitwa Mohammed Guyo. Nita toa mapendekezo, moja, mbili, tatu hivi. Ya kwanza...

Com. Muigai : You know we have only done...

Mr. Mohammed Guyo : Nitatoa mapendekezo kuhusu mifugo. Sisi hapa, uchumi wetu unategemea mifugo, hatuna mashamba makubwa, hatuna mashamba ya kahawa, ya majani, ya kupeleka factory. Lakini ile kitu tuko nayo ni mifugo. Na hii mifugo yetu kuuza inakuwa shida sana, kwa hivyo kila mara kuna kitu kina itwa permit, la... mpaka tupate hiyo permit, haya... sheria haiwezi kuturuhusu kupeleka mifugo yetu mahali tunataka. Na hiyo permit, hii area yetu inaitwa Cdpp area, iko kitu inaitwa quarantine, kila miaka Cdpp hiyo area, hatupatiwi hiyo

mpaka ng'ombe inachukuliwa damu. Hatupati hiyo permit. Kwa hivyo tunataka hii sheria ambayo itakayokuja vile nimependekeza. Kitu inaitwa quarantine ipigwe marufuku. Mifugo kama iko ugonjwa itibiwe na sisi tunapata permit wakati inayotakikana yote karibu na sisi.

Ya pili, sheria ikubalie sisi nimependekeza tupatiwe soko ya mifugo yetu tuweze kuuza nchi za nje. Tuweze kuuza vile bidhaa hizi zingine zinazwa, tuwe tukiuzwa nje.

Ya tatu, nitagusia juu kidogo ya mambo ya ardhi. Hii ardhi yetu inaitwa Trust Land. Hii Trust Land, hii jina iondolewe iitwe Community Land. Jukumu iwe yetu, sisi tuwe na jukumu ya hiyo ardhi, sio ati watu wanaenda ofisi huko juu, Commissioner of Land anapeana barua kwa mtu yule yoyote ambaye hajawai kuona pande hii. Ame patywa barua na Commissioner of Lands ati anakuja, anataka anasema, anataka sehemu fulani ati ni yake. Hiyo sisi imetuumiza, miaka nyingi. Tunataka hiyo ardhi iwe chini yetu, tukiwa pamoja na County Council na tuwe na kamati ya Trust... Board of Trust, kama watu kumi kutoka kila Location.

Ya tatu, nitagusia juu ya uchumi. Sisi Waislamu kuna kitu inaitwa, mkopo, ambaye ni ribaa kwa Waislamu kupata hiyo mkopo. Na nchi hii Bank yoyote, ama mahali yoyote ya kupeana pesa, lazima inakuwa na ribaa Kwa hivyo sheria nimependekeza sheria ibuni ya kuleta Bank ambaye haitatoza sisi ushuru... ribaa tusipate interest yaani hiyo ni haramu kwa dini yetu na tusile, kama Waislamu haramu.

Inginge pia nitagusia juu ya mambo ya chama. Vyama, tuko na chama nyingi Kenya, mimi kwa mapendekezo yangu tuwe na chama mbili ama tatu katika nchi hii. Hii chama nyingi kama makabila inatu... haina maana kwetu. Chama moja ikitu haribia kitu ingine inatetea. Kwa hivyo mbili, tatu kwa maoni yangu ni mzuri.

Com. Muigai : Yes Bwana Guyo.

Mr. Mohammed Guyo : Yes, ya mwisho, nikiongezea, nitarudia ile mambo ya mifugo. Nataka hii mifugo badala sisi tunapeleka mbali, sasa kuna sehemu ambayo imejengwa ya mahali ya kuchinjia mifugo, upande wa Masaaini huko. Tunataka kitu kama Kmc iwe ikijengwa katika area hii yetu. Tu... tu... tuwe tu... tukiweza kuuza mifugo yetu kwa hiyo Kmc ambaye ni karibu na sisi. Kwa hivyo kwa maoni yangu mimi napendekeza haya.

Com. Muigai : Asante sana. Mohammed Abdulkadir. Mohammed Abdulkadir. Hayuko tu ...[inaudible]... yuko. Okay karibu, Bwana Mohammed.

Mr. Mohammed Abdulkadir : Hamjambo wote.

Com. Muigai : Karibia mic.

Mr. Mohammed Abdulkadir : Hamjambo watu wote.

Com. Muigai : Hatujambo.

Mr. Mohammed Abdulkadir : Sisi tunataka kuomba kitu kimoja, Bwana Commissioners mmekuja hapa, kwa sababu ya jukumu fulani, na leo ni siku muhimu kwa watu wetu sababu hatuja husishwa kuandika Katiba katika maisha yetu. Tungependa kuomba nyinyi msituharakishe, mtupe sisi nafasi yetu leo sababu kuna watu wengine wanaweza kulia hapa usikie mbaya. Sababu hapa ni hardship area tunaweza kuuliza Serikali ina mpa nyinyi hardship kidogo...

Com. Muigai : ...[...uHu!...]...

Mr. Mohammed Abdulkadir : Kwa hivyo, tafadhali tuwe rafiki hapa. Mimi ningependa kuzungumza juu ya Executive...

Com. Muigai : Karibia mic.

Mr. Mohammed Abdulkadir : Juu ya Executive, mambo ya Serikali. Ningependa mtu yoyote anataka kupigania urais wa nchi asiwe mjumbe. Napendekeza hiyo kwanza.

Ya pili, Rais asiwe na kazi ingine isipokuwa ya Executive. Mambo ya Judiciary, mambo ya Legislature isiwe yake. Akae mbali, sababu kitu ya kwanza mtu akiwa yule mjumbe ya hapa south, na niwe Rais, inajenga wapi. Hapa. Mapendekezo ya kwanza, ningependa hiyo, kwa sababu ya kuwa... na asiwe na bias.

Ya pili, mtu yoyote anakuwa President. Qualification ya kuwa President. Lazima mtu ambaye amesoma, amehitimu kiasi ya kufika hata University. Awe President... Presidential candidate must be a graduate. Napitia tu kidogo kidogo.

Com. Muigai : ...[eEh!...]...

Mr. Mohammed Abdulkadir : Judiciary. Mambo ya Judiciary ningesema. Napendekeza sisi tuwe na Yes.

Com. Muigai : ...[eEh!...]...

Mr. Mohammed Abdulkadir : The present structure of the Judiciary contains... consists of a Subordinate Court including the Magistrate Court, Kadhis' Court, High Court, Court of Appeal peke yake. We therefore propose the following should be specified in the Constitution. The present structure must be such... the present ... the Judiciary must be structured as below. We need Supreme Court, Procedural Court, Independent Judicial Court. Judicial Officer must be ...[inaudible]... nuu aaffaan boorati yoo attin kizzungu dhuubbat. Haya wale wanafanya kazi ya... kazi ya kotini, ama ma wakili. Lazima wawe wale wame soma na wamehitimu, na wamesoma mpaka University. Sababu kuna wakili... I mean... kuna majudge wengine wanatolewa huko huko, wanakaa ndani ya Kotini na kazi ile wanafanya hairidhisi wananchi...

Com. Muigai : ...[...uHu!...]...

Mr. Mohammed Abdulkadir : Kwa hivyo Ju... wale wanafanya kazi ya Koti, Judicial Officers lazima wawe wale wamehitimu.

Com. Muigai : Yes.

Mr. Mohammed Abdulkadir : Na pia Judicial Officer lazima awe... isiwe ana andikwa na Rais. Aandikwe na Judicial Service Commission peke yake. Na mtu yoyote ana fanya kazi ya Judiciary asipitishie miaka thela... hamsini-na-tano kama kawaida ya watu wengine. Asiwe watu miaka sabini, sababu kuna watu wengi sana wanakuja ku... wame soma. Na watu... unasikia mtu moja tu ndio anakaa ndani ya Court ya Kenya maisha yao yote. Mimi na ... wakati mimi na sikia kuna mtu, mimi na jua wakati mimi niko standard one mpaka leo iko ndani ya kazi hiyo. Kwa hivyo Judicial Officer must... retirement age yao iwe 55 years. Hiyo ni Judiciary.

Political parties. Sisi Kenya tunataka chama tatu tu ya kisiasa. Ile ingine yote ni udanganyifu ya Serikali...

Com. Muigai : ...[...uHu!...]...

Mr. Mohammed Abdulkadir : Nalipwa pesa, nasema kwenda unda yako, kwenda unda yako, ile wa justify ile upuzi walisema kwa Imf na mahali kwingine. Kwa hivyo sisi tunataka chama ngapi... vyama ngapi, tatu peke yake. Na hiyo chama iwekwe nguvu, na hiyo chama hata Katiba yao sisi wananchi tuandike ile iwe chama ya wananchi na iwe kazi yao ni check and balance ya Serikali. Mtu yoyote anaye pigania... nomination ya chama hiyo hana haki kuruka na kwenda chama hiyo ingine. Ni haramu kama wewe ni Kanu alafu uki anguka kwa mlolongo una kwenda kwa Dp, kama una anguka kwa Dp una enda Ford Kenya, hiyo yote ni haramu.

Serikali lazima ipewe pesa sawa na chama... chama yoyote sawa wakati ya campaign. Kama yeye anampa Kanu shilingi million mia moja, apewe Ford Kenya, iwe chama yoyote ingine, apewe chama yoyote pesa sawa. Sababu chama yote ni ya wananchi. Pia wananchi ya Kenya lazima wathibitishe, wa seme, ako katika chama gani. Uwe chama fulani damu, yaani wewe hapana mtu ya kurukaruka, wewe unajulikana wewe ni Kanu na unakufa Kanu. Wewe ni Dp ukufe Dp, wewe ni Ford Kenya ukufe Ford Kenya, sio wewe unamanga manga, na haribu hata heshima ya chama.

Com. Muigai : ...[...uHu!...]...

Mr. Mohammed Abdulkadir : Local Government. Serikali ya mitaa. Uchaguzi ya Chairman na Mayor, lazima ifanyiwe na wananchi. Mtu yoyote anakuwa Chairman ama Mayor awe na masomo mpaka degree ya university. Sababu tunataka awe na nguvu ya kuendesha hiyo kazi sawa sawa na Governor. Kwa hivyo hatutaki mtu ... machachari ana kwenda kaa huko.

Com. Muigai : ...[...uHu!...]...

Mr. Mohammed Abdulkadir : Pia, yeye ata kaa...ako na mali gani na asset gani atueleze utajiri wake ili tumuamini si mtu wa kupora. Naye awe si mtu ikona mambo ya kurushwa rushwa na mambo ya criminal criminal hii yote. Ikona moral moral na ethical conduct must be good in place ili awe aangaliwe.

Councillors: Councillor yule iko juu na yule anahitaji kwenda kupigania kiti lazima awe form four. Na awesema akona mali gani mbele ya kupigania kiti. Yeye atapigania tu kama Mayor. Two terms ten years sio mtu anakaa miaka yote anakuwa monotonus hatutaki haat kuona wewe. Kwa sababu iko form fours wanakosa kazi na wewe unakaa tu huko peke yako.

Basic rights. Iwe ni jukumu ya Serikali. I propose it is the duty of the state to provide all basic rights these are, I am going to mention a few things. Clean water, basic need food shelter, free education and medical care security and protection freedom of expression, association and movement, religion and assembly. Clean environment, mazingira mzuri na pia haki ya kuajiriwa. Kama hapana ajiriwa mtu hapanapata kazi apewe haki yake awe na siku ya kujilisha mapak wakati serikali itakampatua kazi.

Natural resources: Mali ya asili. Tunataka kupendekeza hivi. Kitu yoyote iko juu ya ardhi hii ni mali ya wale wanaishi hapo. Juu ama chini yote ni mali ya wananchi hapo. Kama ni muhimu kwa Serikali ama company hawa ndio wata kaa na ile investors na waseme sharti yao na waweke na wa kubaliane ili hiyo company ama Serikali ifanye exploration ama exploitation.

Pia napendekeza the management and uses of natural resources. Uchungaji na utumiaji ya mali ya Serikali. Serikali iko na mali gani? Kitu kama tourism, airport, harbour, railways, national parks, public universities, Kenya pipeline and other parastatals. The revenue generated, pesa inatoka kutoka hiyo resources lazima ipelekwe kwa consolidated fund na iwe decentralized at a local authority level. Na uchungaji lazima tubuni national resource commission kitu kama hiyo ili hiyo rasilmali ya Serikali ichungwe na igawanyiwe kwa wananchi vile inawatosha. Na rasilmali ya Serikali isi ingiliwe na chama ana executive ama legislature it should be a free and independent commission.

Uandikaji na uvutaji ya hawa watu ni juu ya hiyo commission na kuna ajabu ingine katika Kenya hii. No retired government officers of any rank should be appointed to either board of directors or executive chairman of that commission or even parastatal for that matter.

Citizenship uraia: Raia ya Kenya mtu yoyote anajua ni nani raia yule anazaliwa ndani ya Kenya ni raia. Yule tunapendekeza kama mzungu na hawa mborana awe automatically ni raia ya Kenya ama kama mzungu mborana au msichana mzungu hiyo msichana awe ni raia ya Kenya. Raia ya Kenya inafaa kubeba nini Passport pekeyake. Kila mwananchi apewe passport sio Id. Na kama wewe unataka zaidi zaidi unataka kujua huyu ni nani pengine ni usiku kila raia ya Kenya awe na pocket constitution kidogo ndani ya mguko yake kila wakati.

Legislature: Mtu anataka kuwa mjumbe hawezi kuwa Minister tunapendekeza zaidi. Waziri asichaguliwe kotoka wajumbe. Hiyo ni yangu maoni. Serikali akitaka kuchagua Minister kutoka sheitani achague lakini sio mjumbe. Kwa sababu waki complain watu amehungwa hata hawa sikii sisi. Kwa hiyo tunataka mjumbe wa national assembly iwe free from executive wasiwe pamoja.

Pia sisi tunataka aina ya Serikali mmoja, mimi binafsi nasema tungependa kuwa na Serikali ya federal state ili tupate rasilmali iwe karibu na sisi. Ile tupate Serikali awe na cheques and balances. Tunataka federal state majimbo ambaye hana provincial administration juu mpaka chini hakuna ndani. Majimbo. Tunataka Majimbo...

Com. Muigai : Zungumza kwa mic.

Mr. Mohammed Abdulkadir : Nasema, mimi nasema tunataka system ya government ambaye ni federal. Federal government itakuwa na chamber mbili katika Parliament, ya Senate na ya National Assembly ya Mp's. Kwa hivyo sisi kama tunapendekeza federal state Senate atatulinda katika regional. Na kama sisi wote ambaye wananchi hawapendi inaletwa na wajumbe Senate ndio ita pigania sisi. Kwa hivyo tuna-propose a federal state. Ile tupate rasilmali iwe karibu iwe inakuja karibu na sisi sasa uki toka kwa kazi unaenda Nairobi. Ukitaka

kuchukuwa Passport unaenda Nairobi. Kama tunapata federal state mimi na fikiri kitu inakuja karibu nasisi hata tunaweza kuwa na regional President. President inakua mbili halafu ile nyingine inastuka. Ama mnafikiri hiyo sio mzuri. Majimbo ni mzuri na mimi nasema sisi tuwe ma Majimbo.

Kwa hivyo ningependa kumalizia hapo kwa sababu.

Com. Muigai : Asante sana. Hussein Abdi? Hussein Abdi? I think we should let them talk ...*[inaudible]*... now what time do we go for prayers ...*[inaudible]*... what we can do is break for...

Mzee Hussein Abdilafa : Asalaam- Aleykum! ...*[Vernacular through translator]*...

Translator : Anasema anaita Hussein Abdilafa ni mkaaji wa Kinna.

Mzee Hussein Abdilafa : ...*[Vernacular through translator]*...

Translator : Yake ni machache.

Mzee Hussein Abdilafa : ...*[Vernacular through translator]*...

Translator : Yaani shida inatukabithi.

Mzee Hussein Abdilafa : ...*[Vernacular through translator]*...

Translator : Tangu ukoloni tulidhulumiwa na pia hata wakati tulipata independence tukadhulumiwa.

Mzee Hussein Abdilafa : ...*[Vernacular through translator]*...

Translator : Anasema sisi wengine wetu tuko na mifugo na pia hata kama shamba ndogo tukonaye sehemu ya Kinna.

Mzee Hussein Abdilafa : ...*[Vernacular through translator]*...

Translator : Anasema Kinna sisi tume changanyishwa na wanyama tunaishi katika sehemu ya park.

Mzee Hussein Abdilafa : ...*[Vernacular through translator]*...

Translator : Anasema nchi yetu ambaye ilikuwa zamani ya malisho imechukuliwa na watu na Angaine.

Mzee Hussein Abdilafa : ...*[Vernacular through translator]*...

Translator : Hiyo pahali inaitwa Darbachontupi? Ni Angaine amechukuwa.

Mzee Hussein Abdilafa : ...*[Vernacular through translator]*...

Translator : Anasema ni wakati ya shifta ile sisi tulitoroka kwaajili tulikuwa tunaogopa bunduki na nchi yetu ikanyakuliwa.

Mzee Hussein Abdilafa : ...*[Vernacular through translator]*...

Translator : Ika fanywa national park leo ambaye mnaona pale Meru, Meru National Park.

Mzee Hussein Abdilafa : ...*[Vernacular through translator]*...

Translator : Ile iliobaki naye Council ika nyakua.

Mzee Hussein Abdilafa : ...*[Vernacular through translator]*...

Translator : Sisi watuwa Kinna tukabakishwa sisi nawanyama mandovu.

Mzee Hussein Abdilafa : ...*[Vernacular through translator]*...

Translator : Usiku na mchana watu na mali wanakufaa, nduvu ina maliza na simba.

Mzee Hussein Abdilafa : ...*[Vernacular through translator]*...

Translator : Hatuna haki.

Mzee Hussein Abdilafa : ...*[Vernacular through translator]*...

Translator : Yeye anapendekeza Katiba ya Kenya iwekwe hii Katiba mpya ya kwamba, ndizi yetu moja

ikivunjwa na ndovu shilingi elfu kumi kwa kila mti ya ndizi.

Mzee Hussein Abdilafa : ...*[Vernacular through translator]*...

Translator : Mtu ambaye atauliwa na nduvo ridhaa yake itakuwa ni million mbili anapendekeza.

Mzee Hussein Abdilafa : ...*[Vernacular through translator]*...

Translator : Anasema ule ambaye atakuwa ni kiwete labda ameumizwa na amekuwa disabled kidogo kwa ajili ameumizwa na mnyama. Maisha yake yote atakuwa na hiyo disability alipwe million tano.

Mzee Hussein Abdilafa : ...*[Vernacular through translator]*...

Translator : Hiyo boundary ambaye imechukuliwa na huyo jamaa ambaye amemtaja hapa Angaine anasema turudishiwe hiyo pahali wamenyakua wamefanya Meru National Park.

Mzee Hussein Abdilafa : ...*[Vernacular through translator]*...

Translator : Kuna pahali inaitwa Duse katika sehemu yetu ambaye maskini yetu wanaishi naye.

Mzee Hussein Abdilafa : ...*[Vernacular through translator]*...

Translator : Sisi umaskini ambaye walikuwa wanaishi katika sehemu ya Duse leo hatuna haki ardhi ya Duse imenyakuliwa.

Mzee Hussein Abdilafa : ...*[Vernacular through translator]*...

Translator : Mtu ambaye leo amechukuwa license ya kuchukuwa sehemu ya Duse ni mhindi.

Mzee Hussein Abdilafa : ...*[Vernacular through translator]*...

Translator : Mzee anasema katiba iseme mhindi huyu aondoke haraka hatutaki kumuona katika ndani ya Duse.

Mzee Hussein Abdilafa : ...*[Vernacular through translator]*...

Translator : Ni hiyo tu

Com. Muigai : Next to Hussien Abdi amezungumza. Adan Ali Wako? Adan Ali Wako? Adan Ali Wako? Lakini wewe unasaidia sana. Speedy speedy. Kwa hivyo kaa hapo.

Mr. Adan Ali Wako : ...[Vernacular]... Asalaam Aleykum! Mapendekeza yako. Okay kwa jina mimi naitwa Adan Ali Wako kutoka Kinna.

Mapendekezo yangu sasa ni kuhusu sheria sasa. Malipo ya watu waliouwawa na Serikali yao na dhulma wakati ya kijini from 1963 to 1967 hiyo ni moja.

Ya pili mpaka ya Isiolo District iwe ya wakati ya ukoloni ya zakale irudishwe pahali pake.

Ya tatu madini na rasilmali huko chini ya ardhi iwe wa wakaaji ya eneo hilo. Kwa mfano kama Duse hapo.

Ya nne County Council ipewe nguvu zaidi kuliko hii ya sasa.

Uchaguzi ya ubunge na madiwani iwe siku tafauti.

Kuhusu mambo ya Waislamu. Chief Kadhi wetu wa Kenya iwe ikichaguliwa ma Waislamu sio Presidential appointee. Kwa sababu President sio Muislamu hajui sheria ya Waislamu. Ni mzuri sisi wenyewe tukae Waislamu maulamaa wachague.

Waislamu tena tupatiwe wafanyi kazi wetu Waislamu ambaye wanaganya kazi na Serikali nafasi ya siku ya Ijumaa kwa sababu ya maombi yetu. Kwa sababu wakristo wako na siku mbili hapo hiyo siku sio siku yetu. Siku ya Jumamosi na Jumapili sio yetu Waislamu. Kwa hivyo napendekeza mimi siku ya Ijumaa ifanyue siku ya maombi ya Waislamu.

Kuhusu mambo ya National Park vile wazee wengine wameongea hapo. Kuna sehemu zingine ambaye tuko naye hapo ambaye tumenyanganywa na Serikali inaitwa Meru National Park. Hiyo sehemu ni sehemu ambaye imekatwa kutoka kwa sehemu ya Isiolo District na Wameru na upande ingine na watharaka. Hiyo sehemu Serikali hatukupata kutoka kwa Serikali ridhaa. Compensation ndio tunataka. Tupatiwe compenasion yetu. Kuna hii. Yaani ardhi sehemu zetu ambaye zimechukuliwa na Serikali hatujapata malipo ridhaa hatujapata.

Ya mwisho kabisa natakakusema hivi. Katika Kotini ama katika bunge wakati yakuapisha ma-ministers ama wabunge kuna kitabu ya Koran zimewekwa pale. Kwa mfano hiyo kitabu kama wewe ni Muislamu unapatiwa na mtu ambaye sio Muislamu. Tunataka hiyo kitabu wakati wakupatiwa mtu yule ambaye ni Muislamu anaapishwa pale ipatiwe kwanza ishikwena Muislamu. ...[Vernacular]... Kwa hivyo hiyo kitabu tunataka yule mtu ambaye anaapisha ama anapatiana hile kitabu awe ni Sheikh Muislamu awe pale halafu kama ni kuapisha yeye mwenyewe aapishwe sio Mkristo a shike ama mkafiri mwingine, kwa mfano mwakajana mimi na kumbuka huyu assistant minister wetu wa hapo mjumbe wetu ameapishwa na [?] siambaye hata Muislamu sio Mkristo mkafiri. Kwa hivyo hiyo ni haramu katika sheria yetu. Hiyo kitabu katika Kotini katika hiyo ujenzi ya bunge asiguswe mtu ambaye sio Muislamu hana tahara.

Kwa hivyo nimemaliza mapendekezo yangu hapo.

Kwa moja kuna dhulma hapa kubwa, kwa mfano hiyo ofisi ni yetu ya County Council, mnakuta hapo Eck, Isiolo South Constituency. Hii ofisi ni wa wananchi Serikali ikikuja inatumia watu wa Electoral Commission of Kenya wako na pesa yao ambaye wamepatiwa na Serikali. Unaonawakati ingine pale imepanguswa Moi alipokuja hapo ineandikwa Kanu Office. Mimi mwenyewe ni mshahidi hapo mnweza kuona tu. Pahali imepanguswa imepakwa ile bendera nini ya Kanu ikaandikwa... hii sasa tunataka Kanu wakikuja walipe kwa County Council, Electoral Commission wakikuja kutumia hiyo ofisi walipe kwa County Council.

Kwa hivyo minamalizia hapo. Asanteni sana.

Com. Muigai : Mohidin Ali? Mohidin Ali? Yuko hapa, kabla huja anza useme jina yako tape ichukuwe jina.

Mr. Mohidin Ali : Asalaam Aleykum! ...[Arabic dialect]... Mimi naitwa Mohidin Ali mimi ni kijana wa Garba. Mimi niko na mapendekezo kadhaa. Mimi ni kajana Muislamu na baada ya hayo mimi ni kijana mborana ya kwanza kabisa ni kuhusu Uislamu mimi ya kwanza kile mimi napendekeza ni kutaka sheria ia islamu ituletewe hapa na wale wanatunia hiyo sheria wawe Waislamu.

Ya pili kuhusu vijana sisi wavijana Waborana hakunu Serikali inatugundua, masomo yetu haigunduliwi mimi nataka kusema masomo ya vijana wa Kentya wote wawe sawa. Kabila gani, mborana, mkikuyu, mkamba wawe sawa.

Zaidi ya hayo mimi kama kijana Muislamu kuna haki ya dini mimi lazima niwe naye katika dini yangu kama nimesoma madrassa na sija soma shule masomo yangu ya madrassa lazima Serikali iangalie. Kama mimi niko na Degree ya Madrassa lazima hiyo Degree Serikali igunduwe vile inagunduwa Degree ya masomo ya shule. Na

kama Degree ya shule yaani akona ofisi Serikali iweke ofisi hasa ya yule mtu ambaye akona Degree ya masomo ya Madrassa ambaye ni elimu.

Baada ya hayo Serikali iweke area hii ambaye ni subdistrict ofisi fulani ya kuangaliwa an independent office. Kama leo mfano Police officer akikuja kwangu hapa au hapa Garbatula nikitaka kupeleka shida yangu nitapeleka officer yake mkubwa lazima an independent office iweke pahali fulani ya mimi kuleta shida yangu. Hakuna pahali mimi nitapeleka shida yangu. Lazima nipeleke pahali ingine. Yaani a Police officer ni peleke kwa officer yake mwengine lazima pahali ingine itengenezwe an independent office.

Com. Muigai : That is one of the best suggestions nime sikia...

Mr. Mohidin Ali : Hiyo iwekwe kwa mapendekezo yangu. Zaidi ya hayo mimi nataka kusema yale yametoka hapa ardhi zetu hapa ikiwa madini ikiwa mazao iwe ni faida yetu sio wengine County Council, Government wakae mbali wakiitiwa na watu wajamii wachukuwe hiyo fursa wakuje. Lakini wasipoiwa wakae mbali na madini hapa. Iwe ni yetu.

Zaidi ya hayo mimi nataka kupendekeza hivi. Yule mfanyajikazi Muislamu awe mwalimu awe daktari Uislamu yake igunduliwe dini yake. Right of religion igunduliwe. Kama niki fuga, Uislamu inahitaji mtu kufuga ndevu lakini Serikali haitaki. Mimi nataka nipendekeze Serikali iweke mzuri Muislamu ambaye ni mwalimu aweke, Muislamu ambaye ni jeshi aweke yule polisi aweke. Tunataka right of religion. Baado hatujawekewa katika katiba iliopita. Kama tungewekea leo hatunge katazwa. Lakini uismalu inataka mtu afuge ndevu. Muislamu inataka mtu avae kanzu, kanzu igunduliwe tuvae kila pahali ofisini. Tunataka katika every institution tuwekewe haki ya religion, right of religion iko lakini hatu tambuliwi. Katika mapendekezo yangy natakakusema iwekwe nainangaliwe vizuri. Zamani ili kuwoko lakini hawakuchukuwa. Mimi nataka kusema iangaliwe vizuri.

Mimi nataka kusema mfanyajikazi iwekwe ya Muislamu apatiwe serikali ijenge benki maalum ya kuangalia wafanyajikazi Waislamu leo Muislamu anateswa anasema yeye hawezi chukuwa interest wengine wanachukuwa pesa hiyo pesa inafaidi watu wao inafaidi vijiji yao inafaidi kila pahali. Lakini Muislamu hana wakati atasema hatachukuwa interest na serikali ijenge benki maalum yakupatie Waislamu pesa ambaye haina ribaa. Serikali iangalie vizuri kuna hiyo haki ya Muislamu na sio Muislamu, ya yule mtu ambaye sio Muislamu.

Mimi ya mwisho nataka kupendekesa hivi. Serikali ya Federal Government mimi napendekeza hiyo serikali. Badala ya hii serikali ambaye tukonaye saa hii.

Zaidi ya hayo mimi nataka kusema serikali isichukuwe, yaani President asichukuwe sheria mikononi mwake vile

zamani walisema the President is above the law. Sitaki kusikia hiyo. Mimi napendekeza serikali, the President should not become above the law. The person who is above the law is the one who creates people, so the President must be under the law.

Zaidi ya hayo mimi nataka kusema wabunge wachaguliwe kutoka wale ambaye wamesoma form four. Lakini sio wale ambaye hawakusoma. Councillor naye wakuwe wenyewe hivyo. Wale wanesoma form four.

Zaidi ya hayo mimi nataka kusema County Council ipatiwe nguvu. Mayor ya County Council apatiwe nguvu ama yule amekaa co-ordinator ya County Council apatiwe nguvu zaidi kuliko ile wako naye leo. Wanaamurishwa na watu kutoka mbali wawe na nguvu katika hiyo County Council.

Mwisho kabisa mimi nataka kusema serikali leo Rais ya Kenya akisema emergency fulani ya watu ifanyiwe leo serikali itachukuwa hiyo hatua haraka iwezekanavyo. Rais akichukuwa mkononi sheria ya kusema watu kabila fulani fulani, wa malizwe nasema serikali wata maliza. Hiyo ni sheria imewekwa. Hiyo sheria itolewe kabisa.

Mwisho kabisa nataka kusema ya wale wanavaa wanawake Waislamu, wasichana Waislamu wakubaliwe kuvaa hila wanayoitaka kama ni nguo kuvaa mavazi mazuri wavae ofisini katika kila pahali hiyo nguo yaani sio kimila that one is not a culture but that one is a law let people know that that one is a law in the new constitution.

Kwa hayo nasema Asalaam Aleykum! ...*[Arabic dialect]*...

Com. Muigai : Asante sana, Asante sana. Huka ali Hassan? Hassan Ado? Boru Ali? Namna hiyo muje haraka haraka. Tuanze na Huka Ali? Dakika mbili mbili mbili. Huka Ali?

Mr. Huka Ali : Asalaam Aleykum! Kwa hivyo...

Com. Muigai : Haraka haraka tafadhali

Mr. Huka Ali : Kwanza maoni haya. Jina Huka Ali. Huka Ali. Mapendekezo haya...

Com. Muigai : Na bwana Ali kwa vile umeandika maandishi yako vizuri ufanya summary tafadhali

Mr. Huka Ali : Mapendekezo haya ni mengi na mi mapendekezo ya jamii mzima kwa hivyo tume gusia sehemu nyingi na sehemu hizi zote ni muhimu na inagusia labda maisha yetu ya kila siku. Kwa hivyo mtaniomba radhi ingawa itakuwa kwa ufupi kugusia kidogo kidogo.

Kwanza ya Constitution supremacy yaani jinsi ya kuimarisha katiba hii tulisema ya kwamba Parliament should not have powers to amend any part of the Constitution. Mambo haya ambayo tunarekebisha bunge isijaribu labda ku badilisha bila labda kuarifiwa na wananchi ambayo wameleta maoni haya.

Sehemu ambazo labda zina husu dini katika katiba hii mapendekezo maoni ambayo yanayo husu dini yasijaribu kubadilishwa kwa haraka haraka bila labda ithini ya wananchi. Kama labda yatabadilishwa yarudi kwa wananchi kwanza through referendum tena.

Citizenship: Wakenya, nani atakuwa ni Mkenya vile tunavyo ona mtu kutoka sehemu hii Muislamu ama mtu kutoka dunia akitaka kupata passport labda anataka kuenda Pakistan. Mtu kutoka sehemu hii anasumbuliwa anachunguzwa anaulizwa maswali mingi. Huku labda Njoroge akikuja, Njoroge huulizwa maswali fupi. Kwa hivyo katiba hii katiba tunarekebisha sehemu hii labda katika sector ya Id mtu asiwe screened asisumbuliwe sana.

Tena Rais the President should not have powers to withdraw citizenship of Kenyans. Rais asipewe jukumu labda ya kuchukuwa ithini ya Mkenya aseme huyu mtu sio Mkenya. Mtu anaishi hapa wote ni Wakenya Rais asipewe mamlaka ya kuchukuwa citizenship ya Mkenya bila ithini yake kuhusu jambo hilo.

Tene tunapendekeza juu ya citizenship double citizenship of a Kenyan should be guaranteed should be encouraged to allow Kenyans to live or work in any part of the country [world]. Wakenya mimi nikiwa Mkenya sasa naweza kuwa raia ya Kenya ama raia wa Ethiopia. I should have two passports. Hayo ya pitishwe.

A Kenyan citizen should have protection of lives and property and have freedom of worship. Kila Mkenya lazima ana haki ya kupata malikuwa na malikuwa na uhuru ya kuabudu na uhuru ya kuongea. Hapa leo kunamatatizo mengi katika hii sector.

The Defence and National security tuna mapendekezo mingi lakini labda hapa kama moja mbili. Tune sema ya kwamba the President should not be Commander in Chief of the Armed Forces and the Executive should not have exclusive powers to declare war. Instead the public should declare war through referendum. Hapa leo vile tunavyo ona Rais Moi ndio Mkuu wa Amri Jeshi. Tunapendekeza ya kwamba Raisi atakaye kuja katika katiba itakayo ikuja asiwe labda Mkuu wa jeshi. Kuna wengi wana tosheleza hiyo kazi. Tunasema the President awe asiwe Mkuu wa Amri Jeshi. Na kama hivyo napendekeza basi maoni ya Raia ichukuliwe that is referendum.

Parliament should appoint / nominate the Commander of Security service. Yes. Watu hawa katika ulinzi iwe ni hali ya shughuli yaani ni kazi ya bunge kuteuwa ma-officer wa ulinzi katika hiyo sector.

Parliament should make laws for the Armed Forces and establish court martials to execute them such as a system of government.

A system of government Federal government should be adapted with the Prime Minister running the affairs of the state and the President remaining ceremonial.

The Deputy Prime Minister should be a Muslim in the coming Government.

Com. Muigai : Why not the Prime Minister himself?

Mr. Huka Ali : The age requirement for a president or a prime minister should be 45 years and above. Anayetaka kuwa Rais awe amefikisha umri ya miaka arobaine na tano katika Katiba inayokuja tunapendekeza hivyo.

Age requirement for an Mp should be 30 years and above. Mtu akitaka kupigania kiti cha bunge awe amefikisha takriban miaka thelathini. An Mp or any candidate vying for a post should be a degree holder. Mtu anayetaka kuwa mbunge awe ni msomi halisi awe amefika katika chuo kikuu na awe ni mtu ambaye ana degree.

Com. Muigai : ...[inaudible]...

Mr. Huka Ali : Any person vying for the post of Mp or a Prime Minister or President must be a Kenyan citizen. Yeyote atakaye pigania, wadhifa wa Mp, waziiri mkuu ama rais awe ni Mkenya kamili. Concept of nomination should be encouraged but special preferences should be given to the minority groups. Yaani mbunge maalum, ama mbunge maalum iendelee. Mtu akiteuliwa, shughuli za kuteuwa wabunge maalum iendelee lakini iangaliwe vizuri, labda minority groups, blind and what have you. Watu hawa wawe wakiangaliwa.

The salaries of the Legislators should be determined by the general public through a referendum. Hapa vile tunavyo ona wabunge, hakuna anayejali wabunge wanapata mshahara namna gani. Hivi karibuni walijipatia asilimia mia nne, huku waalimu wanataka mshahara lakini wana katazwa. Wabunge wasijipatie mshahara Wabunge wasijiongezee mshahara wale wataangalia haya maoni yawe ni through referendum. Maoni hayo, kura ipigwe na wananchi waamue kama... kama wabunge wataongezewa pesa kiasi gani, ama wa katazwe. Salaries and Benefits of the Legislators should be in line with other less developed countries bearing in mind the economic situation of the country.

Executive: Sasa hii ni sector ya Serikali, Rais akiwa kiongozi, waziri hapo. Tulisema ya kwamba sehemu hii ni muhimu sana. Hii ni sehemu ya Serikali, hapa in charge ni Rais. Chini yake iko mawaziri. Hapa tuna maoni haya, ni mingi lakini, vile nime sema. Nitasema machache. An executive should be a degree holder, an executive should be upright and God fearing or either practicing a religion. An executive should declare his wealth through the Kenyan Gazette. An executive should have an important post before becoming a Legislator.

A Prime Minister should have the following important duties amongst others. Appoint his ministers, another assistant another assistant, appoint diplomatic corps, appoint attorney general, chief justice ...[inaudible]... chief kadhi should be a member of the Executive representing Muslims. Tumesema ya kwamba Chief Kadhi awe member of the Executive. Awe kama, katika Bunge, awe kama Waziri, huko juu. Hii sector ya Executive ndio muhimu sana. Hii ndio Serikali. Chief Kadhi awe katika Executive.

Kadhi should also become an ex-officio member of Parliament. Leo licha ya wabunge wengine tuko na Attorney General, Speaker ambayo wako katika Bunge kila wakati. Attorney General ni mkuu wa sheria. Yeye si mbunge. Kwa vile Bunge ndio ina... ina... ina... tengeneza mambo ya... mambo ya... mambo ya sheria, Ag ana kuweko ndani. The Speaker pia ni ex-officio. Tuna thibiti... tuna... tuna... pendekeza ya kwamba, Kadhi should also be an ex-officio as ...[...?...]... Waislamu awe ex-officio kwa sababu Kiislamu ina sheria yake. Kwa hivyo ati awe katika nini, katika Bunge, katika... aweke an ex-officio of Bunge.

Attorney General should go through suspects files and convicts files and give judgment on appeal. Should no be biased in executing his duties. And should not be manipulated.

Judiciary: Hii sehemu pia ni muhimu kwa sababu ina husu... ina tuhusu sana. Islamic Courts should be introduced to serve Muslims both Civil and Criminals. Koti ya Waislamu lazima ifunguliwe kuhukumu... kushughilikia Waislamu. Muslims should be judged according to the teaching of the Koran. Tunapendekeza ya kwamba Waislamu, waadhibiwe kulingana na Koran. Kwa sababu Koran ina husu kila sector ya binadamu, na hakuna kitu ambacho kimewachwa wazi. Muslim Judges should be employed to handle Islamic labour matters. Judges wa Waislamu waajiriwe, ili wajaribu kushughulikia, shughuli za Waislamu. Islamic Law Schools should be established.

The special cells and jails should be put in place for the Muslim convicts clothing and room for prayer should be there. Hapa tumesema ya kwamba, jela kwamba... kama ni wafungwa, Muislamu yuko tafauti na Wakenya wengine. Kwa sababu Waislamu ana taratibu zake za maisha. Ana vile anavyoishi, Muislamu lazima awe safi. Majela mengine si safi kwa Muislamu, Muislamu anatakiwa asali na kila wakati asome Koran, anatakiwa anaenda zake Kotini. Kwa hivyo tunapendekeza cells, special cells for Muslims should be opened.

The Chief Kadhi should be head of the Islamic Judiciary and should work independently. Tumesema ya kwamba Chief Kadhi apewe nguvu za kutosah ili aweze ku... kuongoza Waislamu kote nchini. Awepe nguvu ajaribu kupendekeza shughuli za Waislamu bila uwoga ...[inaudible]... Apewe uhuru. He should be independent. Serikali isijaribu kumuvuta vuta hivi. Leo katika Bunge Serikali ina vuta mtu. Serikali isi vute mtu.

The Chief Kadhi, another Kadhi should be appointed by a body of Muslim scholars. A body of Muslim scholars ...[Arabic]... should be established by the Muslims. Tumesema ya kwamba kikundi hiki cha ...[Arabic]... kibuniwe. Kikundi hiki ambacho kina jaribu kuhusika na Waislamu, ki... ki... kibuniwe. Na kikundi hiki ndicho kina jaribu ku... kuhusika na kila... na kila swali ...[inaudible]... juu ya Waislamu. [All should Kadhis should be tried?] by the ...[Arabic]... in case of misuse of office or inefficiency. Hapa tumesema Kadhi basi yuko chini ya nani, ardhi... I mean Chief Kadhi, I mean Kadhis should be under this. Wale wako chini ya ...[Arabic]... ..[Arabic]... ndio inaangalia taratibu, tabia, na kama huyu Chief Kadhi ha fanyi kazi lazima hawa ndio wataadhibu yeye.

Basic rights... haya yametajwa hapa awali, lakini kuna mambo tumesema. People with disabilities should be given special treatment, eg., food, shelter and the rest. Hapa kugusia haki za binadamu, tumesema ya kwamba wale walemavu, walemavu nchini Kenya hawaangaliwi. Walemavu wapatiwe haki ya kutosha. Kama vile chakula, malazi bora na mahali pa kupumzika. Walemavu yaani disabled people should be given special attention on food, sheltering and other areas. People with special disabilities completely blinded and wheelchairred should not be sentenced or fined.

Hapa tumesema watu ambayo... walemavu. Mtu ambaye hana miguu, labda hana macho yote mawili, watu hawa wasi pelekwe Kotini. Wanashida zao wenyewe, ni maskini tayari, hana miguu miwili, hana macho mawili, hana mikono miwili, mtu huyu asishtakiwe awachwe tu, awachwe huru, akae. Special homes should be established for mad and psychiatric cases. Hapa Kenya tunaona shughuli za walemavu ama, wale ambayo vichwa vyao si sawa hakuna wanaojali hawa watu. Labda centers zifunguliwe, watu hawa waangaliwe.

Land: Pastrolists land belongs to the community. A board of trustees should be chosen from each division of the district, three people from each division. Mambo ya lands tumesema ardhi ni ya wananchi, na katika kila tarafa watu watatu wa chaguliwe. Na hao ndio wata simamia maswali juu ya ardhi. Pastrolists communities should be confined within the grazing blocks established in the colonial boundaries for the purpose of eradicating cattle rustling, livestock diseases and over grazing. Tumesema ya kwamba wafugaji wote wanamipaka zao, kila kabila kutoka wafugaji wakae katika sector zao, boundaries. Kwa sababu utulivu wa kutokuwa na amani ulinzi huletwa na mchanganyiko wa watu hao. Kwa hivyo tunapendekeza wakati ya colonial era kila jamii iko na boundary yake. Kwa hivyo Serikali itakayo kuja ni lazima itie mkazo zaidi, jamii yote wawe katika sehemu zao.

Barazaa ya Wilaya, ama local government. mayors and council chairmen should be directly elected by the people, and should serve for a five year term. Haya yametajwa hapa awali. A Councillor should have an ordinary level of education and above Division III or D⁺ in 8-4-4 system. Yaani anayetaka kuwa Diwani, lazima awe ni na... ni msomi kiwango fulani. Amepata daraja la tatu ama katika mfumo mpya wa nane-nne-nne awe ame pata D⁺, hayo ni kurahisisha kazi. Leo hii tunaweka mikono ya kwamba mabaraza yote nchini kuna matatizo. Kwa sababu madiwani wote si wasomi. Kwa hivyo wakisoma tuta kuwa na matatizo machache.

A nomination of a Councillor should go to special groups eg., women, blind, crippled, and minority groups. Hapa vile tunavyoona leo, mtu akiwa ame... amekuwa nominated imekuwa siasa. Mtu anapatiwa hiyo udiwani labda mtu kutoka kama ni siasa uko fulani, hii kazi... hii nomination of councillors has a purpose. Iko na sababu. Ingawa serikali haifuati. Imebuniwa kwa sababu labda, wale jamii ambayo hawaja bahatika kama walemavu, watu ambayo ni wachache katika hiyo sehemu, wa patiwe nafasi. Kwa hivyo pia iangaliwe, tumesema.

An aspirant should be twenty-one years and over, for a councillor and thirty years for a mayor.

Anti corruption units should be identified with frequent and be arraigned in court, that is. Anti corruption units identify Council with frequent, and be arraigned in court. Wale wana husika na labda mambo ya ufisadi sector hiyo iangalie ya kwamba Council ambaye iko na shida wa angalie na washike wanahusika, na wapelekwe Kotini mara moja. Their books of accounts should be inspected after every six months. Tunaona ya kwamba, Council iko na pesa ingine, lakini pesa hizo za raia, zinatumiwa vibaya. Kwa hivyo serikali itakayo buniwa ichunguze zaidi, ya kwamba pesa hizo, zisitumiwe vibaya na watu wachache.

Livestock: Sehemu hii ni muhimu sana. Sisi ni wafugaji. Livestock... mambo ya wafugaji. A livestock market should be established within the areas of grazing. Hapa tunahitaji soko la wanyama, labda factory ya nyama, mambo haya yabuniwe hapa ili sisi tuweze kuuza wanyama wetu hapa. Badala ya kupeleka wanyama wetu Nairobi. Wanaotaka kununuwa ng'ombe zetu, mambo mengine wote wakuje hapa. Sisi tusi peleke ng'ombe zetu Nairobi. Factories for livestock ...[inaudible]... should be established. The state should boost livestock sector economically so as to increase its contributions to the Exchequer.

A Board of Commissioners should be set up, and the members should only be pastoralists because they know our problems better. Hapa leo tunaona ya kwamba, Mjalu ndio board member wa mambo ya ng'ombe, Mkikuyu ndio board member, Mkisii... na mambo ya ng'ombe. Kwa nini sisi wafugaji, ni sisi Waborana tusiwe board members wa hiyo sector, ili tuweze kufanya kazi yetu. Tunasema ya kwamba Board ikichaguliwa wafugaji wenyewe, kama ni Wasomali, Waborana, Wasamburu wawe ni Board members badala ya kuweka Njoroge akina Kamau, Otieno

wanakaa Nairobi....

Com. Muigai : ...[...ha Ha! ha...]

Mr. Huka Ali : The state should only buy the product of our animals and not import from other countries when we have ...[inaudible]... The Livestock the livestock and their products should be advertised in the media. Leo tunakuta ya kwamba Serikali inasema ya kwamba, uti wa mgongo ya Serikali ni majani na kahawa. Jambo la kusikitisha kwamba ng'ombe wetu, wana nyama, wana ngozi, ata mifupa yenyewe, inatumiwa kwa kutengeneza gum. Lakini Serikali inatangaza majani, America kwa Tv kwa media. Kahawa ya Kenya ni bora, ng'ombe yetu pia ni bora kushinda majani. Sindio. ...[inaudible]...

Com. Muigai : ...[...uHu!...]

Mr. Huka Ali : Kwa hivyo hayo yote ni dhulma tunafayiwa. Serikali advertise, sisi Waborana kwanza tuna ng'ombe bora zaidi kushinda kila mtu. Ng'ombe wetu ni maridadi sio ...[inaudible]... Kwa hivyo waangalie hayo mambo. The Borana Bulls are the best, I suppose.

Good transport and communications should be set up for easier running of these activities and marketing. mawasiliano bora ya buniwe. Labda tukipata factory hapa ndani ya nyama, ya nini tunataka mawasiliano bora. Barabara zetu zipigwe lami. Barabara... barabara zetu kutoka miaka nne... miaka arubaini iliopita hata hakuna... hakuna sehemu zimepigwa lami. Kwa hivyo katika Serikali zijazo tunataka mawasiliano bora. Kisumu barabara. Mambo kama hii.

More funds should be allocated to the Ministry of Livestock for better health care of our live... animals. More pastrolists should be trained as livestock officers and sent to the localities. Foreigners don't have efficiency in rural areas. Leo tunaona kama hamujui Garbatula leo iko na Officer ya Maji, iko na Officer ya Ukulima, ina Officer ya Veterinary. Lakini wana kaa wapi, urban centers. Kwa sababu hata mkubwa... mkubwa pia ni Mmeru, ni Mjalu, mbona wasikuje hapa ili wajuwe mambo ya mifugo. Kwa hivyo tunapendekeza wafanyi kazi wa ukulima sana sana Veterinary Officer should be stationed around. Locals. Wale wengine kutoka nje, they have proved to be inefficiency, in most cases.

The State should let... should set up savings and credit interest free banks in Muslim pastoral areas. Tumeona ya kwamba wakulima wako na banki yao. Ukienda Meru utakuta, a very big bank. Meru co-operative bank, sisi pia kama wafugaji, katika Serikali itakayo kuja tunahitaji banki ya uko... ya wafugaji, au namna gani. ...[inaudible]... Yes tunahitaji banki ya wafugaji. The State should provide legitimate funds to the owners of large herds of

animals for protection against rustling. Hasa kuna mtu alisema more dams and boreholes should be put in place for animals. Serikali ijenge ibuni, dams ya maji, ichimbe visima vya maji ya kutosha, kwa sababu hapa kila miaka, idadi ya wanyama inaongezeka.

Lakini tunakuta wakati mwingine, kuna majani, lakini hakuna maji. Kwa hivyo tunapendekeza Serikali ijaribu kutupatia sufficient water for our livestock. In case of drought predictions, the State should look for new markets for our livestock outside the country. Wakati mwingi, wanyama wetu wanakufa kwa sababu wananchi hawana suluhisho. Kama nchi zingine katika dunia, Serikali lets say, wakati wa calamities, kama drought inakuja, Serikali will predict ya kwamba, mwaka huu mvua ni mbaya, hakuna mvua, kwa hivyo, wana nini. Wajaribu kununuwa wanyama wetu wote in our ...[inaudible]... pesa za kutosha, badala wewe unaangalia ng'ombe mia tano wanakwisha na wewe unakaa hapa huna suluhisho. Serikali iwe na suluhisho. Iwe na suluhisho wakati wa drought, wakati wa mvua mingi, pia. Kwa hivyo ili waweze.. wananchi waweze ku... sijui kile tutafanya. Yes. ...[eee]...

Elimu: Sehemu hii pia ni muhimu sana, na malizia, tafadhali, mniweradhi kidogo. Elimu. Hapa tumesema ya kwamba, education should be compulsory to every Kenyan should have six... every above... above... above six year. This should also include the religious education. Both ordinary and family education should be free for every Kenyan. Elimu iwe, ni elimu ya msingi, ama ya secondary iwe ni elimu ambayo ina... Serikali ipatie free for ...[inaudible]... University and other colleges should be opened in pastrolist areas. This is to boost education levels of the minority. Hapa ni jambo la kusikitisha kuona kwamba tangu tupate uhuru, hakuna vyuo vyovyote vya waalimu ya... ama sector ingine kama... kama afya. Hakuna.

Kwa hivyo hii tunapendekeza, hiyo cultural institutions, universities. For example, kama Serikali haiwezi ku... kuhusika na Garbatula High School, Garbatula High School is a big institution. Should be turned into other the colleges ama universities ...[eee].... Kwa hivyo tunapendekeza, vyuo vya waalimu, ama vyuo vya hapa medical centres vibuniwe katika hii sector, kwa sababu, kutoka Isiolo mpaka Moyale amapaka Mandera hakuna vyuo vyovyote ya... ya.. ya waalimu ama ya... labda Garissa tu moja, na hiyo sio yetu. Kwa hivyo tunapendekeza hivyo pia. Schools equipment schemes, equipment schemes should be revived.

Zamani kile kina itwa equipment schemes, wakati Serikali inapatiana kalamu, vitabu kwa kila mtu. Hiyo irudishwe, kwa sababu ni gharama kubwa kwa wazazi. Serikali ilete hiyo scheme. Yaani kununuwa vitabu, kalamu, ruler all these iwe ni shughuli ya Serikali. Sana sana in rural areas, hiyo kitu ifanyiwe. Minority groups like Muslims and pastrolist should get a lions share of education resources. Tunasema hapa Serikali kila mwaka, sana sana mwezi wa sita ikifika, kuna Budget, lakini tunashangaa kama makadirio ya za hizo pesa, zinafika sehemu zetu.

Budgets of Kenya... of Government actually. The Ministry of Education should reach these areas, even these

rural areas. Hakuna senti ya budget ya elimu ina fika sehemu hii. Kwa hivyo tunapendekeza, the budget in the education sectors should reach these areas. Then tunapendekeza, the old system of education, 7-4-2-3, should be adapted. 8-4-4 has proved to be fruitless. Tunapendekeza ya kwamba mfumo ya zamani ya elimu ya saba-nne-mbili-tatu, irudishwe kwa sababu that system has specialization. Leo hii katika mfumo wa 8-4-4, mtu is said to be a master to every thing but jack... jack of all trades but master to none, in 8-4-4, wewe ni kama tu mtu ambaye hana macho, hujui ya kwamba itakuwa nini. Serikali, this is a [?] method and this education is far below, 'C' level in regardless to world education sector. Kwa hivyo tunapendekeza, katika sehemu yetu hii, in the whole system 8-4-4 itupwe mbali, kwa sababu ni gharama mingi kwa Serikali pia wanafunzi wao wanakataa, na vile vile ni mzigo, kwa wananchi. System ya zamani 7-4-2-3, ...[...?...]... irudi, hiyo ni elimu ambaye iko na nguvu zaidi.

Teachers should be paid better than civil servants because they have a delicate task or transforming our children?. They have more work than any other workers in the state. Tunapendekeza waalimu, sana sana katika sehemu hii, wapewe mshahara ya kutosha. Kwa sababu hao, wanajukumu kubwa katika ujenzi ya taifa hili. Teachers should be well balanced throughout the country. Waalimu wanapogawanywa wa tumwe katika pembe zote, za Kenya hii kuwa usawa. Leo tunakuta kwamba, kuna wilaya ambazo ziko na waalimu wengi. Licha hii yetu. Kwa hivyo tunapendekeza, teachers should be fairly distributed, sana sana in rural areas.

Madrassa education should be recognized. Its teacher training set-up and the teachers paid by the state. Hapa tunasema ya kwamba waalimu wa Madrassa pia, wana husika... wanahusika sana katika ujenzi wa Madrassa. Kwa hivyo waalimu wa Madrassa wanaelimu. Serikali wanasema... wanaambia a Sheikh mwenyewe ati he is illiterate. This person is so learned because he has... because he has mastered the whole Koran. This person is not illiterate. He should be... he should be written as a person who has his modern education. Kwa hivyo huyu lazima apewe hivyo. Many boarding schools should be set up for nomadic children. Many boarding schools should be set up for nomadic schools... children ...[inaudible]...

Environment and natural resources: Wakati nafikiri umenipata vibaya, nita jaribu kusema moja moja. Environment and natural resources. Pastrolists grazing land should be community lands and not trust land. Living standards... okay...

Tourism: The state has to provide enough security for tourists. The state should improve transportation and communication for the tourists. More tourist centres have to be put up in place, infrastructures to be improved. The state should improve international relationship for tourism sector and groups. Wildlife should be protected against poachers, should be protected together with their grazing areas during times like film shooting, in parks. Nafikiri nita maliza hapo.

Com. Muigai : Asante sana. Hassan Ado. Na ujaribu tafadhali... ujaribu ku... fanya haraka haraka... tafadhali.

Mr. Hassan Ado : ...[Arabic]... Nafikiri yangu sio mingi wala sio chache. Na nita ...[inaudible]... nita pitia pitia, haraka. Yangu ya kwanza, ni ya Kadhi. Jina ni Hassan Ado. Kadhi. Napendekeza Kadhi achaguliwe na ...[Arabic]... sio Serikali wala sio mawaziri. Kwa maana hawajui Kadhi anatakiwa nini. Kadhi kama tulikuwa... wengine wame zungumza juu ya rais. Kadhi ni rais ya Kiislamu. Na apewe Kadhi nguvu kubwa zaidi, power kubwa zaidi ya kuhukumu. Kwa maana power yeye ana hukumu naye ni power kubwa ambaye imetokana kwa uwezo ya mwenyezi Mungu, Koran tukufu. Kadhi anahukumu kila jambo. Anahukumiwa na Judge, ana zaidi ya Judge. Anaweza kuhukumu chochote kinachotendeka kwa dunia hii. Kwa maana mwenyezi Mungu amesema ya kwamba Koran ...[Arabic]... mwenyezi Mungu ame sema Koran ni hukumu ambaye ilio pita, na hukumu ambayo inangojea wale hawajafika. Kwa mithali Kadhi hawezi kuhukumu hii kidole, ikitatwa ama ikifanywa chochote. Kadhi ana hukumu ...[Arabic]... hii, hii moja kwa moja. Iko katika ...[Arabic]... ya Koran tukufu. Kwa maana inapendekeza hukumu ya Waislamu ...[Arabic]... ya Waislamu wa rudi chini ya Kadhi. Na Kadhi ichaguliwe na ...[Arabic]...

...[Arabic]... ina zungumzia kwa ...[Arabic]... kwa wale ambaye wana fiiwa. Kama vile mama moja alikuwa amepitia asubuhi. Mama ikiwa bwana anawacha yeye. Bwana ana agaa. Ninaomba... ama ninatoa maoni ya kwamba mama huyu, ikiwa yeye ni mfanyi kazi ya Serikali, apate ruhusa wa mwezi nne na siku kumi. Muda ya huzuni. Na sheria yetu inakubalia kuolewa kwa baada ya siku... mwezi nne na siku kumi. Ninatoa maoni. Akiwa mfanya kazi ya Serikali, inakufa nabibi inabaki. Asiteswe hiyo mwanamke. Na asiangamizwe mpaka yeye apate... asiolewe mpaka yeye apate haki ya bwana yake. Huyu hapana fungwa pamoja, katika Koran. Bibi aki maliza ...[Arabic]... yake aolewe na mtu yeye anapenda. Kwa maana tunaona mengi bibi aki... bwana akiaaga mwezi huu ...[Arabic]... aki malizwa na Mama huyu amezaa, wale family ya bwana na ya bibi, na family ya bwana mara ingine hapana sikilizana wanangojea huyu mama aolewe. Akiolewa hapati haki ya bwana yake. ...[inaudible]...

Ninatoa maoni, maoni yangu iwekwe katika Katiba, mwanamke Muislamu... ana fiiwa akimaliza ...[Arabic]... yake ya siku... miezi nne na siku kumi aolewe.

...[Arabic]... likizo ya wakati ya wakina Mama wanajifungua. Wakina Mama wa Kiislamu sheria yetu haikubali, mtu azae kiasi kadhaa. Azae wawili ama azae ka... watatu, alafu afanye family planning. Family planning. Nina toa maoni yangu hiyo kitu iondolewe kwa Waislamu. Wanawake wetu wazae, wanawake Waislamu hataikiwa mwenyezi Mungu anampa hata ishirini malisho yao, sio juu ya binaadam. Wala sio juu ya Serikali. Ana lishwa na ...[Arabic]... Unasikia sasa ya kwamba wa kina Mama waki jifungua zaidi ya watatu hapati maternity leave. Nataka hiyo iondolewe.

Kutairisha wasichana: Unasikia sasa, ina kataliwa na dini yetu ina kubali. Naomba Katiba ya sasa ikubaliwe, na vile itafanya, itegemewe Kadhi ya Waislamu. Kuweka ndevu kwa wafanya kazi. Ndevu ni ...[Arabic]... muhimu sana katika dini yetu ya Kiislamu. Ikubaliwe kuweka Muislamu yoyote, a weke ndevu. Iko wa vijana yetu ambaye wanataka ku andikwa askari au ma-chief, hawatakiitaki, kwa maana ana mambia nyoya... nyowa... nyowa ndevu. Dini yetu hapana. Ninatoa maoni ya kwamba, Waislamu wa wachiliwe, wapewe ruhusa ya kuweka ndevu. Lakini sio masharubu.

Ruhusa ya Ijumaa ikubaliwe kwa Waislamu. Ijumaa ni siku yetu ya ibaada. Leave ya wafanya kazi wakati wa Ramadhani iwekewe katika Katiba na ikubaliwe. Haswa wa Waalimu wako na taabu sana. Waalimu Waislamu, washule.

Wachinjaji ya mali. Wawe chini ya Imam ya town ...[Vernacular]... kwa maana tuli si... pata kwa radio ama kwa Tv ati Kenya hii ata tuli... watu binadamu wamekula hata nyama ya mbwa, na wamekula nyama ya... ya... ya... punda. Waislamu wako kila mahali. Mapendekezo yangu, kila miji, mchinjaji, waweke chini ya amri ya Imam. Sio ya Kadhi, Kadhi hapana iko katika kila town.

Dini yetu ya Kiislamu isipatetisho. Isitishiwe dini ya Kiislamu. Kuna vitisho. Uki sema kweli kwa sasa kuna vitisho. Dini yetu itambulike kama dini ingine. Dini ya Kiislamu.

Bank: Bank kama vile wengi wetu labda wamepitia. Tuwekewe Bank ambayo haina interest. Interest ni kitu... mkisikia hata Waislamu wanachukua, lakini interest ama ribaa sio haramu ndogo. Ni haramu kubwa, Koran ya mwenyezi Mungu inasema ya kwamba. Kidogo ya dhambi ya ribaa, ni sawa na mtu ana fanya mama yake bibi, ama mtu analala na mama yake. Kwa hivyo Kiislamu kuchukuwa, hata wale wana chukuwa, hata wale wanachukua hawawezi kufaidika. Na wengi wanaogopa hiyo ajili ya interest hiyo. Tunaomba hiyo ikubaliwe.

Bar isiwekwe katika miji ya Kiislamu, ama hii miji majority yake ni Kiislamu, Bar, isikubaliwe, biashara ya Bar. Bar hatutaki ndani nchi ambayo majority yake ni Waislamu. Kama sasa Garbatula. Hatukubali.

Saa inanifupisha sana, nita wacha hapa. ...[Arabic]...

Com. Muigai : Asante sana. Boru Ali. Boru Ali. Karibu Mzee.

Mzee Boru Ali : Asalaam Aleykum Warahmatullah Wabarakatu, aallenii Booru Alii jeedani [inshaallah] dhuub,

Translator : Mzee anasema jina yake anaitwa Boru Ali Mzee wa Garbatula wa msikiti.

Mzee Boru Ali : Alhamdulillah, tiyy dhuubba, Biismillah Rahmani Raahim, eeh raabbi faahamuu nuu kheen, Aamm dhuubbaa, kwaanzaa mooni aarm ghaadh duumnee, haagg booru dhiiramaa dhuubacuuma jirrani, wooni nuu gaadh duumnef mooni. Moonin tiyya taa kwaanzaa qaarra , nuu isiilla - Isiillanii waan issillani feed fed, waan issilaamadhiin qaabdh feed, ukuunki teen taa issilanaa wooni nuu ukumaan woraanaaf aadhiis rasulah adhiqaalamun [inaudible]

Translator : Mzee anapendekeza ya kwamba, anasema sisi ni Waislamu. Na Waislamu tunasheria yetu ambayo inatokana na Koran ...[Arabic]... na hadithi ya mtume ...[Arabic]... tuhukumawe na sheria yetu ya Kiislamu.

Mzee Boru Ali : Dhuubbin tiyyaleen taa laamesoo woonii ann itti gaadh aanz, isiillanii waan keenyaa faakata , khaa keenyaa kheer jirraa, khaa maaqaan issa issillanaa issilaan took caallaa taauu feen, khaa issilaanii laam intaatiin. [inaudible] Issilaani yoo tookoo maaqaa qqaabba, issilaan suun maaqaan issaayyu Laailaaha-Ilillaa jeet khaa issilaanaa jet khaa issilaanaa maaqaan khankhee woorria jeedaani, muukaanzuu cuufaale khaa nuurra fuudaani

Translator : Anasema leo sisi Waislamu, ni Kiislamu imetufanya... imetufanya sisi Waislamu tuwe na umoja. Leo jina tunapewa kuliko kuitwa Waislamu, tuna itwa Wariaa. Hii jina Wariaa iwachwe. Katiba iondoe. Isitusumbue nayo.

Com. Muigai : ...[...uHu!...]...

Mzee Boru Ali : Waan laammesso ammaalee nuutii gaadh dhaaraan, yoo booraan took khaa dhuubbat khaan issilaanaa aarggan {aarraaraa} issillaan siyyassa qaalii khaan jeedanii, hoojja suun haatua nuut fuudaat maataa irr nuu eejaatani, diibb suunilee siirkaalii keenyaa khaa nuurra fuuduu

Translator : Anasema leo Waislamu wakitoa sauti yake, hata mtu moja asimame atetee haki ya dini yake, anaitwa Waislamu wenye siasa kali, nataka leta vurugu hapa. Hiyo tatizo... kutishwa kama hii, iondolewe kabisa. Katiba yetu itulinde ili, tusichukuliwe kama si watu ni watu waharibifu.

Mzee Boru Ali : Taalen haarraka kheesaa baana waan ann feed, oonneen tiyy, gaan dhiidhaamii saaggali khaa aamma dhuubbaatan mooniin tiyy waan aann qaabb, issii issillaan issaan keenyaa kheesaa maan qaabba taan irraa dhuubbi qaabb jeed. Issiilaani keenya maan qaabb, moonin tiyy issiilaani keenyaa, issilaan issaan keenyaa sikaal kheessa maan qaabbnaa, aan waan siirkal kheesaa qaabb

Translator : Yeye mzee anasema, mpaka leo anashangaa mwaka thelathini-na-tisa, anauliza kweli, sisi Waislamu tuna haki gani, hapa?

Mzee Boru Ali : Aamm waan aann feeduu, haaqqin ann feed taa issiilaanumadhi, issilaani fuulaa cuufaa aarggat feed

Translator : Katiba yetu ilinde sisi haki yetu ya dini, na kila haki ambayo Mwana Kenya wa Kenya anafaa kupata. Mwananchi wa Kenya sisi kama Waislamu pia tupate.

Mzee Boru Ali : Yoo nuu raayya keenyaa, aarmmaa daalaane siirkalii kenyaa, gaarr diibii yaan inqqaabnu, laafti teen taanaa, nuu issilaan keenyaa haaqqi khaa haaqqii nuu kheenuu feedaa, aammale faast kwaanza, hoojjaa maataa aanzz, siirkaal jeecuunii mujuumbe nii waala minister nii waasiilii, waasiliin keenyaa keesaa - waasili haaggaam qaamnaa jaarrolee laamaa kuutokaa woorr aarrggatee laamaan tookoo khee jiiirra, haata waazirilee nuu keenyaa kheesaa inqaamn. Hussein maalimif Shaarrif Naassir caalaa qaamna waan qaamn diibbi inqaamnu tuuleen dhaabuuma nuu dhaabs jeed siirkaalii

Translator : Mzee anasema, tangu sisi mwaka thelathini-na-tisa, Ministers wa Kenya ambayo sisi Waislamu tuna idadi, pia idadi yetu si ndogo katika Kenya, tuna wazee wawili wamewekwa pale. Hussein Ali na Shariff Nassir tu. Sisi hatutaki hawa wawili tunataka kuona mawaziri wa Kenya ambayo ni Waislamu wanaidadi yao inazidi katika Cabinet ya Kenya.

Mzee Boru Ali : Taaleen waan ann feed, kwaansa siirkaal eccaan waasiiri, hoojja waasiri inqaamnee nuu siirkaalayyu inqaamnuyyu woorum [inaudible] khee buussanii issilaan jeedaani dhaarbbatanii. Siirkaalii waan aan feed mooni tiyy waan ann qaabb, sheerriyya keenyalee hoojjaa dhaabbarsaan, khaa woorri issilaanaa [inaudible] Chief Qaadhi waasiiri woolin jiirranii waanqaa sheerriyyaa haamtuu Chief Khaadhi kheen akhaa Amos Wako beetta khaa sharriyya inni heeshimaa aarggat buungee khee taaee heeshimaa aarggaciis Qaadhiin keenaalen, khaa akhaassi hojjaa nuu raayyaa keenyaa siilaa haaqqi khaa nuu kheen aarggaanee wooliin taan

Translator : Mzee anapendekeza anasema ya kwamba, leo sisi sheria yote, ikipitishwa na, sheria pale inapitishiwa ni hiyo bunge. Vile Amos Wako anakaa ndani ya Bunge. Tunataka kuona Chief Kadhi wetu ya Kiislamu ana kaa ndani ya Bunge na sheria yoyote ambayo itakuwa mbovu ita... ita sumbua sisi Waislamu na yeye ajaribu kuipinga pale.

Mzee Boru Ali : Taaleen waan ann qaabb, keenyaa taan kheess waan khee jiiirra fuulaa cuuf, fuulaa naamii

khee jiirr khaa akh kootini cuuf maant ciis, kootiinii cuuf issi fuulaa siirkal kootini cuuf Chief qadhii nuu khaan feen. Hoojja sheerriyya issiilaana huukuman sheerriyya teen maakossa teenalee kitaabb quuranki dhuubbi raabbitif aadhiis raasuura

Translator : Anapendekeza pia yaani pahali popote Court yetu ya Waislamu iwekwe, na case yote inahusiana na Waislamu ihukumiwe na Kadhi.

Mzee Boru Ali : Taaleen waan ann feed akh reeffuu woorri kheen irr baae, taa aann haark oongg, hoojjaa naam hiidaanilee gaargaar baasaanii inshaallah uuttalaah, woorr kuufaaraalee koobba baasaanii woorr issilaanalee miin issaa khaa jeelaa koobba keenaani issilaani indhuulataa issilaanaa laadhiifaa fuullaa caafuu taa fiincaanii yoo khees taan, fuulaan suun waan issilaanaa haamtuutii irraa baasaanii miin issaanii khee kaawanii jeed mooniin

Translator : Anapendekeze Mzee wakati wa jela, wafungwa wa Waislamu wapewe room special, ambayo wanaweza kufanya ibaada yao na kuendesha sala zao ndani. Wasichanganyishwe katika ile nyumba ya kawaida tu, pahali ambayo labda ina mikojoo na mambo ingine ambaye si tohara kwa Kiislamu kusali pale.

Mzee Boru Ali : Sherriyya aammalee waan aann jaallad, nuu woorr keenyaa issiilaam, goos diibii kheessa issilaam waan nuu jeelaan haaqqi teen nuu kheenaani, aammalee waan tookoo khaa siirkaalii keenyaa nuu dhuulmee nuu dhaabbse jiirra, guyyaa inni suukuukuu issaa toolfaat, keenyaa kheesaa nuu guyyaa laam qaamn, gaan kheesaa, guyyaa arrafatiifi, guyyaa dhii qaamn. Guyyaa khaanaalee siirkaalii akh nuu raayya keenya, khaa nuu qaarqqaree issilaamaadhii oollbaasse, issilaani oolbbaee wiigi took, guyyaa Idhii Ssoomaatif guyyaa Idhii Araaffallee kaatibba khaan kheesa qoorra khaa guyyaa suun nuu kheenani jeed

Translator : Mzee anapendekeza pia, Idd-ul-fitr na Iddul-Allah yote iwe public holiday. Ambayo Serikali inatambua iwekwe katika Katiba yetu.

Mzee Boru Ali : *Keenyaa kheesaa waan nuu jaaraan, ooneen tiyy mooniin tiyy waan issin feet, dhuubbi taan yaa seelii deeraat, hoojjaa dhiiqoo dhuubbii seeli ----[inshaalaah utaalaah] innwoolaalan ingaabbafadaa, ann waan ann feed nuu beettaa gaaff jiiimboo jiirraan meeroon woolt nuu fiidhaan. Meeroon woolt nuu kuutanii meeroon woorr shaambaatii nuu woorr hoorritii, meeroo woolit nuu kuutaanuu nuu inkuubbalii nuu woorr hoorri nuu gaadheebissani haaqqi teen cuuf meeroon nyaatee taajiirteni siirkaali [interjection]*

Translator : Anasema wakati tulipopewa uhuru sisi tulichukuliwa sehemu hii, watu wamifugo, tukawekwa katika Eastern Province, tukafunganishwa pale na Wameru. Haki yote ya hawa watu wako na population kutushinda wanameza hakiyetu yote, wametajirika, sisi tunaendelea kuwa maskini. Katiba mpya itatutoshanisha na

hao watu. Tusiwekwe chini ya Eastern Province hapa na Wameru.

Mzee Boru Ali : ...[inaudible]... akhaan ilaltee amm dhuub PC Embu taaha, nuulen khaa ciimn khaanaa innii faayyidhaa woorr suunii kheenaa, PC kheen khaa issaa maan nuu hoojjaat DC kheenalee khaa isiolo khaa aarmaa nuu duufaani jeed

Translator : Mzee anapendekeza hapa, kama ni Province provincial headquarter yetu iwe Isiolo, na Pc kama atakuweko, Pc awekwe hapa Isiolo. Hatutaki yule anakaa Embu.

Mzee Boru Ali : Waan dhuulma siirkaalii keenyaa nuu dhuulm hoojjaa ijolee diibba siila gaar kheen nuu goodhaanii naam beetta saagaltaami shaani fudaataa, tok faa yoo khaan llaamfaa akh harranqessi adhiin beetaa irraa ittii tuulaatee daaluu nuu soobbani tookoo laamfaa nuu kheenaanii suulen khaa jooniyan ...[inaudible]... aarggana, waan kheesaa aarggan inqaamnuu, imbbitaanu naamii diibba cuuf woorra fuudat

Translator : Mzee anasema kwa mfano leo tuko chini ya Eastern Province, ambayo population yake ni kubwa, ikitokea nafasi za kazi, na inalingana na population, wale wenye idadi kubwa ndio wanachukua nafasi za kazi zote. Sisi ile nafasi zitabaki labda moja mbili hata hiyo ni wakati hata tume, kucha imetoka katika kutafuta hiyo nafasi mbili na nywele yote imetoka kwa kichwa, na pesa zimekwisha ndio tutapata hiyo nafasi labda.

Mzee Boru Ali : Haag booru dhirramatii kiwaanjaa taanaa baanee ciimnee boon, illmaan yoo haadaa boot haadaat waa itti kheen, nuu waan itti boon inqaamn, nuu waan took keenyaa keesaa inqaamn khaa issilaanaa. Naamii nuu ittii boon woorabesum beetaa woorabbes dhiiqaa yoo inni sii nyaat attin guudhaa ceet guudhaan khaan maan sii qaarqaarr dhiiqaanuu qaaraa nyaatee sii jeesee, ...[interjection]...

Translator : Anasema tunataka sheria yetu na mawakili wa Waislamu wapewe nguvu kabisa kwa sababu leo sisi hata mawakili wetu ni wachache na wale ambayo wanajua Islamic Law hawatambuliki sana. Anasema leo mfano yetu sisi tumekuwa hapa tume dhulumiwa ni kama fisi mdogo amekula kitu yako amekula mali yako. Halafu wewe unaenda kumshtaki fisi mkubwa. Sasa fisi kidogo akikula kitu yako wewe unashtakia fisi mkubwa. Fisi kubwa atakusaidia nini? Kwa hivyo.

Mzee Boru Ali : Keesaa baahaa dhuubba naamileen qaaraa gudhoo naa dhurr dhuubbatee, amma dhuubba, mooniti taa aanqqaabbu huukumu seena, kutooka guuyya khaana issilaani khaa niyyefaatee, huukumuu taan issilaana taa fuudaatuu maan dhuubb hoojja jaajiif qaadhiin woolin taataan, qadhiileen kitaabb issa fuudaat, quuraankii fuudaat, worri khaaleen fuudat, maan hoojjaa akhaan woolin taataan naamuu sheerriyya suun llaal. Siirkaalii keenyaa hoojja naamii woo haat, haatuu yoo naamii beelaa booshee nyaaciisee gaabbis, aammalee

fuulaa naam waa haatee geessan, reefuu naamii khaalen yaa eellimuu taak inaarggin aarggee, reefuu cee waa baalees amm gaaf qaarra khaan cause inn bbaarranee, hoojaa suun yaa geessanii hoojjaa suun jaambbasiin haamtuun itti gaadh baat, hoojjaa naamii waa ijjeessee daaqaanii fuulaa maani khaan hiidaan, booshee nyaaciisani gaabbissaani naam wol eejjees khaanii woolin hiidaan. Yoos khaaleen cause naam wooleejjeecaa baarssissaa hoojjaa aaccii gaadh baauuyyu, ...[inaudible]... nuut gaadh baatee amm, woonnii kaaraa dheemuu daadaabbanif, daadaabban waan suulee huukumun suulen khaa sheerriyya issattii huukuumanii, naam haark kuutan sheerriyyan issilaanaa khaa llaaltee haark kutuu, yoo waahaat haarkaa miil kuutaan, naam waa eejjeeseelee khaa issam eejjeesaanii khaa qaasaasii naam diibbin imbbaamn, sheerriyyan raabbii guudhaa akhaan qaabdhi khaa akhaasin beekhan.

Translator : Mzee anapendekeza anasema yeye leo katika sheria hii mtu amekuwa mwizi anachukuliwa anafungwa anakula posho huko anapata nguvu anapata criminals wengine katika jela wanamfundisha maarifa zaidi ya wizi mtu murderer mwengine labda anaenda tu anafungua huko anapata ujuzi zaidi akitoka katika jela ana kuwa hatari zaidi analeta maafa. Mzee anapendekeza ya kwamba sheria ya Kiislam itumike kwa watu mwizi akatwe mkono asiibe tena. Na kama mtu anauwa mtu na yeye anyongwe auwane kabisa.

Mzee Boru Ali : Baassii haaggaanuumaa kheessa baahaa, Asalaam Aleykum Warahmatullah Wabarakatu.

Com. Muigai : Asante sana Mzee. Dabaso Denge? Dabaso Denge? Dabaso Denge? Dabaso Denge?

Mr. Dabaso Denge : Mimi kwa jina naitwa Dabaso Denge na natoka Gabarsa. Maoni yangu ile nitatoa ni machache. Maoni yangu ya kwanza ni daraja ya kupitia Ewaso Nyiro. Daraja ya kupitia Ewaso Nyiro nafikiri miaka mbili, miaka nne iliopita tumesikia kume tolewa pesa ya daraja. Tunasikia kwa maskio tu. Hatuoni daraja inatengenezwa. Wakati huu tuko ndani ni wakati wa mvua, maji ya Ewaso Nyiro inakuja kwa zaidi na sehemu hii tunaishi tunalima... Daraja ya Archers Post ama ya wakati mwingine daraja ya Godu. Hata daraja ya Godu sio daraja ya kupitia, ni wakati mvua, maji ya Ewaso ni ndogo tu. Wakati maji ya Ewaso inajaa. Hata ya Godu haiwezi kupitika. Maoni yangu sasa hiyo daraja iwekwe kwa Katiba yetu mpya naitengenezwe kabla mwaka huu kuisha. Tukiwa ilituendele. Tuko na shida sana kwa daraja ya kupitia Ewaso Nyiro. Hasa sisi watu tunaishi karibu na Ewaso Nyiro tuko na shida sana kwa daraja hiyo.

Maneno yangu ya pili ni maji ya Ewaso Nyiro. Wakati ule tunaona maji ya Ewaso Nyiro ni wakati wa mvua tu. Mvua ikikwisha hatuoni maji ya Ewaso Nyiro. Hatuoni maji kabisa. Mpaka tunachimba kisima na hapo awali mbeleni hatujawai kuona maji ya Ewaso Nyiro kukatika labda hao wawe kidogo, lakini tukisikia matajiri huko chini yaani karibu na Oldoiyo hivi huko chini watu wanafunga maji ya Ewaso Nyiro na wanatumia kwa ukulima. Wanafunga huko chini nasisi nayo upande huu tuna umia kwa sababu ya maji. Sasa maoni yangu nataka iwekwe

kwa Katiba yetu mpya, hiyo maji asikatike na ichunguzwe, Katiba yetu ichunguze hiyo maji ipatikane ili tuendeleo upande hii kwa njia mzuri.

Maoni yangu ya tatu ni home guards. Serikali inatupatia home guards wachache sana. Hata wale tunapatiwa wanapatiwa risasi arubaini, mali yetu ikichukuliwa ama sisi tukipigwa na adui home guard wanaogopa risasi yao hawafahamu. Tunapatiwa, mbeleni askari tunapatiwa na askari hawakai huko kwetu. Wanakula mshahara lakini wanakaa mahali wanataka. Hakuna location yoyote tukona, tukona askari ndani. Sasa mimi maoni yangu ile natoa napendekeza kama Serikali hawa wizi kutupatia, yaani hatulindwi kwa njia mzuri mapendekezo yangu sisi binafsi tujinunulie bunduki na hiyo bunduki yetu ihalalishwe. Maana hatuoni usaidizi yoyote ya Serikali ya kutulinda kwa hivyo maoni yangu iwekwe hiyo bunduki yetu kwa Katiba ili sisi tujilinde nazo.

Maoni yangu ya mwisho: Wale wametoa maoni mbele yangu ni wengi na wale wanangoja ni wengi, lakini nawaomba maoni imetolewa na watu Katiba yetu ihakikishwe hiyo maoni irudi na itengenezwe mzuri. Asalaam Aleykum!

Com. Muigai : Asante sana. Abdirashid Kiri? Bwana Kiri hebu jaribu ku... vile uko na memorandum jaribu ku...

Mr. Abdirashid Kiri : Asalaam Aleykum, Waramatullah Taala Wabarakat! Kwa jina mimi naitwa Abdirashid Kiri. Mimi ni kijana wa Garbatula. Napendekeza kitu kimoja kwanza. Kama mimi ni moja wa jamii ya Kiislamu. Kwa maana Kenya ina watu asilmia thelathini na sisi kama Waislamu ni one third of Kenyans. Sasa katika Katiba inayo kuja nafikiri kama itakuwa powerful prime minister au president power yao, president akiwa ni powerful, makamu ni lazima akuwe ni Muislamu. Hiyo ni mapendekezo yangu ya kwanza. Kuhakikisha nijue ya kwamba hiyo ni maoni yangu na nafikiri Waislamu wote labda wata ni support.

Ya pili. Katika pastrolists sisi tumekuwa tumeangamizwa wakati wa 1963, wakati wa emergency na iko compensation ilikuwa. Hata kama mtu moja mbili au vile alikuwa amepata nini haki. Halafu kuna Act ilikuja ambaye inaitwa Indemnity Act ambaye ime-introduce-iwa na Sir Charles Njonjo kwa Parliament. Hiyo Indemnity Act i-abolish-iwe kabisa. Na haki hiyo nafikiri Serikali iangalie.

Tukirudi katika Education: Masomo yetu iko nyuma sana kama wale wafugaji. Mimi nataka kupendekeza maoni moja wakati distribution ya resources itakuwa katika Serikali kuu. Distribution upende wa Education iangaliwe kwa wafugaji halafu iende ndio tutashikana na Wakenya wengine. Sisi tuko nyuma sana katika education na fikiri mapendekezo yangu hayo yatatiliwa maanani. Kwa maana msingi ya kila kitu ni education.

Ile ingine nitagusia upande wa pastrolists livestock, yaani livestock ilikuwa inatakikana sana lakini kitu moja ambaye itakuwa new Constitution itaangalia ni haki ya pastrolists kulingana na soko, la local na soko la international. Na soko ikuwa, ya local liwe katika pastrol centres, na international Serikali itafutie hawa watu.

Mapendekezo yale mengine pia nitasema. Ni kuhusu siku ya... labda katika Uislamu tuna kuwa na siku mbili za Public Holidays. Siku kama ya Id-ul-Fitri na Id-al-Hajj. Kama ya siku ya Id-ul-Hajj, yaani hii siku ya siku ya kwenda Hija hivi. Hiyo siku tunakuwa na sherehe ya siku tatu mfululizo nafikiri Katiba ya Kenya itakayo kuja itiliya maanani siku tatu mfululizo si siku moja. Na ijuwe ya kwamba hiyo siku ni siku tatu.

Na upande ule mwingine wa mwisho napendekeza juu ya Electoral Systems. Namna ya uchaguzi. Uchaguzi kwa mjumbe itakuwa ni mwenye atakuwa na degree na kwa councillor ni mwenye atakuwa na qualification ya Form iv. Regardless of the qualification. Mimi mapendekezo yangu nafikiri yamepita mbele. Na pengine tu kidogo ni yale yamebaki. Sasa kwa hayo machache Asalaam Waaleykum salaam!

Com. Muigai : Asante sana. Kosu Bonaya?

Mzee Kosu Bonaya : Kwa jina mimi naitwa Kosu Bonaya. Mimi nimetoka Kinna division. Mapendekezo yangu nimeleta kwa njia ya shairi na imetungwa kwa lugha ya mama Kiborana.

Guummii teen Buultii naaggaa, naaggeni baaddaada, faaffayya
Raabba gadhaa miissens aadha dhaansa,
Aargga daaggettii aabbottii ardd jaatamii affuur qaamnaa,
Aartiin dhuuraleet aadhaa teen innum qaamna,
Baarranot aadhaa teenaa gaadhiis qaallu daanaa,
Gaaff khaan akhii nuu aabbaa faakaatu maalana,
Aarrd illm khaa baarr faakatuu caalaa
Taanaaf adhoo adhaa teen qaabnuu taa diibbi daatun faalaan
Eeh gooss teen kootaa dhuukhaan kheesaa baanna
Aadhaan dhuurri laaf jiiirt iddhuu nuu infuutuu
Maalciinee taa nuu fuutuun jijjiran
Fuudin ...[inaudible]... waayye tiissituu Loonii Ree gaalla
Khaa aardhaa saakuu waasoo dhuurr eejjitu
Qoommii fiilaano, baarranot aadhaa,
...[inaudible]... aafiss nuu baantee waan akhaan faayya,
aafissi guuyyu baanna nuu eegganii

kheen maalaa maari yaadh, maalaa khaanat yoo wooltiin duufanii jaaraa aadhaa,
aadhaa duuggan irrat oollaanii buulaanii gaargaarii sii baassaa,
waan irraat ooltee buult, muurti miidaasaan affaam kheetti faayya,
dhiiqaa guudhaan maalaa maarin woolt duumna,
guuyyaan aadhaa haarretti maalcaan aarraa, qaabben laafaa

Naanoo kuutaa guumii teenaa moyaalee, saakuu, waassoo qaamnaa,
Goollool qaabben laafaa nuuleen kheessa qaamna,
Aarganee woomma qqaamna? Hiinqqamn siilaa aarggacuu maal aammo,
Aandhaaraafa dhaaluu laafaa, kaaraa qoorra khaanaa, kaarraa nuu qoorraanii qaamnaa, inqaamn nuu
qoorru maalan ammoo,
Maan haakiimi inqqaamna? Hiinqmn sillaa qaabbacuu maal aammoo,
Tookoo laamaan jiiruulee qoorssaa daaktaarot keesaa inqqaamna? Inqqaamn
Siillaa qaabbacuu maal jaar laacuu
Maan baaromsaa skuull khaa taamaari tiimmirti toola inqqaamna? Inqqaamn
Siilla qaabbacuu maal,
Guuyya cuuf woorraanan dhoonnaa, luubbu teenaf luubbu hoorri kheenatif teenaleen fuullaa
qqaamna hinqqamn? Laacuunu fuulla qqaabbacuu maal aammoo,
Yeerren waaindaamn diirro nuu inqqaamna? Hiinqqaamn aakhuum guummi laaf keenyaa taa fuulaa
cuufaa jiirra,
Biissan quulloo afaan naamaa nuu miiddaasani inqqaamna? Hinqqamn
Khaalee qaabbacuu maal,
Laaff dhirirtuu, hoorri qeencaatii fuut taa oobrru birraan qaamnaa, gaarggars oommutuu daatuu
inqqaamna? Gaarggars aarggacii maal
Missens kuutaa muukooa jeedaani, naam nuu woolinfaakaaneen woolt nuu hiddaani goollol hoorri
khaa laaf teenaaleen jaarran haark dhaagg taanaa kheenaanii, naamii haarkaa haarkhuun jiirr jirren
inqqaabba? Hiinqqaamn haarkh kheenaan fiidhaamuu maal

Maataa maalee baallbal hiimbbaani, woontii diibb khaanaan dheemaa
Aadhaa haamtuu dhuulatiin teetaani akhaas himbbetaanii?
Aadhaa issanii fuut issanuu himbbeetaani,
aarr irraa maalaacuun dhuuraana irrjiirtii teesaanii
yoos yaa qaajelfataan dhaabb kheessaanin
yoo aarr maalcaa aadhaa harretii jeelaa haaftaanii dhuuraanaa gaabbuu tessaani,
Baajji oowwituu guubbani, laaf injjiifataani, jiiuu daaqaabbatani,

Maalcaa aadhaa aardaa waan haarkaa naam qaabbanii,
Guumii teenaa issaanuu guurraan quubb qaabbdhaanii, dhiiqqa guudhaan itti dheemnaa gaadhiis
foonii oollaa keesaa qaabdhaanii,
Aadhaan mootuun taa issaanii maalciitaani ittii wooli gaaltaanii,
Aadhaan laafaa ibbssee laafaa, guummii laafaa buulcaa llaafaatii beekhaadda,
Laafaa park reserve moonaa ibbidhaat, moonaa jeeshaa jeedan taan,
Laaf teen guudhoo saakuu waassoo qaarrissee beenni quubbatte,
Miirggaa biittaa nuu dhuudhee, laaf teen khaamuu haagg quufaaf ciiraatte
Woorri binnenssa park reserve jeedee laaf nuu mootuu caalaa, biissan aadhii, biissaan guurrach
caabbii baadhaa saakuu khaa naamuun innmmaalatin uuffuumaan quubbatee fuuddatte,
Laaf teen naamii maalaa maarri issii yaadhee siillaa nuu maalaacuu maal,
Park reserve saa naamii innseen jeedee, uufuumaan muuratee buufaatee,
Haalkhaan boonna, saa naam kheen qaaqabbe, kaarresse maadheesee qaachee irraa fuudaatee,
Laaf teenaa, beekhaa kheen tokoo laam gaarran guubbaatee,
Aadhoo siillaa aadhaa beekhee faagooyyu faalmees fuudaatte,
Waan biyya dhiiqoot nuu guuyya nuu cuufaatee,
Baarranoot aadhaa guummi khaa aardd dheemu jiirr khuuni waan siilla itti dheemanii naam
huubbatee,

Kuutta moona biinnens aallaah,

Kuutta moona biinnens aallaah insstantanii yoo binnensii allaah allaah, woerrat issaant dhuudhuu
biirradheemtaanii, haarkaan itti gaamtaan, lluubbu teessanii, issaanuu imbbeetaanii, biinnensii
aallaah duukubb maataa eedhuutiin yaa lluubbuu issaa geettanii, aabbotti biinnens allaah irraa
gaarggars woomaatu inqaabbdhani,

Aarrabb soobba, binnensinu kheessaanii, beessee binnenssa taa aallaah issan seentuu , waan innii
issaan irraa baallessuut irr jiiirraa, woom inni issaan irra baalesuut irr jiiirraa , woomm dhiidh taa
khaalee imbbetaani, ...[inaudible]... amm imbbeekha, adhoo adhaa beenne haadh inseenaa,

Kaambii jeeshaa

Luubbu taa naamaatin fuulaa inqaamnuu, aadhoo siimpirren bbarriitee, bbuaa oommatu
inqaamnuu, laaf teen fuullaa cuuf kaambbi jeeshaa quubbataa, soosso laafaa inqaamnuu, woوران
laaf teen quubbat khaanaa deefee woommaatu irraa inqaabnuu, adhoo siilla aadhaa haaqqin laaf
jiiratee, siilla yona faagooyyu khaam buunne uff faallu, waa issan gaaffadaa, nuu waan laaf teen
toolciin inqaamnuu? Khaa waan laaf biyyatti fuulaa daamn, laaf teenaa nuu woolin gaall.
Kaambiin jeeshaa taa naam cuufaatii, taalee accii guurranii taalee accii guurranii laaf biyya taan

khees maa ingguurr, taa biiyyaa laaf qootataani saaggalee keesaa aarggatani, teen huujiyyu inqqaabdh taanaaf kaambii cuuf gaarranaa gaadh guurre toorbba saadheet khaa faayyidhaa woomatu kee nuu injiirr laaf caalaa qaabbatee nuu dhuurra kee ciift qaabnaa. Yoo siirkaalii laafaafa wooldaabbe, amm siillaa lloolifaan khaaee, laaf taan aamm 78 Isioloo kee quubbat, maanii attileries aarm quubbat, ibbidh kuun nuuyyuu maanyaa maatiyyu nuurraa baaleessa diibb kheen khaan nuuyyuu inggaarru, khaa uffumaa caaliimne birr teen.

Muurtii woorr qeencaa,

Loonii ree gaal saadheen annaan miiyaan cuuf buutuume inqqaabnaa,

Aadhoo guugurre diippuu baauu feenee, gaabbayya inqqaamna? Siillaa qaabbacuu maal aammoo inqqaamnuu, gaabbayya tookoo jiiirraa taa Kenya National Livestock Market jeedan khaa dhuurri booraanii Taablaayy jeed, Lmd maaqaa akhaassii tookfaa jeed waan akhaassi qaabbacuu maal, siilla akhaas feen amm siillaa, amm yaa daamnee hoorri kheen irra wooma aarggacuut injiirru, hoorri sookoo biiyyat ooftaan khaan, attin hoorrat beesse kheesaa inqqaabdhaa? Attin gaartaa, faayy daabb injiirr maarro cuuf hoorri kheenaat himmanii, kaaraa ...[inaudible]... ooffaat inqqaabdhaa, hoorrin kheen faayyum yaauu khaanaa, faayydaabb khaa guurri taarilee irraat inggaartaa . Taatabbee vetenary duuf jeedanii, kaaraanuu cuuf hiidaansaa, kaaraa buunaaqaan faalaat inqqaabdhaa special quarantine jeedanii six district siyoloo, mooyaal, maadeer laaf teen caalla maa nuut hiidaan, biyy taan, beenii maa inqaamn, infeenuu nuurraa fuudaa.

Saa kaandhee kaalee siillaa diippuu baaffatee siillaa diippuu irraa baatuu, gaattii itti inggaartuu uffuum irraa gaatta saayyi kaankhee moonaa sii inn oollee diippuu khaalee taalee woollumaan haaftaa, aakhaanaanii hoorrum kaankheele irraa fiin qaabbdha? guummi teen kootaa gaadhiis baarranoot guummii aadhaa khaan daandaa aarr caalaanii khaa diibbilen dhuubbalee injiirra, aadhaa hoorri kheenaa irraa dheebbsinuun irraa maarrianaa, naam aadhaa qaabbuut jiiirrena jirru wool haanaa, uuff haadheesimnee jiiirrenaa jiiren dhuuraanaa faalaanaa, qaabben kheen maamuulacuun jirru teen qaajjelfacuu, dheebbi saakuu waasoo laaf qaabbeni laafaa baadaada, ...[inaudible]... guuggurdhoo afaan caafaa, gaalaanaa ciis, laaf gaarra, laaf dhiirirtuu oobbru hoorri qeencatii faayaa, daadhoot guuggurdhoo, guuggurdho uurgoon dhaadha, oommaar maarreyi mareyii goola gaarraa, khaa laaf dhiirirtuu taan khees deebbu ciinaacaan wolqaabdhee deedh tuun Loonii, Ree, Gaallaa, qaabben faayyidhaa inqaamnee koobba qaabben naammum diibii nuura daalaa, mukheen qaabben laaf teenaa ...[inaudible]... muurtee inquurggurtu, heggerr hoorri nuu seenaa, eehe aan sii beekhaa, naahimuu feetaa, woontii att akhaan naa llaaltuuf, naa ciilee shaarissa tookootin dheemaa, hoo kuurn khaan aannuu aard maalee ittin dheebbiyu, eeggi aatt naa gaarteele, woorri muukhaa khaanii ammuumtaan ---qaabbis woorr mukhaatif uulee woorraa uffuum irraat eegga, woonti irraa nuu qaabban khuun, muukh qaabbeeb laaf teenat, muukhii qaabben laaf teenaa haanduorra

kheen, nuu naam haandurr haattaa irraa daanaanii qaaqqabban, haanduorra kheen nuut diippun baauu maalee, naamii diibbin nuu faalaacuu inn maalee, qaabben laaf teenaa, nuutii daaqaacuuni maal, akh daaqaatiin issaa taatuu nuut toolfacuu maal.

Qaabben laaf teenaa daakkaayee biiyye maansaa, gaartaa naamum diibiit hoorri irraa nyaataa, qaabben laaf teenaa, daakkaayyen dhaahabba, kheessaa nuu khaassanii dhaadaa baanaa, aadhan baadhee jiirru baadhuu, taanaaf qaabben kheen daamnee boobboaa yaanaa, jijjiram adhaa, khaa guummi aardaa khaanaa, maamul kheen qaajelfaana, qaabben kheen maamul kheen qaajeelfaacuun jiirru teen qaajelfaacuu, qaabben laaf teenaa biissan gaalaanaa roobbii quurtuumii moorkaa Dhaaka, biinnensi aallaah biissan dhiiribb issaa deedhee biissan duuggetin yaahaa, naamii aarssumaa ibbidhaan guul yaahaa, biinnensii qaabben laaf teenaa maaqqaa buutee worrabeesa araabb soobbatin kheenaa, haagaadhana biinnens qaabben laaf teenaa kaam aabbaa diibii taa, dhaanaa buuaa inqaamnee haanduorra kheen nuurum yaaee laaf teen kheessa baahaa, aadhaa baadhuun affaan nuu maarranii, taanaf dhiiqaa guudhaa kheen riiffens guuraca aadhiin dheebbi quubbatee maataa irr nuu taahaa, mee guummi teenaa illaa guurr baannaana, gaadhiis baarranot guumi aadhaa khaanaa yaadhaa, maari kheenan daaqaana, aadhaa baadhuu taan uufirra jijjirraa adhaa nuu fuut faalaanaa, keeyyaanaa, maamuul kheen qaajelfaacuun qaabben laaf teenaa haarkaa dheefaacuu, aadhaa laaf teenaa baaraacuun miirg keen baaraacuu, aadhaa laaf teenaa qaajeelfacuun jiirru teen qaajelfaacuu, maamuul qaabben keenaa qaajeelfacuun jiiruu teen qaajeelfacu, akhaanaafuu hiidaanaa khaanaa aadhaa laaf teenaa baarranaa, miirg kheen baarranaa, qaabben laaf teenaa faalmaanaa, qaabbeen kheenaan maalkhaa dhaabbarra. Seerrawut laaf teenaa khaa kheessaa fuulaa beenaa, imbbeen cuufaa uffummaa beenaa, kootee aabbaabboot teenaa aardd haarkaa qaamuu beenaa? Himbbeen woonii nuu haarkaa qaamn injiirtuu, laaf taantee tiikh naam diibbi ittii eedhaa? Ittii yaaraan maalee siillaa naamii cuuf uffum irraa beekhuu maal. Laaf teen haarkaa inqaamnuu waan haarkaa daabneen aaffaan beenna? Waan beenuule inqaamn taa gaarri himbbenuu siillaa beekhuu maal, kootaa guummi teen maalaa marrin woolin teenaa, gaadhiis aadhaa guummi woolin dheemnaa, naaam aadhaa qaabbu waan ...[inaudible]... uuffii beekhaatee jaabbeefatee gaarggarr beekha, guur tookon caaqaasa, seerawutii laaf teenaa, akhaan dheemaa.

Kutii jaajuussaa kheeherra, boohee kaataatinii, dhaaraadhii khaatabuu, gaalaan qaalla khatanga chiinii, gaalaan maaroo maalkhaa roobiyya, maalkhaa hoollaa, maalkhaa koobblee, maalkhaa kooticaa, maalkhaa guudhuorra, maalkhaa yaalaqqa, maalkha haarre, meermeerr, maalkhaa koolaa hirrees ruuyya, tookoss maadhoo gaashee, maanyaangal abbaaswena, naadaabb dhiirribdhuu, allaatti boon, baattan goorrondhii, jaabben goorarr, goodhoom maansil mooyaal, sooloolo uurrann, eeldhuunaa

South-Horr, Gaas Kaargii, Qaarrarii Maalgiis, vaayoo guudhaa kiitiyya, saabbarrwaawa koobb, baanaris gaallan waasoo, dhaambel meeloo naanee, maalbeesilmii shaadh, daabba loon goollicaa, kuubbi daakaarra, kuubbi dhiidhiiqoo kaacuuruu, hirres qaamparre hoojjaanaa khaa hooteeli, hirres qaamparee hoojjaanaa mutuaadhee, aardhaa waalesuu hootelii, kuubbi jaajjusaa seerr laaf teenaa baaracuuni, haagg laaf teenaa aarggacuu.

Nilikua nikileta mapendekezo yangu kwa njia ya shairi na yalikua topics fulani. Ya kwanza sisi tangu zamani tulikuwa na Katiba, Katiba ya maana. Sisi tulikosa maana wakati tulikuja kutawaliwa na ma Katiba ya Serikali. Hata ukienda United Kingdom ile Katiba inatumika huko ni ile ya Arabagada ile yetu ya zamani. Sasa ile kitu imetuharibia vitu yote ni Katiba hii tumeletewa. Wakati wakutungwa sisi hatukuwa ndani, kama tungekua ndani tunge rekebisha. Sasa ile vitu tulikuwa tumeletewa ni vitu ambavyo yaani haina msingi ya kutusaidia. Nilikuwa naononga hivyo. Hiyo ilikuwa introduction.

Topic ya kwanza ilikuwa ni national budget: National budget sisi pia ni wananchi wa Kenya. Tunakuwa na njia, Ministry of Transport hakuna kitu tuko naye. Njia hakuna sisi, hakuna njia. Hata ile unaona hapa ni miguu ya watu tu imezowea kutembea tembea, miti wanajikatia wenyewe. Hakuna njia. Hospitali hakuna, ile iko moja dawa, daktari hakuna. Si mahali moja, kila mahali. Mahali sisi tunakaa yoyote. Kwa hivyo mahali hizi vitu zote haziko tungetaka Katiba mpya ifanye marekebisho hata sisi tupewe haki sawa na ile ya wananchi wako Kenya mahali pengine.

Maoni ya pili ili kuwa juu ya ardhi: Ardhi yetu imenyakuliwa na watu wa park, watu wa reserve, military camps, bila sisi kuwa kwa hiyo majadiliano. Hii ni ardhi ya wenyewe sisi tulizaliwa hapa hatujazaliwa Kiambu wapi hapa hapa. Hakuna mtu anatueleza mahali, vile inaenda, vile itafanyiwa, tunakuta tu huko artillery, huko game reserve, huko... hata tumeshindwa mahali ya kuchunga ile mbuzi ile taro kumi tume bakishiwa, wakati ya emergency ili maliza yote lakini tukaona kidogo ile imebaki. Sasa hiyo haina mahali ya kulisha ita kufaa njaa tu kwa sababu ardhi yote imechukuliwa.

Sasa point ingine ilikuwa ni veterinary sanctions: Veterinary sanctions sisi tuko na mbuzi, tuko na ng'ombe, tuko na ng'amia na zamani wakati wa wakoloni tulikuwa tukisikia, hata wakati tulikuwa wadogo, tulikuwa tunasikia supply. Wazee wanakusanya ng'ombe wanapeleka mahali fulani imenunuliwa nini, kwa bei hivi namna hii. Sasa siku hizi hatuna soko. Sisi... mahali kama hapa Garbatula sioni kama inaweza limika hata maji ikiletwa na, hata ikitolewa mahali nyingine.

Sasa ile kitu tuko naye, resource zile kitu tunaiishi ni wanyama wetu wa nyumbani, sasa kama hakuna soko utafanya nini. Ukichinja butchery hakuna soko, sababu hata hawana pesa. Mtu akiuza ng'ombe ndio apate pesa,

mahali ya kuuza ng'ombe hakuna. Tuna peleka mbuzi yetu huko, transport, sijui tuna-cross boundaries mingi sana hapa katikati tuki charge-iwa pesa, sasa ni kama sisi tunafanya kazi ya hasara. Halafu veterinary sanctions ile tunawekewa six months special, special quarantine. Isiolo District, Moyale, Mandera sisi tuko na makosa gani?

Tunataka Katiba mpya iangalie itowe hiyo mambo ya special quarantine: Hata sisi tukae kama vile vile Kalenjin wanauza ng'ombe zao huko, Dagoretti hata sisi tuuze zetu. Na hiyo soko tena iletwe hapa karibu sisi hatuna magari. Hakuna gari ya livestock veterinary inatusaidia tupeleke ng'ombe huko sisi ni wananchi tuko na nguvu kidogo. Hatuja pewa nafasi ya kujijenga sana vile watu wengine wamependelewa. Kwa hivyo tunataka hiyo soko iletwe hapa kwetu. Mahali iko ng'ombe, mahali iko mbuzi, sasa tunapeleka Meru, tuseme ng'ombe. Ng'ombe hakuna Meru tuseme mbili moja ya kukamua. Lakini hapa tuko na ng'ombe. Ukileta ile soko hapa ya ng'ombe, hapa nafikiri hakuna nini hasara umefanya.

Localization of industries: Hiyo lete hiyo ofisi, tunataka hiyo Katiba mpya ituletea hapa kwetu mahali kuna ng'ombe, kuna mbuzi, kuna ng'amia. Hiyo ndio ile kitu nilikuwa nataja kama veterinary sanctions.

Natural resource: Tuko na natural resource ya aina mingi sana hapa kwetu. Tukona miti nzuri sana, hatusemi tutakata yote halafu tukuwe tajiri tupoteze environment. Lakini hii badala tuwe na umaskini mingi tuwe na hata miti, lakini tuwe na njia taratibu fulani ya kuishi sababu hii ni mali yetu. Haya tuko na mawe mazuri sana ya kujenga. Tuko na mchanga, hapa Garbatula tuko na sand soil. Mimi naona magari zinabeba tu, lakini sijawahi kusikia mtu mmoja ya Garba ati amefaidika na mchanga ya Garba. Na ona magari tu zinaenda. Naona hapo mtu mwengine tu anakulia.

Kwa hivyo tunataka mali yetu ya asili itusaidie kwanza sisi wenyewe. Kwa sababu kama sisi tungekuwa watu wabaya na mali yetu ya asili hao watu wanakuja kukula saa hii hawangeipata. Kwa hivyo hata tangu zamani tulikuwa tunachunga ndio imefika mpaka wa leo. Hakukuwa na Serikali zamani tuseme 1940 ya kutuzuwia tusikate miti hiyo miti ilikuwa hapo hapo tu labda. Kwa hivyo hii mali yetu ya asili itusaidie.

Haya tuseme tuko na madini hapa, hata hiyo ni mali yetu ya asili, iko mahali kwingine hapa panaitwa Duse hapa iko karibu. Hii ni njia sisi tunajisaidia, kwa sababu ni Mungu ametuletea hapa, hatuwezi enda Saudi Arabia tuchimbe huko tupate nini mafuta. Mafuta yetu ni hii. Sasa tumenyimwa na hatuja kubaliana, bado hatuja kubaliana. Hata kama tutaleta mtu afanye kazi huko ni heri sisi tukubaliane. Hatusemi hatuwezi kuleta. Tukubaliane tumeleta mtu fulani afanye hivyo kwa njia fulani sisi tufaidike kwa hivi. Huyu pia ajisaidishe hivyo. Lakini vile imeletwa mimi naona iko ngumu kidogo. Katiba mpya itusaidie kutoa vitu kama hii.

Haya mambo ya wanyama wa pori: Wanyama wa pori ni wetu hata saa hii Meru National Park hii inasemekana

mimi naona inaitwa Meru National Park, sababu pande yetu pia iko ndani. Sasa imeitwa Meru Park. Hii si Meru Park hii ni National Park. Si ya mtu moja. Hata hiyo jina ni makosa. Kwetu huko Watharaka wako Wameru wa upande hii wako, hii ni kitu inafaa kuwekwa kitu general ya watu wote.

Sasa kuna wanyama wa pori wako. Ukienda kwa Tharaka mshale hakuna wanyama huko, ukienda upande mwingine hakuna. Kwetu lakini utakuta hata karibu na nyumba, kwa sababu sisi hatuna ubaya na wanyama. Tunahifadhi hata tangu zamani tunahifadhi. Ndio sababu zimekutwa kwetu. Park iko, kwetu hata kwa mashamba ziko. Kwa hivyo tunataka... hiyo ni mali yetu ya asili. Ni bahati yetu tumebarikiwa. Hata sisi tumebarikiwa tusiwamalize kwa hivyo itusaidie. Katiba mpya iangalie hiyo ni mali yetu ni baraka yetu itusaidie mali yetu hiyo ya asili iwekwe katika utaratibu fulani ili tupate usaidizi.

Asante.

Com. Muigai : Kumbi Mambo? He is a blind man.

Mzee Kumbi Mamo : Asalaam Aleykum! aann maaqqan kiiyy quumbi maamoot

Translator : Mzee anasema jina yake ni Kumbi Mamo mkaaji wa Garbatula.

Mzee Kumbi Mamo : Aanndhuubba waan mooni kiyya hiimaacuu feed

Translator : Anasema mimi nataka kutoa maoni yangu.

Mzee Kumbi Mamo : Aan naaffi kiyy iillaalee inqaabb

Translator : Anasema mimi mnaniona mimi sina hata macho, ni kipofu.

Mzee Kumbi Mamo : Hoorrillee inqaabb

Translator : Sina mali.

Mzee Kumbi Mamo : Hirreelee inqaabb

Translator : Sina nguvu

Mzee Kumbi Mamo : Hirree beetta hoojja uuff qaadhiisuu beettaa iillaa mill qaabb beetta hiirre qaabb

Translator : Kama ningelikuwa na mali na labda macho ana usaidizi labda ningelikuwa na nguvu. Kama ningelipata usaidizi.

Mzee Kumbi Mamo : Aannin khaa quumbii maamoot, dhuubb aanniin issilaanaa, woorr saawaabb issilaana

Translator : Anasema mimi ni Muislamu pia nikiwa Kumbi Mamo.

Mzee Kumbi Mamo : Aann dhuubbaa beetaa waan aanniin feeduu, aanniin illaa inqaabbu, hirree inqaabbu, ann waan ann feduu, aamm beetaa dhubb siirkaal naa gaarggart feed

Translator : Anasema mimi mnaniona nimekuwa mzee sina nguvu sina macho pendekezo langu katika Katiba mpya Serikali inisaidie.

Mzee Kumbi Mamo : Aamma khaan beetaa aamm naafii kiiyyaa ---- onnaanaa waaqiileen roobbe miikh kiyy tookoocii woomaa naat innaafnee waan cuuf naarra fuudaat

Translator : Anasema mvua juzi ilinyesha pale nilikuwa naishi katika kinyumba kidogo ya nyasi. Nyumba yote imechukuliwa na maji imeenda saa hii mnaniona hapa sina hata pahali pa kulala.

Mzee Kumbi Mamo : Issilaanii kheen khaanaa, khaa beetta aarrrm jiruleen woomaa tookolee inqaabb

Translator : Anasema hata watu wakaaji wa hapa hawana nguvu ya kunisaidia maskini kama mimi tu.

Mzee Kumbi Mamo : Dhuubb waan beetaa ann feeduu khaa mooni tiyyaa beett khaa aann qaabbuu, nuu baalaa naafii, aarrrdaa kaalee haaqilee indaamn jeed

Translator : Anasema mimi maoni yangu napendekeza ya kwamba sisi walemavu na wale vipofu tume kosa haki yetu kabisa tunadhulumiwa.

Mzee Kumbi Mamo : Issii waan suunnii beettaa gaam siirkaalatin daamn, issi gaam naam nuu dhuurr dheemuun daabbnelee inbbeenuu jeed

Translator : Anasema mimi sasa sijui nitamshtaki nani, kama ni Serikali ndio imedhulumu sisi ama kama

wale viongozi, tumewachagua ndio wametudhulumu.

Mzee Kumbi Mamo : Amm dhuubb waan suun faagoo daamn jeed

Translator : Lakini sisi hatuna haki tumekosa haki yetu.

Mzee Kumbi Mamo : Yoo naafii kheen ammuntanalee woorri baallaa, naafaa ammaa taan dhuubb waan siirkaalii accii beetta gaadh keen khaan beettaa aanaa quullamsoo jeen yoon aarddaa kaalee dhoonee indhaabbarr jeed

Translator : Anasema kama haingelikua hii mahindi ya relief hii kidogo inaletwa hapa tunakula saa hii hata tungekufa kitambo na njaa.

Mzee Kumbi Mamo : Dhuubbaa ammaantana waan nuu feenuu, dhuubbin teen gaabbabdhuu, akhuum gaabbaaba assi buufan jeed

Translator : Basi mzee anasema yeye hana maoni yake mengi, anataka Katiba mpya itambue haki ya watu wasio kuwa wasiojiweza na haki yao ilindwe na Katiba hii mpya.

Mzee Kumbi Mamo : Nuu naaff kheen beetta dhuubba, woorr hiirre inqaamn suun, ammaa taan waan akhaa nuu dhuubbacuu jiirr khaana, nuu iniirraanfatinna nuu qaaabbadaa jeed

Translator : Anasema mimi sasa mapendekezo yangu namalizia hapa nyinyi ambayo mnachukua maoni yangu hapa hii maoni yangu iangaliwe sana na isisahauliwe hapa kwa hii meza.

Com. Muigai : Asante Mzee. Mohammed Wako

Mr. Mohammed Wako : I am sorry I am called Mohammed Wako not Mohammed Wailu.

Com. Muigai : Sorry, sorry. Mwenye kuandika sorry.

Mr. Mohammed Wako : Ya. Ya. I am going to talk about land. Nita ongea kuhusu mambo ya ardhi ninatoka Kinna mimi. Kinna ni nchi ambayo imepakana na kabila tofauti tofauti kama vile upande hiyo ingine imepakana na Tharaka, ukienda towards north, and towards West tunapakana na Wameru. Halafu towards the south Kinna imepakana na Wasomali. Now before 1963 kabla ya uhuru, tulikuwa na mpaka, nina sketch ya map ya before

independence, map of 1953 here with me. Hii map is a wide map it passes vile mnavyo jua it is an issaan heeggerri jaarroleen imbbetaani aardhaa khaanaa aardhaa heeggerri seerri kheen irr baauu.

Mipaka yetu ukielekea Meru hii njia inaelekea Meru, iko mahali inaitwa ‘Kubicha pesa?’ uende sasa towards the east inatoka ‘Kubbi Calfesa?’ inaenda mpaka ‘Cambitile?’ inapitia hiyo, inakuja ‘Malkamambiya?’, inapitia ‘Goa/Gofa?’, halafu ‘Galan Qalla’, hii wanaita ‘Katangachini?’, halafu mwisho yetu ‘Buuqe’ sasa, is a river ni larger ambayo upande hiyo ni ya Tharaka na upande hii ingine ni ya Borana. Sawa umenifahamu si ndio? Halafu inakuja moja kwa moja mpaka mwisho inainge hapa hivi kwa Tana River unakuja ‘Markakoticha?’ unakuja ‘Markagodhuba?’ Markawanaka?’ ‘Markahara?’ ‘Mermer?’ ‘Markakora?’ and then unakuja mpaka ‘Thaniel?’ Now kutoka ‘Thaniel?’ iko njia main road. Ile njia main road ambayo inaelekea towards ‘Banane?’ ndio mpaka wetu. Sasa, right now kulingana na vile tuko sasa hii ardhi hatuna hata nusu yake.

Tumekosa ‘I curse this Government’. I surely curse this Government of Kenya for grabbing our land. Tunashukuru Mola kwa kutupatia ardhi mzuri na ...[inaudible]... mzuri mzuri lakini tunalaumu sana hii Serikali ya Kenya kwa kutunyang’anya hii ardhi yetu. Hii Meru National Park unasikia ilikuwa inaitwa Kinna National Reserve, before 1963 lakini we are marginalized. The state of emergency was applied to us such that we were put into concentration camps and now in our absence, while we were in concentration camps the Government took our land illegally. Angaine the then Minister of Lands is behind this issue. “Naamic Angaine, jeedan khaanatii khaa gaafas minister laafaa waan khaan akhaan toolc” Vile wanasema it was grabbed by himself because he was biased for his community, he was biased on us. Alikuwa anatetea ethnic community yake akachukua ardhi yetu.

Now, we want our land, tunataka hiyo ardhi yetu ya Meru National Park iitwe Kinna National Reserve. Interest na compensation zake zote ziwe zetu. You get me clear. Okay then there is this Isanadi Game Reserve with this one I think we will sort it out later. We will talk about it later, but it is also illegally fenced. No Borana old man was behind the issue. Hakuna mzee wa Borana ame contact-iwa akaambiwa tunataka kukupatia hii ardhi, tunataka kutengea wanyama hakuna kitu kama hicho. Watu walituiba “Nuu haataan, laaf akhaadhabba nuu hataan ammale, nuu booranii siilla”, Saa hizi we could have been very far tungeenda mbali sana.

Tena hii njaa tuko nayo leo tumeletewa na Serikali ya Kikuyu sisemi Serikali ya Kenya ni Serikali ya Kikuyu imetuletea kwa sababu wametuweka kwa concentration camps “Daabba” Wakatuweka, wakatunyang’anya mali yetu yote alafu wale wametoka out of Garba sasa wame toka out of... they have no livestock... walipoingia lakini walikuwa wana thousands of livestock lakini walipotoka walitoka maskini hohehahe, hawana masomo wataenda kufanya wapi. Wanaenda Kenya rungu. Wanaenda kufanya kazi ya watchman. Unachunga nyumba ya mtu usiku mzima unapigwa na baridi bila kupata mshahara wa maana.

Sasa hao wengine walipoenda kutafuta kazi na wengine wale wamebaki sasa wanaogopa Serikali wanakaa kwenye kichaka waka grab our land wanasongesha mpaka sasa karibu imefika ndani ya Kinna. So this land is illegally taken and we want our land back in simple terms. Halafu kuna ardhi yetu ingine ime-grab-iwa sana, kuna hii kumimim? i ambayo iko na jina it is registered under Kamlesh Pattni. Ni ardhi ya Kamlesh Pattni, lakini tunadhani ni yetu. Matasala? ni ya Mkikuyu, sio yetu bado. Lakini by virtue of right it is supposed to be ours and ours.

Duse mines, hii Duse mines kwanza ndio matatizo kubwa yetu, mimi nikisema Duse mines saa hizi nasikia uchungu zaidi, kama kungekua na muhindi hapa hivi ningegongana na yeye mkono kwa mkono lakini basi. Mhindi I don't blame even Mhindi, I blame the Government of Kenya because the Ministry of Natural Resources, the Ministry of Lands and the local authority is behind this issue na in fact kama tungejua we want our land to be owned by the community it is pastrolist land it is supposed to be respected more than the rest of the land. Hii ni pastrol land mahali ambapo unapata mnyama aina yote wazungu wanakuja kutazama wana kulipa pesa unapata forest mzuri mzuri zote zimeuzwa mbona sisi tusiuzwe? Mbona sisi tusikate hiyo ile watu wanaingiza nao interest mbona tusifanye hivyo why not us? Why always the Government is behind our rich land? Serikali hii inatutakia nini? Je, sisi sio citizens wakenya, simply if we are not citizens of Kenya the Government is supposed to say that we are not citizens of Kenya so that we think otherwise.

Now in simple terms I'm going to be short and precise. I don't like to be wide in my points. I would just say my solutions. Kwa sababu hii mambo ya land inasemekana na kila mtu, na kila mtu anajua ya kwamba tumedhulumiwa na Serikali kuhusu ardhi yetu. Kama ingewezekana Duse, leo , leo tunataka wahindi wahame, kama ingewezekana. “woollin jirr moo?, yoo siilla akhaa maooni tiyya llaalan arrdd hiindhiin dhuusee daakaa tok keessa hiinfuut” Lakini hatuna uwezo mimi najua Waborana sisi hatuna uwezo. Hakuna haja ata tuingojea Katiba ibadiishwe ndio tupate land yetu. We are supposed to advocate for this land and then tufukuze hawa watu tunafaa kuwafukuza kabisa wasingie.

Tunafaa tuwafukuze kabisa kwa sababu exploitation imeenda kutoka kwa mzungu imepitia Mkikuyu sasa imefika kwa Mhindi ambaye hawezi kuwacha chochote hapa hivi. Kesho wakienda by the time hii Katiba itabadilishwa hio ardhi tutakuta hakuna hata caption ya mawe pale. Mnanifahamu “captioniin khaa woori qaarraa baarudhaan haadee hoobbas khaan, kaayyu nuu liqiimnsa kee baarbbadhacuu jiiru suun” now for my solutions.

The Boundary of 1953 should be followed strictly in the next constitution.

Our land and properties should be respected and compensation should be given to the local communities. Sisi

tunaambiwa Meru Park ni yetu lakini hakuna compensation tunapata. Mnyama leo if, I don't have, ni vile nimesahau, around sixty people wameuliwa na wanyama wa pori lakini hakuna yule amepata compensation lakini ukienda hata uuwa hata mnyama mdogo sana unauwawa ama unafungua kumaanisha kwamba mnyama ana right kuliko binadamu "taakhuma yaa daaggetanii waan akhaasii khaa binnensii duufee haaqii naam irr qaabb, yaa daaggetanii, ammaa taan aargguu maale siillaa wonnii suun? That is contrary to all the rights in the world. Say the human rights in the world. Nobody could have accepted that. Life of human being and livestock and live of wildlife is not comparable. This Government is now valuing wild animals than human beings and the only case which happens to Borana hakuna kabila ingine imekabiliwa na shida kama hii.

Pastoral land should be owned by the community and should be controlled and managed by the elected community elders. Our lives should be respected valued than the life of wild animals, and the wild animals I'm talking of belong to us not to the Kenya Wildlife Service. The Wild animals belong to us the Boranas because we have been given these wild by "Suubannah Waatalah" ni Mungu ametupatia hayo wanyama. Tuna haki ku-complain hao wanyama wa Meru National Park yote tupate. Now we want in the next constitution Meru National Park to be, if possible be returned to us. Hiyo ardhi itolewe hiyo fence yote wanyama iwe Community National Reserve.

Exploitation of our resources should be ignored in the constitution unless by the community themselves. Sisi tuna uchungu sana na mambo ya mineral resources. Ukienda kufanya kazi pale Duse leo ukifika pale kwa mine. Unapata bahati tu unapiga jiwe moja ya shilingi maybe elfu hamsini hivi lakini mhindi sa hizi ana ziokota kwa magunia na wale ambayo wameajiriwa kazi pale wanalipwa shilingi elfu-mbili-mia-tano kwa mwezi. Can you imagine somebody collecting a stone costing a hundred thousand, five hundred thousand and then his is told that his allowance per day is eighty shillings per day. Do you believe that. Surely, otherwise we want a change and the next constitution we want no exploitation of our resources. No exploitation of our resources in simple terms. Unless under maybe clear negotiation from the community unless done by the community themselves. "Naamuu gaaluu jiirtii dhuubbin tuun".

Our livestock should get uniform marketing boards as coffee, tea and the rest. Sisi wa nyama wetu hawana soko. Tunafaa kupata soko ya ng'ombe kama vile watu ambayo wanapanda majani chai, kahawa wanapata. Lakini sisi tumesukumwa zaidi. Hatupati hata Kmc ile ilikuwa imefungwa. It is not there anymore. Now we want something like marketing boards like Kmc to be established in our land. Tunataka iwekwe ndani ya regions yetu na if possible the Government should look for market our livestock even if overseas. Hata mpaka nje. Kwa sababu just recently in Somalia watu walikuwa wanapata, Wasomali walikuwa wanapakia ng'ombe wanapeleka mpaka outside. Wanapeleka ng'ombe wanaenda kuuza ng'ombe moja elfu-mia-moja London. Na sisi tunauza ng'ombe hio hio hapa hivi Meru elfu-tisa, elfu-kumi. Unaona?

Kwanini sisi tusi pate hio fursa, kwa sababu Wasomali waliambiwa ng'ombe zao zimepata rinderpest wakasimamishiwa soko. Mbona Serikali haijatusaidia tuka pata hio nafasi at least angalau tupeleke ng'ombe yao nje tuwe tunapata market mzuri na inaweza earn resources. Hata inaweza earn revenue kutoka hio pesa tumeingiza. Now we want the Government to look for marketing boards for us outside, that is the livestock, and then the establishment of Kenya Meat Commission in our region and if possible something like Kcc should also be established. Unanifahamu.

And then the Local Authority, iko kitu inaitwa Local Authority: “Waan tookoot khaa local authority jeedan jiirr khaayyu aagartee diib keenayyu cuuf irr taa, diibbi kheen guudhayan fuulaa innii taauu fuulaa council taan taa, council yaa laaf teen nyaatee hoobbaft, hoojja council haaggam aarm khee jiirtelee aann baarracuu innfeed ann maaooni tiyy dhuubacuu jiirra, council waan cuuf quubb nuu khaa, yoo issin seeni laaf teena kheete laaf teen hiinguurguran naam tookoolee ingaafataan, mzee ya laaf taan guurggurani jeedani sii inggaafatan” kwa hivyo “nuu amm laaf taanaa council lee lauumuu jiri” in the next constitution constitution “gaadh dheemt kheessat taa laaf teenayyu taayyu council muurtii issi haarkaa qaabbdhuuyu infeenu nuu. Laafti teen khaa haark keen jeel jiirratu. Haark jaarrrolee teena jeel jiirratu. That is now the Local Authority should not have control of our land instead clan elders should control and manage all the properties in the land, whether elected or, say elected.

There is one road, iko njia inaitwa Trans African Highway ambayo inatoka South Africa inaelekea Lagos. Hiyo njia inakuja moja kwa moja mpaka Isiolo ukifika pale kutoka Isiolo mpaka, inatoka South Africa lami kutoka pale mpaka Isiolo. Ikifika Isiolo unanza kuingia mchanga sasa. Kutoka hapa mpaka Moyale ni mchanga, there is no road. Simply there is no road. Now hiyo njia tumekosa kwa sababu sisi tuko, tunaitwa Northern Frontier District Nfd ile and in fact the Government is against us, is surely against us and we curse them “Aabbaarra siirkal khaan waan qaarra, woollaah” we curse this Government because it has made us cripples, financial status we are in now is brought up by this Government. We want improvement of this infrastructure. Hii njia yetu yote ya kutoka Maua mpaka Garbatula ipigwe lami, ya kutoka Isiolo mpaka Garbatula ipigwe lami ya kwenda Moyale ipigwe lami.

In the next constitution that is my solution. We want all our roads to be tarmacked like the rest. Kwa sababu sisi tumeshindwa kujijua sisi tuko wapi. We don't know whether we belong to Kenya. We don't know whether we are Boranas. If the Government maybe see that we are not Kenyan citizens it is supposed to say Oh! Nyinyi sio citizens wetu wa Kenya, watuambiwe sisi ndio tujiite ardhi yetu, tutajua vile tutajiita. Otherwise yangu itakuwa ni machache watu wengi wameongea mbele yangu kuhusu ardhi. Lakini kabla ni kasirike zaidi. Anyway hakuna kufurahi. If I talk about land there is nothing like happiness that always ring in my mind. I am always bitter of this land of the grabbed land, now you should take action accordingly please. Thank you.

Com. Muigai : Thank you. Abdulrashid Ali Tasho?

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Saalah wahleykum taala wabarakatu, inshaallah maaqaan kiyya Abdirashiid Ali Tachot, anniin kulaa maawe duuf. Waan qaarra fiitee naadhuuraleet yaa jeedanii ammo ann ammalee irr dheebbiyya, raayyissi khaa sheerriyya jeel jiiiratutii, ammalee -----

Translator : Anasema jina yake ni Abdirashid Ali Tacho ni mkaaji wa Kulamawe.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Dhuubb waan ann jeeduu, maoonin anniin baassuu raayyissi kenya sheeree jeel jiiirratu

Translator : Maoni yake ya kwanza anapendekeza anasema Rais asikuwe above the law awe chini ya sheria.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Raayyissi kenya ammalee buungee inn taayyin

Translator : Rais wa Kenya asiwe mbunge.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Aammalee yoo raayyisi, kiiristoo taaee, Prime Minister khaa issilaan taaautii

Translator : Anasema ikiwa Rais wa Kenya ni Mkristo lazima Vice President awe Muislamu.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Taan aammalee, raayyissalee yoo innii hujji akh raayya caagwat inni indheemsimnee, khaa raayyan irraa fuututii, jukumuu suun khaa kheenaanifi

Translator : Rais asipoongoza nchi vile ambavyo inatakikana wananchi wapewe uwezo wa kumngowa mamlakani.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Worr waajumbeetif khaansoolotalee yoo worri huujji akha raayyan feet indheebbimnee, diibb keesan worri yoo asilimia sitini [60%], worri indheebbimnee khaa irra fuudanitii

Translator : Kazi, wabunge na wale madiwani wamechaguliwa ikiwa hawaja tumikia wananchi vile wanavyopaswa kuwatunikia, ikikosekana development 60% wa harakishwe warudishwe nyumbani.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Taan aammalee yoo gaarr caamaalee dheebbinee, caamaa took nuu qaarraftuu

irraa dhaamn

Translator : Tuki rudi kwa chama moja, chama moja ni chama ambaye imetuangamiza zamani.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Kwa hivyo nuu caamaan nuu feenuu khaa aaffuur nuu taaootii caamaan yoo khaan saadhi

Translator : Yeye anapendekeza Serikali yetu iwe Katiba iseme ni multi party na iwe na vyama nne ama tatu.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Taanii muushaara woorr buungefaalee, muushaara worr kaansolotafalee, khaa koomitiin teetee waan khan irraa llaaltutii

Translator : Anasema mshahara ya wabunge na madiwani iwe watu kamati maalum ambayo itapitishia wajumbe mshahara yao sio hao wanajiamulia.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Taan hoojja waan gaarr hoorri dheebbinee, nuu booranifatii kwanza keesumaa, hoorri kheen guudhoo dhaabbsuu jiiraan, hoorrin kheen gaatti inqaabb, gaatti khaa ass dheebbissanuti waan cuuf

Translator : Anasema sisi Waborana ni wafugaji na mifugo yetu haina thamani yoyote soko ya mali yetu irudishwe hapa.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Taan aammalee yoo waan sookoo dhiiqoo irr dheebbiyye, waan 'show' jeedani jiir keenyaa khees, show nii isiolo mwisho guuyya issin taatee [1986], gaan kuumtokotif diibb saaggalitif saadheetami jaa. DO tookot gaaffas accii jiirr 'Wasike' jeedanii, Wasiken gaaffas beessee show suunii fooqqissee, cuuf khaaee ittii daabbat, worri mujumbotaa eeggi suun duuf tookoleel ingaaffan. Haaqqi teen taa isiolo show kha isiolo dheebbitutii

Translator : Anatoa anasema Show katika Isiolo ya mwisho ilikuwa 1986, pesa iliofanywa wa hiyo Show yote kuna Do alimeza na akaenda nayo na hakuna mtu alimfwatilia. Show irudi Isiolo kama vile ili kuweko nasisi tuwe na Isiolo Show.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Khaan hoojja gaarr mitihanii dheebbiye, mitihanii waan wabungotaa irraa fuudanii mitihanin sunn inggeet

Translator : Anasema maoni yake, akirudi kwa upande wa test ama mtihani ambayo inafanyiwa wabunge wale

candidates mtihani wana pewa sasa inatosha iendelee hivyo.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Yoo aammalee garr buungee dheebbiye, woonii gaarr soomoo llaalan injiirt, gaarr waabungotaa worr degree qaabbulle yaa garr, worr gaari naamii degree inqaamn irr jiir maar diibb tookoo irr jiirra

Translator : Anasema mimi mapendekezo yangu hakuna mambo ya kusema mbunge mpaka awe na degree, kwa sababu kuna watu ingine hata degree yao haifai, kuna watu ambaye hawana degree wana bidii kuwashinda.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Hoojjaa gaarr kaansootaa dheebbinee, suuleen maasomoo inllaalin, aafaan keenyaa keesatii, affaan kenyaa khaa naami cuuf dhuubbacuu maal aaffan Kiswahili jeedan, gaaffi aaffaan Kiswahili aaffan taifa tolcarii, affaan keenyaa tolcarii gaan kuum tokotiff diib saaggalif toorbbaatami shaanit. Aafaan keenyaa raasmiin Kiswahili yoo woorri mitihani Kiswahili dhaabbre, khaa eejjaatutii kaansoolot

Translator : Ma-councillors, madiwani anapendekeza ya kwamba hakuna elimu itaangaliwa wakiwa wanaweza kupita Language Test ya Kiswahili apewe nafasi ya kusimamia katika udiwani.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Taan hoojja gaarr laafaa dheebbine, laaf dhuurri feerenjiin qoodhee biirra dheem, eeegii feerenjiin qoodhee birra dheemee, naamuu refuu maarr eedhuu maaqqaa daan, kha ammatan injiirr khaa meeroo khaa gaafaas minister khaa laaf teen baalleesse, laaf tee khaa nuu dheebbissaniti

Translator : Anasema tukirudi katika mipaka yetu. Mpaka yetu imenyakuliwa na mtu alikuwa ni waziri lakini leo hayuko hai amenyakua mpaka wetu, mpaka wetu hiyo turudishewe ambayo imenyakuliwa na Wameru.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Hojjaa gaarr hoorri dheebbinee, hoorri kheenaa, booraan oollallee yaa nuura fiit, binnensilen yayyuu nyaatee hoobbas. Binnens ammatanaa yoo naami tok eejjesse siirkaalii naam qaabb, hoojja aamoo oollaam hoobbaatee naami nuu liip injirr, yoo ammamtanaa sirkaal gaarr worr guurraalee khaan dheebbiyaani, oobbru yoo oobbru suun woorr irra hoobbaatee, msaadaa keenaaniff million beessee, nuu oobbru inqaamn, oobbruun teen hoorri, hoorri khaan siirkaali khaa nuu liipuutii, hoorri oollaalen raawwat

Translator : Anasema anapendekezo yake ya kwamba sisi ni watu wa mifugo, mali yetu inamalizwa na wanyama, wa mwituni, ukiuwa mnyama moja utashtakiwa ya pili mali yetu inakufa saa ingine na ukame. Leo mimea ikiharibiwa na ukame kahawa na majani ya chai Serikali inatafuta mbinu na pesa ya kuwahakikisha tena majani ya chai au kahawa imekuwa. Mbona tuisaidiwe nasisi. Mali yetu ikikufa na ukame Serikali iweze kutupatia pesa ili mali yetu irudi kama kawaida.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Nuu booran, nuu ammaalee issilaan, nuu keenyaa haagg issin uhuruu aarggatee, kurra daauufi jiirr. Aadhaa keenyaa keesat ammo, naam khaadi keenyaa qaabb, qaarr dhuur indhaabbariin, naam khaadi keenya qaabb, yoo inni keesaa dhuuee siillaa liippuu maalan diiggalee, naam aammarkii rabbi duuee maalee, naam haarkii naamaa itti daabbre haarki naama eejees, akh abba buungee kheenaafaa, Haajj Waqo Wario, shiiftaat eejees, haadd issaa shiiftat eejees diig worraa liippuu maalaan, naam kheen khaa raawwat, Haji Gaalmfaa Dhaabasso Waberfaa woorr khaan cuuf diigg woorra liippuu maalaan, naamii boorana khaa haark shiiftaatin raawwat, khaa haark nyaappatin rawwat, khuum shaan khuum jaa inggaaha hoojjaa fuulaa tokoon qoorran, cuuf khaa lippanitii

Translator : Anapendekeza anasema katika wananchi mtu akiwa raia wa nchi citizen wa nchi fulani haki yake na maisha yake lazima ithaminiwe na Serikali na alipwe. Kuna watu wote wazee wetu wamekufa, ana chukuwa mfano kama Mzee marehemu mzee Wako ambaye Haji Wako ni baba ya mbunge wetu. Pamoja na mama yake. Na Haji ni kiongozi Chief mkubwa ya sehemu hii. Dc yetu Wabera. Hawa wote ni watu viongozi mashuhuri wamemalizwa kwa njia ya dhulma, hakuna mtu ametetea, hakuna haki yoyote wamelipwa tunataka hao watu walipwe ridhaa na hii Serikali.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Goociiti teen booran, booran jeecuun aaffaan booranatin “nagga” jeecuu, worr naagga feed, booranii guudhoo naaggafed, booranii naam imbarbbaadh, boorani diigg woolituu buussu infeed, khaa goos diibbilee buusuu infeed, waan qaarra fittee sheeriyaa issilaanaa jeelaa buuluu jiirr, dhuubba, booran biyyat baarbaadh oolkiin. Nammii laaff teen kheessaa yaaee, siirkaalan nuun baarbbadhuu jiiirra, sookoo laaf teenaat intoolcuu, sookoo laaf diibbi toolcan, horri laaf teen khees ooffaan. Hoorri khuun duukuubban nuu duuf, hoorri khaan guull naamii wool raaciisa, horri ammaantaan beetta maaderrfa fuudanii isioloolee khees oofaanii khaa eejaacissaani

Translator : Yeye anatoa maoni anasema sisi ni Waborana na maana ya Borana, Borana ni kusema amani. Sisi ni watu wa amani tunapenda amani. Lakini hii amani yetu inatatizwa na watu fulani. Mifugo inatolewa kutoka sehemu zingine inapitishwa katika nchi yetu. Mifugo hizi zingine ni mifugo ambayo imeugua inaugonjwa. Inaletea hata mali yetu ugonjwa. Kwa hivyo hii kitu itasababisha sisi tukose hata amani yetu kwa hivyo hii kitu ikomeshwe haraka.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Taan waan baarcuuma raayyissat, baarcumaa raayyissa aarmaan dhuurat naadeeleen yaa eejjat, waan aakh maalee eebbeetini issilaanalee kheesat, Naabbi Mohammadhilen, yoo nuu haadith guul yaan, khaa nuu quuranalee guul yaan, naadeen naam dhuurr dheemuu himmaalee jeed Nabbii Mohammadh Sallalla Alley Wassalah, hiinggartayyu, naadeen ammrii dirssaa jeel jiirt. Nuu raayyis caaguaanaa,

boor heeggeri khoodaa feedan, mkutanofaa diirsii indheemin jeedan, amrii diirsaa naadeen dhaabbru himmal, akhaanafuu naadeen caagguuwacuu himaal

Translator : Yeye anasema, anapendekeza kulingana na kiti cha Rais wale walitetea katika kiti cha Rais hata sasa wanataka kugombea kuna hata wakina mama wanasimama. Anasema sisi tukiangalia katika dini ya Kiislamu hadithi ya mtume ...[Arabic dialect]... anasema yaani kina mama wasiweze kuongoza. Yeye anatoa maoni yake anasema mambo ya mwanamke kusimama mbele ya mtu anakuwa kiongozi yeye hakubaliani nayo kabisa.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Taanii yoo baarcuumaa gaarr buungeele dheebbinee naam maalimuu jiiiraa skuul keesaa fuudanii been daaqii naam wollaan jedaniin. Cirressileen qoors uffii qaabb, keenyaa khees amm dhiiraam khaanaa naamii duukuubban raacuu jiirr, nuu ammo worr buungee worr ciirrum qaabbuu teenee buungee coolfan. Worrii cirraa cuuftinuu kha siibbitala dheebbiyye naam woolaanuuti. Worr sheeriyya beekh, worr aadha beekh khaa buungee caagguanuu

Translator : Tusikizane. Anapendekeza ya kwamba katika wale wagombezi ambayo wanagombea kiti cha ubunge. Kuna watu ambayo wangeshikilia sehemu muhimu muhimu. Mfano waalimu ama watu madaktari ambayo leo magonjwa yanamaliza watu wetu katika Kenya. Huyu mtu angerudi katika hospitali atibu watu na asaidie watu katika ujuzi ambayo amepata. Kiwanja ya siasa awachie watu wengine.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Dhuubba nuu booraan, boorri quubban, hoorri kheen maar cuuf nyaapaa fuud, hoorri kheen khaa fuudaan nuu indheebbiu, yoo ammo hoorri saafaara fuudan, yoo ammo hoorri gaarri fuudaan hoorri worra indheebbisaan faan daani, hoorrin kheen faan daayyic inqqaabb hoorri kheen khaa faan nuu daanii. Aanninii, daalooti kiyy siiricoo, siiricoo gaaf muujuumbeen kheen khuun kuura aarggattee gaaff 1993, haalkhaan kuurraa issaa taangaazanii, siiriicoo loon kuum jaa tiff diibb shaanii fuudaan, loon suunnii khaa illmaan Hajj Guyoo kee jiiran, khaa illmaan Hajj Boruu kee jiiraan, khaa Abduub moolu faatii kee jiiraan, haanduuran kiyyini kuudaani shaani kee jiirr, aartii assii gaan kuudaan, nuu boorani hoorri quubban, hoorri kheen khaa fuudaani, naamii faan nuu daa injiirr, hoorri kheen khaa nuudheebisaniti, hoorri suun ammataan worri gaafaas fuudee gaarri teessaan, Worr Hajj Dawiidi. Worr suun aammaa taan Mbarambate quubbat, worri siiricoo yoo waasum taan daaggayye, diiggaat aammumtaan buuh, diigii inbuuhinii hoorri kheen khaa nuu dheebbisaniiti naa hiim

Translator : Anasema ya kwamba sisi Waborana ni watu tunaishi na mali. Mali yetu ikichukuliwa hairudi tukinyakuliwa watu wakija waki shambulia sisi na kuchukuwa mali, mali yetu hairudi. Anasema mimi napeana mfano mali iliochukuliwa Siricho ambaye iko karibu elfu-sita-na-mia-tano mpaka leo ambaye yake anasema iko kumi-na-tano ndani imechukuliwa na wale watu waliochukua hiyo mali ni watu wanajulikana na mpaka sasa wako

hapa na wanaishi hapa Mbarambate? Na watu wa Siricho wakija kujua kwamba kuna watu wao wamechukua mali yao hapa vita inaweza kutokea na damu, hiyo mali yetu turudishiwe.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Khaan woonni ann irraa dhuubbadduu waan utaawalaat. Nuu PC kheen naadeenii, naadeen uslaamadhiin inkuubbalt. Tok aammalee PC khaa kheedaanitee PC hinfeenuu, DO lee hinfeen, diibb kheen ammaataana aadhoo eedh aammataanaa kula-mawe keesat shiiftaan nuu fiitee PC qaabb, DO quubb inqaabb, worri uffuuma ciisee siirkaal beessee irraa nyaat, khaa caabbsaanitee wizaara suun, khaa boolaa daanitee

Translator : Yeye asema.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Utawallaa kaaraan heegeerri dheemsisaaninii khaa kaatibaan nuu kuubbaltuu khaa DC direct beedhel PC, DC direct khaa raayyissan dhuubbatutii. DC iff DO maalle DC khaa direct hoo chief faan woolin communication toolcanii raayyis-----DC, DO khaa dheemuu, DC khaa haafuuti

Translator : Yeye anapendekeza mapendekezo yake Pc hiyo ofisi ya Pc iondolewe, ofisi ya Do iondolewe, ofisi itakayobaki iwe ofisi ya Dc peke yake ambayo anawasiliana na Rais.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Chief khaa hoojji uuffi khees jiirratuu

Translator : Na Chief awe ofisi ya Chief iwe katika kazi.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Taan dhuubba aadhaa tookoot jiirr, aadhaan tuuninii boolis khees jiirt, nuu booran dhiirra khaan guudhoo nuu dhaabsaan, naam aaffaan kheen dhuubbat guudhoo dhaabbssan. Aadhaa boollis keenyaa kheesaa naam commissioner toolcaanii raayyissat toolc jeedaan, jaarssi aabbaa laafaa. Jaarssi aabbaa laafaa suun khaa toolcuu, naam derejaa dhuuri gaaff feerenjiin khaaee naam derejaa SFP qaabb irr khaan jeedan, ammantaan eeggee feefenjiin beedheele naam derejaan beetta assistant commission boolis qaabb irr khaan jeedan, woonni aakhaasi injiirtuu, booran guudhoo eeggee doowwuu jiirran, ijjooleen reefuu aarm akhaan naa dhurr ciiftuu cuuftiinuu woorr soom, woorri ammuumtan boolis khees jirr naam soom, dhiiraam khaan waan ann seeuu boolis keenyaa kheesaa naami derejaa superitendent irr qaabb injirr. Booranileen soomaa inqaabba, yoo commission toolcaani khaa taabbia naamaa llaalanii nuulen khaa khees jiiraanuti, akh onaanaalee saafaraa naamic soomoo inqaamnee daaqaani guudhaa care toolcan, “boorani soomoo inqaabbuu, aadhaa suun nuu inqaammuu nuu? khaa nuu toolcaanii nuulee

Translator : Anapendekeza ya kwamba leo Rais ndio anachagua Commissioner of Police, na Commissioner lazima atoke katika Assistant Commissioner of Police, mapendekezo lake ni kwamba sisi Waborana hatuna vijana

wetu ambayo wamefika hiyo kiwango. Yeye anapendekeza yakwamba wakati mtu anataka kufanyua Commissioner of Police, tabia yake iangaliwe na juhudi na bidii yake ya kazi. Kama mfano anasema si hata Chief of General Staff alikuwa mtu hana elimu si hata sisi Commissioner of Police hata sisi tunaweza kupewa nafasi kama hiyo tu.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Fuulaan taan diibin fuulaa usaalaamat, isiolo district kwanza ...[inaudible]... maalee maaqqa yaakhaan, akh waan booranii caalaan qaawee qaabbuu, guudho nuu yaakuu jiiran. Booranii qaaweeyyu inqaabbu, aardhaa laam aammalee isiolo kheesaa maaqqa yaakhaan, Kula-mawef Biliqoo. Maan meerooleen qaawee inqaabdh, Turkanti inqaabdh, koorreen inqaabdh, gaarrin inqaabdh, saafaart cuuf inqaabdh, wooni kuulaa maawee caalaa maaqqa yaakhanuf injiirt, wonnii biliqoo maaqqa yaakhaanif injiirt. Guyya deengadhaa khaa dhaabree, naam laam khaa khaaraat eejeessanii boouujirr kuulamawee maaqqa yaakhuu jiirran. Nyaap aall yaauu naam fiitt eenuut beekh, khaa taanii booran luubbu dhuudhaanif, wonni siirkaalii booran luubbu dhuudheef imbeekh. Nyaap aall yaee naam fiittee rabbi caalaa beekh hoojaa duugga rabbi dhuubban, wooni booran luubbu seenaanif injiirt

Translator : Ndugu yetu anapendekeza katika mapendekezo yake anasema sisi uhalifu ikitendeka katika sehemu fulani na ambayo inajulikana ni nani ametenda uhalifu sisi tunakuja tunachafuliwa jina. Hii mambo ya kuchafuliwa jina iwachwe mpaka hakika kweli ijulikane kwahakika nani ametenda huo uhalifu isiwe mara moja inaamuliwa ni watu fulani wametenda hiyo uhalifu. Kama ni bunduki sio Waborana peke yake wana bunduki. Karibu kila kabila inabunduki leo. Kwa hiyo hakuna haja yetu peke yake sisi tunalawama yote sisi tuna bandikwa, uchunguzi kamili ufanyike ndio wale wame husika na kazi isemekane dhambi yake tusingiziwe tu.

Mr. Abdirashid Ali Tacho : Yangu nimemaliza. Lakini kuna ndugu yetu moja amebaki Kulamawe? Amesema nitowe maoni yake, tafadhali. Molu Halakhee jeedaan. anaitwa Molu Walake. Anasema Kenya hakuna haki. Kenya hakuna haki. Kenya haki ya Kenya imemalizwa na matajiri na mahakama. Kenya leo hii mtu ambaye anafaa kufungwa anaokolewa na pesa. Na mtu ambaye hafai kufungwa tajiri anaamua kutoa pesa mpaka anafungwa. So kwa hivyo anasema Kenya hakuna haki. Kwa hivyo ile idara ambayo inahusika, Judiciary iangalie vizuri haki ya wananchi. Wananchi wanasema wanadhulumwa kwa hivyo haki ya wananchi iangaliwe. Asante sana. *Wasalah Mualeykum Taalaa Wabarakatu*

Com. Muigai : Asante sana, sasa imetimia saa saba ya mchana tungelipenda kwenda tusali sasa alafu turudi saa nane kamili. Ndio hivyo wananchi tume kubaliana. Asanteni. Na tukianza saa nane tutaanza na msheshimiwa ndio turudi kwa list.

[?] : Qaabben khaankee mamuulacuun jiiruu taantee qaajelfacuu ,
Aadhaa laaftetii baaracuun miirr khaankee barracuu, x2

Aadhaa laafaa, Ibbsee laafaa aahh,
Guummin laafaa aahh,
Bulchaa laafaa aahh x2

Aadhaa laafaa qaajeelfacuu,
Seerr laaffaa baaracuun haaggaa laaf teetii aarggacuu,x2

Bulcaa dhaansaa fiilacuun soorre dhaansaa aarggacuu,
Aayyoo dhaansaa aarggacuu, khaa baarr fakaat fiilaacuu, x2

Aadhaa baatuun jiiroo baattuun, aadhaa dhaansaa jijjirranoo,
Qaabben laafaa siilaa hindaamnuu, beesse laafaa tok inggaarru, x2

Yaadh qaabbdhaan baaffaadaa, aadhaa laafaa miidafaadaa,
Yaadh dhaansaan woolliggalla, haadhaabartuu keesaa baanaa x2

Tiikh miil kheeti barraacuun, baarannot aadhaa taantetii,
Aadhaa laaf teetii barracuun fiin boorri faalaacuu, x2

Tiissitun ...*[inaudible]*... gaalla fooniin Ngo faayya,
Illaaf guurr nuu baantee baarranoot guummi yaadhaa, x2

Hon. Abdulahi Wako : Commissioners wananchi hamjambo. Kwanza yangu itakuwa ni machache kabisa, kwanza tukiambia ma-commissioners ya kwamba karibuni katika Isiolo South, mimi ni mheshimiwa wa hapa na ningependa tu kuwakaribisha katika constituency hii.

Ningependa kusema ya kwamba, pole kabisa sikuweza kuwa na nyinyi Jumanne wakati ambapo mlikuwa mnachukuwa views katika Bodogashen? Kwa sababu mimi nilikuwa nje, India nikiwakilisha Serikali ya Kenya kwa seminar fulani ambayo ilikuwa ni ya Aids, ambayo ni ya ministry yetu na niliweza tu kufika Jumanne lakini nilifanya juu chini ili niweze kufika na kuwa pamoja na nyinyi.

Pia ningependa kushukuru wananchi wa sehemu hii ambaye wamejitokeza kwa wengi, ambaye wamekuja na maoni tafauti tafauti na wanaweza kufanya contribution yao. Hiyo ni shukrani kwenu, nina washukuru sana.

Pia ningependa kuchukuwa fursa hii kushukuru Ngos Cbos na wale wengine wote ambaye wana sensitize wananchi kuweza kuja kutoa maoni yao. Pia ningependa kusema ya kwamba. Hii ni fursa kwenu kutoa maoni yenu kwa Commissioners ili tusema namna gani tunaweza kutawaliwa katika nchi hii. Hiyo ndio maoni kubwa kwa sheria ambayo mko hapa leo kuifanya. Na ningependa tu kusema Commissioners ya kwamba sisi kama watu wa Constituency hii, na watu wa Isiolo, hatukufaidika wakati wa Lancaster Conference kwa sababu wazee pengine ambayo wameturepresent hawakuwa na elimu na hawakuweza kupata chochote. Kwa hivyo ni furaha kwamba leo tumepata hiyo fursa na tunapenda kusema ya kwamba ni shukrani kwa Serikali kuwezesha hii Commission kuweza kufanya hiyo kazi.

Ningependa tu kusema ya kwamba. Mengi yamesemwa na maoni yetu ni ya kwamba sisi katika wilaya hii tuko na tatizo kubwa ya insecurity na hasa kama msemaji moja alivyosema. Sisi kama Waborana, Borana ni kusema amani. Tukiamuka asubuhi tunasema “Naggan Buultani” meaning mmekaa kwa usalama, tukilala tunasema “Naggan Buulla” meaning kila wakati tunahimiza habari ya usalama. Lakini kwa bahati mbaya, kwa miaka nyingi sasa hatukupata fursa ya hiyo usalama hasa kutokana na majirani wetu. Na ningependa tu kusema ya kwamba hii sheria ihimize ya kwamba kila mtu akae kwa district yake.

Kwa biashara mtu anaweza kuenda district yoyote kufanya biashara lakini kwa wafugaji leo hii shida kubwa katika wafugaji ni kupigana na hiyo imeletwa na sheria ambayo ingekuwa inge tenganisha watu, na kama watu wanatoka kwa district moja kwenda ingine. Hata wakati wa ukoloni inahakikisha ya kwamba ma-Dc wawili wamekubaliana, County Council wamekubaliana, iliwaweze kuja. Lakini leo hii watu wanaingia fuua wanaingia na mabunduki na wanaleta shida katika district ingine. Kwa hivyo ni maoni yetu hasa wafugaji katika Kenya mzima ambayo ni thirteen-kwa-mia katika population na pia tuna ardhi thamani-kwa-mia tungependa kuona ya kwamba sheria mpya iwe inafaidisha inahakikisha watu wasi cross district bila kuambia serikali hiyo ita-curb insecurity.

Pia kama mmesikia kutoka asubuhi mpaka saa hii nadhani wandugu wenzetu agriculturalists watu ambayo wanalima. Wameweza kugawa ardhi yao na ardhi ambayo imebaki katika Kenya hii leo ni ardhi ya wafugaji peke yake. Na imekuwa ni shida ya kwamba wafugaji 80% yao hawana elimu na imekuwa ardhi yetu inagwa kutoka juu. Commissioner of Lands anapeana, Council inapeana bila idhini yetu na tungependa kusema hapa ya kwamba, tunataka sheria mpya ihakikishe ya kwamba wafugaji wawe na system, wawe na title deeds zao. Kama ni watu wakina wawe na-representative wao na wawe na title deed yao. Kama ni watu ya Garba wawe na title deed yao, wawe na-representative wao.. Na ningependa tu kuweka hapa ya kwamba hatutaki kama ilivyofanyika katika Narok, Kajiado wakati adjudication inafanywa wananchi wanakuwa ni watu mia moja wale kutoka nje ambao wameongezwa katika land office ina kuwa ni mia-tatu. Kwa hivyo mnagawanya na watu kutoka nje.

Tungependa pia kusema ya kwamba sisi kama wafugaji bila ma-towns hii ardhi zingine sheria i-protect ya kwamba

sisi kama wafugaji ardhi yetu isiuzwe. Hiyo itakuwa ni jambo kwetu kuhakikisha ya kwamba ardhi ya wafugaji isiuzwe. Kwa sababu hio ndio shida ambayo imetokea upande wa Kajiado, imetokea upande wa Narok, na upande zingine zote.

Pia ningependa kusema ya kwamba elimu katika nchi hii ni kitu muhimu sana na tungependa kuona ya kwamba sheria mpya i-hakikishe ya kwamba kila Mkenya kila mtoto Mkenya awe na free education. Kuanzia Primary mpaka Secondary mpaka University. Kwa sababu leo hii sisi kama wafugaji mimi na kuhakikishia ya kwamba watu wetu wana akili ya kutosha wanaweza kupita ya kutosha lakini kwajili ya ukosefu wa karo hawawezi kwenda University hawaendi Secondary School. Kwa hivyo Serikali i-hakikishe ya kwamba University, Primary and Secondary education for all. Hiyo ingekuwa ni bora kwa kila mtu.

Pia tungependa sisi kama wafugaji kuona ya kwamba kwa sababu sisi tuna hama hama shule yetu pia ihame na sisi. Sio lazima tuwe na structure ya classes ambayo tuna kaa chini wakati tuna hama tuna toa watoto na wanakosa shule. Lazima tuone ya kwamba mbinu itengenezwe ionyeshe ya kwamba kama wafugaji wanahama waalimu na kila mtu wana hama na hao na skuli inaendelea. Hii inatendeka kwa madrassa, hii inatendeka kwa kila pahali. Katika nchi nyingine hayo yanatendeka. Kwa hivyo tungeomba katika sheria mpya sisi kama wafugaji tuwe na elimu ambayo inaweza kuhama.

Pia wengi wamesema na ningependa ku-stress ya kwamba itakuwa ni-injustice kwetu, itakuwa sio haki kama wafugaji hawatakuwa na Livestock Marketing Board ya kuhakikisha ya kwamba wafugaji ambayo wanategemea mali hawawezi kupata soko katika hiyo mali. Serikali imefanya mbinu kubwa imetumia pesa mingi katika kuteleleza biashara ya kahawa, biashara ya majani, biashara ya pyrethrum, biashara ya maziwa na biashara zingine, kwa hivyo tungependa kuona ya kwamba Livestock Marketing Board ambayo ilikuweco wakati wa ukoloni na wakati wa-policy makers imekuwa ni watu wa shamba wakaona heri iende tu kwa shamba peke yake.

Lakini leo hii ita saidia katika economy ya Kenya kama tunaweza kuwapatia wafugaji market ya kutosha ngambo na hapa Kenya. Ni furaha kujua ya kwamba Kmc inatakiwa kufunguliwa na Serikali na tungependa katika sheria kuona ya kwamba Kmc kama economic producer ya Kenya iwe ikitekelezwa na kama nilivyosema hapo mbele tunataka kuona ya kwamba wale ambayo wanasimamia hio lazima wawe ni wafugaji wenyewe.

Pia ningependa kusema ya kwamba leo hii vile Serikali inatekeleza maneno vile maneno inaendelea, haijulikani kuna pahali zingine ambapo hawapati cheque or resource ya Kenya hii. Na ningependa tu kusema hapa ya kwamba lazima katika sheria mpya tuwe na clause ya kusema certain percentage ya resource ya Kenya iende kwa kila constituency. Juzi nilipo kuwa India, katika sheria India kila constituency lazima ipate shilingi million-ishirini kutoka kwa Serikali na hiyo kama ingekuwa inatekelezwa katika Kenya hii ingekuwa ni bora kwa sababu

inahakikisha ya kwamba kila Mkenya atapata hiyo resource katika nchi yake. Lakini leo hii vile mambo iko policy makers ama wale wako kwa ofisi kwanza wanaangalia kwao halafu wana angalia kwingine. Ili tupate fair distribution ni lazima certain resource iende kwa kila constituency tuone ya kwamba at least kila Mkenya amepata katika hio resource.

Pia ningependa kusema ya kwamba ni aibu sana katika Kenya hii leo ya kwamba kila kitu katika Kenya hii ukienda nje ukienda wapi taabu yetu kubwa ni-corruption. Tumezungunza habari ya corruption, leo hii kuna kitu katika corruption, tunataka kuona ya kwamba sheria mpya lazima ione ya kwamba Kenya is a corruption free zone. Hio ni kusema ya kwamba kila mwananchi kila Mkenya apigane kuona corruption imepotea katika nchi hii.

Pia ningependa tu kusema ya kwamba katika Kenya hii kama tulivyosema hapo awali na wengi wamesema sisi kama Waislamu tuko thirteen kwa mia katika nchi hii na ningependa kuomba ya kwamba sheria mpya lazima i-distribute position katika Serikali hii kulingani na religion pia. Pia tungependa kuona ya kwamba sheria ya Kiislamu lazima itumike pahali Waislamu ni wengi. Kwa sababu mimi ni mheshimiwa na mimi najua ya kwamba leo hii katika Kenya sheria ambayo inaletwa na United Nations sheria inaletwa na donors ili tuitekeleze haiambatani na Kiislamu. Haiambatani na maelekeo ya Uislamu. Hasa ukiangalia leo hii katika Kenya hii utaona Children's Bill ambayo inaseme usiadhibu mtoto. Na ni wazungu tu wamesema 'Spare the rod, spoil the kid' lakini kama wanasema tusiadhibu watoto, mimi kama baba yule kama mama nani anapende huyu mtoto kuliko hawa watu. Kwa hivyo tungependa kuona ya kwamba sheria zingine ambazo ina-violate Uislamu lazima ionekane tumeirekebisha.

Ofisi ya Kadhi kama tulivyosema lazima iwe ni ofisi ambayo ...[Arabic dialect]... ya Waislamu waweze kujichagulia hiyo itabidii kuileta Uislamu katika nchi hii itaweza kusaidia Uislamu katika kila upande. Pia leo asubuhi katika contribution nimesikia ya kwamba, ni-idea ambayo nimeipenda sana ya kwamba Chief Kadhi awe na uwezo sawa na Attorney General kuona ya kwamba yeye ameweka contribution yake katika sheria ya Kenya kabla haijapitishwa.

Pia ningependa kuona ya kwamba, wengi wamesema mbele yangu, na ningependa tu kusema pia ya kwamba serikali za wilaya, local government councils lazima wapate power zaidi kuliko walivyo nao sasa. Kwa sababu wakati ili kuwa zamani local government ili kuwa na power ya kutosha, ndio inaangalia habari ya hospitali yetu, inaangalia habari ya shule zetu, ilikuwa inaangalia habari ya barabara zetu, tulikuwa na complain kidogo sana. Lakini leo huu wakati power imeenda kwa Central Government tunaona ni kama hutuna pahali ya ku-complain. Kwa hivyo tungependa kuona ya kwamba local authorities wawe na power ya kutosha, wawe ndio wenye kutegemea na wenye kusimamia vitu ambavyo viko katika local hiyo na ipate pesa kutoka Serikali ili iweze kufanyia huduma wananchi.

Pia ningependa tu kusema ya kwamba katika Kenya hii corruption inaletwa na Koti. Leo hii ukishtakiwa inakuwa ni ngumu sana watu wataenda Kotini mara kumi, mara ishirini wanatumia pesa inakuwa postponed inakuwa postponed mpaka inakuwa ni rahisi heri upatie Polisi pesa ili usipelekwe Kotini. Kwa hivyo why don't we change our law, ya kwamba tunajua kama umefanya kosa fulani Polisi anauwezo ya kufanya, kusema hii inataka elfu tatu lakini nataka ulipe elfu-moja nikupatie receipt tumalize ili usiende Kotini. Hiyo ingekuwa rahisi na inge-save mambo mingi katika Kenya hii.

Pia ningependa kusema ya kwamba pia sisi kama Waborana sisi kama Wakenya tuko na sheria zetu wenyewe. Sisi tuna sheria ya kuadhibu watu mara kwa mara na imetufanyia kazi nyingi. Na imetufanyia sisi kazi nyingi. Na imetufanyia kazi vyema. Leo hii utaona number of criminals watu ambayo wako na hatia katika nchi hii ambayo wanapelekwa Kotini ni fewer kwa ajili ya hiyo traditional law. Tungependa tuone ya kwamba katika sheria mpya iangalie sheria ya tradition ili tuweze kumaliza mambo yetu sisi hapa hapa, bila kwenda kwa Central Government. Hii itakuwa ni bora kabisa na ningependa hii ifanyike.

Kwa sababu leo hii nini inasimamisha. Kwa sababu kwa sisi Waborana leo hii hata ukiuwa mtu ume pelekwa Kotini na Koti ikuwache, ili kuondoa ile uchafu na ubaya huo lazima tuna kaa chini. Na kama fine yako ni ng'ombe kumi tutakata hiyo fine ya ng'ombe kumi. Kama fine yako ni ng'ombe mia moja tutataka hiyo ng'ombe mia moja. Irrespective of whether you have gone to court, irrespective of whether you have been there in jail for a while, hiyo ni kuonyesha traditional law iko bado very strong it must be enshrined in the Constitution. Kuona ya kwamba watu wengine ambao wanaweza kuendelea na hiyo waendeleo nayo.

Pia ningepende kusema ya kwamba sisi ni Wakenya na Wakenya wako na kabila. Na kile inaweza kutusaidia ni ya kwamba sisi tuone ya kwamba structure ya Government ambaye tuko naye leo hii, ambaye ni ya President peke yake, ambaye ana-power kubwa namna hiyo, sithani, ingawa tumekaa na tumefanya amani kwa mwaka arubaini nathani wakati huu lazima tuone tumebadilisha na tumehakikisha ya kwamba kuma distribution of power katika Kenya hii. Pengine tuwe na president na vice president na prime minister na deputy prime ministers ambao wanatoka katika sehemu mbali mbali na wanaweza kufanya power distribution katika Kenya hii.

Pia ningependa tu kusema ya kwamba corruption na nepotism na mambo zote ambazo tumezungumzia pia inaletwa na appointment. Tungependa kuona ya kwamba appointment ya watu permanent secretaries watu wakubwa Pcs nani, ministers even have to be vetted by Parliament so that yaani ionekana ya kwamba yule ambaye amepatiwa hiyo kazi anajua ya kwamba amepatiwa hiyo kazi sio ajili yeye ni ndugu ya fulani au ametoka katika kabila fulani au ametoka kwa upande fulani. Lakini ame patiwa hiyo kazi kwa ajili anaiweza na anaonekana anaweza hiyo kazi na hii italet transparency.

Kwa hivyo kama umeanza transparency kutoka mwanzo utaendelea na hiyo transparency hiyo itahakikishia ya kwamba leo hii wengine wanaenda kwa ofisi wakijua ya kwamba mimi nimeletwa na ndugu yangu na nimeletwa hapa kupora. Leo niko hapa kesho sijui nini itafanyika ni pore iwezekanavyo. Kwa hivyo tungependa kuona ya kwamba hizi vetting imefanyika na imehakikishiwa ya kwamba kila mtu ambaye anafanya hizo kazi ni mtu ambaye anaweza pia.

Pia ningepende tu kusema ya kwamba katika sheria mpya lazima tuwe na Federal Government, lazima tuwe na Majimbo ambaye itafanya sisi tupate kujua vile tutafanya. Leo hii ningependa kusema ya kwamba sisi wananchi wa hapa tume furahishwa na sana wakati Pc wa North Eastern amekuwa Msomali. Kwa miaka thelathini-na-tano au tisa North Eastern gari haiwezi kuenda bila security, bila escort, lakini wakati kijana wa hapa hapa alipokuja hiyo maneno ilipotea. Pia katika Federal System ambayo tunataka, sitaki kumpiga rafiki yangu na ni mzee ndugu yangu kama Shariff Nassir, ile Majimbo tunataka si ya majimbo ya kuondoa kabila fulani katika nchi fulani au wilaya fulani, lakini tunataka majimbo ya kuona ya kwamba resource ya pahali fulani ameweza kupatwa na watu wa hapo peke yake. Na tuone ya kwamba resource ya nchi nzima inaweza kugawa ili watu waweze kupata pia.

Kwa hayo machache ningependa kuwashukuru na ningependa kusema asante kwa kuja mjisikie mko nyumbani. Asanteni.

Com. Lethome : Hebu niko na swali kidogo ningetaka ufafanuzi mheshimiwa, kuhusu majimbo ambayo umetaja. Juzi tumesikia habari ya majimbo Bodogashen na leo pia tumesikia habari ya majimbo, lakini watu wa sehemu hii wanasema isiwe ni majimbo ambayo ni Eastern Province. Ningependa pendekezo lako kwanza, swali la kwanza, ungependa Jimbo hili liwe katika daraja gani? Daraja ya mkoa au daraja ya wilaya, ama vipi? Halafu pia ungependa Jimbo hili litawaliwe vipi? Na litahusikanaje na hiyo Serikali ya kati. Asante.

Hon. Abdulahi Wako : Asante sana Bwana Commissioner, yangu ni kusema ya kwamba vile ulivyo sema kama tutakuwa na Jimbo lazima iwe ni Jimbo ambalo litakuwa kama zamani ya Nfd. Sisi tumetolewa kwa ufugaji pamoja wengine wametupwa Rift Valley wengine wametupwa North Eastern sisi wengine tumepelekwa katika Eastern Province hii ilikuwa ni mambo ya divide and rule. Ingekuwa ni bora kabisa kama sisi ambao tuko na likeness kama pastoralism tuweze kuwekwa pamoja. Na ingekuwa ni provinces na kila province iwe na parliament yake au majimbo yake ambaye wana weza kuzungumza mambo yao. Na kila province iwe na sheria yake. Kama tuseme sisi hapa tungesema ya kwamba kama mtu anauwa mwengine fine iwe ng'ombe mia moja sioni kwanini huyu mtu atawawa au atakua kwa jela miaka kumi-na-tano au nini hii ingekuwa ni bora kuliko kufanya hivyo.

Pia tunge kuwa na Provinces ambazo zinawakilisha watu na inahakikisha ya kwamba kama ni elimu, kama ni

education, kama ni maji, kama ni barabara hii Federal System inachukuwa vitu zake. Kama India tuseme utaona ya kwamba certain taxation inaenda kwa Serikali kuu na certain taxation inaenda kwa Federal System ya hapo. Na hii itakuwa ni bora kabisa, kwa sababu najua na nina hakika kama leo ingekuwa ni majimbo sisi tungehakikisha our priority number one ni ng'ombe ipate soko. Lakini ukiangalia katika Kenya mzima hiyo haikuwa ni priority ya Kenya mzima. Na hii ndio taabu ambayo tume kuwa nayo.

Ya pili ningependa tu kusema ya kwamba kama ulivyo sema hii ingekuwa kwa provinces pengine, provinces za Kenya ni saba pengine iongezwe moja tuwe ma-province nane ambapo sisi tungetolewa katika Eastern Province na tuwe katika Province ingine. Thank you.

Com. Muigai : Asante mheshimiwa. Councillor Hassan Galma?

Mr. Hassan Galma : Kwa majina mimi naitwa Hassan Galma natoka sehemu ya Gabarsa Ward. Jambo la kwanza na shukuru mwenyezi Mungu ambaye ametuwezesha sisi tukutane alasiri ya leo na pia napongeza Commissioners wamejaribu kukaa na sisi mpaka sasa. Pia ningependa kuwasii wananchi ambaye walioko hapa ni wakati muhimu lazima tujishughulishe kwa sababu ni siku ya pekee ambayo maoni yetu yatasikizwa. Hiyo basi mimi nitaenda kwa points direct.

Mimi napendekeza ya kwamba decentralization. Serikali ilete karibu wananchi. Katiba ya zamani kwa hakika ili tudhulumu sisi watu wa sehemu hii. Sisi wafugaji Katiba ya zamani ili tudhulumu pamoja na Serikali ya sasa tumebaki msituni. Kwa hivyo basi, mimi napendekeza ya kwamba Serikali iletwe karibu na wananchi. Majimbo. Mimi napendekeza majimbo ifanyiwe katika Katiba ambayo itakayokuja.

Hivyo basi ili tupate faida, tushirikiane na Wanakenya wengine tupate elimu kuambatana na wale wengine. Sisi tunataka special consideration kwa vile tumewachwa nyuma kwa elimu kwa afya kwa kila kitu, kwa wakati huu katika ule Katiba itakayokuja sisi wafugaji tunataka special consideration tuangaliwe kwa makini tuwekwe kwa makini ili tupate mali ya Kenya.

Foreign Exchange, pesa ya kigeni inaingia nchini. Zote zinatoka kwa sehemu ya mifugo. Wanyama wapori wote wanapatikana katika sehemu ya mifugo. Masaai Mara iko katika sehemu ya watu wa mifugo, Samburu Lodge, Samburu Game Reserve inapatikana sehemu ya watu wa mifugo, Isiolo Game Reserve namna hiyo. Na hiyo mali yote inaingia Kenya lakini wenyewe hawafaidiki hata kidogo. Mimi napendekeza ya kwamba katika sheria ambayo itakayokuja watu wafugaji wapatiwe elimu aslimia themanini.

Pia mimi napendekeza sisi tupatiwe Province Isiolo; Marsabit na Moyale inaweza kuwa one province. Katika hii

majimbo ukiweka sisi pamoja na Wameru hapa na Wakamba katika Eastern Province watatumeza. Walitumeza zamani tulipowekwa pamoja. Sisi tunataka sisi tuwekwe kando mambo yetu iangliwe kando.

Umaskini tukonayo tukiogopa mwenyezi Mungu ni Serikali hii ndio inaletea sisi. Zamani mbele ya emergency sisi tulikuwa na ng'amia, tulikuwa na mbuzi, tulikuwa na ng'ombe kupita kiasi. Na idadi ya watu ilijaa. Lakini Serikali hii tu walikaa katika bunge walipitisha vita, war. Sijaona Serikali inapitisha kupiga wananchi wake, citizen wake ni Serikali ya Kenya tu tuliona. Kwa vile ile hasara tulipata sisi tuliwekwa katika Concentration Camp hapa "Daabba imbbetanniini" sisi tuliwekwa katika Concentration Camp, mali yetu ikapigwa risasi watu wanapigwa risasi. Sisi tunataka tulipwe hiyo mali. Katika hiyo sheria inakuja tunataka ridhaa, tunataka elimu ya bure ya miaka ishirini tushikane na wale Wakenya wengine. Amatulipwe kila mtu ifuwatiliwe nani na nani alikufaa, family ya nani alikufaa, kama umepoteza ng'ombe na mbuzi ilipwe kama hiyo inakuwa ni ngumu tunataka badala ya hiyo tupatiwe elimu ya bure ya miaka ishirini.

Mapendekezo yangu nimesema hiyo sheria ya zamani imetudhulumu wale wa up-country ama down-country wako na coffee, majani ya chai, pyrethrum yote iko na sheria yake. Katika bei ya hio kitu tuna compete na dunia, America huko. Lakini mimi nashangaa vile Serikali ya zamani inatudhulumu sisi. Ng'ombe, mbuzi na ng'amia ambazo kila mtu anataka maziwa iliwachwa. Hakuna pahali sheria inasema haki ya ng'ombe ama bei yake, hakuna, yote ziliwachwa. Vile tuliwachwa nyuma tuli wachwa na mali yetu. Sisi nataka, mambo ya Kmc hapana saidia sisi. Kmc iko Nairobi hata kama wamefunguliwa leo hakuna faida tunapata. Sisi tunataka abattoir ama slaughter house kubwa kama Kmc hapa district hii ama division ili namna ya umasikini itaondoka kwetu kwa vile majani ya chai haiwezi kumea hapa na kile tuko nacho ni ng'ombe ng'amia na mbuzi. Sisi tunataka katika ile Katiba inakuja abattoir, a big slaughter house ama Kmc iletwe hapa mali yetu iuzike nyama na maziwa iende ngambo. Na bei iwe competitive. Hiyo ndio njia peke umasikini unaweza kuondoka kwetu.

Point number nne mimi napendekeza ya kwamba sisi nataka maximum utilization of resources. Hii Serikali pamoja na Katiba ya zamani ya ukoloni na kalia sisi. Sehemu ingine yote iko na stima, iko na barabara ya lami iko Secondary School iko Universities sehemu hii ya Northern Kenya ili wekwa kwa giza. Vile mzungu alifanya hata Kenyatta na Moi walifanya hiyo tu.

Ile basi iko Ewaso Nyiro inapita hapa, Tana River inapita hapa. Sisi nataka katika Katiba ambayo itakayokuja irrigation ifanyiwe katika hizi sehemu zote ili wananchi hawa ambayo ni maskini wa settle na wewe wakipata chakula ya kutosha na ifaidike.

Ya tano mambo ya ardhi mimi napendekeza mambo inaitwa Trust Land ifutiliwe mbali. Trust Land niuongo sisi nadanganywa tunaambiwa Trust Land iko chini ya County Council hakuna hata, wananchi msidanganywe. Mambo

inasema Trust Land iko chini ya County Council ni uwongo, Hapa sehemu hii inakaa kama malaya hapana iko home kwenu mtu. Sisi hapanataka namna hii. Mimi napendekeza ya kwamba mambo ya Trust Land ifutiliwe mbali sehemu hii iwekwe Community Land katika hii district. Nitakuwa na haraka haraka sana.

Mimi napendekeza ofisi ya Commissioner of Lands ifutiliwe mbali kwa sababu anakaa huko anagawanya ardhi hii bila kuuhusisha mtu yoyote vile anavyo taka. Kwa hivyo ofisi ya Commissioner of Lands be abolished. Na pia kwanini hiyo ofisi iwe abolished. Mambo yote ya ardhi inahusika na Commissioner of Lands. Na pia Serikali anasema chini futi yoyote ambaye iko futi tatu chini ni ya Serikali. Sisi tunataka hiyo Katiba ibadilishwe nyumba hii yangu ile kitu iko futi mia moja ndani iwe niya wananchi.

Adjudication of lands: Sehemu zote za Kenya zimegawanya kwa wenyewe sehemu ambayo imebaki ni ya wafugaji. Mimi napendekeza ya kwamba Adjudication ifanyiwe na kulingana na divisions na wananchi wapatiwe title deeds kulingana na divisions. Division ya Garbatula one title deed. Division ya Bodogashen, one title deed pamoja na wenyewe wakihusishwa ili nchi hii iwe halali iko na mwenyewe. Kwa sababu insecurity yetu imetokana na temporary land. Ardhi ambayo haina wenyewe. Nikiuliza sisi hapa ni Kenya, Kenya namna gani? Sisi nataka sehemu yetu sisi wenyewe kama wakati wa ukoloni mtu akingia anaweka fine mia moja. Ng'ombe ikiingia unaweka ...[*Vernacular inaudible*]]... sisi nataka sehemu zote ambayo ni boundaries ya district ingine watu wakae kwa District yao.

Nataka iwekwe kwa sheria. Kwa sababu tumesumbuliwa na haswa na watu wa Northern Kenya hawa heshimu mpaka. Sisi tunataka iwekwe kwa Katiba, hakuna mtu anafika kwa mpaka ingine kwa mwingine kila mtu akae kwao. Ili ukiingia hatua ya kisheria inachukuliwa. Kwa vile saa hii hata ukiulizwa hakuna kitu wewe uta fanywa. Wanasema Kenya ni moja. Hapanataka namna hiyo. Kama Kenya ni moja kila mtu akae kwa wilaya yake.

Labda sisi Katiba na Serikali ambayo ilioko sasa, na mimi pengine ni moja wa viongozi katika vile mimi ninaona Serikali ime-fail kutekeleza wajibu wake, gani? Elimu, afya na kulinda mtu na mali yake Serikali ime-fail. Sijui kama Katiba ya zamani inasema Borana katika Katiba asiangaliwe mali yao, wasichungwe mali yao. Kama imekosekana kwa Katiba iwekwe saa hii mali yetu, afya elimu tupate kushinda wale wengine sasa kwa vile tumewachwa nyuma. Kama Serikali ime-fail kulinda hiyo sasa katika ile Katiba inakuja ipatiwe special considerations such that sasa sehemu hii ya ufugaji wapatiwe elimu ya kutosha, wapatiwe afya ya kutosha hii hospitali hii yote ni empty. Sijui kama Katiba inasema hivyo. Kama inasema hivyo inatudhulumu.

Kwa hivyo sasa basi katika ile Katiba inakuja mimi napendekeza ya kwamba katika Katiba na Serikali ambayo itakayo kuja tupatie nafasi zaidi ya kazi kuliko wengine kwa sababu tuliwacha katika national cake hakuna Mborana ndani. Borana Dc labda ni moja, hakuna Minister moja labda katika hii Kenya hii kwa kila namna tume wachwa

nyuma. Nataka kusema kwa Katiba ile itakayokuja tunataka tupewe nafasi ya kazi kushinda ama tuwe kiasi na wale walio mbele yetu. Nafasi ya Dc, nafasi ya Pc, ministers na balozi na national cake tupate kama Wakenya wengine.

Sisi hapana iko nchi nyingine. Watoto wetu wanasoma hakuna pahali wanaenda wanarudi manyatta. Serikali katika Katiba inayokuja itafute namna ya vijana na wasichana wetu wapate kazi sawa na wale wengine.

Kwa vile sisi ni Waislamu, na vile wale wengine wamesema mbele yangu, sisi kwa maoni yangu napendekeza Chief Kadhi awe sawa na Attorney General awe pamoja na daraja moja na Waislamu wa hukumiwe ndani ya kitabu ya Koran. Kwa sababu mambo hiyo ambaye inaandikwa ndani ya Koran inatoka kwa mwenyezi Mungu nafikiri kama Kenyatta angechukuwa hiyo hata ingekuwa bora. Hata waizi watakuwa wachache kwa sababu tunakata mkono aki rudia tunakata mguu. Sasa mtu anaogopa hiyo. Kama angekuwa amechukuwa hiyo sheria mambo ya ufisadi, mambo ya wizi ingekuwa bora zaidi. Lakini mimi napendekeza ya kwamba katika sheria itakayokuja mambo ya dini Kiislamu ichukuliwe makini sheria sisi Waislamu tu hukumiwe na sheria ya Kiislamu.

Kwa hayo marefu na machache. Asante sana.

Com. Muigai : Asante Councillor. Counsellor Boru Dida? Ni muda wetu una gidimia tafadhali jaribu ku...

Mr. Boru Dida Ali : Wananchi watukufu Commissioners. Kwa ufupi ningependa kuchukuwa nafasi hii na kuarifu wananchi wawe tayari kutoa maoni yao kwa sababu leo ndio siku ya mwisho na leo ndio siku ya mwanzo katika jamhuri hii yetu ya Kenya sisi Waborana kupata fursa kutoa maoni yetu. Jina langu ni Boru Dida Ali Councillor Garbatula. Ningependa kutoa maoni yangu kama ifuatayo. Sitaki kupoteza wakati.

Ya kwanza, mimi kwa maoni yangu nataka hii Serikali iwe ya Majimbo. Hiyo maoni tunakubali kwa sauti moja. Serikali ziwe ni za jimbo utawala uwe katika mkono wa wazee kupitia kila division au wanaweza kuwa na jukumu ya mali zao na ulinzi ya kila kitu yao. Mathumuni yangu ya kutoa hiyo maoni wakati wizi wa ng'ombe unatokea katika hii sehemu tunakimbia pamoja na askari, askari wengi yote wanakufa line ya kwanza na wale wengine wanarudi nyuma kwa sababu hawana interest hakuna kitu yao hapa. Ikiwa kitakuwa na Majimbo kila moja atapigania nchi yake mali ya jamii yake itakuwa na nafasi ya kutetea kwa haki yake vile inastahili kwa sababu ni mali ya jamii yake. Sababu hiyo ndio tunataka Jimbo.

Na pia sisi tunalipa tax kwa Serikali ya Kenya kwa mnajili ya kulinda mali yetu na roho zetu. Na hiyo tax kwa sasa mimi napendekeza ya kwamba kwa sababu hatupati ulinzi wa kutosha mali zetu zile zimeibiwa na zile zitaibiwa kesho yote Serikali ipitishie sheria ya kulipa ridhaa. Mtu anakufa na mali ile inaibiwa na bandit, Serikali zilipe ridhaa. Kwa nini Serikali italipa ridhaa sababu Serikali kuwa katika nchi ni kulinda wananchi na mali yao na haki yao. Kama ime-fail ni negligence. Kwa hivyo Serikali ilipe mali zile zimeibiwa zote. Na wale wamekufa ilipe

ridhaa. Hiyo ndiyo maoni yangu.

Ya pili mwaka ya tisaini-na-saba, katika hii kiwanja, mali hata mimi mwenyewe mali ya baba yangu kwanzia hapa mpaka hii kiwanja yote zilimalizwa na jeshi ya Kenya. Ile pigwa na ndege, ilipigwa na machine, na ile unaona wanaokota wanapeleka kwao na sasa pengine kwa Major Ndolo iko ng'ombe yetu kwa boma yake leo. Kwa hivyo sisi tunapendekeza mali zetu zile ilimalizwa wakati wa emergency yote ilipwe ridhaa. Kuna mzee mmoja siwezi kukumbuka jina alipeleka Kotini alilipwe ridhaa badaye Njonjo alibadilisha hiyo sheria ikawa reformed. Tunataka hiyo sheria ifufuliwe sisi tuko hata na bunge yetu wote wanasikia. Councillors tu wako na nafasi ya kuongea ndani ya bunge mko na nafasi tunataka hiyo kelele next week tusikie ndani ya bunge mali zetu ile zimeibwa zilipwe ridhaa.

Mambo ya elimu: Watu wetu hakuna nafasi yaku angalia Tv , video whatever nini watoto wetu masomo wale iko nafasi wanatoka na C⁺ pengine ya juu. Tunataka watoto wetu katika University ya Kenya wachukuliwe ya kwanza C⁺ mapendekezo yangu kwa sababu hakuna tools za kutosha iwe watoto wawe na C⁺ ili aende University.

Mambo ya Trust Land: Mimi na unga mkono mwenzangu Councillor Galma kuhusu communal land. Na wakati communal land inatakiwa Commissioner of Lands anatakiwa kuitwa Nairobi Divisional Commissioner of Lands iwe ni local, mzee mmoja tu ndiye atakuwa Commissioner of Lands ataangalia ni ardhi gani bora kwa jamii yao. Kwa hivyo mimi napendekeza communal land.

Mambo ya Uislamu: Maoni mimi napendekeza Chief Kadhi awe member wa cabinet ya Kenya kutoa maoni ya Waislamu. Awe katika bunge na shauri ya huduma kutolea Kenya awe katika cabinet ahusishwe na waziri yale maoni waziri anatoa hata hawezi kuwakilisha maoni ya Waislamu kwa sababu si lazima Minister anatoa kutoka kwa bunge. Kwa hivyo mimi napenda hiyo.

Income Tax: Sisi Waislamu tunalipia Mungu tax. Tunalipa zakaa Kenya wengine hawalipi zakaa? Kama Waislamu tunalipa zakaa na huku Serikali inachukuwa tax kwetu ni ngumu sana. Tunataka Serikali badala ya kutulipisha sisi income tax yetu iwe waived. Ifutwe kwa sababu sisi tunalipa kwa mwenyezi Mungu. Hakuna sababu tunalipa mara mbili. Wale hawalipi sasa adhabu ya mwenyezi Mungu itawa pata.

Kws wanyama leo ikiwa mtu baada ya miezi tatu ndio nyayo inakuja kutafutwa. Baada ya miezi tatu. Leo ukiua nyoka ndege kumi inakuja. Kwa hivyo mimi napendekeza Serikali ni yetu hatuwezi kusema kitu ingine hatuwezi lakini mtu akikufa tunataka at least mtu akufe alipwe million mbili. Ipitishwe kwa sheria. Yule anapata jira ya kawaida badala alipwe shilling at least half a million ili aweze kuishi kwa maisha mzuri mimi napendekeza.

Mifugo sheria ya mifugo kulipwa ridhaa imekuwa-revoked. Sisi tunataka iangaliwe hiyo sheria ifunguliwe wale wanyama wanakula vitu yao ilipwe ridhaa ili wananchi wapate kustahili kupata yao.

Mambo ya mines: Sisi tuko hapa na Duse mine hii ardhi ni yetu sisi ni wananchi wa Kenya katika Katiba kuna clause moja inasema mine mahali inapatikana mine wananchi walipwe ridhaa ya mali ya nyasi ya hiyo nchi yao na mali yao. Wale walijenga zamani na wale wa sasa hawajatulipa ridhaa na waliingia nchi yetu. Sisi tuko na viongozi, vile waliingia mpaka leo sisi hatuna habari. Waliingia Duse mine mpaka leo hata kama iko na license sisi hatuna habari. Kwa hivyo tuko na mjumbe tuko na-councillors wale viongozi walichaguliwa sisi tunataka ichukuliwe fursa iangaliwe hao watu walikubaliana na nani agreement. Walielewana na nani kuingia pale. Na sasa wale wafanyikazi huko vijana wetu wale waliandikwa huko pamoja na askari police na Ap wanapikiwa ugali na mboga yao ni maharagwe.

Hiyo ni ukoloni ama hiyo ni haki? Hiyo ni dhulma inafanyika. Kwa hivyo mimi nataka ni chukuwe kwa sababu viongozi ni sisi. Mheshimiwa sisi tuko tayari chukua sisi, kagua hiyo kitu tuone wananchi wamepata haki yao, kwa sababu mimi nilikuwa huko jana chakula walikula ukiona utatapika mwenyewe hiyo ilikuwa ni dhulma kubwa inafanyika huko.

Bwana Commissioner maoni yangu ningependekeza Muislamu apate at least kama tuta kuwa na three ministers, deputy lazima akuwe Muislamu ili Waislamu wapate haki yao ile wanastahili kupata.

Mambo ya ufasidi: Mambo ya corruption. Mambo ya corruption kichwa cha kwanza the first one wale walileta shida ya corruption kwa Kenya ni Wabunge. Wabunge mshahara yao leo ni laki-tano-na-sita. Na kama wewe unakula shilingi elfu-mia-sita six hundred thousand na watu wetu wanakula yellow maize na wengine wanaumia hapa utatetea nani? Mimi napendekeza badala wabunge wajiongeze mshahara, mshahara yao i-reduce kwanzia vile mwanzo ile walijiongeza yote iwe-abolished wananchi wakalie Jimbo zikae waangalie namna wananchi watapata kwa sababu ile pesa ingekuja kwa huduma yote imeenda kwa watu mia-mbili.

Kama mtu anakula elfu-mia-sita na tuko na watu mia-mbili ni-billion-moja-na-nusu, uchumi yote ya Kenya imepotea. Hiyo mshahara ni mingi kupita kiasi including that of the President, mawaziri na ma-Mps hawaja fanya haki wakati mshahara yao ilienda laki-tatu na laki-sita hiyo ni dhulma walifanyia raia wa Kenya, kwa sababu tuna lipa-tax. Kwa maoni yangu hiyo pesa yao iwe-reduced, iwe-reduced irudi kwa normal size kwa sababu hiyo hapana haki. Mimi sija sema bunge moja mbili, wabunge ya Kenya yote including President, Vice-President yote walifanyia raia ya Kenya dhulma kukula tax ya wananchi kwa njia mbaya. Mpaka hata mbunge wangu.

Kwa hivyo mimi napendekeza hiyo mshahara iwe-reduced irudi kiasi ya mtu. Katika Kenya leo hata kama iko na

wholesale gani hakuna mtu anaweza pata six hundred thousand faida kwa mwezi ni ngumu sana. Sasa ukiwa unakula shilingi mia-sita na wewe unamwaambia unaagalia corruption na umezowea mingi unataka ongeza hata wewe utakuwa part of corruption. Wakitaka kutulinda kwa njia mzuri wajipige halafu wapige sisi na wengine. Kama hawajapiga hakuna corruption tutaangalia.

Ya mwisho kabisa nitatoka hapa. Home Guards: Home Guards yetu askari ya nyumbani wako na bunduki ambayo wakati wanaenda kupigana wanakufa na Serikali hapana lipa hawa ridhaa wanatufanya volunteer bure, mimi napendekeza kwa sababu hawa wameandikwa katika kitabu ya Kenya na wameandikwa kila mahali, wakati watakufa na wapate jira kwa kukimbiza mali ya wenyewe walipwe ridhaa. Damu yao ilipwe. Hata mishahara ilipwe kwa sababu tax ya Serikali iko. Kwa hayo machache mimi nasema asanteni Mungu atusaidie.

Com. Muigai : Bwana Haro Sime?

Mzee Haro Sime : Asalaam Aleykum!, Waaleykum Salaam, ninaitwa Haro Sime.

Translator : Mzee anasema yeye anaitwa Mzee Haro Sime mkaaji wa Kinna.

Mzee Haro Sime : Aannin qaarr diiqoo waan shaambaa irr baah jeed

Translator : Yake anasema kwanza atapitia juu ya kuzungumzia ardhi na mambo ya shamba.

Mzee Haro Sime : Nuu worr shaambaalee qootee, hoorrilee tiiss jeed

Translator : Tukiwa wakaaji wa Kinna sisi ni watu wa mifugo na pia tuna shamba ndogo.

Mzee Haro Sime : Shaambaa suun nuu faayyidha issi inaarganan jeed

Translator : Anasema hatujaona faida ya hiyo shamba.

Mzee Haro Sime : Shaambaa suun gaaffaarssaf aarbba khees ooll

Translator : Shamba yetu imekuwa ni makazi ya ndovu na nyati.

Mzee Haro Sime : Gaaffaarsii suunif aarbbi suun guuyya cuuf looniif naam eejjes jeed

Translator : Nyati na ndovu kila mchana na usiku wanamaliza wanadamu wata kwisha.

Mzee Haro Sime : Naamii gaari llubuun daaqqabbani beetta sibbitalalee geessu dhaadaabnee, shoori miiskinumadhi naamii suun diigg daabbefa duu

Translator : Wengine wale wameumizwa na hawa wanyama kwajili yeye ni maskini na hatuna huduma yake na hospitali iko mbali na sisi tunakufia njiani.

Mzee Haro Sime : Maarroo ...*[inaudible]*... dhaalanee beeta dhiiqum tok binnens suun haark kheen gaa, ammo beeta guubba keenyaa taanaa naamii llaaf cuufaa aarm bbuuee saabbabtii binnens suunii

Translator : Na mara ingine sisi tukianza kujilinda na hawa wanyama tuchukuwe hatua mara moja unaona ndege na kila kitu Serikali mzima inakuja.

Mzee Haro Sime : Toktookoon naam guurran jeed

Translator : Watu wanaanza kushikwa.

Mzee Haro Sime : Fuulaa suule akhaa kaatibba taan dhuub kee nuu khaani, dhuubb binaadhaanki suunnifi binnens suun maamboo issa wol muursisaani dhaansaa jeed, khaa dhuubbaa kaatibba kee kaani akh binaadhaamuu nuu llaalan

Translator : Anasema mimi napendekeza katika Katiba mpya itulinde sisi mali yetu na nafsi yetu kutokana na hawa wanyama.

Mzee Haro Sime : Muukh maembee kee jirra muukh ndiizii kee jiirr jeed

Translator : Anasema kuna shamba kuna maembe tunayo na tuna miti na ndizi.

Mzee Haro Sime : Muukhii maaembbee suun iillmaan kiyyaanitti, iillmaan iillmaan kiyyalee inyaat jeed

Translator : Miti ya hayo maembe wacha hata wajukuu wangu wata faidika nayo.

Mzee Haro Sime : Yoo aann shaan qaabb, shaannanuu aarbba caabbs

Translator : Anasema nikiwa na maembe tano maembe tano yote ndovu inakuja ina sagasaga yote.

Mzee Haro Sime : Woonni tok khaa fayyidhaa khaa aartii aarggad injiirtu, haaqii suun khaa llaalaanii beetta maaembbee suulen khaa beetaa, lippaa issi elliff shaantaamaafa, eelliff jaatamaafaa muukk took khaa irraa naa liippanii

Translator : Anapendekeza kwa mti moja wa maembe ambao ndovu itavunja shilingi elfu-hamsini tulipwe ridhaa kwa kila mti wa maembe.

Mzee Haro Sime : Khaa shaambbaa aarmama kheessa baaee jeed

Translator : Anamalizia hapo.

Mzee Haro Sime : Khaa naamaa,naam aarbbi nyaathee,yoo inni beetta duuee, issin million shaan yoo kiin million aaffurr khaa nuu liippan dhaansaa jeed. Khaa maadhaaee, issi issaalle million affuur million shaan liippanif dhansa jeed

Translator : Yule atauwawa na ndovu ama ataumizwa mpaka million-nne, million-tano ridhaa Serikali ilipe.

Mzee Haro Sime : Ree moonaa yoo binnensii suun nyaatte, issi eellif saadhii eellif laam nuu liipaan dhaansaa jeed, aakh beetta issinni wool irr jiirtuunii

Translator : Anasema kama ni mbuzi ama ni ng'ombe tulipwe kuanzia shilingi elfu-tatu ama kwenda juu. Mbuzi moja akiliwa shilingi elfu-tatu kwa kila mbuzi.

Mzee Haro Sime : Waan security dhiiqoo irr baa jeed. Waan security woonnii aann irr baa fuulaa isiolo taaan ciissee, security committee jeedani, naami saadhii woolin taa jeed

Translator : Anasema tukipitia mambo ya security kuna watu watatu wanakaa hapa Isiolo wanasema wanaitwa security committee wanazungumza juu ya usalama ya area hii.

Mzee Haro Sime : Naam suun fuulaa inni ittii daalaatee, fuulaa inni ittii gaadh duufefillee ann imbbeekhuu, fuulaa isiolo taanaat aarmaa woolin taaee, security committee jeed khaa diibb kheen tookoolee innbbeen

Translator : Hawa watu watatu hata si watu wakutoka sehemu hii. Wanajiita hao ni security committee na

wametoka sehemu nyingine, na hawajui shida ya nchi hii.

Mzee Haro Sime : Security suun khaa woorr laaffaa khee dhaaraanii worri laaffa khaa ittii maataa taauu jeed

Translator : Anasema mimi napendekeza katika Katiba security ipeanwe kwa wananchi wakaaji wa sehemu hii.

Mzee Haro Sime : Aannin wakatiin haamtuu inggaaggabbabs jeed dhuubbi taan

Translator : Anasema mimi namalizia mara moja muda ni kidogo.

Mzee Haro Sime : Dhiiqoo tookoo naa haaf jeed. Kilaa qaabbila keenyaa taan fuulaa cuufaayyu, goos goosaa millo milloo keesaa quubbat jeed. Millon milln khee quubbat guuyyaa cuufayyu, maakaa cuufayyu issaabb naamaa khee duuf jeed keenyaa taan khees. Keenyaa taan khees issaabbii naamaa gaadh duuf, nuuleen laaf amm jiirrankii teenaa, khaa amma soomaalii khaalee, hooggadheenaa jiirra, abbudh waaqqa jiirra, biratumal jiirra khaa cuuf innisaabbanii worr khaan hoojjaa issaabbanii issabb worraa complete kaamil kheenaanii, nuulen worr goos taan kheesatii seeheemuu taan kheessat saakuyyee jeedaani jiirr jeed khaa dhaameen teen khoofaa, khaa issaabbi kheen suun ammaatan ammaa yoo issaabban yaa kheessa gaaggatan jeed, khaa issaabb kheen suunuyyu doossan, khaa ...[inaudible]... naamii cuuf nuurr injiirr. Issaabb kheen suun khaa kaatibban dheebbiftee issaabb kheen suun kaamiil fuulaa qaarrat, fuulaa biyy itii qooran suun khaa qooranii jeed

Translator : Yeye anasema anapendekeza katika Kenya wakati inachukilia census kila kabila kila clan kila mlango inajulikana na idadi yao kamili inajulikana na wanakuwa-registered na jina ya mlango yao ama section yao ama clan yao. Sisi tuna mlango unaitwa “ saakuyye” hatujulikani idadi yetu, jina letu haitokezi tunataka iwekwe katika Katiba mpya ya kwamba “ saakuyye” watambulike kama ni kabila inaishi clan na idadi yetu iwekwe na wakati ya census tujulikane.

Mzee Haro Sime : Taan diibbi taa seeheemuu irr baa jeed. Seeheemuu teen taanaa, guuyya cuufaayyu gaaff dhuurri koolooni aarrrm jiirru, fuulaan cuuftumanuu seeheemuu qaabdhii, seeheemuu suun yoo irr baahaan, naamii cuuftuuma yoo gaadh seenee beetta diibb laaf suun khee jiirru akh qaabbataan beekhaani, hoojja haatuun laaf taan seentulle akh qaabbatani jiirra, aamma taan keenyan waassii jeedani naam cuuf wooltgaadh diissanii, loon woolt dhuudhani rayyaa woolt dhuudhee qaaween aarmaa wol hoobaftee naamii tookoleen naam inn llaaluu, laaf taan kheessa guuyya cuuf hoorri taan fuudaatan jeed. Hoojja aamm akhaanaa gaan dhaabbelle khaa gaee, eeggi suun gaan laam yookiis nuu gaan saadh nuu teenee, loon fuulaa buurbalaa taanaa fuudan, khaa care aarm taauu, khaa boollissi aarrrm taauu, khaa DO arrrm taauu, aarrrma fuudani naam toorbb aarmaat nuurraa fiitaanii

aarmmaan baanaalle taan seenaanii, siirkaal dhuurri waan inni oordhooff cuuf indaaqqabbani, siirkaal ammaataana yoo army aarm teetelee waan inni reebb innaarggani, baanaalee taan yoo inni gaaeeyyu aartumaan faan hoorri suulee laafaa daabbanii, siirkaalaa woonni khuun eebbee, eebbee taan siirkaalii khaa laakisuu jeed

Translator : Mzee anapendekeza anasema katika hii sehemu tunaona tunakaa sisi ni watu wa mifugo na zamani mipaka ya mifugo na kila moja leo hakuna hiyo mipaka ulinzi ya mipaka hakuna. Kila moja anaingia na mali yake vile anataka anakuja na bunduki anaenda anasema Kenya ni Kenya hakuna mtu anachunga mali yetu inachukuliwa kwa mfano nasema kama mali yetu ilichukuliwa kutoka Gurbalaya? Jeshi iko hapa, Police wako hapa mali tulipofuata kufika Banane Hapa hakuna mali ilio patikana mpaka saa hii. Hii ni kitu aibu kwa hii Serikali tunataka Serikali ilipe sisi mali yetu hiyo ifuwatie mali yetu na tupewe uwezo wa mipaka yetu tuichunge.

Mzee Haro Sime : Waan ann seehuu, siirkaalii unguuffu suun indaabbu, gaarrilee inqqaabba, qaawweelee inqqaabba waan ann seehuu beeshaaraa khee jiirra, guuyya cuufayyu wooni hoorri kheen indaaqaabneef beeshaara khee jiirra, siirkalii waan haaqqi issatuu inqqaabba, nuu imbbeshaarini, yoo khaanii khaa aakh dhaansaa saalaamaa teenaaf hoorri kheenaale saalaamaa issa llaalee, kaatibaan nii khaa akh dhaansaa qoortee, hoorri naamaa suun beetta waan hoordhoofaanii namaa qaabbanii, yoo dhaadabbanilee waalaya inni seen kheessaa dhuubba khaa nuu liippanii jeed

Translator : Mzee anasema Serikali ina nguvu ina mandege ina silaha ya kutosha lakini mimi naona kama ya kwamba hapa kuna biashara fulani ambayo Serikali ina fanya baina yetu. Serikali isifanye biashara hiyo baina yetu. Mali yetu ikichukuliwa ifuatiwe iletwe. Kama hapana Serikali itulipe ridhaa hiyo mali ambayo imechukuliwa kwa maana ni jukumu yake kulinda.

Mzee Haro Sime : Kheeesaa baahaa moonin tiyya siirkaali, akh dhaansaa suumsuum waan beetta dhiiniilee akh dhaansaa llaalee, dhiinii taa kiiristoo caalaa inn llaalini, dhiinii duugga woolin jiirra, dhiinaa naam cuufayyu khaa heeshiimaani, naam dhiinaa kiiriistolee akh heeshiimaan, dhiina maahaamadilee heeshimani, akhaa dhaansaa qaadhii teen hirree itti toolcaanii, yoo nuu siirkaal qaabban siirkali kheen council, council hirree itti tolcaanii, yoo nuu siirkaal qaabban worr kheen khaa qaalloleeti worr suun hirree itti tolcaani waan suun akh dhaansaa siirkaalii khaa rakaabishuu jeed

Translator : Anasema pia mapendekezo yake katika Katiba ichunge dini ya kila mtu na kila dini iheshimiwe Kadhi wetu wa Waislamu apewe nguvu ya kutosha Lulamaa ya dini watambuliwe na Serikali kwa maana wanafanya kazi mzuri ya kuelimisha watu na kuongoza watu na kila mmoja apewe haki yake ya dini na iweze kulindwa na Katiba hii.

Mzee Haro Sime : Aammaa kheessaa baahaa asanteni sana.

Com. Muigai : Haiya Asante.

Com. Lethome : Ndugu zangu sikizeni sasa tukiangalia hapa kwenye list ambayo tukonayo tuko na watu karibu sitini hawajazungumza tafadhalini tunawaomba wale ambao wataitwa sasa dakika mbili unapendekeza unapendekeza, kila moja anataka kuzungumza tafadhali. Nausirudie yale ambayo yamezungumzwa tafadhali. Kila kitu kime-record-iwa pale hakuna neno ambalo limepita. Tafadhalini tusikizane ndio ikifika saa kumi-na-mbili kila mmoja awe ameweza kuzungumza. Tafadhalini. Hebu Hussein waambie kwa Kiborana mimi siwezi. Ningejua Kiborana ningewaambia.

Translator : Oobboleyaan waan issan kaadaan jeedaan, waaltiin dheemuu jiirt, naamuu maaooni issaa keenaacuu feed, naamii ammaa aarm gaadh eejjat, dhaaqqaa laam caalaa khaa fuudaatutii, ann akhaan feed ann akhaan feed jeedee haagganuuma gaabbabsee keessaa baauu, akh yoo issin saa kuudaanii laamaa geett, naamuu maaooni issaa keenaat, oobboleeyaan tiyya akhaas woolii saabblimnaa naamuu maaooni kheenaat woldhuuraa dhaabbariinaa

Com. Muigai : Councillor Dabaso?

Com. Muigai : Hassan wa Action Aid?

Com. Muigai : Dr. Sama A. W. Sama?

Dr. Sama Abdubwa. W. Sama : Ma-commissioners ambayo wako hapa wananchi wa tabaka mbali mbali na wengine ambayo wamefika hapa. Asalaam Aleykum! Asalaam Aleykum tena! Mimi jina langu ni Abdubwa Osama. Nafikiri wengi tumekutana nawana nijua. Mimi ni moja wapo wa wagombea kiti cha Isiolo South Constituency. Na nitatoa maoni yangu binafsi na vile ma-commissioners wamesema nitafanya haraka haraka kwa maana mengi yame semwa na wale wamenitangulia.

Jambo la kwanza ambalo nataka kuzungumzia ni juu ya ardhi na matumizi ya mali ya umma. Bwana Commissioners kama mnavyojua ardhi yetu sisi kama Waborana tunamiliki kama jamii moja. Sisi ni kabila ambalo tunategemea mifugo na ardhi zetu tunamiliki sisi wote kama jamii ya Borana. Lakini kama mlivyosikia tumepata sana matatizo ambayo inahusu hii ardhi. Ya kwanza kama mlivyosikia hapo mbeleni nchi yetu ambayo majirani wametunyanganya ardhi zetu na sisi bila kuhusishwa ardhi zetu zimeenda. Tunataka Commission hii itie maanani ichukuwe maoni yetu naipitishwe ya kwamba katika Katiba mpya ambayo inakuja wasema kwa dhati na bila

kuogopa na bila kuficha ya kwamba mpaka ikuwe kama tulivyo ridhi kutoka wakoloni. Mnakubali hivyo... sivyo? Mpaka iwe kama ilivyo wachwa na wakoloni. Hiyo ndio kitu cha kwanza ambacho ninapendekeza.

Tena cha pili ardhi hii inamilikiwa inaitwa Trust Land yaani County Council ambayo inajukumu hapa inalinda ardhi kwa niaba yetu. Vile mambo ilivyo sasa na vile ma-councillors walikuwa wamenitangulia wamesema. Wao wenyewe hawajui ya kwamba vile Kinna kunatendeka. Kwa sababu kuna mtu anaitwa Commissioner of Lands ambaye anakaa huko Nairobi anapatiana ardhi kihoho hahe bila kujulisha Council wacha wananchi wa hapa. Bila hata Council kujua. Na hiyo sheria ipitishwe ya kufanya hiyo haramu.

Commissioner of Lands asipatiiane ardhi za watu kwa maana ardhi hii ni ya wananchi na ya jamii ambao wanaishi hapa. Commissioner of Lands asipatiiane title deeds ya sehemu fulani bila kuhusisha Council na jamii ambayo wanaishi hapo. Kwa mfano mahali ambapo panaitwa Ndovu, Borana wanaita Arbujahan. Kuna wakati ambao petrol ilipatikana huko, sivyo. Mnajua sivyo? Na imesemekana wajanja huko Nairobi walipata title deed ya area ya Arbujahan. Ile wale international oil prospectors wale wana tafuta petrol wakija waonyeshe nini, title deed ya Arbujahan apatiwe pesa kwa maana hapo ni mahali yake. Hiyo ni haki? Hiyo si haki. Kwa hivyo Commissioner of Lands na hata Rais wa nchi hii asipatiiane ardhi kihoho hahe namna hiyo bila kuhusisha raia ambayo wanaishi hapo na Council ambayo wanajurisdiction ya hapo.

Nitaendelea, nitafanya haraka haraka. Nitazungumza ya pili kuhusu mali ya taifa hili. Kila mwaka vile mnavyojua kuna makadirio ya pesa ya Serikali, yaani tarehe kama mwezi wa tano ama sita hivi, kila mwaka Serikali ina makadirio ya pesa zake. Pesa ambazo inakusanya Serikali inatumia namna gani? Kwa ujenzi wa taifa na kulipa mshahara na kadhalika. Lakini pesa ile imewekwa kwa development purpose ya maendeleo hakuna kitu chochote sisi tunapata. Tunafikiri kama raia wa nchi hii sisi tumedhulumiwa kwa hivyo tunapendekeza kutoka consolidated fund iwekwe sheria. Sheria mpya iwekwe ambaye itasema kata kata pesa igawanywe kwa wilaya na kama vile mshahara Wako amesema hata kwa constituency level kusudi kila mmoja apate haki yake, sivyo?

Kama wewe huna mtu huku ambaye anafanya hiyo makadirio ya pesa ya Serikali budget na nini na nini na kadhalika kama huna mtu huko kwanza mtu ananza na project ya area yake, sivyo? Ile hata inabaki haifikii sisi. Kwa hivyo tunataka sheria ifunguliwe. Enactment of a Constitutional Clause ambaye inasema kata kata mali ya taifa hili igawanywe kusudi kila moja apate haki yake. Iko distribution of the natural resources of this country. Hiyo ndio kitu ambacho ningependa kusema kuhusu mali ya taifa hili.

Jambo la tatu ningepende kusema ni juu ya mali ya asili: Mali ya asili ni kama madini hapa ambayo inapatikana katika sehemu fulani fulani. Kwa mfano hapa Duse kuna blue sapphire ambayo inapatikana. Sisi kama wenyeji wa ardhi, ya hapa wilaya hii na kama watu ambao wanaishi katika sehemu hii tunahaki ya kufaidika na kile ambacho

mwenyezi Mungu ametupatia, sivyo? Lakini kile kinatendeka sasa kuna Wahindi ambao wamepata Mining License kutoka Department of Mines and Geology na wamekuja na sasa wamechimba hapa. Na watu wa hapa wameondolewa. Wamejaribu kujitetea jinsi wanavyoweza lakini kwa maana sheria ya sasa ambayo tunaitegemea haitii maanani masilahi ya watu. Ndio wale ambao hawajawahi kuona hata Kinna hata Garbatula, leo wamekuja kufaidika na mali ya asili ambayo Mwenyezi Mungu ametupatia hapa, sivyo?

Kwa hivyo tunapendekeza ya kwamba Serikali itie maanani masilahi ya wenyeji wanaoishi sehemu fulani fulani ya Kenya and they should enact a Constitutional Clause hata kama hawapati hundred percent. Kwa maana hatuwezi kusema Serikali haina haki. Serikali inahaki. Serikali inatawala nchi mzima, Serikali ina haki lakini wasidhulumu wenyeji ambayo wanaishi hapa. Hata labda wakipitisha sheria kama kusema ikipatikana petrol faida ambayo inapatikana na hiyo petrol nusu iende kwa wenyeji hapo, si hata hiyo ni faida sivyo? Hatusemi Serikali ina-zero, hakuna Serikali ambayo haina haki. Serikali inahaki Bwana. Hata wewe ukifanywa rais ama mimi rais lazima nchi hii ni yetu sisi wote. Serikali inahaki ya mapato na wananchi ambao wanaishi hapo wanahaki pia. Kwa hivyo masilahi ya watu ambao ni wenyeji iangaliwe pia. Hiyo ndio ningependa kusema kuhusu mali ya asili.

La nne ambalo ningetaka kusema ni haki za msingi. Kile tunaita basic rights. Haki ya mwanadamu ya mwananchi wa nchi hii. Kuna haki ya kuishi, kuna haki ya kumiliki mali, haki ya kumiliki ardhi, haki ya kuishi kiheshima kama mwanadamu hufaa aumbwe vizuri ale chakula kizuri awe na mahali pa kulala vizuri na ni jukumu ya Serikali kuangalia watu wake wanakaa vizuri vile wanavyohitaji. Na sisi kama wenyeji wa nchi hii hatujarithika kamwe hata kidogo kutoka ukoloni mpaka sasa na tunataka sheria ipitishwe ya kuangalia masilahi ya watu wa sehemu hii kwa maana tunafikiria kwamba tumedhulumuwa sana na haki yetu kuhusu maendeleo, kuhusu barabara, kuhusu mashule, kuhusu mambo mengi tumeachwa nyuma. Serikali ya ukoloni imetuacha na Serikali yetu tukufu ya uhuru wametuacha.

Kila sehemu inahitaji hapana mambo kidogo kidogo kama sehemu zingine kwa sababu kile kinatakikana ifanywe na Serikali kwa dhati nikuinua maisha ya watu wa hapa na kuangalia masilahi yao ili waweze kushikamana na wenzetu ambayo wanaishi sehemu zingine za Kenya ili kielimu tuwe sawa sawa. Kwa ujenzi wa barabara, nyinyi ma-commissioners umeona kutoka Bodogashen mmekuja hakuna njia hapa. Labda mnauliza kwa mioyo yenu kama kuna Serikali hapa. Serikali yetu ni ile imejengwa na ukoloni tu hakuna kitu ingine hapa. Sisi tunataka pia colleges, tunahitaji colleges za waalimu, tunahitaji colleges za nurses, tunahitaji mambo mengi kama inavyo hitajika na wengine.

Lakini kwa maana hatuna watu wakubwa katika Serikali tume sahaulwa na sisi tunataka sehemu hii iwe declared a disaster zone. Si mambo ya kusema tu ati kuna mafuriko disaster zone, kuna momonyoko wa ardhi disaster zone, hapana. Vile tunavyoishi sasa ni disaster. Na tunataka Serikali ifanye juhudi kuinua maisha yetu. Sababu gani

Serikali hapana weza kuchukuwa watoto mia moja wa hapa kwenda kusoma ng'ambo, kwani Serikali hapana weza? Serikali inaweza. Oginga Odinga alifanya uplifting ya watoto wengi Wakenya kwenda kusoma Soviet Union na Tom Joseph Mboya alifanya vivyo hivyo, uplifting ya Kenyan students kwenda kusomea America. Na tunataka Serikali yetu ifanye juhudi ya kimakusudi hapana kihohe hahe hivi lazima wafanye juhudi ya kuinua maisha ya nchi hii na watu wa hapa ili tufike kiwango moja na sehemu zingine za Kenya. Yes, nitafupisha.

Local Government: Serikali za wilaya. Tunataka ma-chairmen wa Councils, tunapendekeza chairmen wa councils na Mayors wachaguliwe directly na wananchi mambo yakuchagua chairmen na kutawaliwa na councillors alafu baada ya miaka miwili tena inabadilishwa hatutaki sisi tunapendekeza Chairmen na Mayors wachaguliwe directly na wananchi wenyewe nawakae, kama ni muda wa miaka tano tumekubaliana, wakae kwa ofisi kwa muda wa miaka tano. Kama ilivyo sasa ma-councillors hawana nguvu yoyote mambo yote inaendeshwa na mtu anaitwa Clerk. Clerk ni mtu ambaye amechaguliwa na Serikali, sivyo? Councillor ana heshima yake, amechaguliwa na raia wote na heshima yake hiyo heshima hana leo, hata wanaenda kama watoto wadogo kuomba Clerk.

Tunataka power yaani mamlaka igawanywe kati ya Clerks wale tunaita Chief Officers na wale wamechaguliwa na raia [Councillors] kusudi ma-councillors pia wawe na heshima yao na wawe na nguvu ya kuendesha mambo yao kikamilifu. Tena ningetaka kupendekeza kama Council imeshindwa kufanya kazi ama mambo ya council yamezorota badala ya Minister wa Local Government ku-dissolve hiyo Council au kuivunjilia mbali ama President kuivunjilia mbali nataka hiyo sheria ibadilishwe na tuweke sheria mpya ambayo kama Council imeshindwa kuendesha kazi yao kibarabara, a tribunal of eminent persons iwe set up waangalie hiyo mambo ya Council na mfanye recommendations kwa Minister labda Minister akiweza kuvunjilia Council mbali ama President ikitegemea findings ya eminent persons tribunal ambayo imechaguliwa.

Ya saba nataka kusema kuhusu idara ya sheria Judiciary: Sheria ambayo iko imekanya watu wengi kutaabika. Wengi wamezungumza mbele yenu wanasema watu wanashikwa hapa wanapelekwa Isiolo wanasema ati kuitika ni siku tatu halafu unarudi, gharama ni hiyo shida ni hiyo. Tunataka sheria ibadilishwe mambo madogo madogo ambayo inaweza kutatuliwa hapa na fine yake inajulikana ifanywe papo hapo. Kwa mfano kama unaendesha gari bila road license ama bila insurance na fine yake ukienda huko Isiolo inajulikana sababu gani unaenda huko. Si Police waku-charge tu hapa ulipe pesa uende zako, sivyo? Ama sivyo? Kuna sheria kama hiyo, kama Europe hivi.

Kama unaenda njia kombo hivi hakuna haja kutaabishwa Kotini, unaambiwa wewe umefanya makoso weka sign hapa fine shilingi elfu-moja lipa ondoka zako. Mambo ambayo inaweza kutatuliwa na kumalizwa hapa tafadhali tunapendekeza isiende sheria mambo madogo madogo, si zote, mambo madogo madogo ambayo Police wanaweza ku-charge wewe kulipa fine hapa isiende huko. Na tena a tunataka kupendekeza sisi kama Waborana na kabila mingi za Waafrika wako na desturi yao ya kutatua matatizo yao. Na tunataka sheria mpya iweke hiyo

maanani iende sambamba na sheria ya kisasa. Kama Traditional Tribunal ama Traditional Council of Elders wanaangalia kimila yao wanatatua matatizo namna hiyo, hiyo iende sambamba na sheria iliwekwa ili tuweze tupunguze Kotini yetu kazi nyingi na tena taabu ya watoto tuweze kupunguza.

Chief Kadhis: Sisi kama Waislamu tunataka Chief Kadhis ambayo wana chaguliwa na ‘Ulaamaa’ ya Waislamu wananchi wa hapa kuna Waislamu wengi ambayo ni wasomi, wengine wakona masters degrees katika Islamic Theology labda mnafikiri hawaja elimika kwa maana wanazungumza kwa lugha ya Kiarabu lakini some of them are Phd holders, some of them Masters holders, some of them are very conversant with Islamic Jurisprudence, wanajua sana tunataka ‘Ulaamaa’ yetu ya Waislamu wachague Kadhi, Kadhi ambaye atatumikia hawa wao wenyewe. Vile ilivyosasa unaona tu Kadhi anakuja hujui ametoka wapi. Hajui desturi zenu hajui mila zenu na humjui, na tunataka Kadhi ambaye amechaguliwa na tena siku hizi kama Kadhi huyo anakata kesi na hujatosheka naye hujui mahali pakwenda.

Tunataka Appeal Kadhis Appellant Court ya Kadhi, Appeal Court ya Kadhi, tunapendekeza kama hujatosheka na Kadhis Court ambayo iko na lower Court Kadhis Court uende juu tunapendekeza hiyo pia. Na Kadhi pia Chief Kadhi apatiwe mamlaka sawa na Attorney General na tunapendekeza hio mchukuwe maanani na maoni yenu mweka maanani sana kwa maana tunaona ni muhimu sana.

Mambo ya Legislature ya Bunge.

Com. Muigai : Tafadhali Daktari tafadhali...

Dr. Sama Abdubwa. W. Sama : Nitafupisha...

Com. Muigai : Tafadhali...

Dr. Sama Abdubwa. W. Sama : Tafadhali please. Mambo ya Bunge tunataka appointment kama ministers, assistant ministers, permanent secretaries, mabalozi wote wafanyiwe vetting na Parliament ilituondoe matatizo ya ukabila matatizo ya undugu na matatizo mengi ambayo yanatokana na appointments. Certain appointments must be vetted by Parliament.

Halafu the consent of nominated Mps, wabunge maalum ambayo wame wanachaguliwa wafanyiwe vetting na Parliament kusudi nchi hii ifaidike na busara ya hekima ya wale watu ambayo wanachaguliwa wasichaguliwe ovyo ovyo.

Na tena mimi na pendekeza two chamber parliament moja iwe house of representatives na ya pili iwe senate na senate napendekeza kila wilaya itume senator moja. Na wale wengine wachaguliwe kama ilivyo.

Na tena mambo ya bunge kubadilisha sheria ama kupitisha sheria fulani bila kuhusisha wananchi sioni kama ni haki. Mambo ambayo ni muhimu kitaifa lazima maoni ya raia itiliwe maanani kwa hivyo tunapendekeza tuwe na clause ambayo ina-deal na referendum. Ili kupata maoni ya raia. Kwa mfano wabunge wa sasa wanasema ati kwa maana hii Commission ya Constitutional Review Commission inaendelea na hawaja maliza kazi yao ati muda ya bunge iongezwe. Tunasema la hiyo si haki. Kukula mshahara ya siku moja bila kupata ingine kwa hiyo raia sihaki, sihaki kwa hivyo tunataka referendum kwa mambo muhimu.

Na tena kile ambayo ninataka kusema mshahara ya wabunge si mzuri na sihaki mtu kujiandikia mshahara yeye mwenyewe. Unaambia Dc ati aseme mshahara wake si ata weka million kumi ama Pc ukiaambia ata weka million kumi, sivyo? Kwa hivyo lazima kuwe na mtu fulani tofauti isipokuwa wewe kuangalia hiyo mambo, sivyo? Hiyo tunapendekeza hiyo hata hiyo pia. Halafu kile jingine tunasema devolution of power kutoka Central Government mpaka Councils hio iwekwe maanani.

Na tena President Rais, kamwe asikuwe na nguvu ya ku-dissolve Parliament yaani kuvunja bunge, Rais asiwe na hiyo nguvu. Bunge iwe na agenda yake na utaratibu yake na Katiba iseme katakata bunge itavunjwa tarehe fulani na bunge iwe ita apishwa tarehe fulani. Kama America hivi wana hio. Kwa maana sasa wakati wa kupiga kura inatumiwa kama silaha, sivyo? Lakini kama Katiba imesema tarehe kumi-na-sita ya mwezi huu wa mwaka wa tano ndio bunge itavunjwa na bunge iwe itakuwa tarehe hio hakuna wasiwasi kila mmoja amejua tarehe, sivyo? Kwa hivyo bunge iwa na mamlaka yaku-set agenda yake naisivunjwe na Rais na tarehe ya kupiga kura na kuapishwa bunge mpya ijulikane.

Na tena wabunge wasibadilishe sheria ila through referendum ama by 75% majority hii two thirds majority sasa inasema 65 tunataka iwe ngumu kubadilisha sheria ili kunufaisha wabunge wenyewe, hatutaki, sivyo? Hatutaki mtu abadilishe sheria ili kujifaidisha akiwa huko, sivyo? Iwe ngumu tunataka 75% asilimia-sabini-na-tano wasibadilishe kwa urahisi.

Na tena kama President tuseme mambo imepitishwa na bunge amekataa tunapendekeza ya kwamba wabunge can override the President if they have 75% yes majority yaani.

Na tena tunapendekeza Serikali ya Majimbo kwa maana sisi tunafikiri tumedhulumiwa sana na tunataka Majimbo kwa maana tukipata Majimbo tunafikiri ya kwamba tunaweza, hata sisi tuvurute mshipi yetu juu na tuendeshe mambo yetu barabara. Mambo ya Serikali kuu itakuwa ya Serikali kuu mambo ya kama elimu na kama barabara,

maji itakuwa mambo ya Serikali ya Majimbo, mambo ya ulinzi foreign relations itakuwa ya Serikali, tunajua Serikali kuu, tunajua hayo. Na taxation ya sehemu fulani itaenda huko na sehemu fulani itaenda kwa Majimbo tuna fahamu hayo.

Halafu tunapendekeza pia kwa maana President wa sasa amekuwa na kazi nyingi mpaka ameshindwa kufanya kazi tuwe na high breed system ambayo mamlaka ita gawanya kati ya rais na waziri mkuu. Kwa maana president ni mwanadamu bwana, na anachoka na wengine miaka yao imekuwa nyingi sana badala ya kumtaabisha hivi mbona tusigawanye kazi tuwe na waziri mkuu hapa na kuwe na president hapa kila mmoja anajua kazi yake, na waziri mkuu awe na wasaidizi wake na rais awe na wasaidizi wake na ugawanyaji wa hio post iwe on regional basis kusudi kila kabila tupate haki zetu. Hatutaki rais ni kabila fulani makamu wake ni kabila fulani na kadhalika hatutaki hiyo.

Yes na nimemaliza.

Ya mwisho ningesema mengi lakini wana ni-short-isha nitasema kuhusu vyama vya siasa kwa sasa nafikiri kuna zaidi ya arubaini na zote inafuatana tu ukabila. Napendekeza ya kwamba tuwe na maximum of four political parties, four political parties kwa maana ikiendelea sasa hata mimi nafikiri miaka tatu ijayo nitakuwa na chama changu. Chama cha kuwakilisha Waborana na Turkana watakuwa na yao kwa hivyo tunataka maximum of four political parties. Kwa hayo machache ningesema zaidi asanteni Mungu awabariki.

Com. Lethome : Asante sana Daktari. Tunaomba tafadhali hiyo memorandum tupatie Daktari. Daktari inaonekana una memorandum tunaomba utupatie pia hayo maandishi. Tafadhali. Sasa kwa sababu ya wakati tafadhali nitafuata list sasa sitaki kuletewa majina kando kando sasa ili tuweze kumaliza watu wote. Dakika mbili zikiisha tafadhali nikikuambia maliza umalize. Godo Jahani? Awe karibu hapo na dakika zako mbili. Daudi Golicha uko karibu. Golicha hayuko? Abdilahi Gartasa yuko? Gartasa ufuwate huyo Mzee. Dakika mbili. Haya anza Mzee. Bismilahi.

Mzee Godo Jahani : Bismilahi rahim. Asalaam Aleykum! Mimi nasema mapendekezo chache tu. Jina yangu ni Godo Jahani. ...[inaudible]...

Com. Lethome : Endelea endelea

Mzee Godo Jahani : Nataka kuzungumza kiborana. Assala mualeykum. Jambo la kwanza mimi nasema. Waan qaarra waan aann jeeduu, power rahisaa, guudhaan rabbi guudha, naamii raabbii guudha dhuur jiirr injiirr, aarmmaa fuudanii rayyissi sheerriyya guubba jiiirra, arm isumaa kuunoo aarmaa fuudanii rabbi guudhaa jeelaa taan. Khaa aaccii gaadh buussanii, innileen akhuum binaadhamuu khaan waan siin uukuumaan issaleen khaa uukuuman

Translator : Mzee wetu anaitwa Mzee Godo Jahani Mzee wa Kulamawe? Pendekezo lake la kwanza ni ya kwamba yule ambaye yuko juu ya sheria ni mwenyezi Mungu peke yake. Rais ateremushwe kutoka pahali amewekwa arudi chini ya sheria. Ahukumiwe na sheria ambayo ita hukumu mtu wa kawaida.

Mzee Godo Jahani : Dhuubin tiyy taa laammesso, naamii guudhoo nadhuuralee dhuubbatee, laaftii teen tuuninii laaf aabbaa inqaamn nuu faakaatii, laaftii aabbaa inqaamnee fiin inqqaabdh, woonni nuu fiin inqqaamnef maapendekezoon tiyya, kaatika boarder dhurri siirkaalii koolooni khaaee hifadhiwe

Translator : Mzee anasema pendekezo lake la pili ni mipaka yetu ambayo iliwekwa tangu zamani ihifadhiwe. Kama kuna mipaka imenyakuliwa baada ya hiyo turudishiwe.

Mzee Godo Jahani : Taa saadheesso, nuu aadhaa qaamn, boorani aadhaa qaabb, jaars qaabb, jaallabb qaabb, muurra qaabb muurra suun aamm inqqaamn. Woonni nuu feenuu muurra kheen taa dhuurri, jaarssi waa muur, hoojja naamii jaalaat shaanaan itti muurr khaa nuu dheebbissee hirree qaabbatee, hirree ittii taat feen

Translator : Anapendekeza ya kwamba traditionally, kuna wazee zamani wanakaa na wanahukumu kesi kimila Wazee wetu wapewe haki ya kuhukumu kesi kulingana na ile traditional laws zao.

Mzee Godo Jahani : Aammalee sheriyya issilaanaalee, taa booraanalee yoo naamii naam eejjes aadhaa qaabb, yoo naamii kissudi naam eejees adhaa qaabb, uukuunkii qaabb, khaa naam madheeseleen uukuunkii qaabb. Waan nuu feenuu, haatuleen uukuunkii qaabbdh, illkaan caabbaniileen uukunkii qaabban, naamii naam caabbseelen uukuunkii qaabb, aadhaa suun taa akh aadhaa miilla teenaa guul dheebbitee, waan nuu itti buuffanee dhuurri itti muuraan hirree nuu toolciitee sheeriyyan haaretiin tuuniini nuu gaarggart jeedin

Translator : Anasema sisi ni Waislamu na tena sisi ni Borana na kama Waislamu tuna sheria zetu za Kiislamu kama Waborana tuna hukumu zetu za kimila mila zingine za kutatua kesi yetu ndogo ndogo hapa na pale Katiba ihakikishe ya kwamba sheria yetu ya Waislamu na ile ingine ndogo ndogo yetu ya kimila iwekwe katika Katiba.

Mzee Godo Jahani : Nuu oonnaana jaarssi security lee province kheesa dhuubbanee, naamii loon [inaudible] wooldhuura haatee, dhuubba naaftii loon tookoo loon saadhiin dheebbisaan, diigg naam tookoo loon diibba toolcaan, naadeen eejeessan loon shaantaamaa toolcaan woonii suun khaa aadhaa taatuu jeed naamii akhaas caalaan waa deet

Translator : Anasema kuna wakati tulikaa mkutano wa security tukapitisha Modogashen. Mtu akichukuwa ng'ombe ya mtu ng'ombe moja, ng'ombe tatu, na mtu akiuwawa, ng'ombe mia ilipwe ridhaa yake na wale kabila ambayo ni ya huyo mtu, naikiwa ni mwanamke ni ng'ombe hamsini sasa nataka hiyo iandikwe iwe kama Katiba. Namna hiyo tu ndio inaweza fanya watu waogopane wawache hii fujo ambayo watu wanafanya.

Mzee Godo Jahani : Waan ann jeeduu binnensi yaa naam irr dhaabbr jeedin. Binnensii naam eejeeese dhaamaana qaabb luubbu naamaa dhaamaana irr gaalt . Luubbun naamaa khaa dhaamaana hooratee binneensii khaa dhaamaana gaaluu

Translator : Anasema wanyama wasiwe na kwa sababu leo wanyama wako watu wanawatetea lakini sisi nafsi yetu na mali yetu hakuna mtu anatutetea.

Mzee Godo Jahani : Binnensii khuun yoo shaamba nyaatuu, shaambaa aabbaan teegeemee took, inni hoobassee woomaa imbbaaftuu, qoolumaat haaftee luubbulee daabdhaa. Khaa shaamballe ridhaa akh dhaansaa—dhuurii gaarr down country khaanaa inn lliippani, naamii woomma inqqaamn gaarr kheen khaana naamii rawwat gaar kheen khaanaa, nuu woomayyu inqqaamnu, illaa haamtuun nuu llaalanii, waan aann seehuu, rules keenyaalle kaandoo jiirr maallee, ndaanii khees injiirru, haa aadhaan biiyya jiirrt nuu jiirtuu jeed woorr northern

Translator : Anasema ile sheria ambayo ile hati ambayo watu wamashamba wanapata, sisi nasi pia tukiwa wafugaji na watu wa sehemu hii tupewe haki. Mali yetu nafsi zetu ziifadhiwe na ichungwe na Serikali vile ambayo inachunga mali ya wengine na nafsi ya wengine.

Mzee Godo Jahani : Mimi kwa hayo nasema machache tu hapanasema mingi sababu kama sisi tunachukua muda hata hawa ma-Commissioners wanasukuma wanasema pea watu nafasi.

Com. Lethome : Asante sana Mzee. Abdilahi Gartasa? Yuko amefika? Sheikh Salad yuko? Sheikh Salad mfuwate.

Mr. Abdulahi Gartasa : Bwana Commissioner ningetaka kukujulisha ya kuwa hata wakati ule wewe umeomba nafasi pia lakini pia umeanza kupatia wengine. Asalaam Aleykum ni mwaambie, lakini kama hunge kuwa umepatiana hiyo nafasi tunge endelea zaidi kwa sababu viongozi wako na nafasi tumepatiwa nafasi ingine wataenda ku sema...

Com. Lethome : Basi hatuwapatii nafasi ingine endelea endelea sasa...

Mr. Abdulahi Gartasa : Wacha niendeleee na yangu na usipatiane mara nyingine...

Com. Lethome : Si patiani mara ingine. Endelea...

Mr. Abdulahi Gartasa : Ningetaka kuanzia na mambo ya mipaka yetu ya zamani ya ukoloni ningeomba mipaka yetu ya ukoloni tuwekewe kama zamani. Ya pili ardhi ya National Parks na Game Reserves ambazo zimechukuliwa na Serikali kutoka kwetu waturudishie. Ya tatu, ardhi yetu iwe mikononi mwetu, isiwe Trust Land au ya Serikali. Nikipitia hiyo kidogo hapa Duse imechukuliwa na Wahindi na tunakata zaidi, hawa Wahindi si hatungojei kubadilisha Katiba nimewaambia na niko na watu ningesema hawa watoke maramoja.

Nikirudia upande wa wanyama wa pori. Mwanadamu akiuwawa na wanyama wana lipwa zamani shilingi elfu thelathini na sio kwetu hiyo ni upande ya huko down country. Sisi hatupati kabisa hata hiyo thirty thousand lakini ningetaka mtu akiuliwa na wanyama apatiwe shilingi million mbili na akiwa ameumizwa apatiwe karibu million tatu kwenda juu. Na mnyama akifa haswa ndovu katika sub-location ingine au location unakuta mandege na kila kitu inajaa, lakini wakisikia mtu amekufa na hakuna mtu ana kuja kusaidia. Na tena mimea zikiharibiwa na wanyama ningetaka walipiwe shilingi million moja hadi five hundred thousand shillings katikati hiyo.

Na nikienda kwa upande wa Serikali na sisi tuko na sheria ingine sijui Serikali imetoa wapi. Wanajeshi wamemaliza raia wetu hapa Markadaka? Garbatula na juzi Kinna. Lakini hakuna hatua yoyote imechukuliwa na Serikali. Mapendekezo yangu ya kwanza Serikali wasishike mtu yoyote bila wazee kujua. Ningetaka hivyo kwa sababu wanaweza kushika mtu wanaenda kuumiza mtu bila wazee kujua na huyo mtu hana hatia yoyote. Lakini akija tu amekufa tayari.

Ya pili Serikali wasitupe bunduki raia bila kujulisha wazee wa mji. Unakuja kutupia tu risasi ndani ya manyatta hivo. Hiyo sheria ituandikie tafadhali.

Com. Lethome : Ina-record-iwa tafadhali.

Mr. Abdulahi Gartasa : Okay na tena Serikali, ningetaka Serikali walipwe ridhaa wale wame malizwa na wanajeshi. Nikurudia upande wa masomo. Sijui kama sisi hatuna wale wame soma zaidi ninaomba serikali wafanye sheria ya kuwa wilaya na wa tarafa wawe kabila hiyo hiyo kwa sababu tukiona Dc wetu ni Mborana hata mama hajui lugha ingine anaweza kuja koroga ile lugha yake. Lakini kama Dc ni Mjaluuo au ni Mkikuyu na mama hajui Kiswahili ata kufa tu na njaa.

Na tena wale ambao wameharibu pesa za Serikali washtakiwe hata ikiwa ni Rais kwa sababu hakuna haja ya

kuwacha kwa sababu wamefanya dhulma na tena ningetaka kusema kitu kimoja hapa na ifanywe katika constituency kidogo katika Constituency zetu. Hatutaki kabila zingine zitafute kiti cha ubunge wala udiwani kwa sababu ni kwetu na utakuta vijana wetu wengi hapa hawana kazi.

Na tena mimi ningetaka hapa kupendekeza Serikali ya Majimbo kwa sababu huduma za Serikali zitatukaribia. Majimbo ita semekana katika hii District, Isiolo, Marsabit na Moyale iwe Majimbo ya Waborana pekee. Tungetaka hivyo kwa sababu hatuamini Wasomali hatuamini Wameru kwa sababu wametufanyia mabaya hapa zamani.

Na ningetaka kupendekeza upande ya dini sisi ni Waislamu watuhukumu na sheria za kiislamu. Kadhi awe na power kama Magistrate. Tupewe uhuru ya kuendesha dini zetu. Certificate za Waislamu zitatambuliwe kama Certificate zile za education. Mavazi ya Kiislamu yatambuliwe kazini wakati unaenda kazi unaweza kuvaa mavazi ya Kiislamu uende kazini. Tungetaka tufanyiwe hivyo. Na tena jina ya Waaria ambayo tumebandikiwa hiyo jina iwachwe kabisa.

Na tena ningependekeza wale wanasimamia idara ya Waislamu walipiwe haki wafanyikazi wao wakati wanastaafu ama kuwacha kazi kama wafanyikazi wengine wa Serikali pamoja na Ngo yote.

Com. Lethome : Maliza ndugu yangu.

Mr. Abdulahi Gartasa : Sawa. Sasa kwa hivyo. Sasa nitaachia hapo kwa sababu inaonekana watu ni wengi.

Com. Lethome : Asante sana.

Mr. Abdulahi Gartasa : Okay Asanteni.

Com Asman : Thank you for understanding. Alikuwa ni Sheikh Salad yuko? Sheikh Salad. Halafu ikitoka Sheikh Salad kuna mama anaitwa Mama Tarma. Mama Tarma afuatiwe na Salo Abdi na Mumina Halkano. Hawa watatu wamama wajitayarisha. Mimi nitafuata list tafadhali

Sheikh Salad : Commissioner, waheshimiwa ma-councillor wakina mama, Asalaam Aleykum! Mimi ningeliongea lugha ya Kiborana lakini nitaongea tu Kiswahili kwa sababu... Mimi naitwa Sheikh Salad. Si umeandika tayari?

Com. Lethome : Nataka i-record-iwe.

Sheikh Salad : Okay sawasawa. Mimi nitasema machache huo muda ambayo tumepatiwa na hawa ma-commissioner ni wachache sana tungeliomba hawa wakati ingine wakirudi wasituharakishe hivyo kwa sababu tumetoka Kulamawe tuko na maoni mingi sana.

Maoni yangu ya kwanza. Mimi naongea juu ya Kadhi kwa sababu watu wengi wameongea juu ya Kadhi na shida ya Kadhi sisi ndio tunajua kwa sababu sisi ni committee yake na mmoja wao ni mimi. Kwa sababu hiyo mambo ya Kadhi hao ndugu zetu ...[inaudible]... hii maneno sikiza vizuri.

Com. Lethome : Sawa

Sheikh Salad : Hii maneno ya Kadhi Serikali ya Kenya kama Waarabu Wasaudia wanavyojua hii Serikali ya Kenya sio Serikali ambayo inahukumu juu ya sheria ya dini ya Kiislamu. Kwa hivyo mambo mingi sana wamepelekwa kwa Kadhi kesi mingi sana wamepelekwa. Nitafafanua ndio wajuwe shida gani itarekebishwa iwe Kadhi wetu mkuu ambaye anakaa Mombasa wacha hiyo ya Mombasa hata hii yetu ya Isiolo ako na shida kubwa sana. Kwa sababu katika sheria ya dini ya Kiislamu, kwa sababu Kadhi ata hukumu juu ya dini ya sheria ya dini ya Kiislamu. Kesi mingi ambazo mtu anafanya maovu, kijana ambaye haja oa msichana ama msichana ambaye hajaolewa katika sheria yetu utapiga viboko mia moja na sheria ya Serikali inakataliwa kwa Katiba ipitishwe iwe sheria ikubaliwe.

Na mtu akiiba sheria yetu kulingana na Koran inakata mkono na Serikali inakataliwa hiyo hukumu. Na mwanaume ambaye ameo ama mwanamke ambaye ameolewa katika sheria yetu ya Kiislamu una uwawa na sheria ya Serikali inakataza. Kwa hivyo kesi mingi sana ambazo imeletewa kwa Kadhi na Serikali inakataa na hiyo Kadhi anakaa kama ...[inaudible]... ndani ya ofisi. Kwa hivyo sisi tunasema baadhi ya wandugu wetu walisema Kadhi achaguliwe. Kadhi asha chaguliwa tayari, lakini hana kazi.

Mambo nyingine sisi Waislamu tukiwaa tumevaa mavazi ya Kiislamu tumekuwa magaidi hiyo majina magaidi iondolewe kwetu. Kwa sababu sisi tulishangaa tarehe kumi-na tano mwezi wa kwanza sisi tumeenda kwa seminar ya Mombasa. Polisi walitunyanyasa sana ndani ya hii seminar na tuko na Kadhi wetu siku hiyo. Na yeye mwenyewe amenyanyaswa sana. Sasa kama Kadhi mkuu ambaye sisi tuko pamoja hana say kwa Serikali. Sijui sasa sisi maneno yetu tutapeleka wapi. Kwa hivyo mambo kusema ufisadi kwa sababu Osama alifanya vita na America sisi tuko ndani ya kumpatia hata kama tunaona tuko na nia ya Uislamu ambayo tuna-support hatuwezi ku-support kwa maovu lakini tuna-support mtu yoyote ambaye ana haribu dini yetu tutakuwa adui kwake. Sisi tumeamua haya maneno, kulingana na dini yetu, kulingana na taratibu ya Koran. Kwa hivyo Waislamu wakivaa mavazi ya Kiislamu hata ndani ya Nairobi wana shikwa wanasema haya ni mavazi ya Osama.

Ya tatu mamlaka ya rais ipunguzwe vile wazee wamesema wametangulia mbele yangu. Mzee ni mkuu wa Jeshi na ni mbunge, ni rais, hiyo cheo yake ipunguzwe na tunaomba uchaguzi ya Katiba hiyo ipitie sisi kwa hivyo naomba iandikwe kwa maoni ya Waislamu. Rais awe na prime minister akichaguliwa sisi tunataka prime minister awe Muislamu kama tunakosa rais. Na hiyo Katiba ya Kenya ambayo sisi tunafanya kazi juu yake hiyo Katiba zamani Borana ndio walichagua, Borana ndio waliweka hiyo Katiba. Wakati Borana hajui kitu Borana ndio aliweka hiyo Katiba kwa Serikali wazungu waliita wazee wa Borana ambaye hawajui kusoma wakakaa pamoja wakaandika hiyo Katiba wazee walipokataa hiyo maneno wakasema mjemweke sahihi hii maneno nyingi mlikataa hiyo. Sema sisi tumekataa waka sahihi kama mmekataa kumbe hii ni maneno ambayo walipitisha.

Mambo mengine ni mambo ya passport: Mambo ya Commissioner katika Commission ishirini-na-mawili hawa wazee ambao wanafanya kazi ya Serikali hiyo Waislamu ni wawili peke yake. Tunataka wakiwa wanaweka kabila zingine wale ambayo si Waislamu sita wawekwe Waislamu pia sita.

Com. Lethome : Commission gani hiyo?

Sheikh Salad : Wale ambao wanabadilisha Katiba.

Com. Lethome : Hii yetu?

Sheikh Salad : Hii order ya kuchagua kura.

Com. Lethome : Hile ni tofauti na sisi, hii ni ya Katiba ile ni ya kura.

Sheikh Salad : Ndio inaitwa Commission, ibadilishwe ikuwe Waislamu wawe na wale wengine. Wale ambayo wanafanya kazi ya Serikali, ma-chief, maaskari ambao wanaandikisha kazi ya Serikali kwetu madevu ni “*Mtuume ssalla llahu Alleykum Wasallah*” na Serikali ya Kenya hawataki mtu anafanya na madevu kazini, wanasema nyoa hii madevu yako. Hii sheria ipitishwe sisi, mimi natoa maoni yangu ipitishwe hii sheria ikubaliwe mtu yoyote ambaye ni Muislamu afanye kazi na hiyo madevu.

Na zingine sana muhimu ni mambo ya kuteua wanawake kwa maana wanasema wanaume na wanawake ni sawa. Sisi dini yetu haikubaliwi kulingana na aya ya Koran mwenyezi Mungu haja linganisha wanawake na wanaume. Kwa hivyo mimi nasema wanawake Serikali inasema wanawake na wanaume ni sawa hio maneno muandike mpelekeni mbele ya Serikali uwaambie Waislamu wamekataa, kulingana na maoni yao sio sawa.

Bunge: Sisi tuko na wabunge Waislamu na sisi kabila yangu ni Borana tumejenga hii Serikali hii ya Kanu miaka mingi sana Serikali inadhulumu watu wetu mtu akona degree anapatiwa Assistant Minister na mtu ambaye ame soma standard seven ama standard eight ama form four inapatiwa full Minister. Hiyo pia ni dhulma kwa hivyo hio Serikali inafanya dhulma.

Ile ingine sasa kama Mkuu wa Jeshi wa zamani Mahammud Mohammed alipo retire Serikali inamrudisha inampatia tena kazi ingine. Kama Pc wa Rift Valley Yusuf Haj alipoenda retire Serikali ikampatia ubunge maalumu na wakapatia assistant minister na hiyo nafasi watu wengi sana wanaingoja. Hiyo pia ni dhulma kwa Serikali, Serikali inafanya dhulma moja kubwa sana. Mtu ame-retire, amefanya kazi ya Serikali miaka hamsini-na-tano inarudi tena inaregesha kwa kazi zingine pia hiyo ni dhulma hiyo Katiba ambayo kurekebisha hiyo Katiba ni mtu ambaye anafanya kazi ya Serikali anaenda retire asichaguliwe kwa nominated yoyote.

Pia mtu alianguka...

Com. Lethome : Maliza maliza Sheikh...

Sheikh Salad : Mtu alianguka bunge alisimama bunge ama Councillor raia alianguka na ana patywa nominated Councillor pia hiyo pia ni dhulma ina force raia hiyo pia ni dhulma mtu ambaye amesimama na kura na akikosa asichaguliwe. Kwa hivyo sasa maneno yetu ni mingi sana.

Ingingine ni mambo ya 63 ambayo watu wanaongea mambo ya 63. Jeshi hiyo maneno tafadhali sana kwa sababu mimi ni mmoja wao wale ambayo baba zao waliuwawa na jeshi. Sababu siku hiyo Mzee Galgalo Busu ni Chief, yeye ndiye alilea sisi. Wakati baba yetu aliuwawa na jeshi hapa in 63 watu wengi waliuwawa pamoja na mali kwa hiyo hii haki yetu ambayo Jeshi ilifanya hivyo Serikali ifufulie hiyo maneno itokeze haki yetu ilipwe Serikali alipe sisi kwa sababu hata Moi ako na habari hiyo. Yeye mwenyewe ako na habari.

Sina mengine. Ninakomea hapa kwa hivyo sasa mimi maoni yangu kubwa sana ni mambo tena ya ma-chief achaguliwe na raia. Chief achaguliwe na raia.

Bunge miaka tano hii ni mingi kwangu kwa sababu wanatusumbua miaka tano haiwezi kwisha haraka, miaka mbili na mwezi tano ifanyie sisi na Serikali isipitishie sisi. Miaka mbili na mwezi tano. Kwa sababu iko watu wengine ambao sisi tunataka kuteremsha sasa sisi tumechagua tayari nahawashuki na miaka tano ni mingi. Mwaambie Serikali raia wametupendekeza watufanyie sisi miaka mbili na mwezi sita.

Na pia sheria ambayo bunge akichaguliwa hawezi angusha tena Serikali itupitishie sisi Katiba tukifanya complain

Councillor ama Bunge tukifanya complain pahali fulani tumechagua tayari na alifanya dhulma katika baina yetu raia tukifanya complain hii Councillor afutwe kama Chief anafutwa asingoje miaka yake amalize hata kama amekaa mwezi mmoja.

Kwa hivyo yangu ndio hayo. Asalaam Aleykum!.

Com. Lethome : Asante sana Sheikh. Mama Tarma? Mama Tarma yuko? Utaongea Kiborana ama Kiswahili?

Mama Tarma : Kiswahili

Com. Lethome : Haya sawa endelea ndio vizuri.

Mama Jamila Bishar : Habari yenu nyote. Sasa mimi nitasema machache. Mimi naitwa Jamila nimechukua nafasi ya Mama Tarma. Mama Tarma amesema nichukuwe nafasi yake. Mimi naitwa Jamila Bishar. Nitaongea tu machache kuhusu haki za akina mama katika Katiba mpya. Katika Katiba ya zamani sisi wakina mama kweli tumenyanyaswa wamesema ni gender lakini hakuna gender tunapata kutoka zamani yote. Kunyanyaswa akina mama haswa kwa nchi yetu ya Borana mnasikia kutoka asubuhi wamesema wakina mama hakuna haki.

Hiyo ni uwongo, uwongo ya akina baba. Uwongo. ...[ululations]... kama sisi hatuna haki kwanini sisi tunasomesha watoto wetu. Kama hatuna haki watoto warudi nyumbani basi. Kwanini watoto wetu wanasoma ...[ululations]... tunataka katika nafasi yote ya Serikali wakina baba na wakina mama tuwe sawa katika kazi ya Serikali ...[ululations]... Katiba mpya ipitishwe hivi na ipeleke mbele. Kwanini wakina mama hakuna haki. Sisi hapana binadamu ...[ululations]... sisi kiumbe ya Mungu sisi tumeletwa na Mungu katika hii dunia lazima tuwe kama wengine. Sisi pia tumezaliwa na baba na mama hakuna mwanamke ame toka kwa ardhi ...[ululations]... kwa hivyo sisi wakina mama hatuwezi kuvunjika roho katika hii Katiba mpya tunataka kwanza haki ya wakina mama wajulishwe na wajulikane vizuri sana. ...[ululations]...

Hapa sasa katika Kenya tunasikia gender, gender, gender gani? Juzi wameandikwa polisi katika polisi kumi-na-mbili msichana mmoja katika district ndio amechukuliwa. Hiyo ndio gender? ...[ululations]... sisi vile huyu Sheikh alisema. Electoral Commission aliajiri karani katika karani ishirini-na-kitu msichana ni moja. Hiyo ndio gender? ...[ululations]... Hatutaki hiyo yote kama ni gender, gender ifanywe kwa kina mama. Saa hizi kwanza.

Kile mimi nataka kuongea saa hizi ni elimu ya wasichana. Elimu ya wasichana tufanyie bidii zaidi ile

tukimbishane na akina baba. Kwa maana sisi wakina mama Waborana kwanza tunafinywa sana sana sana kufinywa kwetu ni kutoka asubuhi mwanaume mzima anapanda jukwaa ati mwanamke asisimame kura ya President kwanini hatusimami, hatuna haki? Tunauliza wakina baba, wasiseme hivi tena. Nawaomba ma-commissioners wasiandike hiyo tena, wasiandike kabisa ...[ululations]... nawaomba kwa sababu mkiandika kitu kama hii hiyo ni kufunza wasichana wetu kwa shule wasisome. Hiyo ni mbaya, kwanini wamesema hivi hiyo ni mbaya sana, tume kasirika kabisa sisi wakina mama. ...[ululations]...

Tena kitu kimoja sisi tunataka ni kuhusu wasichana hasa. Wasichana wakichukuliwa kutoka shule sheria ipitishe huyo mtu ametorosha msichana wetu apigwe miaka kidogo kutoka shule sheria mpya aweke hiyo mtu atafanyiwa kitu fulani. ...[ululations]...

Com. Lethome : Pendekeza achukuliwe hatua gani. Pendekeza achukuliwe hatua gani mtu kama huyu?

Mama Jamila Bishar : Tutapendekeza hiyo mtu ashtakiwe kwanini ametorosha huyo msichana kama hajamaliza shule hiyo mtu sheria ashtaki mtu kwanza akishtakiwa mtu ya pili hatarudia. Na kama ni mfanyi kazi afutwe kwa kazi yake akae bila kazi kwa sababu ameharibu msichana wetu ...[ululations]... .

Ya pili tena mwanaume akitia msichana wetu mimba sheria mpya ipitishe huyo mtu auwawe ...[ululations]... kwa sababu hao wavulana ndio wanaleta mfano mbaya kwa wasichana wetu ...[ululations]... Auwawe kabisa kwa sababu hiyo ni kuharibu msichana.

Tena Katiba mpya ipitishe akina mama wapatiwe nafasi sawa na kina baba kabisa hata kusimama kwa kazi ya Polisi, kwa nini kwa kila kitu. Lakini tunaomba tena katika Katiba mpya wakina mama hawa wa Kiislamu wakiingia kwa kazi mavazi yao hii tu ya Kiislamu sio ya kuamurishwa kuvaa nguo fupi. Kwa sababu ya dini yetu. Dini haiwezi kutukubalia kuvaa nguo fupi tukiwa Polisi tukiwa karani tukiwa mwalimu tukiwa bunge tukiwa nini kwa kila kitu mavazi yetu iwe ni ile ya Kiislamu kabisa Katiba mpya ipitishe hivi.

Com. Lethome : Haya mama maliza

Mama Jamila Bishar : Kwa hivyo tunaomba Katiba mpya aangalie haki ya wakina mama vizuri na watoto wasichana wote wasome vizuri na masomo ya bure wapatie wasichana ili wasichana wetu washikane na Wakenya wengine. Hiyo miaka ishirini watu tuliomba hiyo masomo ya bure hasa kwa wasichana wapatiwe free, Katiba ipitishe hivi hasa wasichana zaidi zaidi. Asanteni sana.

Com. Lethome : Haya Asante mama. Mama Salo Abdi? Salto Abdi haraka haraka tumalize na Kina mama

halafu tuingie kwa kina baba tena. Salo afuatwe na Mumina Halkano.

Mama Salo Abdi : Ma-Commissioners akina mama na akina baba hamjambo?

Com. Lethome : Hatujambo.

Mama Salo Abdi : Sina mengi ya kuongea ni machache tu kuhusu akina mama.

Ya kwanza, akina mama kwa kimila yetu ya Kiborana kwa kusema Mama ‘Behind every man’s success there is a woman and behind a man’s failure there is a woman’. Kwa hivyo mwenye kusema mama arudi nyuma ameongea mbaya sana. Kwa hivyo mama awe mstari wa kwanza. ...[ululations]...

Ya pili naongea juu ya ‘girl child education’. Girl child education kwa kusema kweli sisi kwa kimila yetu Waborana, girl child education msichana akipita vizuri na mvulana akipita vizuri yule wanachukuwa kwanza ni kijana. Kwa hivyo msichana achukuliwe mbele kwa sababu wanasema msichana amezaliwa kwa sababu ya mwanaume. Sio lazima amezaliwa kwa sababu ya mwanamme kwa hivyo kwa Katiba mpya ipitishe ya kwamba msichana achukuliwe mbele. ...[ululations]...

Ya pili kile naongea ni kuhusu shule ya malazi: Shule ya malazi kwa hakika nikizungumzia wengi wao wameenda course na waka maliza ni akina mama. Sijui ni kwa sababu akina mama ndio wame hitimu hiyo course ndio wanatukalisha nyuma kwa hivyo tunataka constitution mpya ile inawekwa hata shule ya malazi ichukuliwe kama Teachers Service waajiri shule ya malazi pia.

Halafu ya tatu kile naongea juu ni cultural: Zamani culture ya Borana ni, tukona nyimbo ya culture ya Borana tuko na vitu culture ya Borana tuko na kila kitu. Kwa sasa ukienda huko Samburu ile culture yao wanahitimu wanaiweka katika Katiba lakini yetu ya kimila yetu ya Kiborana inarudi nyuma kwa sababu tunataka culture yetu ya Kiborana iwekwe maanani. ...[ululations]... Pia sisi tuhifadhi katika Katiba mpya.

Ya tatu ile naongea juu ni kuhusu Chief ama Councillor: Hata akina mama wako na right ya kusimama councillor hakuna kusema yeye ni mama arudishwe nyuma. ...[ululations]...

Kingine naongea juu ni mama na akina Councillors, mjumbe wote wamechaguliwa na raia kama Mjumbe na Councillor. Kwa sasa Mjumbe anapata mshahara, Councillor anapate mshahara lakini akina mama hawapati chochote. Kwa hivyo kwa katika Katiba mpya tuangaliliwe masilahi ya akina mama pia hata hao wamechaguliwa na raia. ...[ululations]... Kwa hivyo kwa Katiba mpya tuwekewe na tuhakikishiwe.

Kingine ni kuhusu girl child education: Girl child education kwa... samahani nimeirudia lakini nairudia kidogo. Kuna mzee asubuhi alikuwa ameongea juu ya wanawake hapa sana anasema wanawake hawana haki, ama kimila yao wanasema ati mila ya Kiborana...

Com. Lethome : Tafadhali fanya hivi Salo wewe toa mapendekezo yako wachana na mzee alitoa yake wewe toa yako sasa.

Mama Salo Abdi : Kwa hivyo huyo mzee sasa alisema wanawake wakuwe mstari wa nyuma. Sasa sisi akina mama tumekataa, tuwekwe mstari wa kwanza kwa kila kitu. Kwa hivyo ni hayo asanteni.

Com. Lethome : Haya asante sana. Kuna huyu mama wa mwisho Maumina Halkano ama hayuko. Haya njoo Halkano. Wewe toa maoni yako wachana na mzee alisema. Wewe toa yako sasa. Mzee alisema yake wewe toa yako sasa.

Mama Mumina Halkano : Asalaam Aleykum!

Com. Lethome : Jina.

Mama Mumina Halkano : Kwa jina mimi naitwa Mumina niko na mapendekezo machache lakini...

Com. Lethome : Karibia mic.

Mama Mumina Halkano : Ngoja ngoja nitajaribu ku. ...[inaudible]... Kwa sasa niko na mapendekezo mingi. Ama ni shike.

Com. Lethome : Abdilahi njoo usaidie mic bwana!

Mama Mumina Halkano : Sasa niko na mapendekezo chache nitaongea juu lakini nime andika kwa kingereza nitakuwa nikisoma.

Com. Lethome : ... mic it is not my work...

Mama Mumina Halkano : Nitakuwa nikisoma halafu nitarudia kwa kiswahili juu.

Ya kwanza ni affirmative action: Affirmative action the principal of affirmative action should be put in place and maintained in the entire Constitution to ensure the elimination of all areas of discrimination and facilitate the equity and justice for all. Hii tunaongea juu ya usawa tunasema, hatusemi kimaumbile tuko sawa na wanaume lakini tunataka usawa. Mama watoto na wale hawajiwezi lazima wapatiwe haki yao sawa na wanaume wote. Na tunataka kwa muda hii affirmative action tunataka usawa hio itiliwe kwa Constitution ipitishwe affirmative action ikuwe itafanya akina mama na akina baba wakuwe na nafasi sawa kwa employment ama kwa education.

Ya pili ni constitution: The Constitution should provide a guarantee of equal access by men and women to all resources including land. Wanaume na wanawake wakuwe na equal access ya land ardhi na property. Wakuwe na equal access, usawa hata hio tukuwa na usawa kwa mali kwa ardhi kama ni title deed mwanamke akuwe na haki ya kupata hio.

Pendekezo la tatu. The new Constitution order should provide for a social security scheme for persons with disabilities particularly women in terms of basic needs eg. Housing, clothing, health and food. Hii Constitution sasa tunataka Constitution mpya tuwekewe kwa wale wasiojiweza wapate basic rights kama manyumba, kama chakula wapate free yote.

Pendekezo langu la nne. The Constitution should create a Ministry for gender and women affairs with a specific department dealing with disabled women and girls. Wale wamama wasiojiweza walemavu wapatiwe nafasi ya kwanza kama nomination ya Mp wakuwe nominated instead of wale wanajiweza wana-appoint-iwa wanakuwa nominated. ...[ululations]...

Pendekezo langu la tano. Kadhi's court should be made into a separate set of courts with appeal to an Islamic division of High Court. Hii sasa wengi wameongea juu ya hii Kadhi's. Tunataka hii Kadhi's court ikuwe na court of appeal. In case tukishindwa na hii kesi tuweze ku-appeal above. Tunataka Kadhi's Court of Appeal ikuwe kwa hii new Constitution.

Ya sita ni appointment of Kadhi's should not be by Judicial Service Commission but should be by Ullumaa Tunataka asi-appoint-iwe na Judicial tunataka Ullumaa achaguliwe na Kadhi.

Ya saba Muslim women who are working in the Civil Service when their husband dies, their mourning period of four months and 10 days should be given leave all this period with full payment of their salaries. Wakina mama wakiwa Bwana zao wanafiwa lazima wapate hiyo nafasi ya mwezi nne na siku kumi halafu wakae wakiomboleza ya kwamba bwana yao amekufa wapate nafasi, wapate mshahara wao wasikatizwe kazi zao. ...[ululations]... Tunaomba hiyo ipitishwe kwa sheria mpya.

The victims of 1967 Shifta wars should be compensated through affirmative action. Wengi wameongea juu ya hii ya 1967 shifta war. Tunataka sasa hii Katiba ipitishwe ya kwamba tukuwe compensated tulipwe tupate usawa na wale wanakaa down country na hawa watu wetu wa Northern Frontier tulipwe haki zetu ile damu tulimwaga hii poverty yetu imetokana na hiyo tunataka tulipwe tupate usawa na wale wanakaa down country usawa kama ni mali yetu, mifugo yetu yote ikuwe tunalipiwa. Tukuwe na sawa na hawa tupate kila kitu.

Ya nane yangu nikisoma. Equal distribution of natural resources: Hii sasa tunataka kama natural resources, wengi wameongea juu kama hii ya nini yote. Tunataka tukuwe na equal distribution akina mama na akina baba wote sawa wapate hiyo tuandikiwe kwa Katiba ipitishwe ya kwamba tutakuwa na usawa ya hiyo pia tupate. Hata kama ni Serikali na raia wapate equal distribution vile wengine walikuwa wamesema hapa awali.

The Kenyan Constitution should provide that all citizens are equally entitled to rights and privileges and benefits of citizenship regardless of gender. Hii sasa ningesema juu ya citizenship if today a man will marry a foreigner that woman will become a Kenyan citizen. If a woman marries a foreigner the man will not become a citizen. Tunataka ipitishwe ya kwamba it should be both sides.

Com. Lethome : What you do Mumina don't elaborate your points just make your recommendation so that you cover everything.

Mama Mumina Halkano : Okay. The Kenyan woman should suffer no form of discrimination operation that reduces her dignity and extreme as a Kenyan. Mwanamke apatiwe... wacha unajua hawa fahamu wengine.

Com. Lethome : Okay

Mama Mumina Halkano : Ndio napenda at least ni yapitie

Com. Lethome : But although it is meant for us but go ahead.

Mama Mumina Halkano : It is meant but they want it I know. Lazima wanawake na watoto wasi-discriminate-iwe yaani wasi patiwe nafasi yao isisemekane huyu ni mama hawezi kuwa kwa hii nafasi huyu nini, lazima mama na baba waangaliwe kwa usawa wapate nafasi kama ni kazi waajiriwe wapate nafasi sawa.

Kwa upande ya watoto. No child shall be separated from her mother before attaining the age of 18 but all the basic necessities should be provided for by the father. Watoto mama na baba wakiwachana watoto lazima wakae

na mama kwa muda wa miaka kumi-na-nane mpaka wahitimu hiyo miaka wakae na mama lakini baba awe akiwapatia malezi.

Na tena kuna moja ingine imebaki. Any child separated from the father shall have the right to maintain personal relations or direct contact to the father. Ni sawa kwa upande ya baba pia mama akichukuwa watoto lazima awe na uhusiano mzuri na mama na lazima angalie watoto wakiwa wamekaa mahali tofauti.

Sasa nitakuwa nikisema zangu. Kuna hii Serikali tulikuwa nasema watu wengi walikuwa wameongea wanasema wanataka Majimbo. Hii majimbo ni kweli tunataka hii majimbo lakini tunataka kama mjumbe mheshimiwa amesema Nfd. Majimbo ya upande huu wetu. Tukisema labda ya nini Borana haiwezi kuwa. Tunataka hio ikuwe Nfd na ikuwe at least tukuwe na pastrolists wakuwe na haki yao tuwe tuna value kile kitu –what we have- so tunataka Serikali ya majimbo.

Na ninaomba Constitution ipitishwe terms. The President should be above the law. His terms should be two terms that is ten years and the same as the Parliamentarian the same as Civics. Wajumbe na ma-councillors wote lazima wakae two terms. Isipite two terms. Ikipita two terms hiyo imekuwa too much. Isipite two terms wakae two terms na two terms hiyo nimewapatia mingi ni ten years. Kwa hivyo mtu akikaa ten years kama amefanya maendeleo ama hajafanya ata kaa. Lazima akae naipitishwe pamoja ya Rais. Ninaomba hiyo.

Na tena siwezi kutaja mtu lakini kuna wenzetu wamesema wamama hawana haki ya kwamba they are not, hawangefaa kupigania kiti cha President. Wamama wako na haki usawa na wababa lazima wasimame wakitaka leo hii wakijiskia wasimame u-president ama nini lazima wasimame. Wasimame waombe raia, vile wengine waliomba waombe raia wasimame. Kwa hivyo wamama na wababa nisawa lazima hata wakiomba hakuna kusema ati hana aibu kusimama. Hakuna aibu yoyote yeye atakuwa naye lazima asimame na ni wote wataomba raia.

Tunaomba hii discrimination ya kusema mtu akikufa mtu akiuwa mwanamme akikufa apate 100 animals na mwanamke ni 50 it should be equal. Ni lazima iwe sawa nafsi ni moja it should be equal, lazima tupate nafasi sawa. Asanteni kwa hayo.

Com. Lethome : Asante. Pengine ningeonya tu kitu kimoja nafikiri kama Muislamu kuna jambo ambalo siwezi kunyamaza ikisemwa hapa. Tafadhalini Kina mama mnapozungumzia juu ya haki za akina mama msivuke mipaka ya dini. Itakuwa tumekasirisha Mwenyezi Mungu Suna Allah Wataallan. Mnataka kumkasirisha mwenyezi Mungu. Basi kwa hivyo tuseme wanawake wapewe haki kulingana na sheria ya mwenyezi Mungu. Ama sivyo? Wasinyimwe haki zao lakini tusipite kitabu cha mwenyezi Mungu. Ama sivyo? Sawa. Haya tumpate Hassan... ni Hassan Godama ama Galma. Galma Yuko? Ashazungumza. Hussein Galgalo Jahani? Rapsuban? Hussein

Mandera? Huyu alizungumza jana kule. Mandera? Hussein Mandera alizungumza jana Modogashen Hussein Mandera yuko hapa? Huyu hakuzungumza.

Mr. Hussein Mandera : Kwa bahati njema nimepata nafasi hata sijui vile nime itwa hapa. Mimi nimesema kwamba tangu...

Com. Lethome : Anza na jina!

Mr. Hussein Mandera : Jina langu ni Hussein Mandera kutoka Garbatula. Since independence ile maendeleo Serikali inatupatia ni mambo ya relief food na kama hii relief food inarudishwa kwa pesa ni pesa mingi sana. Mimi napendekeza ya kwamba kwa hii Katiba iwekwe ya kwamba hii pesa ya relief food iwe kitu kama revolving fund tuanze biashara tofauti tofauti. Kwa sababu mkiona hii pesa ya relief, relief huletwa kutoka Mombasa mpaka Garbatula hiyo ni pesa nyingi sana.

Ya pili we have potential natural resources kitu kama gum arabic, minerals, just to mention a few therefore the Constitution through the Ministry of Natural Resources should allocate some budget, tuwekewe budget ya kwamba hata sisi tupate access kwa soko, I mean kupata soko ya hizi vitu ili tupate mapato. Pia hapa Isiolo wilaya hii yetu ya Isiolo head of departments, wale wanaongoza departments zote ni watu kutoka southerners. Bado sisi tungali katika ukoloni wa waafrika. Hawa ni locals. Wale hawana haja, they don't have sense of ownership for anything that comes to our District. Therefore hata sisi pia tuko na wasomi. Sasa mimi naona katika Katiba ifanywe kwamba at least wasomi wetu pia wawe head of departments ili District yetu ya Isiolo iendelee mbele. Asante.

Com. Lethome : Watu wote wangepanya kama Hussein tungemaliza kabla ya magharib. Huka A Kolumbola? Ameongea – Alhamdulillah! Hassan Guyo amezungumza pia! Abdulahi Kulicha? Ameshazungumza huyu. Osman Dima? Adan Abdi? Ali Guyo Abdi? Roba Dabaso? Guyo Koto? Jaro Forole? Huyu ni nani? Haya Osman endelea. Tutafikia kila mtu Inshallah! Sema jina halafu zungumza.

Mr. Osman Dima : Jina ni Osman Dima.

Com. Lethome : Endelea

Mr. Osman Dima : Ningeongea Kiborana lakini muda unaonekana ni kidogo wacha mimi na tumia tu Kiswahili.

Com. Lethome : Tupa tupa tu!

Mr. Osman Dima : Maoni yangu ni mawili, matatu tu sababu hata nafasi ni kidogo. Maoni ya kwanza jina ya District hii wanasema Isiolo District irudishwe kuwa Borana District. Badala unasema Isiolo District useme Borana District.

Com. Lethome : Haya ingine.

Mr. Osman Dima : Maoni ya pili sheria ya Borana vile wanafanya court ndio wanafanya nyumbani. Na wanasaidia watu sana. Kwa hivyo sheria leo iingize hiyo sheria ya Borana iwe halali sababu zamani inaonekana kama wamebakisha nyuma.

Ya tatu naongea kidogo juu ya mifugo. Sisi hatuna shamba kitu tukonaye kwa ardhi hii ni mifugo. Mifugo wakati sisi tunauza moja mbili lazima tunalipa pesa. Tukitembea barabara kama sisi napeleka na gari tukilete soko kuna pesa tunalipa. Lakini wakati Jilali wanamaliza hii maliza hii mali hakuna pesa yoyote wanaletea sisi. Tunataka sheria ya leo ingizwe malizwa na Jilali ama na ugonjwa Serikali ilipe.

Com. Lethome : Jilali ni nini?

Mr. Osman Dima : Jilali ni Ukame. Kiswahili kidogo kidogo tutajifunza. Ya nne maoni yangu nitasema juu ya wanyama wa pori. Wanyama wa pori ni wetu si wa Serikali. Sijui saa zingine tunashangaa sana kusema wanyama wa pori ni wa Serikali. Mnyama wa pori Serikali wamenunua kutoka wapi? Ilikuta hapa. Na sisi pia tume kuta mnyama wa pori hapa. Tunataka Serikali iwachie sisi hawa wanyama sababu wametudhulumu. Wanyama wa pori ni wetu. Sisi ndio tutafuga. Sisi ndio tutauza. Tunataka iingizwe kwa sheria wanyama wa pori wawe wote wa wananchi. Kwanza Serikali imetudhulumu mnyama wa pori amewekwa kwa kijiji na amefanywa adui wetu. Mnyama wa pori wa kawaida ako humu humu hata hakuli ng'ombe wanakula moja moja. Hata ndovu ya humu humu hakuna wakati wanaumiza mtu. Lakini hayo mnyama ana umiza mtu huyo wananchi wanalalamika ni ile imewekwa kwa kijiji wanafanya adui yetu. Vile tumefanya huyo mnyama hata tukifanya mnyama huyu wetu wa kawaida wa boma. Ikitengwa na sisi watakuwa tu namna hiyo adui. Kwa hivyo mimi maoni yangu nataka mnyama wa pori Serikali irudishie sisi sababu wanadanganya sisi na wanadhulumu sisi.

Com. Lethome : Asante

Mr. Osman Didi : Yangu ni hayo machache.

Com. Lethome : Asante. Sasa mwenye ku-record pale analalamika anashindwa ku-record. Ile tape recorder yake ikifika Nairobi itakuwa na kelele nyingi sana. Kwa hivyo mkishangilia kidogo mnampatia nafasi wakati mtu anazungunza ndio aweze ku-record. This is historical, you know, this is something historical. Hii kitu itawekwa Kenya mzima watajua watu wa Garbatula walisema kitu gani. Five hundred years to come. Wajukuu na wajukuu watakuwa wakisikiza hiyo cassette. Huyu kijana atakuwa ni babu siku hiyo. Wewe uta kuwa ni ayeyo siku hizo. Inatakiwa hiyo record iwe clear. Kwa hivyo tafadhalini tupunguze kelele. Haya tusikize Mohammed Tuka kama yuko? Tuka yuko? Hayuko? Mohammed Ali Jare? Hayuko? Idris Boru Ali. Haya. Halafu Adhan Dege afuate.

Mr. Idris Boru Ali : Asala Mualeykum Aleykum! Waramatulah Wabarakatu. Kwa majina mimi naitwa Idris Boru Ali kutoka Kinna.

Mimi pendekezo langu ya kwanza nina anzia na Arms of Government. Arms of Government. There are three arms of Government Judiciary, Legislature and Executive. Katika hii sheria ambayo tuna unda sasa ningependa kusema ya kwamba let these three exist but all of it to be independent bodies, Judiciary to be independent, Executive to be independent, Legislature to be independent.

Ya pili kuhusu hiyo under the Judiciary Kadhi anafaa kuwa na uwezo sawa na mahakimu wa Serikali. He should have equal powers with Government Judges. Ya pili makadhi wanafaa kuteuliwa na Maglisual Ulamaa board of ...[inaudible]... Kwa sababu ...[inaudible]... ndio wanafahamu dini sawasawa na wao ndio pia wanafahamu masharti ambayo Kadhi angefaa kutimiza. Sio Presidential appointee wala Public Service Appointee. Makadhi wachaguliwe na body.

Inginge pendekezo langu kati miji ya Waislamu bars za pombe hatutaki kwa sababu dini yetu haikubali na hata mila yetu haikubali. Hata dini ya Kristo haikubali. Mimi pendekezo langu kuhusu hii pombe ipigwe marufuku. Beer to be illegalized to be banned in this Constitution that we are forming now.

Pendekeza langu lingine, katika court ya Serikali tunataka sheria mpya iwekwe ya kwamba Muislamu asiiname akiingia court. Pendekezo langu lingine, tunataka sheria mpya iwekwe ya kwamba Judge Mkristo au mtu Mkristo asishike kitabu tukufu ya Koran kwa mkono wake.

Pendekezo langu lingine, Ijumaa iwe siku ya mapumziko ya Waislamu kwa sababu ya sala ya Ijumaa ambayo ni muhimu sana. Pia ningependa kusema mwezi tukufu wa Haj Waislamu ambayo wako na uwezo ya kuenda siku hiyo wasiweze kuenda siku hiyo kwa sababu ya ukosefu ya nafasi wala si ya mali. Hii haswa ni kwa wale ndugu Waislamu ambaye wana fanya kasi ya Serikali.

Com. Lethome : Unapendekeza nini?

Mr. Idris Boru Ali : Ninapendekeza wakati ya Hija wapewe ruhusa wakiwa na uwezo huyo. Please. Pendekezo langu lingine katika sheria hii ambayo tunaiunda sasa. Ningependa kusema wanaume na wanawake wasikuwe sawa. Kwa sababu hata tukiunda sheria simzuri kupita kitabu tukufu cha Mwenyezi Mungu. Kwa sababu mwenyezi Mungu amesema ...[Arabic Dialect]... mwenye atavuka mpaka ya mwenyezi Mungu amedhulumu nafsi yake. So kwa hivyo ningepende kusema wanaume na wanawake wasikuwe sawa.

Pendekezo langu lingine Waislamu wakifa hospitalini wasipelekwe mortuary. Waislamu wakifa hospitalini wasipelekwe mortuary ili wazikwe haraka.

Ningependa kusema tena family planning kwa sehemu ambayo Waislamu wanaishi isiletwe kwa sababu dini yetu haikubali family planning. Madawa hizo haziletwi kwa ile sehemu Waislamu wanaishi. Pendekezo langu lingine, la mwisho ningependa kusema Chief Kadhi awe na equal power na Attorney General na awe na haki ya kuingia katika Parliament.

Com. Lethome : Asante ndugu.

Mr. Idris Boru Ali : Pendekezo langu lingine wasichana wakubaliwe kuolewa hata wakiwa masomoni. Kwa sababu dini yetu haikatai.

Com. Lethome : Maoni yake wacha amalize. Sheikh umemaliza? Haya asante ndugu yangu kama umemaliza maoni yako.

Mr. Idris Boru Ali : Sijamaliza!

Com. Lethome : Naona unapewa maoni sasa mengine hapa.

Mr. Idris Boru Ali : Sipewi.

Com. Lethome : Basi ya mwisho sasa tafadhali.

Mr. Idris Boru Ali : Maoni yangu ya mwisho ningepende kusema wasichana hata wakiwa shuleni hata wakiwa masomoni wapatiwe ruhusa ya kuolewa.

Com. Lethome : Hiyo umesha sema. Unarudia. Basi kwisha.

Mr. Idris Boru Ali : Ningependa kusema ya mwisho, katika hii sheria ambayo tunaunda sasa waalimu, teachers, should be favoured amongst the other civil servants. Mishahara yao iangaliwe vizuri.

Com. Lethome : Okay. Are you a teacher?

Mr. Idris Boru Ali : I am not.

Com. Lethome : Okay. Adhan Dege? Halafu afuatwe na Abduba Mollu Idu? Yuko? Mollu? Haya!

Dr. Adhan Dege Guracha : Commissioners walioko, viongozi na wakaazi wenzangu, Asalaam Aleykum! Na shukuru mwenyezi Mungu kwa kunipatia nafasi hii na ingawa naambiwa masaa ni mabaya. Hata hivyo kabla sijafika kwa recommendations zangu, kwa sababu yangu itakuwa ni moja moja. Recommendation 1, 2, 3 lakini kabla ya hapo nataka kwa manufaa ya wale Commissioners walioko hapa kutanguliza kitu kidogo ili wafahamu vile hali ilivyo katika area hii yetu ya pastrol area. Watu wote wa hapa huwa wanasema mtu akitoka Nairobi au akienda Nairobi kutoka Isiolo anasema yeye anenda Kenya. I want this to be understood in this perception, in this light, kwa sababu ya sisi kusema tunaenda Kenya au tumetoka Kenya ni kwa sababu hali tunayoishi hapa haionekani ni kama ya Kenya. Tuko nyuma, tume nyimwae kila kitu, tumedhulumiwa ndio sababu sisi tunasema tunaenda Kenya, as if we are not in Kenya, that is the actual meaning of the community of this area. I want it to be understood in this light.

Na tafadhali, samahani, tafadhali tafadhali usipige makofi. Nataka isikike wenye ku-record wa record vizuri kwa sababu ni kutoa maoni. Kwa hivyo mimi ningependa kusema ya kwamba yale mambo yanatendeka hapa sio ati yote haiko katika Katiba ya Kenya la! Mambo mengi yalikuweco. Yale mambo yametajwa na watu hapa awali ni mambo yalikuwa katika Katiba kuanzia mwaka wa sitini-na-tatu. Lakini kilichoko ni ya kwamba wale walikuwa katika Serikali hawakutia maanani, hawakuifuata.

Wangeliifuata saa hii sisi hatungekuwa na umaskini. Kwa sababu walisema in 1963 one of the policy papers ilikuwa inasema kutafanywa a comprehensive livestock development and marketing package in arid and semi-arid areas. Kama ingefanyika sisi wengi wetu wote hapa hatungehitaji msaada wa Serikali. Kwa hivyo maombi yetu ya leo ni kusema baadhi ya yale mambo yalisemwa mwaka wa sitini-na-tatu, kama ilikosa kufanyika tunaomba sasa ifanyike. Na baadhi ya haya mambo ni kama yafuatayo.

Kugusia juu ya livestock. This is the communities economic mainstay. This is our lifestyle. Ni kama Wameru

wako na shamba. Ni kama huko upande ya Kericho watu wako na shamba ya mahindi. This is our lifeline. Kwa hivyo tunataka improvement on this lifeline. Recommendation yangu kuhusu improvement ni ya kwamba Board ya Livestock Development and Marketing iwe established like any other product kama majani na kahawa. Let this economic mainstay be recognized like any other product in this country. Unajua kuwa Mkenya sio jina, ninaamini hatakuwa Muislamu sio jina ni kuwa katika mwenendo ya Muislamu. Sisi hapa tunasema we are in Kenya but we don't live like Kenyans. All we want today is to live like Kenyans.

Na ya pili katika kuhusu mambo ya livestock wenyeji wahusishwe na soko itengenezwe. Soko ambapo itapoteza au itazuwia gharama ya kutoka Garbatula kwenda Nairobi kupeleka mifugo. Kama kuna soko hapa, for example hapa kulikuwa na soko hapa Garbatula zamani na wengi wa viongozi wetu walisoma kutokana hiyo soko kwa sababu kulikuwa na ushuru ya kuwalipia fees na kujenga shule wakati huo. This is pre-colonial.

Na ya tatu ningependekeza ya kwamba kichinjio, abattoir, iwe set-up strategically in this pastoral area. Kwa mfano kuna mahali hapa kulikuwa na kichinjio hapa about 10 to 12 kilometres from here. Ilikuwa inaitwa Korogocho. Wakati wa ukoloni. Mahali ng'amia ilikuwa inachinjwa inakuwa packed, na ili kuwa inauzwa. Wenyeji walikuwa wananufaika na hakukuwa na hasara hata wakati wa ukame ukiuza ng'amia yako hapa unafaidika, it is about 12 kilometres from Garbatula town. Kama kitu kama hicho kina weza kufanyika ingekuwa vizuri.

Na ya nne ningependa kupendekeza ya kwamba appropriate range land management policies iwe in place. Hata kama ilikuweco kwa Katiba haikuwa imefuatwa. We were not consulted. Sisi wenyeji hatukuhusishwa kile kinafanya ni kutoka Nairobi, watu wanaamua kutoka huko inakuja hapa Isiolo I mean au Garbatula. Kwa hivyo there was lack of ownership.

Kuhusu ardhi, nafikiri mambo mengi yamesemwa, sita sema mengi, lakini mambo ya Trust Land iwe abolished. An appropriate system of land tenure iwasilishwe ikiwa imewahusisha wenyeji.

Na ya pili kwa upande wa ardhi. Those settlement areas for example like Garbatula, Isiolo these are urban centres, if possible land iwe demarcated iwe Title deeds ziwe issued so that watu waweze kupata title deeds. Haki ya kumiliki ardhi. Kwa sababu kama huna haki ya kumiliki that means sisi si watu wa mifugo kwa sababu mifugo inategemea ardhi hii. Kama hii ardhi ikienda hata mifugo haina kazi.

Kuhusu establishment of game parks au reserves yangu ni mawili tu. Moja wenyeji wa area hiyo wahusishwe wawe consulted, not partial consultation. Wahusishwe wakae chini wazungumze wakubali. Na mahali ambapo imekubaliwa, in cases where establishment of game reserves or parks is agreed upon the residents should benefit directly and substantially. This is my recommendation. Be it in form of compensation, be it in form of

development projects.

Com. Lethome : 1 minute Daktari.

Dr. Adhan Dege Guracha : Okay. Kuhusu chiefs. Ikiwezekana Provincial Administration iwe abolished. Lakini kama haitakuwa abolished chief awe not below form four D⁺. This is my recommendation. Kuhusu Government ministries ningependekeza ya kwamba ministries ziwe de-centralized, if we de-centralize this economic distribution will also come in. Kuhusu mtindo wa kiserikali mimi recommendation yangu ni kuwe na Regional Government. Nafikiri mengi yamesemwa juu ya Regional Government.

Kuhusu mambo ya Id's Birth Certificates and Passports. My recommendation is Id cards iwe issued continuously. Birth Certificates iwe issued at district and divisional levels. Passports iwe issued at district level. I am one of the victims I had to run after a passport for eleven months with all costs.

Kuhusu inheritance my recommendation is the Islamic system of inheritance be enshrined in the Constitution. Hatungelipenda mambo iwe kama 1980 wakati ambapo hoja ilipitishwa Katiba bunge sisi turithi vile Wakristo wanarithi wenzao. Islamic education should be taught in all schools upto University level that is my recommendation.

Education for all children should be made mandatory. Free education should be enshrined in this Constitution.

Hapa nitawaunga kina mama mkono. Kuhusu wasichana wale wanatolewa kwa shule wakaolewa. Mimi ninge-recommend hiyo ihalalishwe. Na kama mtu amepatikana ametoa msichana wa shule na akaoza mtu, stiff penalties be enshrined in this current Constitution. Pia kwa yule baba na kwa yule mtu anataka kuoa.

Kuhusu Kadhi's Court. Mimi na-recommend hivi. Kuwe na District Kadhi's Court, Kadhi's High Court na kuwe na Kadhi's Court of Appeal. Kwa sababu ukifika Court of Appeal yule Judge atakuwa yule atakayesikiza kesi yako pengine ni mtu sio Muislamu, kwa hivyo hana fahamu ya sheria ya Kiislamu, kwa hivyo ni vizuri tuhukumiwe kwa sheria ya Kiislamu.

There is one very contagious issue. Kuna barrier moja hapa Isiolo. Hii ilikuwa ni mtindo wa Serikali ya ukoloni kutufungia tusiwasiliane na maendeleo kwa areas zingine. My recommendation is hiyo barrier ya Isiolo is the only one which I believe exists in Kenya apart from the borders. It is as if we are on the boarder. I have been to Namanga and I have seen a barrier, I have been to Busia I have seen a barrier, I have been to Mandera I have seen a barrier, I have been to Moyale, but it is similar to the one in Isiolo. Hiyo ni mtindo ya kutufungia sisi. It is to

create fear watu waogope kuingia kwetu. Na watu wakiogopa kuingia hakuta kuwa na maendeleo. For the same system.

Com. Lethome : Asante. Tafadhali maliza.

Dr. Adhan Dege Guracha : Nafikiri kwa sababu mengi yamezungumzwa na muda pia hapa ni haba. Yangu ni hayo tu. Na nasema shukran.

Com. Lethome : Asante Yusuf Dogo? Yuko? Abduba? Gtdo yeye ana maandishi halafu afuatwe na Yusuf Dogo kama yuko. Yusuf Dogo?

Mr. Abduba Mollu Idu : Asalaam Aleykum! Mimi sita ya rudia yale yamesemwa. Lakini nitagusia tu yale ambayo nafikiria hayajaguswa na wenzangu wale wameongea. Ya kwanza ningetaka kugusia aina ya Katiba. Tungeuliza Katiba ambayo tunatengeneza sasa ikuwe, iandikwe katika lugha ya Kiswahili na pia kwa lugha ya kingereza. Na pia ikuwe inaweza kupatikana kila mahali, public places, kwa mashule, na libraries free of charge. Na pia wale wanataka kununua ziwewe, hii Constitution ikuwe kila mahali in bookshops so that kila mtu anaweza kusoma na kuelewa ni sheria gani ndio inamuongoza.

La pili nasema hii Katiba pia iandikwe kwa lugha rahisi ikuwe clear na pia iweze kufuatiliwa. Kuna swali ambalo tunajiuliza katika siku za usoni. Hii Katiba ya mbeleni inaonekana haijakuwa enforced? Hii Katiba ingine lazima ikuwe enforceable na pia maongozi haya ambayo yatakuwa katika Katiba yaweze kufikia kila mtu kwa njia ya Civic Education. Tunaamanisha ya kwamba Civic Education iweze kuweko even after Constitution imetengenezwa. Ili watu waweze kuelewa ni nini ina waongoza. Nimesema sita ongea kila kitu kwa sababu tumeandika.

Jambo lingine ni kwamba tumesema Provincial Administration ifutiliwe mbali. Hiyo haina maana kwetu na tunaona badala yake Local Authorities ikuwe empowered na wakuwe sensitive to the needs and aspirations of all citizens.

Tuingie mambo ya Legislature najua haya hayajaguswa kabisa tunaongea mambo ya wajumbe. Tumesema ya kwamba kuwa mjumbe awe na full time job. Nina maana gani? Wajumbe wana mshahara kubwa lakini unakuta ya kwamba wajumbe wako at their own discretion wanaingia Bungeni mtu anakaa three minutes, five minutes ame register for his allowance ametoka. Maswali yanakuja mjumbe hayuko, Minister hayuko. Kwa sababu anakula mshahara kubwa kubwa tunasema kazi ya mjumbe ikuwe full time job, since they are paid fully. Na pia tunasema mjumbe akuwe na ofisi katika mahali ya uwakilishi Bungeni. Na pia akuwe na wafanyikazi ambayo wata hudumia raia katika hizo constituencies. Sio Mjumbe atafutwe in the streets of Nairobi.

Pia tunasema ya kwamba wananchi ama raia wale wanachagua mjumbe wanahitaji protection. Wanahitaji protection kutoka kwa mjumbe wao. Kwa sababu mjumbe anasema nita watengenezea barabara, nitawatengenezea hospitali, tuwe na sheria ya kwamba mjumbe ambaye hatatimiza yale amesema atafanya, badala ya kupeana lip service wakuwe na system ya ku-complain to the Parliamentary Service Commission through the Speaker of the National Assembly for summoning and eventual redress. Watu waki-complain mjumbe aweze kugolewa hata kwa siku tano.

Pia tunasema kazi ya Parliament ikuwe na Calendar of activities yake ambayo inajulikana na raia wote isiwe tu President aweke ama a-dissolve Parliament wakati anataka, ikuwe na programme yake na shughuli zote za Serikali zikuwe na programme ambayo zinaweza kujulikana.

Tumesema pia Presidential Election ifanywe kando na elections zingine kwa sababu Presidential Election is a National issue and should be treated on its own. Tunasema ya kwamba kura ya President ikuwe kando na kura za wajumbe na councillors. Kwa sababu hapa area hii yetu kuna hiyo tunaita mlolongo ama-line. Nikipigia president wa Kanu, lazima ni pigie mjumbe wa Kanu, lazima ni pigie councillor wa Kanu hiyo inafanya raia wasi-choose viongozi wazuri. So tunasema presidential elections ikuwe kando.

Na pia defections. Kuhama chama. Tunasema hiyo ifutiliwe mbali kwa sababu hiyo inaleta shida. Kama umeshindwa kwa Kanu kaa mbali. Kama umeshindwa kwa Dp ukae mbali usirudi na chama kingine.

Pia tunasema kwa sababu president is a national office the occupant of this position should not be an elected Mp. Yaani asikuwe na uwakilishi bungeni. The constituency of the president is the whole country asikuwe mjumbe wa baringo central.

Com Asman : Maliza maliza tafadhali.

Mr. Abduba Mollu Idu : Hapa pia tunaulizwa kuhusu mambo ya Public Service. Yaani Watumishi wa Umma na tumegusia hapa mambo ya utumishi wa umma. Tunasema ili Kenya ikuwe na watumishi wazuri ambayo wanaweza kufanya kazi vizuri tumesema kwamba the state should ensure that there is proper working environment for all public servants. There should be proper recruitment and placement based on competence, qualification and experience.

Tunamaanisha kwamba watu wasiajiriwe kazi kwa sababu wako na mtu fulani katika cheo kikubwa. Watafute wale ambayo wako na kipawa cha hiyo kazi, wako na-competence na-experience ndio ifuate badala ya kusema niko na

mjumbe wangu niko na minister fulani ndiyo nina weza kupata kazi mahali fulani. Pia tunasema wapewe nyongeza za mshahara na pia wapewe public service isikuwe na mambo ya corruption na political interference. Constitution i-protect hiyo.

Mambo ya Natural Resources imeongewa sitaongea sana. Inasemekana ya kwamba local communities mahali natural resources ziko waweze kufaidika na wahusishwe katika protection. Watu wanafikiria natural resources ni madini tu ya Duse. Hata mchanga wa hapa ni natural resources yetu. Mchanga hapa kila siku lorry kumi lorry ishirini. All natural resources hata hii miti ni natural resource. Mtu anakuja anakata, mawe zinaokotwa all these things are natural resources. So tusifikirie tu natural resource ni wildlife, yote ikuwe protected.

Nina kuja kwa participatory governance kwa sababu pia hapa haija ongelewa na watu wengine. Tunajua ya kwamba Civil Society organizations ama mashirika yasio ya Serikali yana jukumu kubwa na tunaweza kusema ya kwamba kama sio mashirika yasio ya kiserikali area nyingi ya Kenya hasa arid areas hawangeweza kufika mahali wamefika kwa sababu wamewachwa mbali na Serikali. Majority of civil society organizations especially Ngo's have worked with and amongst the people in different sphere's of life. This organizations have all along depended on external donors from the north ama Western. For how long?

Ninatoa pendekezo hapa kuhusu Civil Societies. Tunasema there should be a provision for some strategic Ngo's na Civil Societies waweze kupewa pesa na Serikali ili waweze kuhudimia raia. Civil Societies, Ngo's wanapata msaada kutoka nje na wanasaidia raia wa Kenya, pesa zitengwe katika miradi ya Serikali na waweze kupewa pesa. The Constitution should make provision for sourcing of funds from national and multinational corporations individual citizens and consolidated fund. Ili waweze kufanya kazi yao vizuri.

Kumalizia nasema ya kwamba. Mechanisms should be in place to ensure maximum participation ya kila mtu katika Serikali na hasa governance by women, youth na persons with disabilities. They should be included in decision making at all levels. Wanawake wasiwachwe nyuma kwa sababu ya kijinsia. Hayo yamesemwa mara mingi. Wahusishwe kwanzia grass root mpaka national levels. Na pia the Constitution should recognize the disadvantaged position of these groups and lay out strategies for uplifting their position in society so that they are at par with other Kenyans. Na pia kwa hiyo class ya vulnerable groups tunataka kuuliza Commissioners waongeze pastrolists. Pastrolists are vulnerable groups. Tunataka wakuwe considered as vulnerable groups. Asante.

Com. Lethome : Asante Abduba. Yusuf Dogo? Kama hayuko karibu tunamtaka Zainab Wako? Yuko Zainab Wako? Hayuko? Somo Roba? Afuatwe na Ahmed Noor Wako? Wafuatane hivyo hivyo halafu Hussein Roba afuatwe na Hussein Abdalla Sheikh amfuate.

Mr. Somo Roba : Asalaam Aleykum! Mimi sina mengi ya kusema kwa sababu naona kila mmoja anapewa dakika mbili mbili na afadhali ni zungumze maneno kidogo kidogo ili kila mmoja apate nafasi ya kuongea. Naona hapa na pale watu wanasema mimi nimewachwa mimi nimewachwa. Kwa sababu sisi tumekuwa wengi na mwingine akishika hapa hawezi kuwacha. Kwa sababu wewe toa point yako moja moja...

Com. Lethome : Sasa toa yako

Mr. Somo Roba : Mimi naitwa Somo Roba. Sasa mimi sina mengi ya kusema maneno yangu ni haya. Maneno mimi naongea ni juu ya ...[inaudible]... Abadilishe hii mambo mtu akipatwa na makosa ashikwe maramoja apelekwe aandike statement yake apelekwe Kotini kama sheria inafunga afungwe. Lakini sio anakuja kuota hapa kwajili mtu anakaa hapa miezi miwili moja peleka Isiolo anakaa miaka tatu nne. Naona maisha yake inapotea akipelekwa remand. Kwa sababu ukisha pelekwa maramoja Kotini makosa yake ikipatikana anafungwa anamaliza kifungo chake anatoka, Kwa hivyo Serikali iweke hiyo sheria wale wanaunda Katiba iwe Katiba mwaka huu waweke ndani sheria hii ibadilishwe. Kwa sababu hii ni dhulma moja kubwa sana. Baadaye mtu hana hatia...

Com. Lethome : Mbona unarudia. Hiyo umemaliza endelea...

Mr. Somo Roba : Kwa hivyo hii mambo imalizwe kabisa iwekwe ndani ya Katiba. Maneno ya mwisho yangu ni hii. Mambo ingine mimi naongea Mr. Dege mambo ya barrier. Hii barrier naona imewekwa hapa askari wako hapa. Na ninaona mambo mingi ya magendo inapita hapa. Huwezi kuona mtu hata mmoja anashikwa anapelekwa jela. Huyu mtu anapelekwa kwa Polisi anakaa huko anakaa siku mbili tatu wanachukuwa pesa anawachwa.

Barrier sababu inawekwa ni sababu ya usalama naangalia kitu mbaya na mzuri. Sasa hii barrier lazima itolewe tuwe free gari itembee. Magari kutoka Isiolo wakitaka kupita hapa wanaogopa hii barrier. Juzi lorry ingine kutoka kule wanasema labda sisi tuko na bomb tunasema hatuwezi. Kwa sababu huko ukipita Garbatula Police watahika sisi hapo. Wanakataa.

Com. Lethome : Hii imeandikwa nyingine.

Mr. Somo Roba : Kwa hivyo hii iondolewe iwe barabara sawasawa sisi tupate uhuru tutembee. Asante sana.

Com. Lethome : Asante. Ahmed Noor Wako? Haraka haraka. Mr. Hussein Roba yuko karibu? Roba. Ameshatoa!

Mr. Ahmed Noor Wako : Asalaam Aleykum!

Com. Lethome : Badayake Hussein Abdalla.

Mr. Ahmed Noor Wako : Jina langu naitwa Ahmed Noor Wako. Umeandika huko. Sawasawa. Basi nafikiri mimi nitasema machache tu kwa sababu wengi wameongea. Mimi hapa kwanza mapendekezo tu ndio mimi nitasema hakuna haja mimi naongea mambo mengine.

Com. Lethome : Ndio sawa

Mr. Ahmed Noor Wako : Mimi nataka bank ya Kiislamu kwa sababu Serikali ya Kenya haitaki hata Waislamu. Lakini tunataka bank bila ribaa ambayo hata ikuje mpaka hapa kwetu ikiwezekana. Mimi najuwa vile wewe utaandika wewe ndio expert Bwana Sheikh.

Com. Lethome : Naam.

Mr. Ahmed Noor Wako : Ya pili, primary tunataka badala ya 8-4-4 irudishwe kama zamani kwa sababu hii ni kusumbua watoto na haiwezi kusaidia nataka ya kama zamani tu standard seven halafu form five form six halafu aendele mpaka University.

Ile ingine mimi nataka ingilia ni hapo kwa Parliament mimi nitasema kwa sababu mambo mingi watu wamesema sina haja ilikuwa mrefu. Parliament nafikiri mjumbe sisi raia ndio tunachagua. Lakini ukisikia upande hii ya Parliament baada kukaa kikao yao mara nane mbunge bado kufika kwa kikao huyo Speaker anaweza kusimamisha. Najua bunge lakini mkubwa wao ni sisi, sisi raia ndio anachagua. Sio Speaker alikuwa anachagua, Speaker aliona tu mjamaa ameletwa na raia huko. Lakini mbunge inawezekana bila kufika miezi tano bila kukanyaga hata hii Garbatula kama ni ya Garba sehemu zingine yote.

Nikiongea tu kwa mfano hapa lakini hata sehemu zingine yote ni namna hiyo tu. Halafu mbunge bila kufika miezi tano hapa, count nane ndio nafukuzwa, kabla kufika miaka tano ikiwa mbunge anafanya makosa kama hiyo kutofika hata kwa citizens yake tunataka asimamishwe na Katiba kama hiyo iandikwe nyinyi ma-Commissioners mnajua vile mnaandika. Kabla kufika wakati huo. Hata ma-councillors pia namna hiyo.

Provincial administration tunataka ipigwe marufuku kwa sababu haiwezi kutusaidia hii ni kitu inangamiza sisi. Tusema kama tunachukua mfano hapa sisi tuko na Do ambaye yuko na ma-chief. Sasa mtu akikosana na chief hapa anaenda kwa Do. Chief huyu vile ameandikwa na Do yeye ni sasa mambo yake hapa hawezi ogopa raia na

kimbia tu kwa Do na Do ukikimbia hapa ni kwa Dc. Sasa hawa isipokuwa huyu ni mdogo huyu ni katikati na yule mwingine mkubwa wa wote in chain of command ni kitu moja Chief akiwa anakuja kufanya makosa hapa anajua tu hiyo ili kuwa ni command ya Do, na Do akiamrisha Chief namna hiyo ikikuwa ni command ya Dc. Kwa hii watu wakishtakiwa hakuna namna wewe unaweza shtakia watu wote, ni mmoja tu.

Tunataka Koti ambayo ni independent ambayo tunashtaki watu wafanyikazi wa Serikali wote ambayo ipitishwe kwa Katiba mpya ili hawa hawahusika na administration halafu ikiwa Kotini na jengwa sisi tunashtaki hataikiwa ni mfanyi kazi yoyote wa Serikali ikiwa ana fanya makosa hatuwezi enda... Kama polisi tuseme tunashtaki kutoka hapa naenda kwa Ocpd mjamaa wakati wewe unaondoka hapa tu ameanza ku-contact yeye naongea na yeye halafu wewe ukikuja namna hii mambo yote inaharibiwa na yeye hataki kusikia wewe.

Na unapata gharama ikiwa sasa tena hawezi kuchukuwa ile maoni yako lakini tukipata Kotini independent kama hiyo nafikiri tunaweza kusaidiwa. Kwa sababu wale wanakaa hapa. Najua kabila ya Kenya arubaini na mbili mimi nataka ongeza hiyo pia. Wakati ambayo Katiba ilikuwa inatengenezwa bado wake watu wa Kenya, tunakaa namna gani pamoja. Bado ongea namna wale ambayo wanapigwa transfer hapa wanaletwa hapa nachukuwa wewe tu kama mnyama hawezi kuchukuwa kama binadamu. Kama ni mkubwa nafikiria tu mimi nitatajirika namnagani ili nirudi nijenge kwangu lakini mahali anasimamia yeye hajui sio kabila yao, lugha sio moja, dini sio moja, hakuna huruma yoyote ambaye iko nayo na huyu wananchi wanakaliwa kwa hivyo sisi tunataka ikiwa mambo kama hii sasa inaendelea Kotini kama hapa tunapata inaweza kutusaidia mambo yoyote kwa sababu wale ambayo wako hapa wote si watu wako na huruma na binadamu kwa sababu wewe saa hii ukipelekwa police station utastuka kwanza. Na hawo watu wanakaa hapa kwa sababu huduma yetu si ati wanakuja kushtuwa sisi namna hiyo. Ndio kwa ajili tunataka kuwekwe Koti.

Com. Lethome : Asante Ndugu.

Mr. Ahmed Noor Wako : Nitamaliza. Moja mimi naongea ni mambo ya transfer. Mfanyikazi wa Serikali anakuja makosa hapa anafanya makosa hapa na kosea watu hapa makosa kubwa anaweza fanya corruption anaiba mali ya watu halafu nyumae wakati unalalamikia juu yake zaidi inasemekana huyu atapigwa transfer mahali pengine ili aende aharibu mahali pengine kama hapa tu. Kama ni Headmaster wa shule hawa watoto yeye anakuja kusimamia hapa, watoto wanaanguka mtihani halafu nyumae mwalimu mwingine anakaa huko tuseme upande ya Dawa.

School inaendelea vizuri anapigwa transfer kutoka hapa anapelekwa kwa shule ambayo inaendelea vizuri na kwenda kuvunja ingine pia. Navunja mahali pengine. Mimi napendekeza ya kwamba mtu akifanya makosa yoyote asipigwe transfer aadhibiwe na makosa yake mahali ambao yeye anaishi bila kupeleka na anakwenda kuharibu watu

wengine tena. Kwa sababu hasara yake haiwezi kuwa mahali pamoja inakuwa mahali pengine. Do akifanya makosa hapa anapigwa transfer Embu nakwenda kuvunja huko. Baada ya huko anapelekwa Marsabit navunja huko. Kwa hivyo tunataka aadhibiwe watu wote mahali ambapo walifanya makosa bila kufanya namna hiyo. Iwekwe katika Katiba mpya sheria kama hiyo kwa sababu hawa watu wote bado kuongea walikuwa wananiwachia mimi najua.

Com. Lethome : Haya maliza Ahmed.

Mr. Ahmed Noor Wako : Haya mimi nitamaliza. Sheikh maramoja tu. Kumaliza kwangu sasa nitagusa tu mahali hapa sitaki hata mahali ambapo wale wamepitia sana lakini Duse. Hii sehemu hii ambayo ina husu zaidi ambayo mahali hii tumelalamikia, tumelalamikia lakini kitu ambacho kinatuhuzunisha kama unapitia huko watu wengi wame taja mahali hapo. Hapo ilikuwa na peanwa na hawa watu ambayo ni Provincial Administration wale ambao tunaongea mambo yao. Badala hawa watu Provincial Administration ambao inatuangamiza kiwango hiki ambaye wanapanga barabara hii kutoka hapa ambaye tuseme sehemu hii kitu ambaye mimi narudia zaidi barrier ambaye unaona hapa mpaka Nairobi hii yote inajua nawekwa kwa sababu ya Wariaa tu.

Hakuna kabila nyingine District ya Moyale District ya Isiolo ama hii ya Mendera barabara hii yote kwa sababu inangojea naenda Wariaa tu. Gari ile ambayo inaugonjwa kwa barabara wewe ukiona namna hii tu siku moja wewe natoka kwa barabara na kaa tu na Polisi hawa kama magari tuseme inabeba kahawa ama nini namna hii Polisi wanaangalia namna hii tu wanajua gari tofauti. Wakiona gari hii tuseme ya Wariaa ndio watu wanakimbilia gari yote inapigwa search inaangaliwa. Kwa hivyo hii sasa kubagua sisi katika Serikali ya Kenya hii Katiba mpya iwekwe na mara ingine mambo kama hii yote ifutiliwe mbali.

Mimi nitamaliza hapo asante sana.

Com. Lethome : Haya asante sana. Hussein Abdalla? Halafu Roba Galgalo yuko? Roba Galgalo hayuko? Adan Boso? Nuria Wario? Nuria? AaAa usimtafute kama hayuko? Usitafute wacha tu. Nuria Wario? Uko haya utafuata baada ya mzee.

Mr. Hussein Abdalla : Asalaam Aleykum ...[Arabic dialect]... Na simama hapa kupendekeza kwa niaba ya Waislamu ambaye wa sehemu hii nina karatasi nitapeana na sitazungumza sana lakini nataka kusema moja ama mawili.

Ya kwanza Katiba mpya napendekeza kwamba Katiba hii mpya ambayo itakayoundwa iwe ina hakikisha usawa kati ya wa Kenyan citizens bila kuwabagua kidini , kikabila, kigeographia ama kihistoria kwa sababu sisi hapa

tunabaguliwa saa ingine kidini, kigeographia labda watu wa sehemu hii zamani tulikuwa Nfd ama nini ama kihistoria fulani tusibaguliwe tupate haki.

Pili Katiba, sisi ni Waislamu na dini yetu inasheria yake sheria ya Kiislamu ambayo inatokana na kitabu cha mwenyezi Mungu tukufu kwa hivyo Katiba mpya itambue sheria Islamu ni sheria inatokana na mwenyezi Mungu wala si customary law ndogo ndogo ambazo zinaweza kugeuza huko na huko. Kwa hivyo mimi napendekeza ya kwamba Waislamu wa hukumiwe na sheria ya Kiislamu vile ambaye mwenyezi Mungu ...*[Arabic dialect]*... anataka.

Ya tatu Katiba mpya wakati itakapotengenezwa kifungo chochote katika hiki Katiba, kifungo yoyote katika Katiba mpya itakayotengenezwa isije ikahitilafiana na mafundisho ya dini ya Kiislamu kwa sababu italeta shida na matatizo na ukosefu wa amani.

Kina mama na watoto wanapewa haki kamili katika Kiislamu. Haki ya urithi wanayo, haki ya heshima wamepewa, haki ya kuwa na mali wamepewa, haki ya binafsi yake amepewa, haki ya kijamii amepewa, kwa hivyo Uislamu inatetea haki ya kina mama mwaka elfu-moja-na-mia-nne iliopita na bado inaendelea kutetea naitatetea. Tunachotaka ni ...*[Arabic dialect]*... iundwe pamoja na ...*[Arabic dialect]*... ya Islamu ambaye italipwa na Serikali kutoka Treasury of the Government. Hii ndio itatetea jamii ya Kiislamu na Kadhi wetu kuanzia Chief Kadhi wapewe power ili waweze kulinda haki ya akina mama na watoto kulingana ma mafundisho ya Koran ...*[Arabic dialect]*... hakuna sheria ingine itawalinda.

Ya tano nasema, tuwe na presentation ya usawa katika Serikali ama katika Katiba ihakikishe ya kwamba tuwe na usawa kama ni katika mawaziri, kama ni katika key positions sisi Waislamu ambao tuko one third ya Kenya ionekane ya kwamba katika cheo kubwa kubwa katika Serikali na pahali ambaye key positions Waislamu waonekane ile population yetu itambulike kulingana na vile tunawakilishwa katika sehemu muhimu muhimu. Si leo hatuonekani tunakaa kama hapa sijui kama kitu imetupwa katika I don't know where.

Ya nne mimi nasema sisi sehemu hii ya Waislamu pamoja na pastrolists tumekuwa marginalized pamoja disabled watu walemavu yote tunataka affirmative action. Na hii mimi nataka Katiba hii ninapendekeza ya kwamba Katiba ipeane conducive supportive, peaceful environment ili sisi tuweze kuendelea na kuwashika wale ambao wametutangulia to catch up with the rest. Bila hiyo kama hatuna amani kama hatuna mazingara ambaye inaweza kukufanya wewe uendelee utaendelea vipi hata tukiimba hapa usiku na mchana Katiba ipeane hiyo.

Napendekeza ya kwamba election date ambaye leo imefuwa secret weapon ya Rais iondoke kabisa. Election date tarehe ya kura iweke katika Constitution tuambiwe ni tarehe fulani kura yetu tujue.

Ofisi ya Ombudsman iundwe Katiba ikubali ofisi kama hii iundwe ambayo mtu yoyote atadhulumiwa na ofisa yoyote ya Serikali aweze kwenda kushtaki pahali atapeleka malalamiko yake.

Na pia Constitutional Court Katiba ipatie provision Constitutional Court iundwe, ili wewe right yako ya Constitution ikiwa imekuwa violated by somebody unapata pahali pa kuenda kutetea kushtaki ili hiyo haki yako ambaye imekanya wa ulipwe.

Ya mwisho mimi nasema, amendment. Amendment isifanywe ya Katiba na bunge. Ikiwa inahitajika kufanya amendment ama marekebisho fulani ndogo ndogo wananchi wahusishwe. Kifungo chochote ya Katiba ambacho inahusu dini ya mtu isifanyiwe marekebisho kabisa. Haya machache napeana karatasi yangu ...[Arabic dialect]...

Com. Lethome : Nuria Wario halafu afuwatwe na Alkano Galgalo. Alkano yuko hapa? Hayuko. Roba Ali? Hayuko. Abdikarim Wako? Abdikarim Wako hayuko. Haya Nuria endelea.

Mama Nuria Wario : Asalaam Aleykum! [inaudible]

Com. Lethome : Haya endelea Mama Nuria.

Mama Nuria Wario : Waan ann seehuu issaaniin gaarbba kuun cuuf imbbetaanii

Translator : Mama anasema nyinyi nyote wa Garbatula munanifahamu.

Mama Nuria Wario : Ann Nurria Waariot. Nuufuulaa cuuffatuu, nuu naaden nuu tuufaatan. Hoojja nuu qaarr iillmaan dhuubra issin daalatuyyu, waan kheen khaa diibba issilleen naamuun jeedan. Hagg nuu naamaa naamii imbbeen injiirr issani khaan cuuf guuggurdhoo khaan dhiidhiqoo diig guuggurdhimnee aarmaan geenee

Translator : Mama anasema kwa jina mimi naitwa Nuria Wario anasema kwa dhulma ya kwanza imeanzia katika uzalisaji mtoto akizaliwa anaulizwa kwani ni msichana au kijana ikisemekana ni msichana atakuwa tu lakini akisemekana ni mwanaume Mungu amfanye akuwe kubwa. Hii ndio dhulma ya kwanza imetuanzia kwa uzazi.

Mama Nuria Wario : Nuufuulaa waan nuu feejnuu fuulaa teenaa, nuuleen naamuuma, naam guuggurdaa khaan cuuf nuumma guuggurdhisse yoonaan gaee, nuu dhuubb diibb kheen khaa nuu qaamnuu, haaqqi laafaalee inqqamnuu, nuuf jiiraniin teenaleen cuuftinuu taa soomaali laaf jiirti, meerron laaf jiirti, cuuftii issi haaqqi issi inqqaabdii, naamii haaqqi inqqamn nuu booraan caalaa

Translator : Mama anasema akitetea jamii ya wa Borana anasema sisi majirani wetu ambao wanapakana na sisi wamekuwa mbele, wametangulia mbele yetu Wasomali pia Waborana lakini sisi Waborana hasa tuko nyuma na makabila wengine majirani yetu.

Mama Nuria Wario : Nuw waan nuw seenee, iillmaan keen khaa nuw qoorranee maajuumbee eenee, councillor eenee nuw qoorranee ciimnuuleen waan nuw feenuu siirkaaliileen quubb inqqaabbu, haagg nuw haaqqi inqqaamnee, qaawwe raayyan cuuftinuu somaaliin waan maanaa qqaabba qqaabbd qaartasii akhaana khaan kuutanii illmaan kheen arrdd khee kaanii qaawwee beenna yaan nuun jeedan

Translator : Mama Nuria anasema vijana wetu ambao sisi tuliwachagua kama mbunge au councillor hata Serikali hawatambui. Kwani imekuwa mfano yakuwa majirani wetu Wasomali wanakuwa na bunduki ambayo inatumika katika hali yoyote lakini sisi bado tuko na bunduki ya miti au miti hii inatuziba na kivuli tunatembea na bunduki kama hii.

Mama Nuria Wario : Dhaabbola muukhaa qaaqaataranii yaannin suun, khaa naamii cuutii birra yaa nuw boorani caalaan qaamnaa, woonni suun nuutii haaqqi inqqaamneef waan suunnin yaan

Translator : Mama anasema katika hali hiyo sisi tuko watu wa home guard wanatembea kwa bunduki ya mbao kwa sababu sisi hatuna haki bado tuko kinyume cha wale wengine.

Mama Nuria Wario : Nuw illmaan teenaa took huujji inqqaabdhuu, haaqqi issi naami llaal injiiruu, yoo issin gaan khuudaan ---- Maalimoota miin kheesaa maarssee biirr taaee waa baarrsissa yoo accii gaadh diisaan issin, huujji feetii, hoorri qqaabdhee intissituu, huujji qaabdhee inn hoojjatuu, yoo issin khaaraa guul yaatee issin mokooso hoojjat, illman khaan maan diibbe njeedannii, kaaraa keessa naami aargg cuuf nyaatee koobba fiitta, siirkaalii wolt guurre koobba fiitta, nuw akhaanan haaqqi laafaatuyyu innqqaamnuu, nuw caalaa dhuunia cuuf kheessa baadhuu jiiira

Translator : Mama Nuria anasema vijana wetu ambao wamesoma akitimua miaka kumi au miaka kumi-na-nne hana maana baada kumaliza masomo yake utamkuta kwa veranda. Yoyote atakaye mpitia huyu kijana au huyu msichana atamchagua hawezi kumtofautisha na mnyama. Hiyo ndio imetufanya sisi kukosa haki.

Mama Nuria Wario : Nuw biinneensillen nuurr haaqqi qaabba, khaa laaftii tuun taa issaa jeedaani issa koobba kuutaanii, nuw laafti teen taa booraanaa jeedanii qooffa nuw injiirtuu, naamii dhiirram khaan gaadh duufee khee quubbattelleen cuuftinuyyu aammuri nuurr qaabbaa, naami aallaah gaadh duuf khaa aammuurri naam raayya laafaa khaa jeelaat buuluutii khaa aammuri uffii indhaabbar

Translator : Mama Nuria anasema hata wanyama ambao wanaishi porini leo wako na haki kushinda sisi binadamu kwa sababu hiyo ndio unaona wanyama wanawekwa katika kisingizini, na sisi hakuna mtu ambaye anashughulika na sisi ndio unaona sisi bado tuko nyuma ya kabila zingine.

Mama Nuria Wario : Nuu laafaalee qaarra fiitte, nuu laaf teen feenna, laafaayyuu haaqqi issi inqqaamnuu, woorr aammaataan haaqqi laafaayyuu baarbbardhuu jiirru, laaf hoojja issin teen taat, laaf teen haaqqi issi khaa nuu kheenaani nuu haallaalcaani

Translator : Mama Nuria anasema sisi tunatafuta bado haki ya ardhi kama hii ardhi ni yetu itafutiwe haki yake na ardhi iwe yetu kama jamii ya Borana.

Mama Nuria Wario : Nuu illmaan kheen qaarra sponser, naam diibbi duufee aallaah nuu qaarqqarra, illmaan kheen yoo qaarqqarani issin skuul hoobbaft gaarr yaat diibbi inqqaabdhuu, dhiidh kaanaa nuura fiitaani illmaan teen haaqqi laaf diibbi inqqaabdhuu haaqqin diiggi naamaa --- haqqin laafaa huujji, huujji imbbitaani yoo issin dhooth diigg inqqaabdhuu, laaf biyya kheessa yaatee gaarggartii nuu illmaan teen yoo qoorrannulee nuu laaf inqqaamnaa khaa kiwanjaa taan kheessa nuu qoorranii, beesse aaccii yaatee bittatuun inqqaabdhuu

Translator : Mama Nuria anasema vijana wetu hawana mali au hawana nguvu ya kwenda mbali tuseme kama sehemu ya Isiolo hivi kuajiriwa kazi. Mama Nuria anaomba Katiba mpya ambayo itarekebishwa kwa sasa kwa Serikali ijayo, ikuwe vijana hao wa jamii ya Waborana wawe wakiandikwa kazi kwa wilaya yao.

Mama Nuria Wario : Nuu haaqqi teen inqqaamnuu, haaqqi teena boouu jiirra, naamicii aallaah gaadh duufeeleen cuuftii duufee hirre naam tuumia, dhiini naam cuufaa qaabba siirkaalileen dhiini issaa kiristoo, naamicii kiristoo khaa allaah gaadh duufuleen, nuu dhiinii suun tuumiee hirren nuu maaskiinaa waa inqqaamnee, illmaan teen kiristoo taate hirren kiristoo tolcaa, khaa waan suulee nuurra llaalaniti

Translator : Mama Nuria anasema kwa hiyo upungufu ambao unakabidhi sisi wajamaa wakutoka nje ambao wadini wengine Wakristo watakuja wakitumia bidhaa au wakitumia mali yao kwa sababu sisi leo hatuna mali watafanya vijana wetu na wasichana wetu wawe katika dini ya Kikristo na wanatutenganisha na dini yetu ya Kiislamu. Hii yote ni ukosefu ya mali na ukosefu ya kutojua na ukosefu ya ardhi na ukosefu wa hali ya kujua sisi hatutambuliki.

Mama Nuria Wario : Diibb suun cuufuumayyu khaa nuurra aargganiti, aan haaggassi keessa baahaa khaa nuu llaalanuutti

Translator : Mama Nuria anaomba kwa Katiba itakuja ione hiyo shida yote naituungalilie.

Com. Lethome : Haya asante sana Mama Nuria kwa maoni yako mazuri kabisa. Abdikarim Wako? Hayuko. Adan Golicha? Hayuko. Galgalo Titima? Galgalo Titima?

Mr. Galgalo Titima : Asalaam Aleykum! Kwa majina mimi ni Galgalo Titima former councillor for Kinna.

Waata Memorandum: We as Waata clan we want our clan number in Isiolo District Waata means those people who depend on hunting of animals and the gathering of wild fruits. This community was one of the Borana branch.

Aakh issan bbeetan nuuin waati kutoka, issani kuun cuuf akh nuu waata imbbetani, booran keesaa issanum khaana waat nuun jeed maalee, nuu siirkaalinnu fuul nuu imbbeekh. District Isiolo khaan tookolee khees hoojja aattin accii gaaffat, nuu huundh siirkaalla wooni tookooleen injiiran. Aarmmat ammoo aarm ciissanii waata, maaree jeedani aarmmat nuu wool suumbbun.

This community was one of the Borana branch as one book for Ghe for Standard Four published in 1987 says Borana are divided into four major clans. Borana Gutu, Gabra, Waata and Sakuye. While Borana and Sakuye were registered in Isiolo District and while Garba were registered in Marsabit District. Waata were not registered in any District. Waata were not known in Kenya. So we want our clan number to be registered at a District level. Waata are the smallest clan from Borana community which were set aside as Dorobos. Dorobos of Borana. Aakh issaan beettanii ndhorrobo tuuniin woor amm Oollee Kaparo kunfa cuuftii ndhoorobo maasaai ...[interjection]...

Com. Lethome : Sikiza Bwana Dorobo ni yetu ya Masaai. Dorobo si Borana.

Mr. Galgalo Titima : Lakini sisi iko.

Com. Lethome : Dorobo ni yetu

Mr. Galgalo Titima : Dhuubb indaaggetan, taa biyya ammo naamii cuuf imbbeekayyu, nuu aammantanayyu immbekhaan taanuumaa. Aam nuu khaa biyyiti nuu beet woonnin amm yaa allaah hoobbatte aamm sheeriyaa indaaggetanii, waan issan irraa haaf cuuf aarm koota jeedanii, nuule aakh nuu beekhan. Oonnaana hoojja ann waan khaan qoorre, waan khaan akaanaan dheemuu, waan jeedan waatii booran irra baatti, waatti booran woolumman daalaatee gaarri irra baat injiirr, ammo issanileen hoojja haaqqi teen llaaltan dhaansa. Maan jeenan, waatti khaa worr jiidha, woorum rjidha, taa noonitu, noonitum, taa kaarayyu, kaarayyum, ammo hoojja taan

ammantan maanikhan wooni akhaana duuftee, naamuu cuuftinuu khaa haaqqi uffitin gaadh baatee waan uffii himaatee, waan uuffi aarggatuu, hoojja jeedanii -----

Com. Lethome : Toa maoni yako kwa Kiswahili tuweze kupata ama Kizungu.

Mr. Galgalo Titima : Set aside as Dorobos. The highest habitat of this community depends on hunting of wildlife and gathering fruits but nowadays hunting is prohibited. Akh issan beetan dhuubb ...*[interjection]*...

Com. Lethome : Sikiza Bwana sasa you are saying hunting has been prohibited for the Borana Dorobos. Recommend something now for them.

Mr. Galgalo Titima : Now hunting is prohibited

Com. Lethome : ...*[interruption inaudible]*...

Mr. Galgalo Titima : Now hunting is prohibited and the Government has sold all the animals and plants and this community now remains in poverty so we as Waata we want this community of Waata to be assisted from wildlife income. For example the school fees of Waata children should be paid by Government with income from wild animals and any other development to this community.

Com. Lethome : I agree with you that is very good. Even the Dorobo agree with that.

Mr. Galgalo Titima : Just one or two. Local Government council should have land board allocation for Mp from every location three people from every location.

Two. Civil candidates must be elected and must be a person who can read and write.

Three. Nominated Councillor must be given consideration from minority not majority. Atoke kwa kabila kidogo si ile kabila kubwa na chaguwa wabunge.

Com. Lethome : Kama Waata?

Mr. Galgalo Titima : Sio Wata peke yake.

Com. Lethome : Basi maliza maliza sasa

Mr. Galgalo Titima : County Council should give assistance to give children education and health and rural access road grading. County Council should give Civic Education to people especially District boundary, Divisional Boundary and Locational Boundary. Title Deeds should be given by County Council. Game Reserves should be managed by Locational Land Boards Trustees. For this I say thank you.

Com. Lethome : Thank you very much, thank you very much Mr. Galgalo. Bonaya Sama? Bonaya yuko hapa? Hayuko Bonaya. Yuko wapi? Haya Bonaya Sama akimaliza Haji Abdi Jilo? Jako Abdi Jilo yuko? Afuwatewe na Dida Wako? Wafuatane hivyo. Dakika mbili mbili haraka haraka magharib inakaribia. Anza na jina yako.

Mr. Bonaya Sama : Ann dhuub dhuubbi inqqaabbu woom dhiiqoo took dhuubbad jeedin. Bonaya Saama

Translator : Jina anasema anaitwa Bonaya Sama.

Mr. Bonaya Sama : Dhuubbin ann dhuubbad dhuubb taa serr laafa tok jeed

Translator : Anatoa mapendekezo yake juu ya mipaka.

Mr. Bonaya Sama : Seerrale seerr gaarr laff meeroo khaan

Translator : Na ni mpaka upande wa Meru.

Mr. Bonaya Sama : Dhuubb meeron laaf teen yaa fuudaatee dhaabbart jeed. Aakhan feed seerr suun fuuaa qaarra taaa dhuurri mpaaka gaaff kooloni, gaaffasuu seeri laaf kuutanii, seerr qaarra nuurra dheebbisani feed

Translator : Anasema mimi napendekeza ya kwamba katika hii Katiba mipaka yetu ambayo imenyakuliwa na Meru District turudishiwe vile mipaka wakati ya ukoloni ilikuweco. Ile sehemu imenyakuliwa irudishiwe sisi.

Mr. Bonaya Sama : Mpaaka issi kiina gaarra khees daabdhe, laaf beetta meeroo taakifte hooratee, suule khaa nuura fuudanii jeedin

Translator : Anasema hiyo mipaka hao wameleta imekuja mpaka kina iondolewe. Maoni yake anasema ni hayo tu.

Mr. Bonaya Sama : Taan dhuubb dhuubbiin tiyya gaabbadhuum taana, waan guudho dhuubban inqaamn jeedin

Com. Lethome : Asante sana. Dr. A. W. Sama. Alizungumza. Haji Abdi Jilo yuko? Ameenda. Dida Wako? Kalasuli.

Mzee Qala Suli : Assala Mualeykum. Maaqqan kiyy Qaala Sullii jeedanii

Translator : Mzee anasema anaitwa Kalasuli.

Mzee Qala Suli : Dhuubbin aann dhuubbadulen, dhuubbi laafa taan jeedin

Translator : Yeye maoni yake anapendekeza kuhusu ardhi.

Mzee Qala Suli : Nuu dhuubba naam guudho laaf jiirru, naam guudhoo laaf taana jaarre, assii daalane jarred. Naammii laaf inqaamn laafe foon inqqmn boorani akhaan jeedee, nuu laafayyu inqaamnuu haaqqi laafatuu kheessa inqaamnuu, naam laaf qaabbu meendeleo qaabba jeed

Translator : Anasema yule mtu ambaye ana ardhi ndiyo anaweza kuwa na maendeleo. Sisi ni kama mwili ambayo haina nyama mifupa peke yake tumebaki hatuna ardhi.

Mzee Qala Suli : Haggi kheen meerron accin fuudatee, gaarranan saafartii fuudatee, dhuurran koorren fuudatee, laaf teen taa amm nuu dheebbisaan feen jeed

Translator : Yeye anapendekeza ya kwamba mipaka yote yetu ambayo imenyakuliwa turudishiwe.

Mzee Qala Suli : Laamessoo maaonii taana accii, annin laaf teen maalee, yoo laaf teen innaargatiin waan maaendeleo taan cuufaat dhuurratuu taanuum jeedin

Translator : Anasema sina maoni mengine kama hatujapata ardhi hakuna hata kitu nitazungumza hapa.

Com. Lethome : Sama Halaki? Hayuko. Abdikadir Mohammed? Hayuko. Said Mohammed yuko? Garbatula Youth. Garbatula Youth hayuko. Hache Roba.

Mr. Abdikadir Mohammed : Asalaam Aleykum, Mimi kwa majina naitwa Abdikadir Mohammed nikisimama mbele yenu hivi na simama kama shabab au mmoja wa vijana Waislamu wa Garbatula. Mimi nitagusia

ile maswali haijagusiwa au ile mapendekezo hayajagusiwa na wale wali kuwoko hapa mbeleni.

Mimi nasema hivi hasa na gusia juu ya ushuru au tax. Nagusia hii kwa sababu sisi nikisema mimi au nikisema sisi Waislamu ni kama mwili moja au ni kama kiwiliwili moja. Tuko na bara tofauti tofauti ambayo Kiislamu inakaa na ambayo Kiislamu inajitosheleza. Kama mfano mwezi mtukufu wa Ramadhan au kama wakati mwingine tunakuwoko na shida hapa na pale Waislamu wa kutoka mbali sehemu nyingine inasaidia Waislamu ambaye wamekabwa na njaa au wamepata mapigano ya vita hali hama hii. Kuna shehena tofauti tofauti ambayo inatumia njia ya bahari inakuja katika Bara la Hindi na inakuja mpaka hapa kama Kilindini harbour au Ports Authority. Shehena kama imekuwa imetoka katika Bara ya Uislamu huzuwiya kwa sababu ya ubaguzi hii shehena inakuja kusaidia Waislamu tusema kama Waislamu wa Garbatula au kama Waislamu wa Wajir, au kama Waislamu wa Somali inapitia shehena inapitia Bahari ya Hindi ya kutoka Kenya ikielekea Somali. Inazuwia nini kuwa hii shehena inatoka nchi ya Uislamu.

Com. Lethome : Pendekeza.

Mr. Abdikadir Mohammed : Sasa mimi nasema hivi shehena yoyote ambayo inaleta bidhaa au cargo ambayo inasaidia Waislamu isiwe na ushuru kataa Katiba itakayo kuja ushuru ya shehena ya Waislamu kutoka bara yoyote isichukuliwe ushuru.

Kidogo mimi naomba nasema hivi nitasema kwa lugha ya mama ili watu wasikie. Tafadhali nisamehe kwa sababu hii ni mambo ya bunge, watu wengi sana hapa wana kuwa wako na shida. Issan booran waa issan gaafadda yaa ruuhuusale kaadade, Issan gaaff dhuuri aabbaan saakinaa perliament jiirru, aabbaan saakina buulti haaggam aarm buulle, buultii haaggam Nairobi buulla beettan? Aabbaan saakina buulti aaffuurr gaarr buulle , buulti saadhi Nairobi buull. Aabban saakinaa aalhaamis Garbb duffee, jumatatu dheem, aabboo ...[inaudible]... imbbeet, duugga moo daarr? Mimi nimesema hivi mbunge wetu hapo awali amepitia mara tatu zilizopita mzee mmoja ambaye ni Haji Mohammed Ibrahim. Amekuwa mbunge wetu wa hapa constituency ya Garbatula Isiolo South anakuwa na fursa ya siku nne hapa nyumbani na siku tatu bungeni. Mbunge ni yule yule na hali ya Katiba au hali ya uwakilishi katika bunge ni yule yule tu.

Lakini leo shida baada ya miaka tano utakuta bunge kwa miezi miwili. Baada ya miaka ngapi, miaka tano bunge kwa siku mbili. Mimi naomba kwa pendekezo yangu leteni ofisi ya mbunge hapa Garbatula, nainge kuwa mzuri sana mbunge yoyote ambaye atachaguliwa awe mkaaji wa sehemu fulani ambayo atachaguliwa. ...[Arabic dialect]...

Com. Lethome : Asante sana. I hope you are not saying that parliament should move from Nairobi to

Garbatula.

Mr. Abdikadir Mohammed : An office in Garbatula?

Com. Lethome : Okay. A constituency office. Nilikuwa nafikiri bunge yote ikujehapa. Haya Hache? Said Mohammed tumeambiwa hayuko? Hache Roba hayuko? Afuatwe na Boru Ali.

Speaker : Boru Ali amezungumza

Com. Lethome : Abdi Duba yuko?

Mzee Hache Roba Roka : ...[Arabic dialect & Vernacular through Translator]...

Translator : Anasema jina yake anaitwa Mzee Hache Roba Roka.

Mzee Hache Roba Roka : Assala Mualeykum Warmatulah Wabarahkatu, Bissmillahi Rahmaani Rahim. Aannin waan irra dhuubbadu, haagg gaabbaabba dhuubbad, Ann Haache Rob Rooqa jeedan. Aannini waan aangalcoo raabbi guudhaa gaallat gaalc

Translator : Na anarudishia mwenyezi Mungu Suna Allah Wataallan shukrani.

Mzee Hache Roba Roka : Khaa arr kaatibban haarretin nuu duuft, khaa nuu muudha gaan soodhoomi saaggali sheelewine

Translator : Leo tumefikiwa na marekebisho ya Katiba baada ya miaka thelathini na tisa ya taabu.

Mzee Hache Roba Roka : Waani nuu sheelewinef, amm wooni anniini irra pendekez, shaarri khaan issin shaarri haarres itti nuu qorrani, khaa diibb kheenaa, nuu issilaan lambaa waani shaarri issilaanatin khaa nuu huukuuman

Translator : Pendekezo lake anasema katika Katiba mpya lazima tuwekewe sheria ya Kiislamu na sisi Waislamu tuhukumiwe na sheria yetu ya Kiislamu.

Mzee Hache Roba Roka : Laaf teen karibuu gaan soodhoomi saaggalli suuni, shaarri dhuurri haarkaa qaanne Mijesso. Mijesso aam haagg gaanna kuum laamaaf tooko irra fuudan. Aamma taana, miijesso raabbi nuura fuude

siirkal issi inni katibbaa khaan, fasti sharri issi tiin khaa nuu huukuman nuu issilaana. Laamessa, laafti teen diibb qaabdhi, diibb laaf teena khaa seerri dhuurri khaan khaa baadh aamm nuu dheebbi

Translator : Mipaka anapendekeza Katiba iangalie mipaka yetu ambayo imenyakuliwa irudishwe.

Mzee Hache Roba Roka : Saadheeson, khaa nuu haaqqi laafaa aarggan. Haaqqi laaffa inqqmnuu, khaa nuu kaarra aarggan, khaa nuu issibitaal dhaansaa aarggan, kha nuu illmaan kheen soomaa dhaansaa aarggat

Translator : Watoto wetu wapewe masomo mazuri tupate mahospitali, tupate mabarabara mazuri kama sehemu zingine.

Mzee Hache Roba Roka : Naami kheen akhaanuumatii, laaftii teen waan jeedan, laaf gaabbare jeedanii, laaf gaabbare laaf aabba inqqaamn, taa naamii cuufti khee quubbate, jeed jeeshin khee quubbatee, jeeshini laaf teenat naam kheen fiit. Naam kheen suun haaqqi issaa issi katibba haarreti taana nuu qorrani siirkaali nuu liip feen

Translator : Anasema tunapendekeza katika Katiba yeye mapendekezo yake ya kwamba ardhi yetu leo inaingiliwa na mtu yoyote. Sehemu ya ardhi ukitaka kupeana kwa majeshi bila kuulizwa sisi wanawekwa tu. Saa eingine watu wetu wanauliwa na ridhaa hatulipwi tunataka wale watu wetu ambayo wameuliwa wote walipiwe ridhaa.

Mzee Hache Roba Roka : Laafti taante, haadd taantee. Laaf taantee haaqqi siirra qaabdh, aattilen haaqqi irra qaabdh. Haaqqi laaf teena, ijjooleen teen armaat huujji aarggat, dhiintin teen taa issilaana nuu diibbaff diibb issilaana, dhiintiin teen taa issilaana waan cuuf dhuurr nuu mart

Translator : Anapendekeza katika Katiba ya kwamba dini yetu ya Waislamu iwekwe mbele kushinda kile kitu chochote na vijana wetu ambao wamemaliza shule Serikali iwatafutie nafasi ya kazi.

Mzee Hache Roba Roka : Maan armaa yaani hoojja huujjin keenyaa kheessa gaabbaat, huujjin keenyaa kheessa gaabbat, sioloo hoojja duufanii naam shaan nuu fuudanii, yoo naam dhiidhami shaani, dhiidhaami cuuf aall yaaha

Translator : Anasema sisi leo ikitokea nafasi ya kazi ikiwa nafasi ya kazi ni ishirini-na-tano watoto wetu labda tano ama watatu watapata ishirini na kitu inaandikwa sehemu zingine.

Com. Lethome : Angependa wapewe wangapi?

Translator : Aam maan feet ree, amm diibbi suun yaa duufee aakhaam feet

Mzee Hache Roba Roka : Dhiidhami shaanan sunn, khaa laaf teena, aakh meeroo nuu inqqooranne—meroo dhiidhamii shaanaa qaabdh, nuulen dhiidhamii shaanan kheen nuuf meerroo gaarggarr kuutani, dhiidhami shaanan issin aarggat nuulen dhiidhamii shaanan suun aarggan

Translator : Anasema sisi sasa ile idadi kufungwa sisi pamoja na eastern province ama sehemu vile anasema ni ya Wameru ndio imefanya sisi tukose nafasi za kazi. Sisi tuwekwe kando maana ni ishirini-na-tano ishirini-na-tano yetu tupewe sisi tu.

Mzee Hache Roba Roka : Khaa laaftileen jiiimboo taate nuu wool huukumn nuun kheen

Translator : Na sisi anasema anapendekeza mzee Serikali ya Majimbo.

Mzee Hache Roba Roka : *Haggises nagger*

Translator : Haya amemaliza.

Com. Lethome : Asante sana. Abdi Duba? Halafu afuatwe na Jarso Didicha

Mzee Abdi Dubukusu : *Aann Abdi Dub Kusu. Goossa Waat jeedin*

Translator : Yeye anasema mzee anasema mimi naitwa Abdi Dubukusu ni kabila ya watu ambaye saa hii imetajwa hapa.

Mzee Abdi Dubukusu : Dhuubb nuu haaqqi inqqamn jeedin

Translator : Anasema sisi hatuna haki kama Waata.

Mzee Abdi Dubukusu : Haaqqi binnensii aarbbaa, woorsesi, nyench kuun dhuurri kheen

Translator : Anasema ndovu, nyati, simba, pundamilia yote ilikuwa yetu.

Mzee Abdi Dubukusu : Dhuulamarii boorarii nuu dooww jeed

Translator : Anasema haki yetu ya wanyama tumenyang'anywa na Waborana.

Mzee Abdi Dubukusu : Waan boorani nuu doowwef, aafaan fuullo cuuf woorrat eejj jeed

Translator : Sisi tumekosa nafasi hii kwa sababu kila pahali iko na nafasi iko Waborana ndio wanasimamia.

Mzee Abdi Dubukusu : Mujuumbeen woorr jeed

Translator : Mjumbe ni Waborana.

Mzee Abdi Dubukusu : Ciifi woorr jeed

Translator : Chief ni Waborana

Mzee Abdi Dubukusu : Councilor woorr jeed

Translator : Councillor ni Waborana.

Mzee Abdi Dubukusu : Fuulaa cuuf woorumaat eejj jeed

Translator : Kila kitu ni Waborana.

Mzee Abdi Dubukusu : Wooni waan khaan nuu daamneef taan jeed

Translator : Sisi tumekosa haki yetu Borana nanyakua sisi hapa tumebaki patupu.

Mzee Abdi Dubukusu : Issi aadhaan imbedheelanii jeet,

Translator : Kama sasa Katiba mpya inabadilishwa.

Mzee Abdi Dubukusu : Aadhaa taan nuule khee khaayi siin jeedan jeedin

Translator : Lazima sisi hata tuwekwe ndani ya hiyo Katiba tutambulike.

Mzee Abdi Dubukusu : ...[inaudible]... aammaalee

Translator : Saa hii moto moto tena mpya mpya.

Mzee Abdi Dubukusu : Tok jeed. Dhuuri Duusen tuun, duuseen teen jeed

Translator : Anasema zamani Duse ni yetu.

Mzee Abdi Dubukusu : Taa waataat jeed

Translator : Anasema Duse ni ya Wata pahali hii mawe iko.

Mzee Abdi Dubukusu : Aam woorri liqqimsaa qaabdhi, aamm aarggee jeenaan, worri haagg boorru iyy kuun duusee, duuse jeed kuun, duuseen suun teen jeed

Translator : Anasema leo Duse imekuwa na kitu kidogo hakuna kila mmoja anakimbilia Duse sisi Wata tumekosa haki yetu.

Mzee Abdi Dubukusu : Aamm duuseen taanin amm dhuuriftule qaarra oobbolesum naam kaanaa khaa muujumbee, nuurra fuude intaal Kenyatta tii kheen jeed

Translator : Anasema zamani hii Duse sisi tulinyang'anywa Waata na ikapelekwa kwa family ya Kenyatta.

Mzee Abdi Dubukusu : Oobboleessi gaafas muujumbee jeed

Translator : Anasema ndugu ya mheshimiwa alikuwa mjumbe siku hiyo.

Mzee Abdi Dubukusu : Dhuubb issi liqqimsaa qaabba, amm wooni itti baafatanii taan jeed

Translator : Leo imepata kidogo kitu kidogo ndio watoto wanakimbia huko hawa ma-councillor.

Mzee Abdi Dubukusu : Aarba woorsesen kheena, duusen tuunileen haark kheena dheebbitee waan yaadhin toolfaan jeed, [khaa waatta]

Translator : Anasema Katiba mpya iseme Duse ni mali ya Waata na ndovu na simba. [Binnensi khaa eennuu]

Mzee Abdi Dubukusu : Binnensileen kheen [khaa waatta]

Translator : Wanyama wote anasema iandikwe katika idadi ya Wata.

Mzee Abdi Dubukusu : Aamuumtanale booranaan aarbb nyaataa yoo jeedan, inyaan jeedan jeed

Translator : Ista furrulah issilaani inyaat

Mzee Abdi Dubukusu : Sema.

Com. Lethome : You have to translate.

Mzee Abdi Dubukusu : Sema.

Com. Lethome : Hussein you have to translate.

Translator : Yeye anasema ya kwamba leo saa hii Waborana wakiulizwa kama mnakula ndovu Waborana watasema sisi hatukuli ndovu.

Mzee Abdi Dubukusu : Aamoo ilkh qaabba, ilkh taan dhuubb maanikhaan, nuura guurrate loonin biittat jeed nudaganyee

Translator : Lakini ndovu ananasema ile ivory yake pembe yake Waborana wanachukuwa pembe ya ndovu na kuuza.

Mzee Abdi Dubukusu : Dhuubb khaanalee cuuf khaa haark kheenaa nuu dheebbisaani siin jeedan jeed

Translator : Anasema hii yote irudishwe katika mikono yetu.

Mzee Abdi Dubukusu : Ilkh aarbbalee cuuf guurguracuu feen jeed

Translator : Anasema hata pembe ya ndovu ni ya Waata.

Mzee Abdi Dubukusu : ...[Inaudible]... guurguracuu feen jeed

Translator : Na hata ngozi ya Chui yote ni ya Waata.

Mzee Abdi Dubukusu : Waan woorsalesalee guurguracuu feen jeed

Translator : Hata pembe ya kifaruu yote yetu.

Mzee Abdi Dubukusu : Waata.

Mzee Abdi Dubukusu : Dhuubb aannin waatta, dhuubb aarmmaa kheessa sii baah jeedin

Translator : Anasema amemalizia hapa.

Com. Lethome : Jarso Didicha?

Mzee Jarso Gindicha : Asalaam Aleykum! Aannileeni maaqan kiyya Jarsoo Gindichat

Translator : Mzee anasema mimi naitwa Jarso Gindicha.

Mzee Jarso Gindicha : Aamma waan jiirran,i waan ann oolkaaeef siirkaali keenyaa huuruu aarggatee jeenaani, nuulen naam guuracaa, gaaffas guudhoo gaaman qaarr

Translator : Wakati Serikali yetu ilipata uhuru sisi Waafrika tulifurahi sana.

Mzee Jarso Gindicha : Khaa haagg gaammanuuniti, keenyaa ijjoollen dhiidhiiqon tok caaman laam gaadh baaee jeenaan, Mpp, Mpu. Nuu Mpu taan laafaa gaadh haamn, Ijjoolllee dhiidhiiqoo tookot soomali baaqqat, haajili ijjoolle suuniti jeedee, siirkalii keenyaa nuu daabbe, nuu baallessa, shaarriya haarkaa fuudatee, shaarriyya kheen mejems lloo khaaee, loon nuura hoobbas. Loon nuura hoobbasse, laaf teen nuura fuudatee, haarkh meeroo kee khaaee. Waziri gaaffas Angaine, Dc kheen khaa gaaffassi Mayyu, Aam waan ann feed laaftii hoorrin yaa hoobbay, hoorri daabbanii itti dheebbiyan, laaf daabbanii itti indeebbiyan. Laaf teen taa ann dhuuri reehe tiissu taa serrr keenaa, taa buuqqe, khaa nuu buuqqen wool baakanuu shaaran, aartii dheebbitee qubbi maatta laamaa duuftee, gaalaan gofo duumnee, wolnaqq maro duuftee, daakha dimaa duuftee, irreessa elemaati duuftee, qubbi serra laaf aan dhuurri loon tiissu, khaa reehe tiiss, khaa yaabbi tiiss, haaqqi laaf suuni cuuf nuu daamn, baakhaa baarich boorru jaaro, haaqqi suun laaf teen suun, siirkaali khaa nuu dheebbissu. Laaf teen suun naami cuuf yaa dhuubbat waan aanqqaabb, waan aann feed, haaqqi laaf teena siirkalii khaa nuu dheebbisuu yoo haaqqin jiirrat

Translator : Yeye anasema sisi ya khessa baateyyu aattin. Yeye anasema mzee anapendekeza anasema sisi wakati ambayo Kenya ilipopata uhuru kidogo watu wengine walikuwa Mpu wengine wakakuwa Mpp watu wachache waliunga Somalia mkono, lakini sisi hatukuunga. Serikali ilichukuwa sheria mikononi mwake ikatuangamiza ikatangaza emergency law tukakosa mali. Ardhi yetu wakapeana kwa Wameru sehemu ambayo mzee ametaja ya Buke ya Ngalangofo Na sehemu mingi zingine wote anasema imenyakuliwa. Pahali alikuwa yeye anachunga mbuzi na alikuwa anachunga ng'ombe yote leo iko katika sehemu ya Meru District. Kwa hivyo Serikali iturudishie hiyo sehemu ambaye imeenda ikapeana wakati sisi tulikuwa katika emergency.

Com. Lethome : Asante. Mwalimu Hassan Molu Koropu? Halafu afuatwe na Abdi Dida na Abakula akae tayari, Abakula Geresu mwisho Daudi Golicha.

Mwalimu Hassan Molu Koropu : Asalaam Aleykum! Kwa jina naitwa Mwalimu Molu Koropu na also pia naitwa Hassan ningetaka kutoa mapendekezo yangu kama ifuatavyo.

Ya kwanza tukizungumza juu ya Katiba tunazungumza juu ya maisha Katiba yetu ni maisha yetu. Na kwa hivyo Commissioners wakitengeneza Katiba mpya ya kwanza ni sharti waangalie jambo moja. Katika Kenya hasa North Eastern, Eastern na area yote ya pastrolists kwa mabunduki. Hata Kenya yote bunduki iko, so in the new constitutional order tungetaka bunduki yote ya haramu, bunduki yote ambayo iko katika mikono ya wananchi ihalalishwe Serikali ichukuwe jukumu ya kulinda wananchi. Watu wamechukua bunduki mikononi mwao kwa sababu Serikali ya leo imeshindwa kulinda maisha ya wananchi na mali yao.

Ya pili tungetaka Serikali ya Majimbo kwa sababu Serikali ya sasa iko mbali na sisi. Na katika Constitution lazima ionekane ya kwamba haki ya kila Mwanakenya akiwa North Eastern, akiwa ni Mborana, akiwa ni Waata, akiwa na Sankuli akiwa ni Mhindi haki ya kila mwananchi lazima Constitution iangalie. Na hiyo Constitution hata tukisema ni mambo ya majimbo lazima ionekane vizuri. Unity of Kenya must prevail. While we advocate for Majimbo Kenya lazima ionekane kama taifa moja watu Wakenya lazima waseme sisi Wakenya hata ukienda United States wana Serikali ya Jimbo. Lakini America ni America. Natural resources ya America inaingia kila mahali.

Ya tatu Armed Forces, Polisi na hii yote kwa sasa iko katika mikono ya Executive. Rais anaweza ku-misuse Armed Forces. Katiba new constitutional order tungetaka these offices iwe created by the Constitution so that Police akishindwa kutulinda tunapeleka kwa Koti ya Constitution.

Na pia creation of health. Serikali, Constitution hii yetu ya sasa lazima itie maanani creation of health kwa

sababu Wanakenya wengi hata watu wame-complain hapa mara mingi hakuna kazi. So the constitution must take into account, must recognize that there is need for creation of health.

Ya nne katika dunia mzima hasa katika Kenya sasa kuna adui kubwa katika maisha yetu katika hali ya kiafya. Na nimekuwa hapa sijasikia mtu yoyote akiongea juu ya hii mambo. Kuna hii ugonjwa ya Hiv ama Ukimwi. Katika Kenya tunaambiwa kila siku watu mia-saba wanakufa. Wengine ni waalimu, wengine ni madaktari hii ugonjwa haichagui mama wala mtoto inaua mama inaua baba inaua mtoto kwa sababu hivyo ningependekeza katika new Constitution order that Hiv Aids be declared a disaster. Sio Moi aseme kwa sababu Moi anaweza kusema leo na kesho aseme sijasema. We want that to appear in the Constitution that it is a disaster because ikiendelea watu wote wetu wataisha na huu ugonjwa.

Ya tano mambo ya sheria ya Kiislamu watu wengi wamezungumza Alhamdulillah? ningependa kuchangia kitu kimoja. Ningetaka kusema hivi mambo ya Kadhi's court labda ingekuwa jambo nzuri kama wanafunzi wa Kiislamu ambayo wanasomea shahada ya Degree ya Law wasomee mambo ya sheria katika University of Nairobi na University ya Moi. Kwa sababu hiyo lazima iwe equivalent to Llb ya sheria ingine ya Degree ya kawaida. Kwa sababu sisi Waislamu, tuiseme tuko committee, moja ya wanakenya lazima tuwe represented in all areas. Kwa hayo machache nasema asante.

Com. Lethome : Asante sana Mwalimu. Haya Abdi Dida?

Mr. Abdi Dida : Asalaam Aleykum ...*[Arabic dialect]*...

Com. Lethome : Aleykum Salaam.

Mr. Abdi Dida : Mimi nina maswali mawili nitaweza kupendekeza hapa. Hapo kitu chaajabu sijui kama Serikali yetu ya Kenya inaweza kuwa ni Serikali mbili ama ni moja. Kitu chaajabu katika hii nchi yetu iko tofauti, tuko tofauti kubwa sana na Wakenya wengine. Kwa sababu hapa tukienda upande wa North Eastern tuko tofauti sana na Waborana. Kwa sababu kuhusu upande wa ulinzi tunaandikiwa Home Guards asitoshe na hawa wa North Eastern wanaandikwa Home Guards kama sisi. Na hapo ile bunduki tuna kuwa nayo na ile bunduki ambayo North Eastern wako nayo iko tofauti na Serikali ni moja. Hiyo ndio ajabu moja mimi naona. Ile bunduki ambayo tunapewa ni ya 1836 ambayo jina inaitwa 303 na huko upande ya North Eastern ukiangalia ile bunduki Home Guard yao wanapewa wanapewa Kaleshnikov na G3.

Com. Lethome : Pendekeza, pendekeza unataka nini.

Mr. Abdi Dida : Pendekezo langu ninataka hivi kile ambacho wanapewa Wakenya wengine tupewe hivo hivo. Hiyo bunduki tupate ambayo North Eastern wamepata hata sisi pia tupate.

Com. Lethome : Haya sawa hiyo na ingine?

Mr. Abdi Dida : Ya pili mimi kwa kabila Wata mimi ni Wata. Ni Wata siwezi kuficha kabila yangu nayo isitoshe kwa wanyama waporini kuhusu babu zetu zamani tunasikia mnyama wa pori ni wa Waata. Nailipofika kiwango yetu tumeona imenyakuliwa na Serikali. Vile awali mzee alikuwa amesema hapa imenyakuliwa na Waborana hiyo ni uwongo, hiyo imenyakuliwa na Serikali. Kwa mapendekezo yangu nataka huyo mnyama arudi kwa Waata.

Maswali yangu ni hayo. Asante sana.

Com. Lethome : Asante sana. Abakula Geresu?

Mr. Abakula Geresu : Asalaam Aleykum! ...[Arabic dialect]... Mimi ni Abakula Geresu na vile mnanielewa kuwa mimi ni mwanasiasa, nikijana mdogo ambaye anapigania kiti ya udiwani ward ya Garbatula. Yangu ni madogo tu kwa sababu nyingi yamesemwa mbele yangu. Nitazungumza juu ya uwaalimu. Waalimu upande ya Serikali wanatambuliwa wanapata mshahara na wanaangaliwa kwa njia yoyote. Hawa pia waalimu tuko nao wa Waislamu pia ni waalimu vile vile. Napendekeza waalimu wa Waislamu walipwe mshahara ama kitu yoyote ambayo waalimu wa Serikali wanalipwa ama the Ministry of Education walipe wale waalimu Waislamu vile vile.

Ya pili mimi nazungumza juu ya District Development Fund hiyo pesa iko katika budget ya Serikali uwa inakuja katika District level na hiyo pesa ambayo inakuja katika District Level vyenye inatumika sisi wananchi hatuelewi.

Com. Lethome : Pendekeza

Mr. Abakula Geresu : Nitapendekeza Mr. Ibrahim lakini bado sijachukuwa nafasi ama sijachukuwa bado sijachelewa naye. Nawe isiniharakishe kidogo ndugu.

Com. Lethome : Haya

Mr. Abakula Geresu : Na hizo pesa ambazo District Development Fund inakuwa katika budget na inakuja District na hiyo pesa inakuja under District, District Commissioner, Dc. Na hiyo pesa mimi napendekeza kwanzia sasa ipitishwe katika hii Katiba kuwa sisi pia tukona ...[inaudible]... watu ambaye wanajua mambo ya

security then Dc huyu wa Isiolo hajui mambo ya security ya Garbatula Dc. He is just there anakula mshahara na allowance yake. Unaona hiyo pesa mimi nawaomba ipitishwe katika hii Katiba irudi katika mkono ya elders committee ambao tuko nazo na ambaye wanajua ku-deal na mambo ya security.

Com. Lethome : At what level is that? Is it at a Divisional Level.

Mr. Abakula Geresu : At Divisional Level or Locational Level yote irudishwe.

Mambo yangu ya tatu people are talking about boundaries. Vile mzee amesema Meru. Kwanza kitu ya ajabu. Wacha ni kuambie. Story moja nitatoa hata kama nafasi ni kidogo. Isiolo, ukitoka Isiolo kidogo ukikuja hapa small town hii mbele ya Isiolo Gambela. From Gambela mpaka Yarbassavi that is Meru district kitu chaajabu. Ukitoka huku ukielekea upande ya Marsabit ama upande ya Merti kuna mlima moja sijui inaitwa, wananchi mnaweza kunisaidia. Sijui upande ya Merti it is under Rift Valley while it is under Isiolo District. Gaarr ammaantan garrin khoorr khaan, Tintim. It is under Rift Valley Province. Ukitoka ambia Serikali mpya sisi tutachukua jukumu yetu kutafuta ardhi yetu kwa nguvu kama ...[inaudible]... itakuwa ...[inaudible]... ni nguvu. Hiyo Katiba ipitishwe la kama sivyo Serikali itatafuta ubaya katika na majirani?

Zingine ambayo nita zungumza ni juu ya mambo nitazungumza ingine ni juu ya. Wananchi wana complain ningezungumza mengi ambaye it has been destroyed by this Government so I am very sorry nitatokea tu hapa. Asante Bwana Commissioner.

Com. Lethome : Asante.

Mr. Abakula Geresu : My point one is this I don't leave that point. Sasa tumechoka ya kutosha mmeenda kila mahali mkachukuwa maoni ya wananchi kuwa mtabadilisha hii Katiba na mimi nauliza commissioners namna hii. Hii Katiba kile tunasema tunaweza kosa kwa hii papers ama tunaweza kosa kwa hii Government still kama hii Serikali haijatoa maneno yetu tunayoitaka mimi nadai kuwa tutashtaki kwa Serikali kuu tuwekewe katika Katiba hii kwamba maneno yetu ikikosekana tutashtakiana katika Serikali ya dunia kwa ufupi. Yoo waan nuu jeen khaan eeggi boorru, dhiiram khaan khaa fuulaa cuuf yaani dhuubbatan khaan, khaa woorri commissioners muur khaan, issin amm dheemtee dhuubb aacciit nuu daamnee, waan ann jeecuuni jiirru , akh nuuinn siirkaal dhuuniat issan issitakin jeedeen. Akhaana booran quubb qaabbada

Com. Lethome : Inshallah. Inshallah. Sasa ukingoja kidogo tukimsikiza mtu wa mwisho nafikiri nitajibu swali hilo wasi wasi ambalo wananchi wakonaye kuhusu maoni yao kupotea. Mkinisikiza tu dakika moja tu mkisha maliza nitaweza kuwaeleza taratibu ambayo imewekwa na sheria lakini ninamshukuru Abakula kwa

kutukumbusha hiyo tutashtakiwa. Daudi Golicha. Huyu ndio mtu wa mwisho. Daudi Golicha.

Mr. Golicha Daudi : Asante sana Bwana Ibrahim kwa jina mimi naitwa Golicha Daudi kutoka Garfasa mimi sitaki kuyarudia yale yamesemwa kwa machache tu nitagusia mambo ya kwanza ni mambo ya livestock ambaye ile mambo resource ambaye sisi tuko naye Northern Kenya Livestock tumesikia ya kwamba Kmc tumepoteza haifanyi kazi. Kama Serikali hawezi ku-revive Kmc mimi napendekeza katika Katiba hii ya kwamba Kmc ipatiwe pastrolist communities ili waweze ku-revive it. Wanaweza kutafuta development partners ili waweze ku-revive Kmc ili ng'ombe wetu au mifugo wetu iweze kuwa na dhamana iweze kutusaidia.

Mambo ya Constitution ambaye itaundwa kwa hakika hata sisi wale tumesoma hatuna ufahamu mambo ya Constitution ya zamani ukiya jua ukiyafahamu ya zamani ndio unaweza kusema mambo ingine lakini kile mimi napendekeza hii Constitution mpya ikiwa in place kwa wananchi kama ni haki yao wajue iwekwe katika Kenyan school syllabus ili watu wasome mambo ya Constitution they familiarize themselves with it kutoka primary school mpaka University level watu wajue haki yao.

Mambo ya resource ingine tunasikia ya kwamba Serikali yetu haina pesa. Kwa sasa katika hata hii Constitution ikiona wale wanashughilikia mambo ya wananchi masilahi ni organization Ngo's na Cbo's. Ningependekeza ya kwamba katika budget ya Serikali, Serikali itenge pesa ambazo zitakazopewa Cbo's na Ngo's kwa maana hawa ndio wako karibu na wananchi for transparency and accountability ili Ngo's na Cbo's waweze kusaidia wananchi kwa maana wako katika station yote.

Mambo ya child labour naona ya kwamba watoto wanatumiwa vibaya. Watoto wakiwa katika umri changa wanapatiwa kazi hawa hudhuri school. Wamenyimwa hiyo nafasi ya kupata elimu. Nikiongezea hapo karibu 50% ya pastrolists children wako nje hawapati elimu na ningependekeza ya kwamba elimu kama ni basic right kuwe na mobile school ya pastrolists mahali pastrolists wanahama kuwe na school wa-attend ili watoto wetu waweze kupata elimu.

Mambo ingine ni haki ya minority na indigenous group. Nashukuru mambo ya Wata imekuja ni kwa hakika ya kwamba Wata ni minority ethnic group. Hawa katika translation ya Borana wildlife yote ni ya Wata. Na mimi napendekeza Wata kwa sasa hawa miliki hiyo wildlife. Napendekeza ya kwamba Serikali yetu iwapatie hawa Wata compensation ya kunyang'anywa hiyo wildlife na watoto wao wapatiwe elimu ya bure.

Mambo ya mwisho kuna mambo ya Identity Card na passport wengi wamesema ya kwamba hiyo ni right lazima tuwe nayo. Mambo ya identity card iwe katika tarafa. Ofisi iwe katika tarafa ili tusizunguke tukitafuta Id card. Na passport iwe at the District level. Haswa kwa wakati huu kuna watu wetu ambaye wameenda upande wa

Somalia na wakarudi, wali enda huko 1967-68, waliporudi hapa almost 50-60 of them ambayo wako hapa hawajapata hiyo Identity Card hawawezi kusafiri, hawawezi kuenda pahali popote mimi napendekeza ya kwamba kama ni right hawa watu wapatiwe hii identity card bila masharti yoyote ili waweze kujitafutia riziki yao.

Ya mwisho mambo ya usalama imezungumziwa mimi napendekeza ya kwamba kuna bunduki ambazo ziko katika mikono za watu ningependekeza ya kwamba hizi bunduki zijulikane iko na nani katika kila location ifanywe registration kwa Polisi iwe hii bunduki ihalalishwe nairudi chini ya mikono ya Polisi na mikono ya wazee.

Asanteni.

Com. Lethome : Haya asanteni sana nafikiri Alhamdulillah! tume fikia mwisho wa kikao chetu leo. Tulikuwa na wasiwasi kuwa leo hatuta maliza. Hata tulikuwa tume ambia watu watafute mataa.

Kwanza kabisa tuna shukuru mwenyezi Mungu ...[Arabic dialect]... ambaye ametuwezesha kufika hapa na kusikiza watu wa Garbatula. Jambo ambalo ningependa kuwaambia inafaa mujipongeze sana nyinyi watu wa Garbatula. Tulipo kuwa tukija hapa baada ya kutoka Modogashen hatukutarajia kupata maoni kama ile ambaye tumepata hapa leo. In fact tulikuwa tunawasengenya na mjumbe wenu tukitoka msikitini kuwa maoni ambayo mmetoa hapa kiwango chake ni cha hali ya juu sana. Kwa hivyo tunawashukuru sana.

Kitu kingine ningetaka kuwahahikishia kama commissioner ni kuwa leo sio mwisho wa kutoa maoni. Ni mwisho ya sisi kuja hapa. Lakini sio mwisho ya kutoa maoni. Mimi najua unaweza kwenda nyumbani baada ya kusikiza vile watu wamezungumza hapa ukapata mawazo na maoni mengine ambayo ungependa iingie katika Katiba. Usilale na hayo maoni ambayo yanaweza kusaidia hawa watoto wadogo miaka mingine mia mbili ijayo. Tuna kuomba maoni yako andika, tuko na wakilishi hapa Garbatula na mwakilishi wa District yuko Isiolo hayo maoni yatafikia mpaka Nairobi. Muko na mjumbe wenu saa zote anakuja Nairobi mkimpatia maoni yenu yata fika huko. Kwa hivyo leo sio mwisho wakutoa maoni. Mpaka hii process ifike mwisho unaweza kutoa maoni yako. Na bado tuko katika District hii mpaka tarehe ishirini na tatu. Kesho tunaelekea Merti halafu baada hapo Isiolo kabla hatuja vuka mpaka kwenda Meru. Kwa hivyo bado mko na nafasi ya kutoa maoni wale ambayo hawakuweza kutoa maoni.

Halafu tunajua kuwa Wakenya tumeishi katika historia ambaye imetutia wasiwasi sana. Mambo yoyote ambaye inahusiana na kupeleka maoni kwa Serikali ili mambo ya badilishwe huwa wananchi wana wasiwasi wanasema itafikatu hapa njiani itapotea. Ama sivyo? Hatuwezi kuona matokeo yake. Na ndio yule kijana kwa mbali amegusia akasema atatushtaki katika mahakama kuu. Ni haki yake kufanya hivyo. Ya huyu kijana mwanasiasa mdogo, Abakula.

Ningependa kukuhakikishia ya kuwa ni vizuri hivyo ulivyosema kwa sababu kwanini tupoteze wakati hapa siku mzima mumewacha kazi zenu na sisi tumewacha kazi setu halafu hii iwe ni kazi ya bure tunafanya. Hata kama mimi ni yeye ningesema tuwashtaki watu kama hawa wanatupotezea wakati. Lakini ningepende kukuhakikishia ya kwamba hii Commission ni tofauti na Commission zingine. Haijaundwa na Presidential Decree. Haikundwa kwa amri kutoka kwa Rais. Imeundwa na sheria ambayo imepitishwa katika bunge. Na hiyo sheria ambayo imepita katika bunge imesema, lazima maoni ya wananchi ifike katika Katiba mpya. Na imeweka viwango viwili vya kuhakikisha, yaani guarantee mbili, ya kukuhakikishia kuwa maoni yako yamefika.

Ya kwanza baada ya sisi kuchukuwa maoni yenu tutapeleka Nairobi itachapishwa kwenye kitabu, booklet. Hicho kitabu kitarudi kwenu tena kitazunguka miezi miwili kwa hivyo kwa muda ya miezi miwili haya maoni yata rudi kwenu mtaweza kuangalia maoni gani yamepita na maoni gani hayakupita huko. Kwa hivyo unaweza kulalamika katika kiwango hicho.

Baada ya hapo kutakuwa na conference, mkutano ambayo itakusanya watu Kenya mzima watu mia sita watakutana Nairobi kwa muda ya miezi miwili. Katika hiyo conference kutakuwa na wakilishi wenu wakwanza atakuwa ni mjumbe wenu kwa sababu Mp's wote watakuwa kwa hiyo conference. Katika kila District mtakuwa na watu watatu, mimi nawaambia hivi ndio isipite musikie Isiolo imepeleka watu watatu na hamna habari. Isiolo District itapeleka watu watatu Nairobi. Na mmoja lazima, lazima awe ni mama katika hao watu watatu wa District.

Political parties, kila chama ya kisiasa itapeleka mtu Nairobi. Kila organization ya dini, kwa hivyo mamaudin? na wengine watu wa dini watakuwa na walikishi wao. Organization ya vijana, organization za akina mama, organization za pastrolists na organization ingine yoyote ambayo ni registered watu watapelekwa Nairobi watakaa miezi miwili. Sababu ya hiyo mkutano ni kwenda kupitia report moja moja moja moja mpaka mwisho na yale mambo ambayo yatapita katika conference ndio yatapelekwa katika bunge. Yale ambayo hayatapita yatafanyiwa kitu tunaita referendum au kura ya maoni. Sijui mnaitaje kwa Kiborana, Wasomali nimesikia wakiita Aglabiyath au Stiqsaf nafikiri mnafahamu maana yake ni nini. Kila mmoja ataulizwa kwa mfano mnazungumza habari ya Majimbo. Ikiwa katika conference watu hawatasikizana kuhusu majimbo itapigiwa kura na Wakenya wote. Kila Mkenya ambaye amefikisha umri ya kupiga kura atapigia hiyo neno la jimbo kura. Mtasema 'A' au 'yoyo' kama hukubaliani naye.

Unasikia ndio maana ya referendum. Ikipita hapo ndio itaandikwa report ipelekwe bunge. Kwa hivyo kunanafasi mara mbili ya wananchi kuhakikisha kuwa maoni yao ile ambaye tumechukuwa hapa imefika huko. Na ndio unaona tunafanya bidii, kuna mtu mwenye kuandika kwa mkono, na kuna machine pale ina-record-i, hata ukikohoa ukicheka ina-record-iwa pale na ita pelekwa huko kwa jina lenu Garbatula, sasa yule pale anajua ni cassette ngapi

